

Monica Bilauca

**Neologismul
în frazeologia românească**

**Presa
Universitară
Clujeană**

MONICA BILAUCA

**NEOLOGISMUL
ÎN FRAZEOLOGIA ROMÂNEASCĂ**

MONICA BILAUCA

**NEOLOGISMUL
ÎN FRAZEOLOGIA ROMÂNEASCĂ**

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2015

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Gheorghe C. Moldoveanu

Prof. univ. dr. Rodica Nagy

ISBN 978-973-595-866-4

© 2015 Autoarea volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autoarei, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Tehnoredactare computerizată: Alexandru Cobzaș

Universitatea Babeș-Bolyai

Presa Universitară Clujeană

Director: Codruța Săcelean

Str. Hasdeu nr.51

400371 Cluj-Napoca, România

Tel./fax: (+40)-264-597.401

E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro

<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

Cuprins

CUVÂNT-ÎNAINTE	7
I. REPREZENTAREA FRAZEOLOGICĂ A NEOLOGISMULUI ÎN LUCRĂRI LEXICOGRAFICE ...	9
II. VARIAȚIA FRAZEOLOGISMELOR CARE CONȚIN NEOLOGISME ÎN DISCURSUL PUBLIC	149
1. Fundamentarea teoretică	149
1.1. Conceptul de „discurs repetat” în viziunea lui Eugeniu Coșeriu	149
1.2. Tipologia EDR propusă de Stelian Dumistrăcel	150
2. EDR ce conțin neologisme	151
2.1. Variația frazeologismelor care conțin neologisme după tipologia lui St. Dumistrăcel	151
2.1.1. Enunțuri „anonime”	152
2.1.2. Enunțuri cu autori cunoscuți	162
2.1.3. Opere muzicale și citate din opere muzicale	168
2.1.4. Cuvinte „celebre”	169
2.2. Variația frazeologismelor în funcție de prezența, absența sau modificarea neologismelor	170
2.2.1. Neologismul este păstrat ca atare:	170
2.2.2. Neologismul este modificat:	171
2.2.3. Neologismul este înlocuit cu alt neologism:	171
2.2.4. În care se inserează un neologism:	171
2.3. Variația frazeologismelor din perspectiva retoricii, după <i>quadripartita ratio</i> , a lui Quintilian	172
2.3.1. Adiectio	172
2.3.2. Immutatio	175
2.3.3. Detractio	184
2.3.4. Transmutatio	184
2.3.5. Construcții de virtuositate sau cameleonice (Grupul μ)	185
BIBLIOGRAFIE	187
ABREVIERI TEHNICE	191
SURSE	193
INDICE DE EXPRESII MODIFICATE	195

Cuvânt-înainte

Abordarea temei de față, având ca obiect de investigație expresiile care conțin neologisme și modul în care se reflectă acestea în diferite tipuri de enunțuri repetate în discursul public are la bază aprecierea că neologismul a avut un rol important în schimbarea fizionomiei lexicale a limbii române, iar presa a fost poate cel mai important mijloc de promovare a acestuia. Pornind de la aceste observații, lucrarea a fost structurată în două părți: în prima parte a fost urmărită reprezentarea frazeologică a neologismelor în lucrări lexicografice, iar în partea a doua a fost investigată variația limbajului reflectat în presa scrisă prin evaluarea modului în care sunt preluate spre deconstructură și spre actualizare enunțuri repetate care conțin neologisme.

Actualitatea acestui demers este motivată de faptul că dicționarele de neologisme existente nu înregistrează, din economie de spațiu, toate variantele frazeologice ale acestora, dar și de faptul că inventarierea neologismelor, compartimentul cel mai nou și mai mobil al lexicului, și analiza varietății lor în discursul public ar putea evidenția mutațiile lexicale pe care le cunoaște limba în funcțiune.

Prima parte inventariază neologismele cu reprezentare frazeologică, așa cum au fost ele înregistrate în diferite lucrări lexicografice, însoțite de explicații și de indicații etimologice, ortoepice și ortografice, actualizate, după ultimele indicații menționate în lucrările normative (DOOM 2). Înregistrarea frazeologismelor s-a făcut alfabetic în interiorul fiecărui cuvânt de bază, iar mențiunile din paranteze fac referire la sursa de proveniență și la registrul stilistic de utilizare. Sub aspect referențial, o observație liminară se impune, aceea că frazeologismele neologice aparțin terminologiei tehnico-științifice, dar ritmul afluxului lexical, ca efect al progresului în diverse domenii, are ca rezultat incapacitatea dicționarilor de a le înregistra. Din punct de vedere stilistic, se remarcă frecvent migrarea termenilor dintr-un stil ori dintr-un limbaj specializat în altul sau utilizarea specializată în anumite registre (regional, familiar, argotic, popular, literar ș.a.). De aceea, într-o ediție viitoare ar putea fi cuprinse alte unități frazeologice care conțin neologisme, neconsemnate în dicționare, aflate în circulație și vehiculate de presă.

În partea a doua a lucrării, alegerea pentru analiză a materialului excerptat din presa scrisă din ultimii cincisprezece ani a pornit de la aprecierea că stilul publicistic prezintă cel mai fidel dinamica limbii în funcțiune și reflectă, după cum observa și Stelian Dumitrăcel, „cel mai pregnant posibilitățile exprimării publice performante” (Dumitrăcel, *Limbajul publicistic*, p. 128–129). Din acest punct de vedere, demersul pe care ni l-am propus, de evidențiere a modului în care sunt reflectate fapte de limbă fixe în prestația jurnalistică prin „parafrizare” și, mai ales, prin „actualizare”, are în vedere orientarea Coșeriu, în legătură cu cele cinci principii lingvistice fundamentate de magistru, ale căror exigențe sunt parțial în consonanță cu efectele strategiei discursive urmărite de

noi într-un limbaj „ce reprezintă pe de o parte, un domeniu al discursului public, dar care, pe de altă parte, are capacitatea singulară, de a reflecta manifestări ale tuturor celorlalte limbaje aparținând discursului respectiv” (Dumistrăcel, *Limbajul publicistic*, p. 249). Ne referim la principiul coșerian *al umanismului*, care, în termenii libertății, „nu-și epuizează niciodată obiectul, fiindcă îl creează în mod continuu” (*Principii*, p. 13), la principiul *tradiției*, potrivit căruia, „în cultură totul este mai întâi tradiție și apoi, în cadrul tradiției, faptele noi și revoluționare” și la principiul *utilității publice*, după care, „tot ceea ce interesează pe vorbitor trebuie să intereseze și pe lingvist”, în sensul de „a lua în serios tot ceea ce crede și vrea vorbitorul cu privire la limba pe care o întrebuințează”, la „toate formele lingvisticii aplicate”.

O privire de ansamblu asupra formelor repetate care conțin neologisme și care au cunoscut simple sau succesive modificări conduce la observația că solicitarea pentru abordări polemice pe subiecte actuale poate viza diferite categorii de enunțuri, de la cele care aparțin tradiției literare românești, versuri sau replici de proveniență „didactică”, devenite foarte cunoscute prin lecturile școlare curente, nume de filme, enunțuri din discursul religios, enunțuri paremiologice, sloganuri publicitare, până la formulele din vorbirea curentă. Alte observații vizează atitudinea ironică, ce îmbracă forme diferite de intertextualitate, sursele actualizate funcționând ca pretexte pentru demascarea unor situații din viața publică.

În concluzie, frazeologismele neologice susțin procesul de modernizare a limbii și reflectă, în urma aplicării unor procedee lingvistice (împrumut, calc), caracterul internațional al limbajului științific. Lucrarea de față vine să propună, pe lângă analiza surselor de proveniență a frazeologismelor, urmărite în diferite lucrări care au ca obiect de interes investigarea mijloacelor interne și externe de îmbogățire frazeologică a lexicului, adăugarea investigării, în sincronie, a altei surse, *discursul repetat*, ca strategie de reflectare ce valorifică atât sursa externă cât și cea internă.

Monica BILAUCA

I.

Reprezentarea frazeologică a neologismului în lucrări lexicografice

A

abâte (lat. abbattere, fr. abattre)

a se abate din (sau de la) vorbă = a face digresiuni.

abdică (fr. abdiquer, lat. abdicare)

a abdica de la datorie = a renunța la îndeplinirea datoriilor; a-și încălca îndeplinirea datoriilor.

a abdica de la principiile sale = a face, a determina să renunțe la convingerile, ideile, principiile sale.

aberație (fr. aberration, lat. aberratio)

aberație cromatică = defect al imaginilor produse de lentile, constând în formarea de irizații pe marginea imaginilor.

aberație cromozomială = modificare a numărului de cromozomi caracteristici speciei.

aberație vizuală = astigmatism.

abisál (fr. abyssal)

animal abisal = animal adaptat vieții în condițiile speciale ale acestei zone.

câmpie abisală (engl. abisal plain) = formă de relief caracteristică fundurilor oceanice.

fosă abisală = depresiune oceanică, groapă abisală.

regiune (zonă) abisală = zonă de mare adâncime în fundul oceanelor și mărilor.

ablatív (lat. ablativus, fr. ablatif)

ablativ absolut = construcție sintactică în latină sau greacă cu rol de propoziție circumstanțială, dintr-un substantiv sau pronume și un participiu în ablativ.

abonamént (fr. abonnement)

abonament-legitimație = legitimație care, în schimbul unei sume de bani, permite posesorului să călătorească cu anumite mijloace de transport.

abordá (fr. aborder)

a aborda pe cineva direct = a se adresa cuiva în mod direct.

a aborda o chestiune = a lua în discuție, a debata o chestiune.

absénță (fr. absence, lat. absentia)

absență-record = absență în masă, care constituie un record.

absenteísm (fr. absenteisme, engl. absenteeism)

absenteism parlamentar = practică folosită de parlamentarii opoziției constând în neparticiparea la sesiunile parlamentului, pentru întârzierea sau blocarea unor legi.

absenteism-record = absenteism care constituie un record.

absolút (lat. absolutus, fr. absolu)

adevăr absolut (în filozofia idealistă) = adevăr care reprezintă cunoașterea completă a realității.

mișcare absolută (fiz.) = deplasarea unui corp față de un sistem de referință.

monarhie absolută = monarhie în care suveranul are puteri nelimitate.

record mondial absolut și definitiv = performanță sportivă care nu mai poate fi depășită o dată atinsă, ci doar egalată.

spirit absolut, (idee) absolută = factor primordial al universului, identificat cu divinitatea.

valoare absolută = valoare aritmetică a rădăcinii pătratului unei mărimi.

verb absolut = verb tranzitiv cu complementul direct neexprimat.

zero absolut = temperatura cea mai joasă posibilă.

abstrăct (germ. abstrakt, lat. abstractus)

artă abstractă = curent apărut în artele plastice europene la începutul secolului XX, care se caracterizează prin intelectualizarea, reducția abstractă și încifrarea imaginii; abstractionism.

abstract verbal = substantiv care provine de la un verb, denumind acțiunea acestuia.

în abstract = pe bază de deducții logice; exprimat (prea) general, teoretic; (despre un proces de gândire) greu de înțeles.

număr abstract = număr căruia nu i se alătură obiectul numărat.

substantiv abstract (gram.) = substantiv care denumește o noțiune abstractă.

abstracție (fr. abstraction, germ. Abstraktion, lat. abstractio)

a face abstracție de ceva = a nu lua în considerare; a ignora.

absurd (fr. absurde, lat. absurdus)

prin absurd = admitând un raționament fals.

reducere la absurd = metodă de demonstrare în care se presupune că ceea ce trebuie demonstrat nu este adevărat și, prin deducții logice, această presupunere duce la o absurditate.

abundență (fr. abondance, lat. abundantia)

cornul abundenței = (în mitologia greacă) simbol al belșugului, reprezentat printr-un vas în formă de corn, umplut cu fructe și cu flori.

abúz (fr. abus, lat. abusus)

abuz de încredere = infracțiune constând din înșelarea încrederii cuiva.

abuz de putere = infracțiune manifestată prin depășirea atribuțiilor.

prin abus = abuziv.

academie (fr. académie, lat. academia)

Academia de studii social-politice = instituție cu un accentuat caracter politic creată în 1945 pentru pregătirea și perfecționarea activiștilor de partid, de stat ș.a. Și-a încetat activitatea în dec. 1989 și a fost cunoscută sub numele de Academia „Ștefan Gheorghiu”.

Academia domnească din București = școală superioară (1694–1818), înființată de Constantin Brîncoveanu. Important centru de cultură greacă, cu sediul la Mănăstirea Sf. Sava, iar în ultimii ani la Schitul Măgureanu.

Academia Mihăileană = prima școală superioară românească în Moldova (1835–1847). Înființată la Iași sub domnia lui Mihai Sturdza, prin strădania lui Gh. Asachi și a altor oameni de cultură.

Academia platonice din Florența = școală filozofică (1459–1522), fondată de Marsilio Ficino. Membrii ei (Pico della Mirandola, Angelo Poliziano, Lorenzo de Medici) comentau și editau operele lui Platon și Plotin.

acetic, -ă (fr. acétique)

acid acetic = acid organic rezultat din oxidarea alcoolului etilic; acid etanoic.

aldehidă acetică = lichid incolor cu miros înțepător, folosit în industria materiilor colorante, a parfumurilor etc.

fermentație acetică = fermentație care transformă alcoolul în acid acetic.

acetilacetic (fr. acétylacétique)

acid acetilacetic = acid instabil care se descompune în acetona și bioxid de carbon.

acetilénic, -ă (fr. acétylénique)

hidrocarburi acetilenice = alchine.

acetilsalicinic (fr. acétylsalicylique)

acid acetilsalicinic = pulbere albă, medicament febrifug și analgezic, obținut prin acetilarea acidului salicilic; aspirină.

acetobutirát (fr. acétobutyrate)

acetobutirát de celuloză = ester mixt al celulozei, folosit la fabricarea fibrelor de celuloză, a lacurilor etc.

accelerație (fr. accélération, lat. acceleratio)

accelerație gravitațională = accelerația pe care o au corpurile în cădere liberă.

accént (fr. accent, lat. accentus)

a pune accentul (pe ceva) = a scoate în relief, a da atenție deosebită (unei probleme).

accès (fr. accès, lat. accessus)

acces de furie = manifestare violentă a unei stări sufletești.

acces de nervi = criză, atac.

rampă de acces = porțiune de drum în pantă care permite urcarea vehiculelor pe o șosea mai înaltă, pe un pod.

accident (fr. accident, lat. accidens)

accident fonetic = modificare fonetică întâmplătoare (asimilația, epenteza metateza ș.a.).

achită (fr. acquitter)

a se achita de ceva = a duce la bun sfârșit o obligație.

achiziție (fr. acquisition, lat. acquisitio)

a face o achiziție = a procura un lucru de preț în condiții avantajoase.

aciditate (fr. acidité, lat. aciditas)

aciditate gastrică = cantitate de acid a sucului gastric.

aciditate a solului = însușirea solului spălat de baze de a se comporta ca un acid slab.

acnée (fr. acné)

acnee juvenilă = acnee frecventă mai ales la pubertate.

acomodare (fr. accomoder, lat. accomodare)

acomodare vizuală = modificare spontană a curburii cristalinului.

acórd (fr. accord, it. accordo)

a fi (sau a cădea) de acord = a se învoi la ceva.

acord cadru = înțelegere la nivel general, care servește drept cadru pentru convorbiri ulterioare.

cadru (acord) global = formă de organizare și de retribuire a muncii prin care se legă mărimea veniturilor personale cu cantitatea, calitatea și importanța muncii prestate.

De acord = Bine! Ne-am înțeles! Așa să fie!

de comun acord (pleonastic) = în perfectă înțelegere, în deplină armonie.

acredită (fr. accréditer)

a acredita o idee = a susține o idee.

acreditare (fr. accréditer)

scrisori de acreditare = documente diplomatice prin care se confirmă calitatea unui reprezentant diplomatic.

acrilic (fr. acrylique)

acid acrilic = acid etilic obținut prin oxidarea acroleinei, lichid incolor, cu miros înțepător.

act (fr. acte, lat. actum)

a face act de prezență = a se duce într-un loc pentru puțin timp, din datorie sau din politețe.

a face un act de autoritate = a face uz de autoritatea pe care ți-o dă o anumită calitate sau situație.

a face un act de dreptate = a recunoaște meritele sau drepturile cuiva, neluate în seamă până atunci.

a lua act de ceva = 1. a constata. 2. a declara în mod formal că a luat cunoștință de ceva.

act de acuzare = concluzie scrisă asupra anchetării unei cauze penale, folosită ca bază la dezbaterile unui proces.

actinomicóză (fr. actinomycose)

actinomicoza cartofului = boală a cartofului, provocată de o bacterie.

activ (fr. actif, lat. activus)

a avea ceva la activul său = 1. a fi autorul unei acțiuni importante. 2. a fi autorul unei acțiuni (grave, nepermise, ilegale).

a lua parte activă la o acțiune = a lucra efectiv, dându-și tot concursul.

a-i pune cuiva ceva la activ = a pune o acțiune (gravă) pe seama cuiva.

membru activ = membru al unei organizații, instituții, având obligații și bucurându-se de drepturi depline.

verb activ = verb a cărui acțiune este săvârșită de subiectul gramatical.

vocabular activ = vocabular folosit în mod curent.

activitate (fr. activité, lat. activitas)

activitate solară = totalitatea fenomenelor (pete, protuberanțe, erupții etc.) în părțile exterioare ale Soarelui.

actualitate (fr. actualité)

a trece la actualitate = a întreprinde ceva.

de actualitate = care se petrece, care interesează în momentul prezent.

aționă (fr. actionner)

a acționa (pe cineva) în justiție (sau în judecată) = a da sau a chema (pe cineva) în judecată, a intenta un proces.

acțiune (fr. action, lat. actio)

a pune în acțiune = a pune în mișcare.

a trece la acțiune = a întreprinde ceva; a trece la fapte.

acumulăre (<acumula, după fr. *accumuler*, lat. *acumulare*)

acumularea a capitalului = transformarea plus-valorii în capital.

fond de acumulare = parte a unui venit pentru acumulare.

rata acumulării = raportul dintre fondul de acumulare și venitul pe baza căruia se formează.

acvilin (fr. *aquilin*, lat. *aquilinus*)

nas acvilin = nas corioat.

privire acvilină = privire pătrunzătoare.

addénda (lat. *addenda*)

addenda et corrigenda = addendă prin care se corectează greșelile dintr-o lucrare.

adenozin-fosforic (fr. *adénosin-phosphorique*)

acid adenozin-fosforic = compus chimic care conține adenină, glucoză și acid fosforic.

ad hominem (lat. *ad hominem*, la om)

argument ad hominem = argument îndreptat contra persoanei însăși de către adversarul său.

adeziune (fr. *adhésion*, lat. *adhaesio*)

a-și da adeziunea (la ceva) = a adera, a-și da consimțământul.

adiacent (lat. *adiacens*, it. *adiacente*)

unghiuri adiacente = unghiuri care au același vârf și o latură comună.

administra (fr. *administrer*, lat. *adminis-trare*)

a administra o probă (jur.) = a folosi o dovadă într-un proces.

adio (it. *addio*)

a-și lua adio (de la ceva) = a socoti ceva ca pierdut pentru totdeauna.

adipic (fr. *adipique*)

acid adipic = acid bibazic saturat, materie primă la fabricarea unor fibre sintetice poliamidice.

adipós, -oasă (fr. *adipeux*)

țesut adipos = țesut conjunctiv care înmagazinează grăsimea.

adiție (fr. *addition*, lat. *additio*)

reacție de adiție = reacție prin care se introduc atomi sau molecule într-o moleculă nesaturată.

adjectival, -ă (fr. *adjectival*)

articol adjectival = articol care se așază între un substantiv artikulat precedat de prepoziție.

ad litteram (lat. *ad litteram*)

ad litteram = cuvânt cu cuvânt, literă cu literă; literal, textual.

administra (fr. *administrer*, lat. *adminis-trare*)

a administra o probă = a folosi un mijloc de probă într-un proces.

administrător (fr. *administrateur*, lat. *adminis-trator*)

administrator delegat = persoană împuternicită de consiliul de administrație al unei societăți să conducă societatea.

administrație (fr. *administration*, lat. *adminis-tratio*, rus. *administraciia*)

consiliu de administrație = consiliu însărcinat cu conducerea unei societăți de acțiuni.

adonic (fr. *adonique*)

vers adonic = vers greco-latin care încheia strofa safică, dintr-un dactil și un spondeu (sau troheu).

ad patres (lat. *ad patres*, la strămoși)

a se întoarce ad patres = a muri.

a trimite ad patres = a ucide.

adresă (fr. *adresse*)

a greși adresa = 1. a nimeri în alt loc sau la altă persoană decât cea indicată. 2. (fam.) a avea o părere greșită despre cineva, a-l socoti altfel decât este, a se înșela asupra cuiva.

a spune sau a vorbi ceva la adresa cuiva = (a spune sau a vorbi ceva) cu privire la cineva.

adresă bibliografică = totalitatea datelor de apariție a unei cărți.

la adresa cuiva = cu privire la cineva.

advérs, -ă (fr. *adverse*, lat. *adversus*)

parte adversă = adversar (într-un proces).

adversatív, -ă (fr. *adversatif*, lat. *adversativus*)

conjuncție adversativă = conjuncție care introduce o propoziție adversativă.

propoziție adversativă = propoziție coordonată care exprimă o opoziție față de coordonata ei.

aerián, -ă (fr. *aérien*)

alarmă aeriană = alarmă prin care se anunță un atac aerian.

fir aerian = conductor suspendat care servește la transmiterea energiei electromagnetice spre vehicule de tracțiune electrică; fir de cale.

gaz aerian = gaz combustibil întrebuințat la iluminat și încălzit, obținut prin distilarea huilei; gaz de iluminat.

linie aeriană = traseu aeronautic.

afăcere (fr. affaire)

afaceri interne (externe) = treburi, preocupări, lucrări privind problemele interne (externe) ale unui stat.

afacere umedă = crimă în care victima pierde sânge.

cifră de afaceri = total al banilor obținuți în comerț sau în alte activități economice.

e o afacere să...sau nu e (nici) o afacere = e (sau nu este, nu e deloc) avantajos să...

afirmativ, -ă (fr. affirmatif, lat. affirmativus)

în caz afirmativ = dacă se va întâmpla așa; în cazul când împrejurările sunt favorabile.

propoziție afirmativă = (în opoziție cu p r o p o z i ț i e n e g a t i v ă) propoziție în care subiectul săvârșește acțiunea exprimată de predicat.

afiș (fr. affiche)

a rămâne afiș (îrg.) = a rămâne încremenit.

cap de afiș = primul nume de pe afișul care anunță un spectacol; actor celebru.

afón, -ă (fr. aphone, cf. gr. aphonos)

consoană afonă = consoană care se pronunță fără vibrarea coardelor vocale, surdă.

african, -ă (fr. africain, lat. africanus, it. africano)

artă africană = artă care se manifestă mai ales în sculptura antropomorfă și animalieră, în țesături, orfevrerie.

aftós, -oasă (fr. aphteux)

febră aftoasă = boală a vitelor cornute, transmisibilă și omului, caracterizată prin febră și erupe pe mucoasa gurii.

agalactie (fr. agalactie)

agalactie contagioasă = boală epizootică la oi și capre, care se manifestă prin încetarea secreției de lapte și prin leziuni la ochi și articulații.

agént (fr. agent, lat. agens)

agent de circulație = (sub)ofițer de poliție cu îndrumarea, supravegherea și controlul circulației pe drumurile publice.

agent diplomatic = reprezentant al unui stat în alt stat în relațiile politice cu acesta.

agent economic = persoană fizică sau juridică care participă la viața economică a unei societăți comerciale.

agent patogen = microorganism care determină apariția unui proces patologic.

agent secret = cel care îndeplinește o misiune secretă de informare; spion.

complement de agent = subiectul logic al acțiunii unui verb pasiv.

nume de agent = substantiv, adjectiv care indică autorul acțiunii unui verb.

propoziție completivă de agent = propoziție care arată acțiunea exprimată printr-un verb pasiv.

agenție (it. agenzia)

agenție de bilete = birou unde se vând bilete pentru spectacole, concerte etc.

agenție de voiaj = birou unde se vând cu anticipație bilete de călătorie.

agenție telegrafică = instituție specializată care primește și transmite presei știri și informații.

agită (fr. s'agitter, lat. agitare)

a agita o idee (sau **chestiune, problemă**) = a discuta public o idee (chestiune, problemă) în vederea rezolvării ei.

aglutinant, -ă (fr. agglutinant, lat. agglutinans, -ntis)

limbă aglutinantă = limbă în care raporturile gramaticale se exprimă cu ajutorul afixelor atașate la rădăcina cuvântului.

agnatic, -ă (fr. agnatique)

normă agnatică = normă potrivit căreia demnitățile dinastice nu reveneau moștenitorilor direcți ci numai rudelor masculine celor mai în vârstă.

agrár, -ă (fr. agraire, lat. agrarius)

reformă agrară = reformă a relațiilor de proprietate asupra pământului.

agresiúne (fr. aggression, lat. aggressio, -onis)

agresiune armată = atac armat săvârșit împotriva unui stat.

alármă (fr. alarme)

a da (sau **a suna**) **alarma** = a anunța o primejdie.

alcalín, -ă (fr. alcalin)

metale alcaline = metale care prin oxidare produc alcalii.

medicamente alcaline = medicamente care conțin alcalii, în tratamentul acidității gastrice.

aleatóriu, -ie (fr. aléatoire, lat. aleatorius)

muzică aleatorie = muzică în care autorul introduce elemente de hazard, de improvizație.

alemánd (fr. allemande)

sos alemánd = sos alb cu conținut de gălbenuș de ou.

aleurónic (fr. aleuronique)

strat aleuronic = strat din celule bogate în proteine, care se găsește sub învelișul bobului de cereale.

álfa (fr. alpha, gr. alpha)

(a fi) alfa și omega = (a fi) începutul și sfârșitul; a fi atotcunoscător; (a fi) elementul de bază sau factorul esențial de care depinde totul.

de la alfa la omega = de la început până la sfârșit.

alfabét (fr. alphabet, lat. alphabetum)

alfabet Braille = alfabet convențional cu semnele în relief pentru nevăzători.

alfabetul Morse = alfabet folosit în telegrafie, în care literele sunt reprezentate prin linii și puncte.

alibí (fr. alibi, lat. alibi)

a (nu) avea (nici) un alibi = a (nu) avea (nici) o motivare.

algébric, -ă (fr. algébrique)

număr algebric = număr irațional, soluție a unei ecuații cu coeficienți raționali.

alimentáție (fr. alimentation)

alimentație publică = rețea de întreprinderi comerciale pentru servirea populației cu mâncăruri și băuturi.

altaíc, -ă (fr. altaïque)

limbi altaice = limbi turcice, mongole și tunguze.

alúzie (fr. allusion, lat. allusio)

a face aluzie la cineva (sau la ceva) = a vorbi pe ocolite despre cineva (sau ceva).

alveolă (fr. alvéole)

alveolă dentară = fiecare dintre cavitățile maxilarelor, în care sunt înfipti dinții.

alveolă eolină = mică excavație în rocile regiunilor de deșert, rezultată din acțiunea vântului.

alveolă pulmonară = cavitate mică ce se găsește în plămâni la capătul bronhiilor.

ambigén (lat. ambigenus)

gen ambigen = gen neutru.

améndă (fr. amender)

amendă onorabilă = recunoaștere în public a unei fapte.

amirál (fr. amiral)

fluture amiral = fluture de zi, mare, frumos colorat.

amplitúdine (lat. amplitudo, -inis, fr. amplitude)

amplitudine climatică = diferența dintre valorile maximă și minimă înregistrate de un element meteorologic în evoluțiile sale periodice.

amplitudinea unui astru = arcul de orizont cuprins între punctul cardinal est și vest și punctul de pe orizont unde astrul răsare, respectiv apune.

analític (lat. analyticus)

chimie analitică = ramură a chimiei care se ocupă cu cercetarea elementelor și a combinațiilor lor.

filozofie analitică = orientare filozofică care reduce filozofia la analiza mijloacelor lingvistice și conceptuale ale cunoașterii.

geometrie analitică = ramură a geometriei care studiază proprietățile figurilor geometrice cu ajutorul calculului algebric.

limbă analitică = limbă care exprimă raporturile gramaticale prin cuvinte izolate.

spirit analitic = capacitate mintală de a disocia părțile componente ale unui întreg.

analíză (fr. analyse)

în ultimă analiză = în concluzie.

analiză matematică = ramură a matematicii care studiază funcțiile, limitele, derivatele și aplicațiile lor.

anemíe (fr. anémie)

anemie pernicioasă = stare gravă de anemie în care măduva oaselor nu mai poate forma globule roșii.

anatémă (fr. anathème, lat., gr. anathema)
a arunca (sau a rosti) anatémă împotriva (sau asupra) cuiva, a lavi cu anatémă pe cineva = a afurisi.

âncoră (it. ancora, lat. ancora)
a arunca (sau lăsa) ancora = a ancora.
a ridica ancora = a porni la drum.

angină (fr. angine, lat. angina)
angină difterică = o boală grea caracterizată prin umflarea amigdalelor, acoperirea lor cu o membrană albă, apoi gălbuie, tuse, paliditate și amețeală.

angină pectorală = boală care se caracterizează prin dureri în regiunea inimii și prin accese de asfixie și care se datorează unor alterări funcționale sau anatomice ale arterelor coronare.

angajament (fr. engagement)
a-și lua angajament (de a... să) = a se lega; a-și lua o obligație.

anhidridă (fr. anhydride)
anhidridă acetică = lichid incolor cu miros înțepător, întrebuințat la fabricarea coloranților, medicamentelor, acetatului de celuloză.
anhidridă carbonică = bioxid de carbon.
anhidridă sulfuroasă = bioxid de sulf.

antecedent (fr. antécédent, lat. antecedens, -ntis)
antecedent penal = fapt penal existent în trecutul inculpatului și de care instanța judecătorească ține seama la stabilirea pedepsei.

anterograd (fr. antérograde)
amnezie anterogradă = formă de amnezie care păstrează amintirile vechi.

anticămeră (it. anticamera)
a face anticămeră = a aștepta (mult) până a fi primit în audiență sau la o consultație (medicală, juridică etc.).

anticipație (fr. anticipation, lat. anticipatio, -onis)
cu anticipație = înainte de termenul fixat.
literatură de anticipație = literatură având ca temă imaginarea științifico-fantastică a viitorului.

antranilic (fr. anthranilique)
acid antranilic = pulbere cristalină, incoloră, solubilă în apă și în alcool, întrebuințată în chimie ca reactiv de determinare a cuprului,

mercurului, plumbului etc. și ai cărei derivați sunt folosiți în parfumerie.

aparât (lat. apparatus, fr. appareil, germ. Apparat)

aparât critic = notele explicative care însoțesc un text (vechi), comentat de editor.

aparât de stat = totalitatea organelor de stat care îndeplinesc funcțiile acestuia; personalul acestor organe.

aparât științific = totalitatea mijloacelor de cercetare într-o muncă științifică.

aparență (fr. apparence, lat. apparentia)
a salva aparențele = a nu lăsa să se (între)vadă nimic, din cele ce ar putea dezvălui un rău.
în aparență = la prima vedere.

apel (fr. appel)
a face apel (jur.) = a apela, a intenta recurs (contra unei sentințe date de o instanță) la instanța superioară.
a face apel la... = a apela.

Curte de apel = instanță judecătorească, superioară tribunalului, care are competența de a judeca recursul cuiva împotriva sentinței tribunalului.

aplicație (fr. application)
punct de aplicație = punct în care se exercită o forță asupra unui corp.

școală de aplicație = instituție școlară atașată pe lângă o instituție de pregătire a cadrelor, în care se face practică pedagogică.

apolinăr, -ă (fr. apollinaire, lat. ludi apollinares)
jocuri apolinare = jocuri la Roma în cinstea zeului Apolo, în timpul celui de-al doilea război punic.

arab, -ă (fr. arabe, lat. arabus)
artă arabă = artă la baza căreia se află sinteza originală dintre elementele bizantine, mesopotamiene și iraniene la care s-au adăugat influențele tradiției locale.

cal arab = cal de rasă pentru călărie și tracțiune ușoară originar din Arabia.

cifră arabă = simbol grafic, element al sistemului de numerație zecimal.

arabic, -ă (fr. arabique)
gumă arabică = substanță cleioasă din unele specii de salcâm exotic sau obținută pe cale sintetică, pentru lipit, apretat etc.

aranjamént (fr. arrangement)

aranjament muzical = transcriere a unei bucăți muzicale pentru instrumente sau voci.

arbitráj (fr. arbitrage)

arbitraj de stat = instanță care rezolvă anumite litigii dintre instituții de stat, întreprinderi etc.

Curtea permanentă de arbitraj = instituție cu sediul la Haga, creată prin convențiile adoptate la conferințele de la Haga din 1899 și 1907, în scopul rezolvării diferendelor între state prin arbitraj internațional. Curtea se compune din personalități numite de statele-părți la Convenția de la Haga din 1907.

árbole (lat. arbor)

arbore gabier = catarg care susține gabia.

arbore genealogic = reprezentare grafică (de obicei sub forma unui copac cu ramuri), înfățișând filiația și gradul de înrudire ale membrilor unei familii.

arbore-de-cacao = plantă lemnoasă specifică zonei tropicale, cultivată pentru semințele ei comestibile.

arbore-de-cafea = plantă lemnoasă din regiunile calde ale Americii Latine, Africii și Asiei, cultivată pentru semințele ei comestibile.

arbore-de-cauciuc = plantă lemnoasă originară din America de Sud, din scoarța căreia se extrage cauciucul natural.

arbore-de-pâine = plantă lemnoasă cu tulpina înaltă și foarte groasă, al cărei fruct sferic, cu gust de pâine, se consumă fiert sau copt.

arboarele vieții = a) arbore decorativ, cu tulpina piramidală și frunze verzi, solzoase; tuia; b) (fig.) schemă reprezentând evoluția omului de-a lungul vieții sale.

arc (lat. arcus, fr. arc)

a avea mai multe (sau alte) coarde la arc (rar) = a dispune de mai multe mijloace pentru atinșerea scopului.

arc de triumf = monument în formă de portic arcuit cu una sau mai multe arcade, ridicat în amintirea sau pentru sărbătorirea unui fapt însemnat.

arc electric (sau voltaic) = descărcare electrică foarte luminoasă care are loc între doi electrozi prin care circulă un curent de mare intensitate.

arc reflex = ansamblul elementelor nervoase care asigură realizarea reflexelor.

arc-butant = construcție în formă de semiarc, în exteriorul unui edificiu pentru a neutraliza împingerea boltelor gotice.

arc-rampant = arc cu reazemele denivelate.

parc-ar fi pe arcuri (fam.) = se spune despre o persoană sprintenă (și suplă).

arcán (fr. arcane, lat. arcanum)

a prinde (a duce) cu arcanul (pop.) = a duce pe cineva cu forța; (înv.; d. tineri) a duce cu forța la armată.

arénă (fr. arène, lat. arena)

a intra (sau a apărea) pe (sau în) arenă (fig.) = a se manifesta activ într-un domeniu.

areolár, -ă (fr. aréolaire)

eroziune areolară = eroziune care acționează lateral.

viteză areolară = cantitate ce caracterizează la un moment dat aria descrisă de raza vectoare care definește poziția unui mobil față de un punct fix.

arét (fr. arrêt)

a fi de aret (înv.; Mol.) = a păzi.

a fi în aretul cuiva (sau a ceva) (trs.) = a fi împotriva cuiva sau a ceva.

a nu-i fi cuiva aret = a nu se simți în largul său.

a umbla în aretul cuiva (d. flăcăi) = a curta (timid) o fată.

câine de aret = câine de vânătoare dresat pentru a aduce vânatul doborât.

árie (lat. area)

a începe la arie (pop.) = a treiera.

armá (fr. armer, lat. armare)

a arma barca = a da echipajului dispoziții pentru a intra în barcă și a fi gata de a primi ordine.

armónică (germ. Harmonika, it. armonica)

a (se) face (ceva) armonică = a (se) turti.

armónie (fr. harmonie, it. armonia <lat., gr. harmonia)

armonie imitativă = efect stilistic obținut prin îmbinarea unor cuvinte ale căror sunete imită un sunet din natură sau chiar printr-un singur cuvânt onomatopeic.

armonie vocalică (lingv.) = acomodare, prin asimilare, a unei vocale cu altă vocală din același cuvânt.

artă (fr. art, lat. ars)

artă militară = ramură a științei militare care se ocupă cu metodele privitoare la ducerea operațiilor militare.

artă poetică = a) disciplină a criticii literare care studiază regulile de urmat la alcătuirea operelor literare; b) tratat scris de obicei în versuri, poem care exprimă concepția, convingerile despre menirea artei și despre idealul poetic al autorului.

artă populară = creație artistică, de obicei anonimă, realizată de popor.

arte grafice = tehnica reproducerii și multiplicării, sub formă de imprimate sau de cărți, a originalelor scrise sau desenate de obicei în creion, cărbune, cretă sau peniță.

arte liberale = denumire dată în evul mediu gramaticii, retoricii, dialecticii, aritmeticii, geometriei, astronomiei și teoriei muzicii.

de amorul (sau de dragul) artei (fam.) = dezinteresat.

om de artă = persoană care desfășoară o activitate artistică sau care studiază probleme de artă.

operă de artă = operă realizată prin activitate artistică creatoare.

articulă (fr. articuler, lat. articulare)

a articula o palmă (fam.) = a plesni.

artificiu (fr. artifice, lat. artificium)

artificiu de calcul = procedeu prin care se ajunge la rezolvarea unui calcul pe o cale mai scurtă și mai ingenioasă decât calea obișnuită.

asalt (it. assalto)

a da asalt = a ataca cu forțe militare.

a lua cu asalt = a cuceri printr-un asalt.

a se da asalt (înv.) = a se retrage în ascunzișuri.

asédiu (it. assedio)

stare de asediu = suspendare a puterii anuntor legi și înlocuirea lor cu un regim special de esență militară.

asentiment (fr. assentiment)

a fi în asentimentul cuiva = a proceda conform dorințelor cuiva.

asexuat, -ă (fr. asexué)

reproducere asexuată = înmulțire prin diviziune, fără fecundație.

asimilare (fr. assimiler, cf. it., lat. assimilare)

asimilare progresivă (fon.) = asimilare realizată din sunetul anterior.

asimilare regresivă (fon.) = fenomen în care elementul asimilator se găsește după elementul asimilat.

asincron (fr. asynchrone)

mașină asincronă = mașină cu curenți alternativi a cărei frecvență a forțelor electromotoare nu este în raport constant cu viteza.

motor asincron = motor electric cu curent alternativ, a cărui viteză depinde de sarcina pe care o are.

asistent, -ă (fr. assistant, germ. Assistent)

asistent medical = cadru tehnic mediu specializat în muncă tehnico-sanitară.

asistent universitar = grad didactic în învățământul superior, intermediar între preparator și lector; cel care deține acest grad.

asistență (fr. assistance, germ. Assistenz)

asistență juridică = ajutor competent, de specialitate dat unei persoane pentru a-și susține drepturile în fața justiției.

asistență socială = sprijinire materială a unei persoane în apte de muncă, făcută de stat sau de o altă organizație socială.

asociație (fr. association, it. associazione, lat. associatio)

asociație moleculară (chim.) = grupare de două sau mai multe molecule identice.

atacă (fr. attaquer, it. attaccare)

a ataca (prin înscriere) în fals (jur.) = a reclama (în justiție) că actul e fals și a cere să se tragă consecințele legale.

a ataca în justiție (jur.) = a cere în justiție anularea sau modificarea unui act sau a unei hotărâri.

a se ataca la plămâni (pop.) = a fi atins de tuberculoză.

atașament (fr. attachement)

carnet de atașament = registru de șantier în care se notează lucrările executate în vederea întocmirii situațiilor de plată.

ateliér (fr. atelier)

a nu fi ieșit din atelier = a fi în faza proiectării, experimentării, anterioară finalizării.

glume (sau farse) de atelier = glume specifice unui grup profesional, în special artistic.

secrete de atelier = secrete de fabricație.

atenție (fr. attention, lat. attentio)

a da (sau a acorda) atenție (unei probleme) = a considera ca important.

a fi în centrul atenției = a fi considerat ca important; a trezi un interes general.

a nu da atenție = a nu lua în seamă.

Atenție la...! = Ia seama la... Ascultă!

ateriză (fr. atterrir)

a ateriza cu briciul (inv.) = a poticni briciul de obraz, la bărbierit, lăsând semne.

atic, -ă (fr. attique)

dialect atic = dialect grec vorbit în Atica, care stă la baza limbii grecești comune.

frumusețe atică = frumusețe perfectă.

sare atică = ironie subtilă, spirit fin.

atitudine (it. attitudine, fr. attitude)

a lua atitudine = a-și afirma cu hotărâre punctul de vedere; a critica.

atlás (fr. atlas)

atlas cultural = emisiune de radio sau televiziune care cuprinde noutăți culturale, informații culturale etc.

atlas lingvistic = lucrare care prezintă pe hărți răspândirea teritorială a unor fapte de limbă.

atóm (fr. atome, it. atomo)

atom-gram = valoare în grame a masei atomice a unui element chimic.

atómic, -ă (fr. atomique, it. atomico)

bombă atomică = bombă a cărei putere este bazată pe energia nucleară.

energie atomică = energie nucleară.

număr atomic = număr de ordine pe care îl are fiecare element chimic în tabela periodică a elementelor.

atmosfēră (fr. atmosphère, gr. atmoos-phaira)

a face atmosferă (fig.) = a crea o anumită dispoziție celor din jur.

atrácție (fr. attraction, lat. attractio, -onis)

atracție universală = proprietate a tuturor corpurilor din univers de a se atrage reciproc; gravitație.

număr de atracție = număr din programul unui varieteu, al unui circ etc.

atráge (fr. attirer)

a atrage atenția = 1. a face ca atenția tuturor să se îndrepte spre sine; a face ca atenția cuiva să se îndrepte spre un fapt important neglijat.
2. a avertiza, a preveni.

aucúba (fr. aucuba)

mozaic aucuba = boală a cartofului, tomatelor etc. produsă de un virus, prin pete galbene pe frunze.

audiénță (fr. audience, lat. audientia)

a avea audiență la public = a trezi interesul unui public numeros.

audiție (fr. audition, lat. auditio)

a executa (o bucată muzicală) în primă audiție = a cânta (o bucată) pentru prima dată în fața publicului.

augúr (lat. augur)

a fi de bun (sau de rău) augur = a fi un semn bun (sau rău); a exista premise ca ceva să aibă un final favorabil (sau nefavorabil).

auróră (lat. aurora, cf. it. aurora, fr. aurore)

auroră polară (boreală sau australă) = lumină difuză, roșie sau verde, care colorează cerul în timpul nopții, în anumite perioade, în regiunile polare.

auspíciu (lat. auspiciu, fr. auspice)

sub auspiciile cuiva = sub patronajul cuiva.

sub cele mai bune auspicii = în împrejurări extrem de favorabile.

autocușetă (fr. auto-couchette)

tren autocușetă = tren de noapte care transportă pe automobilist în cușeta vagonului de dormit, iar mașina sa pe un vagon special.

autográf (fr. autographe)

a da (sau a împărți) autografe = a-și pune semnătura (la cererea) admiratorilor pe o fotografie, o operă proprie, un afiș, un album.

automát, -ă (fr. automate)

armă automată = armă de foc la care armarea se face automat.

automat de scară = dispozitiv care asigură iluminarea temporizată a holurilor și scăriilor interioare din blocuri.

autoritáte (fr. autorité, lat. auctoritas)

a face autoritate (inv.) = a se impune.

auxiliár, -ă (fr. *auxiliaire*, lat. *auxiliaris*)

auxiliar de aspect = verb care ajută la exprimarea gradului de realizare a acțiunii.

verb auxiliar = verb cu care se formează timpurile și modurile verbale compuse.

avangárdă (fr. *avant-garde*, cf. rus. *avangard*)

curent de avangardă = curent cultural cu tendințe avangardiste.

de avangardă = care merge în frunte, care conduce.

în avangardă = în frunte.

aváns (fr. *avance*)

a face cuiva avansuri = a încerca să obțină prietenia sau dragostea cuiva făcând primul pas; a face cuiva concesii (de ordin etic), a face compromisuri spre a-i câștiga dragostea sau prietenia.

avans la aprindere = avans cu care se produce aprinderea combustibilului în camera de ardere a unui motor.

în avans = mai înainte de timpul sau distanța prevăzută.

avantáj (fr. *avantage*, cf. it. *avvantaggio*)

avantaj reciproc = principiu de bază în relațiile internaționale potrivit căruia raporturile dintre state trebuie să se întemeieze pe respectarea intereselor (inter)naționale, să favorizeze dezvoltarea acestora.

avertismént (fr. *avertissement*)

a da cuiva un avertisment = a atrage atenția cuiva să nu repete o greșeală.

aviație (fr. *aviation*)

aviație sanitară = formație sanitară dotată cu avioane în vederea acordării asistenței medicale de urgență.

calibrul bombelor de aviație = greutatea acestora calculată în kg sau tone.

flotilă de aviație = unitate de aviație care grupează mai multe escadrile de aceeași categorie.

avíz (fr. *avis*)

a-și da avizul = a-și exprima punctul de vedere.

aviz amatorilor (gmt.) = se spune pentru a atrage atenția cuiva care pare să aibă un interes în problema discutată.

avizá (fr. *aviser*)

a aviza la... = 1. a se gândi la ceva ce urmează a fi făcut. 2. a recurge la ceva.

ax (fr. *axe*)

ax cerebrospinal = ansamblu anatomic și funcțional, din creier și măduva spinării.

áxă (fr. *axe*)

axa lumii (astr.) = prelungire a dreptei care unește polii pământului până la intersecția cu sfera cerească.

axă de rotație = dreaptă imaginară în jurul căreia se execută mișcarea de rotație a unui corp.

axă de simetrie = linie a unui corp sau a unei suprafețe față de care acestea prezintă anumite proprietăți de simetrie.

axă optică = linie care trece prin centrul corneei și prin centrul optic al ochiului.

axiomátic, -ă (fr. *axiomatique*)

metodă axiomatică = metodă științifică de expunere care, pornind de la propoziții prime (axiome), deduce noi propoziții, numite teoreme.

azíl (fr. *asile*, lat. *asylum*)

drept de azil = drept de a se stabili pe teritoriul altei țări, de care se bucură în virtutea legii un refugiat politic.

azimút (fr., it. *azimut*)

în toate azimuturile (fam.) = în toate direcțiile, în toate sensurile.

azothídric (fr. *azothydrique*)

acid azothidric = lichid incolor, toxic, volatil, exploziv.

azótic, -ă (fr. *azotique*)

acid azotic = acid în a cărui compoziție intră azot, oxigen și hidrogen.

azotós, - oasă (fr. *azoteux*)

acid azotos = acid oxigenat al azotului.

aztéc, -ă (fr. *aztèque*)

arta aztecă = arta precolumbiană.

B

bal (fr. *balle*)

Dacă-i bal, bal să fie (pop.) = petrecere fără restricții; (pex.) acțiune fără restricții.

bal mascat = petrecere la care participanții poartă măști.

nunta cu bal = reuniune mai deosebită în care se dansează.

balanță (fr. balance)

a **apleca balanța** (în favoarea cuiva) = a fi părțitor.

a **pune în balanță** = a compara două lucruri, două fapte sau argumente, idei diferite pentru a lua o hotărâre.

a **ține balanța dreaptă** (fig.) = a fi nepărțitor.

balanță comercială (a unei țări) = raportul dintre valoarea generală a importului și cea a exportului.

balanță de verificare (contabilă) = operație contabilă de totalizare a cifrelor din debit și a celor din credit; situația conturilor la o anumită dată.

balanță romană = cântar cu o singură greutate etalonată, care se deplasează pe brațul lung al pârghiei înelate de al cărei punct fix este atârnat un talger pentru obiectele de cântărit.

balcânic, -ă (fr. balcanique)

jocuri balcanice = întreceri sportive organizate periodic între reprezentanții țărilor din regiunea balcanică.

balistic, -ă (fr. balistique)

curbă balistică = traiectoria unui proiectil.

pendul balistic = pendul folosit pentru determinarea vitezei proiectilelor.

balón (fr. ballon)

a **lua (pe cineva) în balon** (fam.) = a ironiza pe cineva.

balon de oxigen = rezervor de oxigen prevăzută cu un tub de aspirație, întrebuințat la reanimarea unui bolnav.

balon de săpun = bășică formată din clăbuci de săpun.

balon-sondă = balon liber echipat cu o radio-sondă, folosit în meteorologie.

balót (fr. ballot)

fier sau oțel-balot = bandă de oțel care servește la legarea baloturilor, la confecționarea cercurilor de butoaie, a șinelor de roți etc.

báltic, -ă (fr. baltique)

limbi baltice = grup de limbi indo-europene din care fac parte letona și lituaniana.

bancár, -ă (it. bancario, fr. bancaire)

capital bancar = capital bănesc de care dispun băncile și din care se acordă împrumuturi cu dobândă.

bâncă¹ (fr. banc, germ. Bank)

a **sta (sau a rămâne) în banca sa** = a rămâne la locul său (fiind pasiv); a fi docil; a nu se implica într-o acțiune, într-o discuție.

banca acuzaților = locurile dintr-o sală de tribunal pe care stau acuzații.

banca apărării = locurile dintr-o sală de tribunal destinate avocaților care apără pe acuzați.

banca ministerială = locurile din parlament rezervate membrilor guvernului.

(de) pe băncile școlii = (de) la școală, din (sau în) timpul petrecut în școală.

bâncă² (it. banca, fr. banque)

a **sări (sau a face să sară) banca (în aer)** = a câștiga un pot egal cu întreaga sumă pusă de bancher în joc.

a **sparge banca** = a câștiga dintr-o dată toți banii puși în joc.

bancă de date sau bancă de informații (inform.) = totalitatea datelor organizate în scopul optimizării procesului de căutare și modificare a lor sau a relațiilor dintre ele, independent de o anumită aplicație.

bancă de emisiune = instituție care are dreptul să emită bancnote.

bancă de organe (med.) = laborator în care se asigură prezervarea în condiții riguroase a unor țesuturi, a sângelui sau a unor organe în vederea transplantării lor.

bancă de sânge = rezervă de sânge într-o instituție medicală.

bilet de bancă = bancnotă.

banchetă (fr. banquette)

banchetă litorală = treaptă îngustă de abraziune formată la piciorul unei faleze.

bândă (fr. bande, cf. germ. Band)

bandă de circulație = subdiviziune longitudinală a părții carosabile a unei șosele, delimitată sau nu prin marcaje rutiere, cu o lățime corespunzătoare pentru circulația cu ușurință a unui șir de vehicule.

bandă de magnetofon = fâșie îngustă de material flexibil, acoperită cu un strat fin de substanță feromagnetică și care servește la înregistrarea și la reproducerea sunetelor cu magnetofonul.

bandă rulantă (sau de transport) = fâșie lungă, continuă, de cauciuc, de piele etc. care servește la transportul în plan orizontal al unor materiale sau piese.

bandă sonoră = peliculă cinematografică pe care este înregistrat sunetul.

în bandă = (despre figuri) așezat în diagonala scutului.

banduliéră (fr. bandoulière)

în bandulieră = de-a curmezișul pieptului.

bánking (engl. banking/principle/)

principiu banking = ansamblu de idei privind politica monetară, reprezentat de un grup de economiști englezi, care susțineau că mijloacele de circulație nu se pot reduce numai la aur și la simbolurile lui, ci trebuie completate cu banii de credit emiși de banci pe baza (re) scontării polițelor comerciale.

bántu/bantú (fr. bantous)

limbi bántu/bantú = familie de limbi negro-africane cu structură gramaticală și lexic, apropiate.

barbitúric, -ă (fr. barbiturique)

acid barbituric = substanță sintetică obținută prin condensarea ureii.

báric, -ă (germ. barisch)

repartiție barică = repartiția presiunii atmosferice la suprafața Pământului.

baricadă (fr. barricade)

a (se) închide cu baricada = acțiunea de a se baricada și rezultatul ei.

a fi de cealaltă parte a baricadei = a fi în tabăra opusă.

a fi pe baricadă = a fi la datorie; a fi combativ.

a închide, ridicând o baricadă = a închide o poartă.

a muri pe baricade = a muri luptând pentru o idee.

bariș (fr. barèg)

a-și da barișul pe ceafă (reg.) = 1. a se face de râs; 2. (reg.) a încălca regulile buneicuviințe.

bas (it. basso, fr. basse)

bas-bariton = bas cu calități vocale de bariton.

básta (it. basta)

de-acuma basta! = de-acuma adio, de-acum nu se face cutare lucru.

Și cu asta basta! = Am încheiat discuția!

bastón (it. bastone)

baston de mareșal = baston purtat de mareșal ca semn distinctiv al demnității.

baterie (fr. batterie, it. batteria)

baterie de teste = ansamblu de teste care vizează un anume aspect al structurii psihologice a cuiva.

baterie electrică = reunire de mai multe pile sau de acumulatori electrice.

baterie solară = grup de celule fotoelectrice care transformă bateria solară în baterie electrică.

bază (fr. base)

a avea (ceva) la bază = a se întemeia pe ceva (sigur).

a face să aibă drept bază = a fonda.

a pune bazele a ceva = a întemeia.

bază economică = totalitatea relațiilor de producție într-o etapă determinată a dezvoltării sociale.

bază militară = loc special pe teritoriul unui stat unde staționează trupe dotate cu mijloace de luptă necesare acțiunilor de război.

baza puterii (unui număr) = număr care se ridică la puterea indicată de exponent.

bază sportivă = teren special amenajat și dotat pentru practicarea diferitelor sporturi.

de bază = principal, fundamental.

benedictín, -ă (fr. bénédictin)

muncă de benedictin = muncă intelectuală minuțioasă și de lungă durată.

beneficiu (lat. beneficium, fr. bénéfice)

beneficiu de inventar (jur.) = drept de care se bucură un moștenitor de a accepta condiționat o succesiune căreia nu îi cunoaște datele care o grevează.

sub beneficiu de inventar = în mod provizoriu, sub rezerva controlului ulterior.

bengál, -ă (fr. feu de Bengale)

foc bengál = foc de artificii, puternic și viu colorat.

benzóic, -ă (fr. benzoïque)

acid benzoic = acid aromatic care se extrage din unele rășini naturale, în special din smirnă, folosit în medicină, în parfumerie și în industria coloranților.

bérná (fr. berne)

în bernă = (despre steaguri) coborât pe jumătate, în semn de doliu.

pavilion în bernă = pavilion național coborât pe jumătate, în semn de doliu sau de pericol.

béta (fr. bêta)

radiație béta = radiația emisă de nucleul izotopilor radioactivi, din electroni.

bicarbonát (fr. bicarbonate)

bicarbonat de sodiu = sare albă solubilă în apă, întrebuințată la prepararea prafului de copt și în farmacie.

bicicletă (fr. bicyclette)

a(-i) lua (cuiva) caii de la bicicletă (pfm.) = a nu avea ce-i face.

bicicletă-tandem (rar) = bicicletă pentru două persoane, fiecare acționând câte o pereche de pedale.

bicromát (fr. bichromate)

bicromat de potasiu = sare cristalizată, portocalie, care se folosește ca oxidant și colorant.

biedermeier (<Biedermeier - personaj, întruchipare a filistinului burghez, din poemele scriitorului german Eichrodt)

stil biedermeier = stil de mobilier caracterizat prin forme simple, suprafețe netede, lemn curbat, cu aspect general greoi, exprimând gustul pentru confort și pentru viața intimă de familie.

bifór (it. bifora)

uter bifor = malformație a uterului al cărui col prezintă două orificii.

bilánț (germ. Bilanz)

a depune bilanțul = a se declara în faliment.

a face bilanțul = a rezuma, caracterizând și apreciind rezultatele.

bilă¹ (fr. bile, lat. bilis)

parcă ar fi ridicat la bile (pfm.) = definește o persoană.

bilă albă = expresie a votului pozitiv. bilă neagră = expresie a votului negativ.

bilă roșie = calificativ între „bine” și „suficient”.

bilă² (fr. bille)

a atinge la bilă (fam.) = a lovi în cap.

a fi atins la bilă (fam.) = a fi țicnit.

biliár, -ă (fr. biliaire)

veziculă biliară = bășica fierii; colecist.

bilét (fr. billet, cf. it. biglietto)

bilet de voie = hârtie prin care se acordă permisiunea de a ieși în oraș unui militar încarmat, unui elev intern etc.

bilet de bancă = bancnotă.

bilet la ordin = cambie.

bimémbu (it. bimembre)

propoziție bimembră = propoziție în care există ambele părți de propoziție principale (subiectul și predicatul).

biológic, -ă (fr. biologique)

chimie biologică = biochimie.

armă biologică = armă care utilizează organisme vii.

bioxíd (fr. bioxyde)

bioxid de carbon = gaz incolor din atmosferă, care se formează prin arderea carbonului și a compușilor săi.

bipolár, -ă (fr. bipolaire)

coordonate bipolare = sistem de coordonate în care un punct este determinat prin distanțele la două puncte fixe.

bisectór, -oare (fr. bissecteur)

plan bisector = plan care împarte în două drepte egale un unghi diedru.

biróu (fr. bureau)

a depune (un proiect) pe biroul unei adunări (înv.) = a prezenta un proiect.

a lucra (a rezolva etc.) din birou = a lucra (a rezolva etc.) fără a cunoaște realitățile.

biunivóc, -ă (fr. biunivoque)

corespondență biunivocă (mat.) = corespondență între elementele a două mulțimi, astfel încât elementele uneia dintre ele să corespundă univoc elementelor celeilalte și invers.

bizantín, -ă (fr. byzantin, it. bisantino, lat. bysantinus)

stil bizantin = artă caracterizată prin predominarea cupolei, a suprafețelor și a liniilor curbe în arhitectură și printr-o variată bogăție de culori în ornamentație.

black-out (engl. black-out)

a face black-out = a păstra tăcere completă.

blat (germ. blatt)

a merge (a călători) pe blat sau a face blatul = a călători cu un mijloc de transport fără bilet sau abonament.

blau (germ. blaue/Montag)

a face blau (rar) = a lipsi de la lucru a doua zi după o sărbătoare.

bloc¹ (fr. bloc)

bloc continental = sector al scoarței terestre de mari dimensiuni, înconjurat de depresiuni oceanice sau marine de mare adâncime.

bloc sistem = dispozitiv de semnalizare folosit pentru a evita orice ciocnire între trenuri care circulă sau manevrează pe aceeași linie.

în bloc = împreună, laolaltă, global.

bloc² (germ. Blockhaus)

bloc-turn = clădire înaltă în formă de turn.

blocăre (<bloca)

blocarea contului = situația unui cont curent sau de decontare din care nu se pot efectua toate plățile scadente din lipsă de fonduri disponibile.

bloc-diagramă (fr. bloc-diagramme)

bloc-diagramă = reprezentare grafică la scară mică a unei regiuni terestre în perspectivă și în secțiune.

blond, -ă (fr. blond)

bere blondă = bere de culoare deschisă, gălbuie.

bobină (fr. bobine)

bobină de inducție = transformator electric din două înfășurări bobinate pe un singur miez de fier.

bob-scat (engl. bob-skate)

bob-scat = (jazz) scat rafinat, stilizat, purtând amprenta evoluției improvizărilor instrumentale; mod de interpretare în care vocea concurează instrumentele, având o gamă întinsă.

ból (fr. bol, cf. gr. bolos - bulgăr)

bol alimentar = cocoloș format din alimentele amestecate în gură cu salivă.

bombardamént (fr. bombardement, it. bombardamento)

bombardament nuclear (fiz.) = proiectarea unui fascicul de particule asupra unor nuclee atomice pentru a provoca reacții nucleare.

bómbă (fr. bombe, it. bomba, cf. lat. bombus, gr. bombos)

bombă atomică = proiectil având ca exploziv energia obținută prin dezagregarea atomului.

bombă cu hidrogen = bombă bazată pe o reacție termonucleară, prin care atomii de hidrogen se transformă în atomi de heliu cu o uriașă degajare de căldură și de energie.

bombă vulcanică = 1. bucată (rotundă) de lavă, azvârlită de un vulcan de obicei la începutul erupției. 2. recipient folosit în medicină pentru gaze sau substanțe radioactive.

bombéu (fr. bombé)

a călca (pe cineva) pe bombeu sau **a turti bombeul** (cuiva) = a deranja; a ofensa.

bomboană (fr. bonbon)

(ultima) bomboană (de) pe colivă (fig.) = știre proastă; element negativ care se adaugă unei situații dificile.

bon (fr. bon)

bon de tezaur = titlu de credit emis de stat pentru atragerea de fonduri private.

botanică (fr. botanique)

grădină botanică = grădină unde se plantează diferite specii de plante pentru studiu.

bord (fr. bord, germ. Bord)

a arunca peste bord = a renunța la ceva considerat nefolositor.

de bord = referitor la navigație.

pe (sau la) bord = pe puntea unei nave sau în avion.

botulinic, -ă (fr. bothulinique)

bacil botulinic = bacil care se găsește în carnea sau fructele conservate și în nutrețul însilozat.

braccio (it. viola da braccio)

viola da braccio = violă din secolul XVII, ținută pe mână, din care s-a dezvoltat ulterior viola și violina.

brațetă (it./a/braccetto)

a merge, a fi (cu cineva) sau a lua (pe cineva) la (sau de) brațetă (fam.) = a merge, a fi (cu cineva) sau a lua (pe cineva) la (sau de) braț.

brevét (fr. brevet)

brevet de invenție = document eliberat inventatorului de către organul de stat competent, prin care i se recunoaște dreptul de a exploata în exclusivitate invenția, un anumit timp; patentă.

brigadă (fr. brigade, rus. brigada)

brigadă artistică (de agitație) (ieșit din uz) = echipă artistică de amatori (care, în programe scurte, își propuneau să facă agitație politică în jurul problemelor importante din viața unei colectivități).

brigăzi internaționale = mari unități militare constituite în Spania din voluntari de diferite naționalități în războiul din 1936–1939.

brio (it., fr. brio)

cu **brio** = în mod remarcabil, strălucit.

brómic (fr. bromique)

acid bromic = acid oxigenat al bromului.

bronz (fr. bronze, it. bronzo)

epoca de bronz = epocă preistorică, corespunzătoare mileniului al II-lea î.e.n., caracterizată prin apariția și dezvoltarea uneltelor și armelor de bronz.

caracter de bronz = caracter tare, de neclintit.

brownián, -ă (fr. brownien)

mișcare browniană = mișcare continuă a particulelor microscopice, în suspensie într-un lichid, datorită agitației moleculare.

bubónic, -ă (fr. bubonique)

ciumă (sau pestă) bubonică = ciumă (sau pestă) manifestată prin abcese.

bucál, -ă (fr. buccal)

pe cale **bucală** = pe gură.

bugét (fr. budget)

buget de timp = timpul de care dispune un individ, o colectivitate pentru a rezolva anumite probleme.

bugetár, -ă (fr. budgétaire)

în (exercițiu) **bugetar** = perioadă de un an în care se desfășoară operațiile de executare a bugetului statului.

bulb (fr. bulbe, cf. lat. bulbus)

bulb pilos = partea terminală, umflată, a rădăcinii firului de păr.

bulb rahidian = prelungire a măduvei spinării, care face legătura între creierul mare, creierul mic, măduva spinării șiarele simpatic.

buletín (fr. bulletin, cf. it. bolletino)

buletin de vot = imprimat cu numele candidaților la o alegere.

bumeráng (fr. boumerang, engl. bumerang, germ. Bumerang)

efect de bumerang = efect invers celui scontat, situație când un act de ostilitate, un argument se întoarce împotriva autorului său.

burghéz, -ă (fr. bourgeois, it. borghese)

mic burghez = a) persoană din mica burghezie; b) filistin.

burghezie (it. borghesia, după fr. bourgeoisie)

mica burghezie = categorie socială intermediară reprezentând micii producători de mărfuri și micii comercianți de la orașe la sate.

búrsă (fr. bourse)

a juca la bursă = a cumpăra și a revinde efecte de bursă pentru a realiza un venit în urma urcării sau scăderii lor.

bursă neagră = comerț clandestin.

bursa muncii = instituție unde se înregistrează cererile de lucru ale șomerilor pentru a mijloci angajarea.

busólă (fr. boussole)

a-și pierde busola (pfm.) = a se zăpăci, a-și pierde dreptă judecată, simțul măsurii.

butélie (fr. bouteille)

butelie de Leyda (fiz.) = condensator electric de formă cilindrică, construit prima dată în 1746 de trei savanți olandezi.

butíric (fr. butyrique)

alcool butiric = acid organic sub formă de gliceride, în grăsimile animale.

butonoasă (fr. boutonneuse)

febră butonoasă = febră transmisă de o căpușă, parazit la oi și la câini, prin mici pustule pe piele, cu stare generală proastă, astenie și temperatură mare.

C

cabínă (fr. cabine, it. cabina, cf. engl. cabin)

cabină spațială = compartiment al unei nave cosmice în care stau astronauții în timpul zborului; capsulă cosmică.

cabină telefonică = cabină amenajată și echipată cu un post telefonic.

cabinét (fr. cabinet)

cabinet de partid (ieșit din uz) = centru în care se dădeau îndrumări teoretice și metodice cadrelor de lectori, conferențieri și propagandiști și celor care studiau marxism-leninismul.

cabinet metodic = a) centru didactic al activității metodice dintr-o școală, dintr-un oraș etc.; b) secție de îndrumare și de informare în bibliotecile mari și în întreprinderi.

cabinet tehnic = centru de îndrumare tehnică în cadrul unei întreprinderi.

cacodilic, -ă (fr. cacodylique)

acid cacodilic = compus organic arseniat.

cadăvru (fr. cadavre)

a călca sau (a trece) peste cadavre = a fi lipsit de orice scrupule în atingerea unui scop.

cadavru viu (sau, fam., ambulant) = om foarte slab și palid.

cadență (it. cadenza, fr. cadence)

în cadență = cu mișcări uniforme repetate.

căjă (fr. cage)

cajă de laminor = cilindri de lucru și de sprijin ai unui laminor.

caiet (fr. cahier, cf. pol. kajet)

caiet de sarcini = document cuprinzând condițiile pentru executarea unei lucrări.

caiet-catalog = catalog de expoziție.

caiet-program = program (de spectacol) de forma unui caiet.

caid (fr. caïd)

a face caid = a înregistra.

calc (fr. calque, cf. it. calco)

hârtie de calc = hârtie transparentă de copiat.

cálcul (fr. calcul, lat. calculus)

calculul grafic = rezolvare a unor probleme cu ajutorul unor construcții geometrice.

calculul logic = operație analogă calculului matematic prin care, pe baza anumitor reguli, din anumite expresii logice sunt derivate alte expresii logice.

caledonián (fr. calédonien, cf. caledonia)

orogeneză caledoniană = ansamblu de mișcări orogenice de cutare a scoarței terestre la sfârșitul silurianului, afectând Scoția și Scandinavia.

calificăre (<califica)

calificare a infracțiunii (jur.) = stabilirea caracterului penal al unei fapte și încadrarea ei în textul de lege.

calitativ, -ă (fr. qualitatif)

analiză calitativă = determinarea naturii chimice a unei substanțe.

calc (fr. calque, cf. it. calco)

hârtie de calc = hârtie transparentă de copiat.

calendár (lat. calendarium)

a face cuiva capul calendar (pfm.) = a zăpăci pe cineva, spunându-i foarte multe lucruri.

a se uita ca mîța (sau pisica) în calendar (pfm.) = a privi (la ceva) fără a pricepe nimic.

a-și pierde călindarul (pop.) = 1. a nu ști ce zi este; a se zăpăci. 2. (pop.; d. femeile gravide) a nu mai ști când trebuie să nască.

calm, -ă (fr. calme)

calm ecuatorial = zonă de presiune atmosferică scăzută, a celor două emisfere ale globului terestru, caracterizate prin lipsa vântului și mișcări ascendente; zonă oceanică în care predomină o vreme complet liniștită sau în care vânturile sunt foarte slabe.

calótă (fr. calotte, it. calotta)

calotă craniană (anat.) = partea superioară a cutiei craniene.

calotă glaciară (geol.) = masă de gheață care acoperă regiunile polare sau părțile superioare ale munților foarte înalți; inlandsis.

calotă sferică (mat.) = parte dintr-o sferă obținută prin tăierea acesteia cu un plan.

calus (fr. callus, cf. lat. callum)

calus vicios = sudare defectuoasă a unei fracturi.

cámeră (it. camera)

cameră de combustie = încăpere a motorului cu ardere internă, în care se aprinde amestecul de gaze.

cameră fotografică = a) aparat fotografic; b) cameră obscură.

cameră obscură = a) încăpere neluminată sau cu lumină de o anumită culoare, în care se lucrează cu materiale fotosensibile; b) dispozitiv cu ajutorul căruia se obține pe un ecran imaginea răsturnată a unui obiect.

muzică de cameră = compoziție muzicală făcută pentru un număr redus de instrumente.

camerál, -ă (fr. caméral, engl. cameral, cf. lat. camera)

științe camerale = nume dat disciplinelor care studiau finanțele publice.

canál (fr. canal, it. canale, lat. canalis)

canal rahidian = canalul din vertebre care conține măduva spinării.

cancelár (lat. cancellarius)

lord cancelar = președintele Camerei Lorzilor în Anglia.

câncer (fr., lat. cancer)

tropicul cancerului = cerc imaginar pe globul terestru, situat la 23°27' nord de ecuator, care limitează zona tropicală de cea boreală; tropicul racului.

zodia cancerului = a patra dintre cele 12 zodii (12 iunie – 22 iulie); zodia racului.

canín, -ă (fr. canin, lat. caninus)

rasă canină = fiecare dintre dinții lungi și ascuțiți, așezați între dinții incisivi și premolari, foarte dezvoltati la animalele carnișiere.

canón (fr. canon, germ. Kanon)

a pune la canon = a pedepsi.

canónic (fr. canonique, it. canonico, germ. Kanonikus <lat. canonicus)

drept canonic = drept bisericesc.

formă (ecuație) canonică = formă, ecuație simplă care poate fi redusă, cu ajutorul schimbării unor variabile, la un număr oarecare de forme sau ecuații.

canotáj (fr. canotage)

canotaj academic = sport nautic care se practică pe schifuri și pe giguri.

cantitativ, -ă (fr. quantitatif)

analiză cantitativă = determinarea proporțiilor diferitelor părți dintr-un amestec sau a elementelor dintr-o substanță.

capacitiv, -ă (fr. capacitif, engl. capacitive)

reactanță capacitivă = reactanța unui condensator, inversul produsului dintre capacitatea acestuia și pulsația curentului alternativ.

căpă (fr. cape, cf. it. cappa)

de capă și spadă = (despre un roman sau film) de aventuri, cu multe dueluri și înfruntări primejdioase.

capilár, -ă (fr. capillaire, lat. capillaris)

tub capilar = tub îngust în care se manifestă fenomenele de capilaritate.

vase capilare = conducte microscopice sangvine sau limfatice, prin care se fac schimburile dintre sânge și țesuturi.

capital¹ (fr. capital, germ. Kapital)

capital de cunoștințe = suma cunoștințelor pe care le posedă cineva; experiență.

capital², -ă (fr. capital)

a (o) lua de capital = 1. a acorda o importanță exagerată unui fapt, unei afirmații etc.

pedeapsă capitală = pedeapsă cu moartea.

reparație capitală = refacere a părților esențiale ale unei clădiri, ale unei mașini etc.

capitalism (fr. capitalisme)

capitalism monopolist de stat = formă de existență a capitalismului monopolist, caracterizată prin îngemănarea forțelor statului cu forța monopolurilor.

capitolín, -ă (fr. capitole, lat. capitolinus)

jocuri capitoline = jocuri anuale instituite de Camillus în cinstea lui Jupiter și în amintirea eliberării Capitoliului.

capitulár, -ă (fr. capitulaire)

cancelar capitular = canonic director de studii în școlile catedralelor din Evul Mediu.

scrisoare capitulară = scrisoare care notifică canoanele unui conciliu.

capót (fr. capot)

a face (pe cineva) capot = 1. a nu lăsa pe cineva să facă o levată. 2. (pex.) a câștiga un mare avantaj asupra cuiva, a da gata.

capricórn (fr. capricorne, lat. capricornus)

zodia Capricornului = a unsprezecea dintre cele 12 zodii (22 decembrie – 21 ianuarie), reprezentată printr-un țap.

capróic (fr. caproïc)

acid caproic = acid gras care se găsește în stare de glicerină în unt și în uleiul de cocos.

cápsă (lat. capsula, germ. Kapsel)

a fi cu capsă pusă (fam.) = a fi gata de ceartă, pus pe ceartă, nervos.

capsúlă (fr. capsule, lat. capsula)

capsulă bacteriană = mic înveliș solubil, din amidon, gelatină sau cheratină, al unor medicamente pulverulente cu gust neplăcut, pentru a putea fi înghițite mai ușor.

capsulă cosmică = compartiment etanșat al navei spațiale capabil să se desprindă de restul vehiculului și să coboare pe suprafața unui astru.

capsulă telefonică = cutiuță care conține (într-un aparat telefonic) un microfon sau un receptor.

carbón (fr. carbone, lat. carbo, -onis)

carbon 14 = izotop radioactiv al carbonului, care ia naștere în atmosferă și care servește la stabilirea vârstei vestigiilor materiale.

(hârtie-)carbon = hârtie subțire acoperită pe una dintre fețe cu o substanță chimică de culoare închisă, întrebuințată în dactilografie, cartografie etc. la scoaterea de copii; indigo, plumbagină.

caractér (fr. caractères, cf. lat. character, gr. karakter)

comedie de caracter = comedie a cărei intrigă izvorăște din conflictul creat între caracterele personajelor.

dans de caracter = dans prin ale cărui figuri se exprimă acțiuni sau sentimente.

carbónic, -ă (fr. carbonique)

acid carbonic = acid oxigenat al carbonului obținut prin dizolvarea dioxidului de carbon în apă; acid slab, stabil numai în soluții apoase diluate; (impr.) dioxid de carbon.

carbámic (fr. carbamique)

acid carbamic = acid instabil sub formă de săruri sau de esteri.

carbólic (fr. carbolique)

acid carbolic = acid fenic.

carbón (fr. carbone, cf. lat. carbo - cărbune)

hârtie carbon = hârtie având pe una dintre fețe un strat subțire de substanță colorată, care permite copierea unui text, a unui desen etc. pe mai multe foi.

carburăție (fr. carburation)

cameră de carburăție = parte a carburatorului în care se face carburăția.

carbonilic, -ă (engl. carbonylic)

compuși carbonilici = denumire generică pentru aldehide și cetone.

carbúră (fr. carbure)

carbură de calciu = carbid.

cardánic, -ă (it. cardanico)

ax cardanic sau axă cardanică = arbore de transmisie (la automobile și la alte mașini) care leagă cutia de viteză cu arborele diferențialului.

cardinál, -ă (fr. cardinal, lat. cardinalis)

punct cardinal = fiecare dintre cele patru direcții principale ale orizontului, care ajută la determinarea poziției unui punct de pe glob.

numeral cardinal = numeral care exprimă un număr întreg abstract sau un număr determinat de obiecte, ființe etc.

roșu-cardinal = roșu-purpuriu.

cardioaccelerátör (fr. cardioaccélérateur)

nerv cardioaccelerator = nerv care are funcția de a accelera ritmul bătăilor inimii.

carénță (it. carenza, fr. carence)

timp de carență = condiție a contractelor de asigurare pe viață, potrivit căreia asiguratul nu beneficiază de nicio despăgubire în caz că moare într-un anumit timp de la contractare.

carmínic (fr. carminque)

acid carminic = acid extras din coșenilă.

carnivór, -ă (fr. carnivore, cf. lat. caro - carne, vorare - a devora)

plante carnivore = plante care digeră prin flori insecte sau alte microorganisme.

carosábil, -ă (fr. carrossable)

parte carosabilă = parte a unei șosele sau a unei străzi rezervată circulației vehiculelor.

cartezián, -ă (fr. cartésien)

coordonate carteziene = coordonate raportate la un sistem de referință format din două sau trei axe rectangulare.

cartiér (fr. quartier, cf. germ. quartier)

marele cartier general = organul suprem de conducere a armatei în timp de război.

cartúș (fr. cartouche)

cartuș filtrant = dispozitiv pentru filtrarea aerului, care se anexează la o mască antigaz.

carusel (fr. carrousel, cf. it. carosello)

carusel aerodinamic = turn metalic pe un suport rotativ, pe care se poate monta un obiect profilat în vederea măsurării forțelor aerodinamice.

strung-carusel = strung cu axa de rotație verticală, la prelucrarea pieselor grele de înălțime mică.

cásă (it. cassa, germ. Kasse)

a face casa = a întocmi situația încasărilor și a plăților unei zile.

casă de bani = masă, pupitru sau birou într-un magazin, unde se achită costul cumpărăturilor.

plus (sau **minus**) **de casă** = diferență în plus (sau în minus) rezultată la stabilirea încasărilor și plăților.

registru de casă = registru în care se trec sumele încasate și cele plătite.

cascadă (fr. cascade)

cascadă de aplauze = aplauze puternice.

cascadă de răs = răs zgomotos, sacadat și prelungit.

montaj în cascadă = model de legare a unor aparate sau mașini electrice astfel încât curentul de la intrarea unui element să fie egal cu cel de la ieșirea elementului anterior.

căscă (fr. casque)

căști albastre = trupe ONU aflate în zone de conflict.

casetă (it. cassetta, fr. cassette)

casetă tehnică = notă a editurii sau a tipografiei asupra apariției unei publicații.

casetă video = videocasetă.

căstă (fr. caste)

spirit de castă = spirit îngust, exclusivist.

castél (lat. castellum. cf. pol. kasztel, it. castello)

castel de apă = construcție specială (în formă de turn) care servește ca rezervor de apă.

castele în Spania = visuri irealizabile, planuri fantastice, iluzii deșarte.

catédră (it. cattedra, lat. cathedra)

a vorbi (ca) de la catedră = a vorbi savant, livresc, afectat.

categorie (fr. catégorie, cf. gr. kategoria)

categorie socială = grup social care reunește parțial trăsăturile unei clase sociale.

categoríc, -ă (fr. catégorique, lat. categoricus)

judecată categorică = judecată care afirmă sau neagă o relație sigură, necondiționată, între un obiect și o însușire a sa.

catenár, -ă (fr. caténaire)

suspensie catenară = sistem de suspendare a liniilor de tracțiune electrică, realizat prin fire verticale sau înclinate, prin care linia electrică este suspendată de unul sau de mai multe cabluri de oțel care o susțin.

catódic, -ă (fr. cathodique)

lampă catodică = lampă emițătoare de electroni.

radiație catodică = flux de electroni emiși de catodul unui tub de descărcare electrică vidat.

raze catodice = radiație de electroni emiși de catodul unui tub de descărcare electrică, într-un gaz care se află la presiune foarte joasă.

católic, -ă (fr. catholique, lat. catholicus, gr. katholikos)

a fi mai catolic decât papa = a fi exagerat (în ceea ce spune, crede sau face).

caudíne (lat./faucis/Caudinae) (fr. [fourches] Caudines, lat. [faucis] Caudinae)

a trece pe sub furcile caudine = a impune învinsului condiții umilitoare.

cauzál, -ă (lat. causalis, fr. causal)

conjuncție cauzală = conjuncție care introduce o propoziție cauzală.

propoziție cauzală = propoziție subordonată care exprimă cauza pentru care se săvârșește acțiunea din propoziția regentă și care corespunde complementului circumstanțial de cauză.

cauzatív (it. causativo, lat. causativus)

verb cauzatív = verb factitiv.

cáuză (lat., it. causa, după fr. cause)

(a fi) în cauză = (a fi) interesat, implicat într-o chestiune.

a avea câștig de cauză = a i se da cuiva dreptate (într-o dispută etc.); a câștiga, a învinge.

a da (cuiva) câștig de cauză = (despre un organ de jurisdicție) a se pronunța în favoarea uneia dintre părțile aflate în proces.

a face cauză comună (cu cineva) = a-și uni interesele (cu ale altuia).

a pleda cauza cuiva = a apăra interesele cuiva.

în cunoștință de cauză = cunoscând bine chestiunile despre care este vorba.

cavalér (rus. kavalier, it. cavaliere, fr. cavalier)

cavaler de onoare = tânăr necăsătorit care însoțește pe miri la cununie.

cavernós, -oasă (fr. caverneux, lat. cavernosus)

corpi cavernoși = formații din interiorul penisului care se umplu de sânge în timpul erecției.

cavitate (fr. *cavité*, lat. *cavitas*, -tis)

cavitate rezonantă = circuit oscilant pentru frecvențe foarte înalte, constituit dintr-o incintă cu pereți metalici în care se pot întreține oscilații electromagnetice sub formă de unde staționare.

cavitate toracică = spațiu în interiorul organismului sau al unui organ din corpul omului sau al animalelor, în care se află anumite organe.

caz (lat. *casus*, fr. *cas*)

a face (mare) caz de ceva = a considera ceva ca un fapt sau ca un lucru important.

a face (mare) caz de cineva = a prețui mult pe cineva, scoțându-i la iveală calitățile, meritele.

a pune (sau a admite) cazul că... = a presupune că...

caziér (fr. *casier*)

a cădea (sau a se prinde, a da) în cursă = a intra într-o mare încurcătură.

cazier judiciar = fișă de evidență în care organele judiciare consemnează toate condamnările penale ale unei persoane.

căpitan (it. *capitano*, rus. *kapitan*)

a fi fata banului, sora căpitanului (pop.) = se spune despre fetele cu pretenții (de noblete).

Ai să dai de căpitan Tăvăliciu (fam.; gmt.) = se spune pentru a avertiza pe cineva că va avea necazuri (dacă va întreprinde o anumită acțiune).

căpitan de port = persoană însărcinată cu conducerea activității unui port sau a unui oficiu portuar.

căpitan de poștă = administrator al unei poște.

căpitan de rangul întâi (sau al doilea, al treilea) = grad corespunzător colonelului (sau locotenent-colonelului, maiorului); ofițer care are acest grad.

căpitan-locotenent (mar.) = grad corespunzător căpitanului din armata de uscat sau de aviație; ofițer care are acest grad.

căpitan-pașa = comandantul flotei turcești.

Ori Stan, ori căpitan (pop.) = se spune când cineva pune totul în joc, riscând tot ce are în vederea unui câștig important.

câmp (fr. *champ*, lat. *campus*)

a o lua peste câmp = a merge de-a dreptul, părăsind drumul.

artilerie de câmp = artilerie dotată cu tunuri și obuziere care pot fi deplasate numai pe teren puțin accidentat.

a-și lua (sau a apuca) câmpii = a pleca orbește, fără a ști încotro (de desperare, de durere, de mânie); a ajunge la disperare.

câmp de activitate sau (rar) câmpul muncii = domeniu de activitate, limitele între care se desfășoară o activitate.

câmp de gheață = masă întinsă și neîntreruptă de gheață care acoperă o suprafață (în regiunile polare).

câmp de luptă = porțiune de teren pe care se duc acțiuni de luptă cu inamicul terestru.

câmp de tragere = teren amenajat pentru executarea exercițiilor de tragere.

câmp electric = regiune a spațiului caracterizată prin faptul că, în oricare punct al ei s-ar găsi un mic corp încărcat cu electricitate, acesta ar fi supus acțiunii unei forțe care nu s-ar exercita dacă corpul nu ar fi încărcat astfel.

câmp ideologic (fil.) = ansamblul metodelor, conceptelor și ideilor delimitate istoric în interiorul cărora se elaborează o doctrină, o știință, o creație culturală etc.

câmp lexical = ansamblu de cuvinte din aceeași sferă semantică, care exprimă noțiuni asemănătoare sau asociabile.

câmp magnetic = regiune a spațiului caracterizată prin faptul că, în oricare punct al ei s-ar găsi un mic magnet, acesta ar fi supus unor forțe de aceeași natură ca acele care se exercită între doi magneți vecini.

câmp operator = porțiune de piele special pregătită pentru o intervenție chirurgicală; fâșie de pânză care delimitează plaga operatorie.

câmp vizual = porțiunea din spațiu care poate fi cuprinsă cu privirea.

în plin câmp sau în câmp deschis = sub cerul liber; fără adăpost.

munca câmpului = lucrarea pământului.

cecitate (fr. *cécité*, lat. *caecitas*)

cecitate verbală = pierdere a capacității de a citi sau de a înțelege sensul limbajului scris.

cefalic, -ă (fr. *céfrique*)

arteră cefalică = carotidă.

cefalorahidián, -ă (fr. *céphalorachidien*)

lichid cefalorahidian = lichid incolor care se găsește în ventriculii cerebrali și în canalul rahidian, având rol mecanic și de protecție.

regiunea cefalorahidiană = care se referă la cap și la coloana vertebrală, care aparține acestora.

céltic, -ă (fr. celtique, lat. celticus)

limbi celtice = familie de limbi indo-europene (gaelica, irlandeza, galeza și bretona) vorbite de celți.

celulár, -ă (fr. cellulaire)

regim celular (jur.) = regim special la care sunt supuși, pe anumite perioade, deținuții în închisori, prin izolare severă în celule individuale.

telefon celular = aparat portabil, individual, de mici dimensiuni, care permite convorbiri la distanță, transmiterea de mesaje scrise, efectuarea de fotografii etc.; telefon mobil.

telefonie celulară = serviciu de telefonie care folosește o rețea de comunicații de înaltă frecvență, bazată pe relee care controlează zone din teritorii cu raze a căror mărime variază de la un sistem de telefonie la altul.

teorie celulară = teorie după care celula constituie elementul fundamental al organizării interne a plantelor și animalelor.

celulă (fr. cellule, it., lat. cellula)

celulă de criză = grup operativ instituit pentru o situație de excepție.

cementație (fr. cémentation)

zonă de cementație = zonă din scoarța terestră în care se produce îmbogățirea în sulfuri secundare a unui zăcămint de sulfuri primare.

centezimál, -ă (fr. centésimal, cf. lat. centesimus)

grad centezimal = grad, a suta parte dintr-un unghi drept.

centralism (fr. centralismo, cf. rus. централизм)

centralism democratic (ieșit din uz) = principiu de bază propriu organizării și activității partidelor comuniste și muncitorești, care susține îmbinarea centralismului cu democrația, conducerea centralizată cu participarea membrilor colectivității.

centralizare (<centraliza)

centralizarea capitalului = formarea unor capitaluri mai mari prin unirea unor capitaluri mai mici.

centrifúg, -ă (fr. centrifuge)

forță centrifugă = forță care acționează asupra unui corp aflat în mișcare de rotație, tinzând să-l depărteze de axa de rotație.

mișcare centrifugă = mișcare a unui corp care se depărtează de centrul lui de rotație.

pompă centrifugă = aparat bazat pe efectul forței centrifuge și folosit la pomparea apei.

centripét, -ă (fr. centripète)

forță centripetă = forță egală și opusă celei centrifuge, care menține un corp rotitor pe traiectoria circulară.

céntru (fr. centre, lat. centrum)

centru de documentare = bibliotecă, secție într-o bibliotecă sau într-o instituție, care are ca sarcină principală furnizarea de material documentar.

centru de rotație = punct în jurul căruia alt punct sau un corp pot efectua o mișcare de rotație.

centru nervos = grup de celule nervoase aflate în encefal, în bulb sau în măduvă, la care vin excitațiile periferice și de la care pornesc excitațiile centrale.

centru universitar = localitate în care există instituții de învățământ superior.

centru-dreapta = poziție politică de mijloc cu tendințe de dreapta.

centru-stânga = poziție politică de mijloc cu tendințe de stânga.

de centru = care se situează pe o poziție intermediară, între două opinii extreme.

în centrul (atenției, preocupărilor etc.) = pe primul plan, la loc de frunte.

céntum (lat. centum)

limbă centum = limbă indo-europeană care a păstrat în evoluția ei sunetele *g* și *k* înaintea vocalelor *e* și *i* (greaca, latina, celtica, germanica).

centúrá (fr. ceinture)

centură de campion = centură, panglică lată etc. cu care se încinge mijlocul câștigătorului unui campionat la box sau la lupte.

centură de fortificații = linie de lucrări de apărare din beton armat și metal, construită în jurul unei localități.

centură de gimnastică = cingătoare lată, folosită pentru a susține corpul la unele exerciții de gimnastică.

centură de radiație (astron.) = fiecare dintre zonele din jurul Pământului în care radiația corpusculară ionizantă este atât de intensă, încât prezintă nocivitate pentru cosmonauți.

centură de salvare = echipament individual, de forma unui cordon lat, a unui pieptar etc., făcut din plăci de plută învelite în pânză, care servește la menținerea unui naufragiat la suprafața apei; colac de salvare.

centură de siguranță = echipament individual de protecție folosit de muncitorii care lucrează pe stâlpi la înălțime, constituit dintr-o cingătoare lată și o frânghie de susținere.

centură ortopedică = dispozitiv folosit în unele afecțiuni ale sistemului osos, pentru menținerea corpului în poziție corectă.

centură pelviană = centură formată din oasele coxale și care leagă membrele inferioare de trunchi.

centură scapulară = centură formată din clavicule și omoplați și care leagă membrele superioare de trunchi.

până la centură = (de la umeri) până la talie.

cenzităr, -ă (fr. censitaire)

sistem (electoral) cenzitar = sistem electoral în care recunoașterea dreptului de vot este în funcție de îndeplinirea de către alegători a anumitor condiții, în primul rând în funcție de avere.

cerăt, -ă (fr. ciré)

hârtie cerată = hârtie impregnată cu substanțe care o fac impermeabilă.

tablite cerate = tablite de lemn acoperite cu ceară, pe care vechii romani își făceau însemnări, socoteli.

cerebroid, -ă (fr. cérébroïde)

ganglioni cerebroizi = ganglioni care la unele animale inferioare, ca insectele, au aceeași funcție ca sistemul nervos central la animalele superioare.

cetanic, -ă (fr. cétane + suf. -ic)

cifră cetanică = indice care exprimă aprecierea calității arderii unui combustibil în motorul cu aprindere prin comprimare.

cetonic, -ă (fr. cétonique)

corpi cetonici = produși intermediari ai metabolismului, din degradarea albuminelor și grăsimilor.

cezarian, -ă (fr. césarien)

operație cezariană = intervenție chirurgicală prin care este scos copilul din pânțele mamei atunci când nașterea normală este imposibilă; cezaratomie.

charleston (engl. charleston, cf. charleston)

talger charleston = talger (cinel) dublu, acționat cu piciorul de către baterist, în orchestra de jazz.

chestiune (fr. question, lat. quaestio, -onis)

a adresa sau a pune o chestiune (înv.) = a întreba.

afacerea sau persoana în (sau din) chestiune = lucrul, problema sau persoana de care e vorba.

lucrul (problema, persoana etc.) în chestiune = lucrul (problema, persoana etc.) despre care este vorba în discuția respectivă.

chimie (fr. chimie, lat. chimia)

a avea chimie cu ceva (cineva) (arg.) = a fi compatibil cu ceva (cineva); a se potrivi cu cineva.

chinéz (China + suf. -ez)

a se face chinez sau (mai adesea) a (o) face pe chinezul (fam.) = a se prefăce că nu înțelege, că nu știe nimic, că habar nu are despre ce e vorba.

chímic, -ă (fr. chimique)

creion chimic = creion cu mină violetă, fabricată sintetic, a cărui urmă de pe hârtie se șterge greu.

chimism (fr. chimisme)

chimism gastric = probă de laborator prin care se studiază sucurile gastrice.

chirurgie (fr. chirurgie, it., lat. chirurgia)

chirurgie estetică = chirurgie care are drept scop să repare unele defecte nepatologice.

mică chirurgie = parte consacrată intervențiilor chirurgicale ușoare.

chit (fr. quitte)

a fi chit (cu cineva) = a nu mai datora nimic (cuiva); a nu mai avea de dat (cuiva) nicio socoteală.

chit că... = chiar dacă..., indiferent dacă.

chix (germ. Kicks)

a da chix (fam.) = a nu izbuti.

cianhidric (fr. cyanhydrique)

acid cianhidric = lichid incolor, volatil, foarte toxic, cu miros de migdale amare; acid prusic.

ciclizare (fr. cyclisation)

reacție de ciclizare = reacție chimică prin care lanțul de atomi din molecula unui compus organic se închide și formează un ciclu.

ciclu (fr. cycle, lat. cyclus)

ciclu anual = perioadă de un an în care pământul face o rotație completă în jurul soarelui.

ciclu de conferințe (sau de lecții etc.) = serie de conferințe (sau de lecții etc.) unite de o tematică generală comună.

ciclu menstrual = menstruație; durata unui ciclu.

ciclu solar = perioadă de 28 de ani după expirarea căreia datele diferitelor zile ale anului cad în aceleași zile din săptămână.

cicli pe secundă = hertzi.

cifră (it. cifra, lat. cifra, cf. fr. chiffre)

cifră de afaceri = veniturile rezultate din livrările de bunuri, executarea de lucrări, prestările de servicii și alte venituri din exploatare.

cifră de saponificare = număr care indică valoarea unei mărimi caracteristice a unei substanțe, a unui fenomen.

cifră-record = cea mai mare cifră la o anumită dată, într-un anumit moment.

impozit pe cifra de afaceri = impozit aplicat proporțional cu mărimea, cu valoarea afacerilor.

cilindru (fr. cylindre, lat. cylindrus)

cilindru central = partea centrală a rădăcinilor și tulpinilor plantelor vasculare.

cilindru compresor = tăvălug.

cilindri urinari = elemente microscopice cu aspect cilindric, care se produc în tuburile urinifere la bolnavii care suferă de nefrită.

cinamic (fr. cinamique)

acid cinamic = acid din uleiul de scorțișoară, din balsamul de Peru.

cinerară (fr. cinéraire, it. cinerario, lat. cinerarius)

urnă cinerară = urnă în care se găsește, se păstrează cenușa unui mort.

cinetic, -ă (fr. cinétique)

cinetică chimică = ramură a chimiei fizice care studiază evoluția reacțiilor chimice și influența factorilor fizico-chimici asupra desfășurării acestor reacții.

energie cinetică = energie dezvoltată de un corp în mișcare, egală cu jumătatea produsului dintre masa corpului și pătratul vitezei lui.

cinic, -ă (fr. cynique, it. cinico, gr. kynikos)

școala cinică = școală filozofică greacă din antichitate, care s-a preocupat îndeosebi de problemele eticii, propovăduind autonomia morală a individului, simplitatea, întoarcerea la natură, disprețul pentru normele eticii religioase, pentru convenționalism, bogăție și onoruri.

circ (fr. cirque, lat. circus)

circ lunar = crater lunar.

circadián, -ă (fr. circadien)

ritm circadian = ritm biologic care se repetă la aproximativ 24 de ore.

circulător, -oare (fr. circulatoire, lat. circulatorius)

aparat (sau sistem) circulator = ansamblu anatomic format din inimă, vene, artere și capilare, care asigură circulația sângelui în organism.

circulație (fr. circulation, lat. circulatio, -onis)

a fi în circulație (d. bunuri, cuvinte, expresii etc.) = a fi întrebuințat.

a pune (sau a introduce, a da) în circulație = a face să intre în uz, să se răspândească, să funcționeze.

a scoate (pe cineva) din circulație = a obosi peste măsură (pe cineva), a extenua.

de mare circulație = foarte răspândit.

circumfléx, -ă (fr. circonflexe)

accent circumflex = semn ortografic în formă de unghi cu vârful în sus sau de tildă, care se pune deasupra unei vocale pentru a arăta că aceasta trebuie rostită lung sau, în ortografia română, pentru a nota sunetul î(â).

circumscripție (lat. circumscriptio, fr. circonscription)

circumscripție electorală = unitate administrativă constituită cu ocazia alegerilor.

circumscripție sanitară = unitate teritorială de bază în sistemul de ocrotire a sănătății.

circumstanță (lat. circumstantia, fr. circonstance)

de (sau pentru) circumstanță = (care se face, are loc) într-o anumită împrejurare, fără a fi valabil în mod obiectiv și general.

circumstanțe atenuante (jur.; la pl.) = împrejurări privitoare la infracțiunea comisă sau la persoana infractorului, în măsură să determine mărirea sau micșorarea pedepsei.

circumstanțial, -ă (fr. circonstanciel)

complement circumstanțial = complement care arată în ce împrejurări se petrece o acțiune sau cum se prezintă o însușire sau o acțiune.

propoziție circumstanțială = propoziție secundară care îndeplinește în frază rolul complementului circumstanțial din propoziție.

cirenaic, -ă (fr. cyrénaïque)

școală cirenaică = curent filosofic din Grecia antică ce preconiza cultivarea plăcerilor drept scop al vieții.

cistic, -ă (fr. cystique)

canal cistic = canal care leagă vezica biliară de canalul coledoc.

citare (<cita)

semnele citării = ghilimele.

citric, -ă (fr. citrique)

acid citric = acid organic care se găsește mai ales în sucul de lămâie.

fructe citrice = nume generic pentru fructele plantelor citrice (lămâi, portocale, mandarine etc.).

plante citrice = familie de arbori și de arbuști fructiferi, având ca tip principal lămâiul.

civil, -ă (fr. civil, lat. civilis)

a fi (îmbrăcat) în civil = a purta haine obișnuite.

a se constitui parte civilă (într-un proces) = a cere la judecată despăgubiri bănești pentru pierderile cauzate de vinovat.

căsătorie civilă = căsătorie oficiată de ofițerul stării civile în conformitate cu prevederile legale.

cod civil = culegere unitară de norme juridice care reglementează raporturile de drept civil.

drept civil = totalitatea normelor care reglementează relațiile sociale (convertite în raporturi juridice) existente între persoanele fizice sau juridice dintr-un stat.

ofițer al stării civile = salariat al unei primării însărcinat cu încheierea actelor de stare civilă.

parte civilă = persoană care, într-un proces penal, formulează pretenții de despăgubiri pentru daunele suferite prin săvârșirea infracțiunii.

război civil = conflict armat între două grupuri adverse din aceeași țară, cu scopul de a prelua puterea.

stare civilă = situația unei persoane așa cum rezultă din actele sale privitoare la naștere, căsătorie, deces.

clăpă (germ. Klappe)

a pune clapa (înv.; pfm.) = a termina.

a trage cuiva clapa (fam.) = a înșela (sau a nu-și respecta promisiunea).

clasă (fr. classe, germ. Klasse)

a avea clasă = a avea cursuri.

de (mare) clasă (sau **de clasa întâi**) = de (mare) valoare.

clăuză (lat. clausa, fr. clause)

clauza națiunii celei mai favorizate = clauză prin care, într-un acord internațional, un stat recunoaște altui stat în relațiile bilaterale (de credit, financiare, de import-export) aceleași avantaje și privilegiile acordate și altor state.

clavir (germ. Klavier)

a avea clavir la cap = a fi ținut.

clientelă (lat., it. clientela, cf. fr. clientèle)

clientelă politică = simpatizanții, susținătorii unui politician, ai unui partid.

climatic, -ă (fr. climatique)

stațiune climatică = stațiune cu climă potrivită pentru odihnă sau pentru tratamentul anumitor boli.

clinografică (fr. clinographique)

curbă clinografică = curbă care reprezintă pantele medii ale unei regiuni în raport cu altitudinea.

cloracetic (fr. chloracétique)

acid cloracetic = acid prin substituirea unui atom de clor cu unul de hidrogen din acidul acetic.

clorhidric (fr. chlorhydrique)

acid clorhidric = acid incolor, coroziv, cu miros înțepător, care se obține prin combinarea clorului cu hidrogenul sau prin acțiunea acidului sulfuric asupra clorurii de sodiu.

cloric (fr. chlorique)

acid cloric = acid oxigenat al clorului.

clorofilian, -ă (fr. chlorophyllien)

asimilație clorofiliană = fotosinteză.

clorós (fr. chloreux)

acid cloros = acid oxigenat al clorului trivalent.

clorură (fr. chlorure)

clorură de polivinil = produs macromolecular obținut prin polimerizarea clorurii de vinil,

folosit ca material de construcție, la fabricarea pieii artificiale etc.; policlorură de vinil.

clorură de sodiu = sare de bucătărie.

clorură de var = substanță obținută prin introducerea de clor în varul stins și întrebuințată ca decolorant și dezinfectant.

clorură de vinil = compus organic gazos obținut prin clorurarea etilenei.

clorură mercurică = sublimat corosiv.

clorură mercuroasă = calomel.

cloș (fr. cloche)

rochie cloș = croială largă, în formă de clopot, cu falduri ori evazată, cu firele țesăturii așezate oblic.

cnócaut (<fr., engl. knock-out)

a face knock-out (sau **K.O.**) = 1. a lăsa pe cineva fără simțire în urma unei lovituri. 2. (fig.) a lăsa pe cineva fără replică.

cócteil (engl., fr. cocktail)

cokteil Molotov = proiectil ofensiv constând dintr-o sticlă umplută cu un lichid exploziv.

cócos (germ. Kokos)

lapte de cocos = sucul lăptos al nucii de cocos.

nucă de cocos = fructul cocotierului, al cărui suc lăptos se întrebuințează ca hrană și a cărei coajă este folosită în industrie.

ulei de cocos = substanță grasă obținută prin presarea miezului uscat al nucii de cocos.

unt de cocos = ulei de cocos supus rafinării și dezodorizării, folosit în alimentație.

cod (fr. code)

cod de culori = sistem de notare prin culori a cifrelor care reprezintă parametrii principali ai rezistorilor și condensatoarelor.

cod genetic = mecanism biochimic prin care se înregistrează, se conservă și se transmite informația ereditară.

codul muncii = 1. ansamblu de reguli privind comportarea cuiva. 2. sistem de semne sau de semnale convenționale care servește la transmiterea unui mesaj, a unei comunicări.

cod penal = act normativ care cuprinde o culegere sistematică de reguli juridice privitoare la o anumită ramură a dreptului.

cod poștal = număr atribuit unei localități sau străzi.

coercitiv, -ă (fr. coercitif)

câmp coercitiv = intensitatea câmpului magnetic la care se anulează magnetizația unui corp feromagnetic.

coexistență (fr. coexistence)

coexistență pașnică = principiu de politică externă, însemnând existența în pace, împreună, a statelor cu ideologii diferite.

coláps (fr., lat. collapsus)

colaps gravitațional = prăbușire gravitațională.

colateral, -ă (fr. collatéral, lat. collateralis)

rudenie colaterală = rudenie între frați și surori și între descendenții acestora.

colectív, -ă (fr. collectif, lat. collectivus)

colectiv de redacție sau **colectiv de catedră** = echipă.

substantiv colectiv = substantiv care denumește prin forma de singular o pluralitate de obiecte identice, considerate ca un întreg, ca o totalitate.

sufix colectiv = sufix care dă unui substantiv valoarea de substantiv colectiv.

colectivitate (fr. collectivité)

colectivitate statistică = totalitatea unităților statistice studiate pentru cunoașterea fenomenelor sau proceselor economice, având unele trăsături comune, caracteristici statistice, dar o mărime variabilă.

coledóc (fr. cholédoque, lat. choledochus)

canal coledoc = canal prin care se varsă fierea în duoden.

colegiál, -ă (fr. collégial)

biserică colegială = biserică în care oficiază un colegiu de canonici.

colégium (lat. collegium, fr. collège)

colegiu de avocați = colectiv al avocaților dintr-o unitate administrativ-teritorială.

colegiu de partid = organ care controlează modul în care se respectă prevederile statului cu privire la disciplina și morala de partid etc.

colegiu de redacție = organ consultativ pe lângă redactorul-șef al unei publicații; comitet de redacție.

cólic, -ă (fr. cholique)

acid colic = acid în fiere în combinație cu glicolul și taurina.

colimasón (fr. colimaçon)

scară în colimason = scară în spirală (în formă de melc).

colimatór (fr. collimateur)

a lua (pe cineva) în colimator = a observa comportamentul cuiva; a persecuta (pe nedrept).

coliziúne (fr. collision, lat. collisio)

coliziune omonimică = întâlnire a două sau mai multor cuvinte omonime.

coloáñă (fr. colonne)

a pune (pe cineva) pe două coloane = a demonstra că cineva a plagiat, expunând, în coloane alăturate, textul plagiatorului și originalul folosit de acesta.

coloana a cincea = grup de trădători în slujba dușmanului, care organizează diversiuni, acte de sabotaj etc. pentru a dezorganiza spatele frontului.

coloană de marș = grup de oameni, de soldați, de vehicule etc. care se deplasează pe același itinerar în șiruri paralele.

coloană de mercur (fiz.) = masă de lichid conținută într-un tub sau care țâșnește cu putere dintr-o conductă sau dintr-un rezervor.

coloană sonoră = ansamblu de sunete (cuvinte, muzică etc.) care însoțesc imaginile unui film; pistă sonoră.

coloană vertebrală = totalitatea vertebrelor reunite cap la cap, formând axul de susținere a scheletului la animalele vertebrate; șira spinării.

coloidál, -ă (fr. colloidal)

stare coloidală = stare de diviziune a materiei, în care particulele constitutive au dimensiuni cuprinse între aceea a moleculelor și aceea a suspensiilor.

colonél (fr. colonel)

locotenent colonel = grad de ofițer superior maiorului.

coloniál, -ă (fr. colonial)

politică colonială = colonialism.

putere colonială = stat cu una sau mai multe colonii.

război colonial = război dus de un stat pentru cucerirea de colonii sau menținerea coloniilor cucerite anterior.

coloníe¹ (fr. colonie, lat. colonie)

colonie de corali = grup de animale din aceeași specie, care duce viața în comun.

colonie microbiană = grup de bacterii aflat în cultură pe medii sociale, vizibil cu ochiul liber, derivat dintr-un germen unic sau din-

tr-un număr redus de germeni care s-au înmulțit pe loc.

colónie² (fr. [eau de] Cologne)

apă de colonie = lichid parfumat, fabricat din alcool și diverse uleiuri vegetale, folosit în cosmetică.

coloratúră (<germ. Koloratur, it. coloratura)

soprană de coloratură = soprană cu un registru acut extins.

columélă (fr. columelle, lat. columella)

columelă carstică = stâlp mic de calcar în mijlocul unei marmite.

comándă (fr. commande)

de comandă = care este sau a fost executat după indicațiile date de client.

la comandă = a) la porunca, la cererea cuiva; b) la momentul dorit sau potrivit; intenționat.

metodă de comandă = metodă folosită de un conducător care ia decizii personale și le impune colaboratorilor fără a-i consulta.

post de comandă = loc unde stă comandantul trupelor și de unde transmite comanda operațiilor; operație manuală, semiautomată sau automată, prin care se pune în funcțiune, se reglează sau se oprește un sistem tehnic.

ton de comandă = ton poruncitor.

combinát, -ă (fr. combiné)

combinată alpină = întrecere compusă din coborâre, slalom uriaș și special.

combinată nordică = întrecere compusă din sărituri de pe trambulină și o probă de fond.

combinát (rus. kombinat)

combinat sportiv = ansamblu de mai multe terenuri, săli de gimnastică etc., unde se practică diferite sporturi.

combinatórie (fr. combinatoire)

analiză combinatorie = capitol al algebrei care studiază aranjamentele, permutările și combinațiile.

combínă (engl. combine, rus. kombain)

combină muzicală = set de aparate (tuner, pickup, casetofon, amplificator de putere) montate într-un corp comun.

combináție (lat. combinatio)

a intra în combinație cu cineva = a se asocia cu cineva.

comerț (fr. commerce, lat. commercium, it. commercio)

a face comerț cu ceva = a face comerț ilegal cu ceva.

cameră de comerț = asociație legal constituită în vederea promovării schimburilor comerciale.

comerț electronic = comerț făcut prin internet.

cominatóriu (fr. comminatoire, lat. cominator)

clauză cominatorie = clauză penală într-un contract civil, menită să asigure mai bine executarea acestuia.

daune cominatorii = daune care rezultă dintr-o clauză penală a unui contract.

comisie (fr. commission, rus. komissii)

comisie de judecată = organ obștesc de influențare și jurisdicție.

comisóriu (lat. commissorius, cf. fr. commissoire)

pact comisóriu = clauză într-un contract care prevede anularea de drept, cu efect retroactiv, a acestuia, dacă una din părți nu-și respectă obligațiile.

comitet (rus. komitet, fr. comité)

comitet central = organ superior al unui partid comunist ori al unei organizații de masă, care conducea întreaga activitate a partidului ori a organizației în intervalul dintre două congrese.

comitet de redacție = colegiu de redacție.

comitet executiv = organ de conducere al unui consiliu popular care exercita funcțiile acestuia în perioada dintre două sesiuni.

comóție (fr. commotion, lat. commotio)

comóție cerebrală = șoc puternic al creierului.

compáct, -ă (fr. compact, cf. lat. compactus)

caractere compacte (poligr.) = litere aldine.

mulțime compactă (mat.) = mulțime care conține punctele ei aderente.

interval compact = interval închis.

comparatív, -ă (lat. comparativus, fr. comparatif)

grad comparatív = formă a adjectivului și a verbului care exprimă superioritatea, inferioritatea sau egalitatea între mai multe obiecte sau acțiuni care au aceeași însușire sau între

însușirile aceluiași obiect sau ale aceleiași acțiuni în momente diferite.

gramatică comparatívă = disciplină care studiază, prin comparație, structura gramaticală a limbilor înrudite.

metodă comparatívă = metodă de cercetare în lingvistica istorică, constând în reconstituirea faptelor de limbă din trecut, nescrise, prin compararea metodică a unor fapte corespunzătoare de mai târziu din diferite limbi existente.

comparație (lat. comparatio, după fr. comparaison)

a nu suferi comparație = a fi mai presus de orice alt obiect sau ființă cu care ar putea fi comparat.

compás (fr. compas, germ. Kompass)

a-și pierde compasul (fam.) = a se zăpăci.

compas giroscopic = girodirecțional.

compatibilitate (fr. compatibilité)

compatibilitate inversă (telec.) = retrocompatibilitate.

compensatóriu (fr. compensatoire)

daune compensatorii = sumă de bani care se plătește de către debitor creditorului pentru a-i acoperi pagubele rezultate din neîndeplinirea unei obligații.

competență (fr. compétence, lat. competentia)

a fi de competența cuiva = a intra în atribuțiile cuiva.

a-și declina competența = a se declara lipsit de autoritate (legală) sau fără pregătirea necesară pentru a judeca o chestiune sau a se pronunța într-o problemă.

complément (fr. complément lat. complementum)

complementul unui număr = număr care se obține prin scăderea unui alt număr inițial.

complementár, -ă (fr. complémentaire)

culori complementare = culori care prin suprapunere dau culoarea albă.

unghi complementar = unghi care formează împreună cu altul un unghi drept.

complementaritate (fr. complémentarité)

teoria complementarității = teorie formulată de fizicianul N. Bohr pentru a da o caracterizare

generală a modului de interpretare a proceselor atomice.

complét (fr. complet, cf. lat. completus)

complet de judecată = colectiv format din judecători și asesori care pot judeca și pronunța legal o sentință.

opere complete = ediție care cuprinde toate operele unui scriitor.

completív, -ă (lat. completivus, cf. fr. complétif)

propoziție completivă = propoziție subordonată care îndeplinește față de propoziția regentă funcția de complement.

compléx (fr. complexus)

complex de inferioritate = stare psihică în care cineva se simte inferior, persecutat.

complex de strate (geol.) = succesiune de strate diferite din punct de vedere litologic.

componențial, -ă (fr. componentiel)

analiză componențială (lingv.) = metodă de analiză semantică bazată pe descompunerea semifracțiilor.

compozít, -ă (fr. composite, lat. compositus)

ordin compozit = ordin arhitectonic folosit de romani, caracterizat prin capitelul care reunește voluta ionică cu frunza de acant din capitelul corintic.

comprador (rus. komprador, sp. comprador)

burghezie compradoră = parte a burgheziei din țările coloniale și dependente care pactizează cu imperialismul străin în scopul menținerii asupra coloniale.

compromisóriu (fr. compromissoire)

clauză compromisorie = clauză a unui contract prin care se stipulează că dificultățile care ar putea surveni din executarea lui urmează să fie rezolvate de arbitri.

judecată compromisorie = judecată pronunțată de arbitri.

compús (<compune)

fruct compus = fruct provenind dintr-o asemenea inflorescență.

frunză compusă = frunză având limbul alcătuit din mai multe foliole, dispuse pe un ax.

inflorescență compusă = inflorescență din mai multe inflorescențe simple.

timp compus (gram.) = timp format cu ajutorul verbelor auxiliare.

computáre (<computa)

computarea prevenției = scăderea din totalul timpului de executare a unei pedepse privative de libertate a timpului cât a durat deținerea sau arestarea preventivă.

computațional, -ă (engl. computational)

geometrie computațională = domeniu interdisciplinar care cuprinde reprezentarea pe calculator, introducerea, ieșirea și analiza datelor geometrice, entități geometrice de bază.

grafică computațională = ansamblu de metode și tehnici de conversie a informației numerice în imagini grafice cu ajutorul calculatorului și al periferiei grafice; modalitatea de adaptare a relației om-mașină la nevoile specifice omului.

común, -ă (fr. commun, lat. communis)

a duce viață comună cu cineva = a trăi sub același acoperiș; a conviețui.

a face cauză comună cu cineva = a lua partea cuiva într-o chestiune sau într-o discuție.

a nu avea nimic (în) comun cu cineva (sau ceva) = a nu avea nicio legătură cu cineva (sau ceva).

divizor comun = număr întreg cu care se împart exact mai multe numere întregi date.

drept comun = totalitatea legilor cu aplicare generală.

factor comun = număr cu care se înmulțesc toți termenii unei sume.

în comun = laolaltă, împreună.

loc comun = idee care apare la mai mulți sau la toți în același fel, banalizându-se prin deasa ei întrebuințare.

multiplu comun = număr divizibil prin mai multe numere întregi date.

numitor comun = numitor care aparține mai multor fracții.

substantiv comun = substantiv care servește la indicarea obiectelor de același fel.

comună (fr. commune, it. comune, cf. lat. med. communa)

Camera Comunelor = una dintre cele două camere ale parlamentului englez.

Comuna din Paris = formă de guvernare a orașului Paris, instituită în 1871 de masele muncitoare răsculate.

comună primitivă = prima formațiune social-economică din istoria societății, corespun-

zând unor forțe de producție slab dezvoltate, bazată pe proprietatea comună asupra mijloacelor de producție și pe relații de colaborare și ajutor reciproc.

comunicânt, -ă (fr. communicant)

vase comunicante = sistem de vase care comunică între ele, astfel încât un lichid se ridică în toate la același nivel.

comunism (fr. communisme)

comunism științific = socialism științific.

comunism utopic = ansamblul doctrinelor marxisme privind o societate întemeiată pe desființarea proprietății private și pe egalitatea socială și economică.

comutare (<comuta)

comutarea pedepsei (jur.) = înlocuire a unei pedepse mai grele printr-una mai ușoară.

concediu (fr. congé)

a-și lua concediu (frm.; iuz.) = 1. a-și lua rămas bun. 2. a pleca în vacanță.

concentrare (<concentra)

concentrarea capitalului = acumularea capitalului.

concentrarea producției = reunire a mai multor întreprinderi și organizare a producției în întreprinderi mai mari.

lagăr de concentrare = loc în care, în regimurile reacționare, sunt închiși cetățeni considerați periculoși regimului.

concentrat, -ă (<concentra)

furaje concentrate = nutrețuri de origine vegetală sau animală cu valoare nutritivă ridicată.

conceptual, -ă (fr. conceptuel, lat. conceptualis)

artă conceptuală = tendință în arta contemporană care face să primeze ideea, concepția operei asupra formei sale concrete, ultime.

concertant, -ă (it. concertante, fr. concertant)

gen concertant = gen muzical dezvoltat în sec. XVII-XVIII ca urmare a perfecționării instrumentelor și a apariției concertului; domeniu de manifestare a virtuozității instrumentale întruchipate de un solist acompaniat de restul ansamblului.

simfonie concertantă = simfonie în care două sau mai multe instrumente au rolul dominant în orchestră.

voce concertantă = voce principală într-un cor.

concerto (it., fr. concerto)

concerto grosso = compoziție orchestrală de virtuositate compusă din mai multe părți, în care un grup de instrumente soliste cântă alternativ, în dialog cu întreaga orchestră.

concesie (fr. concession, lat. concessio)

a face cuiva o concesie = a renunța la o opinie sau pretenție (față de cineva); a face o favoare.

concesiv, -ă (fr. concessif, lat. concessivus)

conjunție concesivă = conjuncție care introduce o propoziție concesivă.

propoziție concesivă = propoziție circumstanțială care arată că, deși există o piedică, acțiunea din propoziția regentă se realizează sau se poate realiza.

concluzie (fr. conclusion, lat. conclusio)

a pune concluzii (jur.) = a formula, pe scurt, acuzarea sau apărarea într-un proces.

a trage concluzie sau concluzia, concluziile = a rezuma ideile emise la o dezbatere, arătând consecințele care se impun în urma celor discutate.

conclusiv, -ă (fr. conclusif, it. conclusivo)

conjunție conclusivă = conjuncție care introduce o propoziție conclusivă.

propoziție conclusivă (gram.) = propoziție coordonată care arată o urmare, o concluzie a coordonatei precedente.

concordanță (fr. concordance, it. concordanza)

concordanța relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție = lege economică potrivit căreia relațiile de producție trebuie să corespundă cu caracterul forțelor de producție. **concordanța timpurilor** = ansamblu de reguli potrivit cărora se fixează acordul timpului verbului dintr-o propoziție dependentă cu timpul verbului din propoziția regentă.

concret, -ă (fr. concret, lat. concretus)

muzică concretă = muzică care, folosind aparatura electronică, urmărește realizarea unor noi valențe sonore, prin intermediul spectrului, vibrațiilor și dinamicii specifice.

concurență (fr. concurrence)

a(-și) face concurență (cuiva) = a căuta să întrecă pe cineva, urmărind același scop.

punct de concurență = punct de intersecție a dreptelor concurente.

concûrs (fr. concours, lat. concursus)

a-și da concursul (cuiva sau la ceva) = a colabora cu cineva sau la ceva.

concurs de împrejurări = totalitatea faptelor, a împrejurărilor care coincid într-un anumit moment; conjunctură.

condensăre (<condensa)

reacție de condensare = reacție între doi compuși chimici din care rezultă un produs cu greutate moleculară mai mare.

condiție (lat. conditio, fr. condition, it. condizione)

condiții de mediu (biol.) = totalitatea factorilor în care sunt obligate să trăiască organisme.

condiție fizică = situație a unei persoane (mai ales sportiv) din punctul de vedere al stării sale fizice și al antrenamentului.

condițional, -ă (fr. conditionnel, it. condizionale)

conjuncție condițională = conjuncție care introduce o propoziție condițională.

excitant condițional = excitant care, sincronizat în mai multe repetiții cu un reflex înăscut, sfârșește prin a produce singur un efect identic cu cel al acestui reflex.

mod condițional = mod al verbului care exprimă o acțiune a cărei realizare depinde de îndeplinirea unei condiții.

propoziție condițională = propoziție circumstanțială care exprimă condiția realizării acțiunii din propoziția regentă.

condiționat, -ă (condiționa)

aer condiționat = aer din interiorul unei încăperi, menținut în anumite condiții de puritate, de temperatură etc.

reflex condiționat = răspuns bazat pe legătura nervoasă temporară formată în scoarța creierului între două focare de excitație care coincid în timp.

conducător, -oare (conduce)

(corp) bun (sau rău) conducător de electricitate (sau de căldură) = (corp) prin care străbate ușor (sau greu) electricitatea (sau căldura).

condúce (lat. conducere)

a conduce la altar = a lua în căsătorie.

conducător, -oare (fr. conducteur, lat. conductor)

conductor electric = piesă cu rezistență electrică mică, servind la realizarea circuitelor electrice.

conexiune (lat. conexio, fr. connexion)

conexiune inversă = reacțiune.

conexiune generală sau universală (fil.) = totalitatea formelor de legătură, interacțiune și condiționare reciprocă a obiectelor și fenomenelor în mișcare din univers.

conferință (lat. conferentia, fr. conférence)

conferință de presă = întâlnire între oameni de stat, oameni politici etc. și reprezentanți ai presei pentru a lămuri o anumită problemă, pentru discuții cu caracter informativ etc.

conferință la nivel înalt = întâlnire a unor șefi de state sau de guverne.

conflict (lat. conflictus, fr. conflit)

conflict armat = război.

conformitate (fr. conformité)

pentru conformitate = formulă de confirmare a autenticității unui act.

în conformitate cu = de acord cu.

congruent, -ă (fr. congruent, cf. lat. congruens)

numere congruente = numere care dau același rest când sunt împărțite la un divizor comun.

figuri congruente = figuri geometrice care coincid exact una cu alta.

congruență (fr. congruence, lat. congruentia)

relație de congruență (mat.) = relație dintre două numere întregi congruente.

conivență (fr. connivence, it. connivenza, lat. conniventia)

de conivență (cu...) = în complicitate, de acord (cu...).

conjugat (fr. conjugué)

focare conjugate = sistem optic în care focarele sunt așezate astfel încât razele de lumină răsfărânte dintr-unul se reunesc în celălalt focar și invers.

frunze conjugate = frunze cu foliolele împerecheate.

nervi conjugați = nervi care îndeplinesc aceeași funcție.

numere conjugate = numere complexe care au același coeficient.

conjunct, -ă (lat. coniunctus)

forme conjuncte (gram.) = formele prescurtate care se întâlnesc la prezentul indicativ persoana I sg. și 3 sg. și pl. ale verbului „a fi” și formele neaccentuate de dativ și acuzativ singular și plural ale pronumelui personal.

treaptă conjunctă = treaptă care urmează alteia sau o precede imediat la interval de secundă.

conjunctiv, -ă (lat. coniunctivus, cf. fr. conjonctif)

mod conjunctiv = mod personal al verbului care exprimă o acțiune realizabilă.

țesut conjunctiv = țesut protector care unește între ele organele sau țesuturile.

consecință (fr. conséquence, lat. consequentia)

a trage consecințele = a suporta urmările.

în consecință = a) prin urmare, deci; b) conform situației, împrejurărilor.

consecutiv, -ă (fr. consécutif, it. consecutivo)

conjuncție consecutivă = conjuncție care introduce o propoziție consecutivă.

propoziție consecutivă = propoziție circumstanțială care exprimă urmarea, rezultatul unei acțiuni sau calități arătate în propoziția regentă.

consensual, -ă (fr. consensuel)

contract consensual (jur.) = contract care se încheie prin simplul acord al părților.

conservator, -oare (fr. conservateur, lat. conservator)

conservator de ulei = rezervor metalic deasupra capacului unor transformatoare electrice care folosesc ca izolat uleiul.

partid conservator = denumire a unor partide care sunt, în general, atașate vechilor instituțiilor, idei și forme politice.

considerativ, -ă (fr. considératif)

stare considerativă = stare sufletească de observare și meditație.

considerație (fr. considération, lat. consideratio)

a avea (sau a lua) în considerație = a ține seama de...

consiliu (lat. consilium, cf. fr. conseil)

consiliu de administrație = comitet de conducere al unei societăți comerciale sau industriale pe acțiuni.

consiliu de miniștri = organ suprem executiv și de dispoziție al puterii de stat.

consiliu de securitate = organ al O.N.U. care are sarcina de a discuta și de a lua măsuri în cazurile când este primejduită pacea.

consorțiu (fr., lat. consortium, cf. germ. Konsortium)

consorțiu bancar = asociație a mai multor bănci, neguvernamentală, creată pentru efectuarea de operații financiare de avengură și avantajoase.

constant, -ă (fr. constant, lat. constans)

capital constant = parte a capitalului investită în mijloacele de producție, care nu-și schimbă mărimea valorii în procesul de producție.

constituânt, -ă (fr. constituant)

adunare constituantă = adunare reprezentativă care are sarcina de a elabora, de a modifica o constituție.

constitui (fr. constituer, lat. constituere)

a se constitui parte civilă (jur.) = a formula pretenții de despăgubire față de acuzat într-un proces penal.

a se constitui prizonier (jur.) = a se preda de bunăvoie autorităților.

constituțional, -ă (fr. constitutionnel)

comisie constituțională = comisie însărcinată cu elaborarea textului unei constituții.

drept constituțional = a) totalitatea drepturilor fundamentale care reglementează relațiile privitoare la orânduirea social-economică și de stat; b) ramură a dreptului care studiază drepturile și îndatoririle cetățenilor prevăzute în constituție.

monarhie constituțională = sistem politic în care puterea monarhului este limitată de constituție.

construcție (fr. construction, lat. constructio)

construcții de mașini = ramură a industriei care produce mașini, unelte, instalații, utilaje.

consulár, -ă (lat. consularis, fr. consulaire)

corp consular = totalitatea consulilor unei țări.

consultativ, -ă (fr. consultatif, it. consultativo)

vot consultativ = vot care nu are putere deliberativă într-o adunare, într-o discuție etc.

consum (it. consumo, germ. Konsumverrein)

bunuri de larg consum = produse ale industriei ușoare sau alimentare destinate consumației individuale.

consum specific = cantitatea de material, de combustibil etc. consumată într-o lucrare tehnică ori pentru funcționarea unei mașini sau a unei instalații.

societate de consum = termen desemnând societatea contemporană din țările capitaliste dezvoltate, în care există o aparentă abundență de mărfuri, produse peste cererea consumatorului, de marile monopoluri și impuse în mod artificial printr-o reclamă comercială exagerată.

consumăție (fr. consommation, lat. consumatio)

damă de consumăție = prostituată.

conștiință (fr. conscience, lat. conscientia)

a avea o conștiință foarte largă = a fi foarte înghăduitor cu greșelile lui sau ale altora.

a fi cu conștiință împăcată sau a nu avea nimic pe conștiință = a fi convins că nu a săvârșit nimic împotriva legilor morale sau a legilor statului.

a fi fără conștiință = a fi lipsit de scrupule.

conștiință de clasă = faptul de a fi conștient de apartenența la o anumită clasă, de a înțelege interesele acestei clase, rolul ei istoric.

conștiință socială = viața spirituală a societății ca reflectare a vieții ei materiale.

cu mâna pe conștiință = cu toată sinceritatea.

libertate de conștiință = dreptul recunoscut cetățenilor de a avea orice concepție religioasă, filozofică etc.

mustrare de conștiință = remușcare.

proces de conștiință = luptă sufletească generată de momente și de situații de viață deosebite.

cont (it. conto, germ. Konto, fr. compte)

a cere (cuiva) cont = a trage pe cineva la răspundere pentru cele spuse sau făcute.

a da (cuiva) cont = a da cuiva lămuriri asupra faptelor sau socotelilor sale; a justifica.

a trece la (sau în) cont = a înscrie o notă de plată la rubrica datoriilor cuiva.

a ține cont (de ceva) = a lua ceva în considerare.
a vinde sau a cumpăra pe cont = a vinde sau a cumpăra pe credit, pe datorie.

pe cont propriu = pe propria răspundere; independent.

contăct (fr. contact, lat. contactus)

a lua contact (cu cineva) = 1. a stabili o legătură cu (cineva). 2. (mil.) a ajunge în imediata apropiere a inamicului și a începe primele lupte.

contenciós, -ă (lat. contentiosus, după fr. contentieux)

contencios administrativ = a) organ de jurisdicție care rezolvă litigiile dintre stat și persoanele fizice; b) ansamblu de forme după care se rezolvă asemenea litigii.

procedură contencioasă (jur.) = procedură de rezolvare în contradictoriu de către un organ de jurisdicție a unui conflict de interese.

contéxt (fr. contexte, lat. contextus)

context minimal = cea mai mică îmbinare de cuvinte prin care se poate ilustra un raport sintactic.

continental (fr. continental)

climă continentală = climă temperată, supusă la variații bruște de temperatură.

platou continental = zonă submarină din apropierea coastelor.

continuo (it. basso continuo)

basso continuo = parte de acompaniament a lucrări muzicale care trebuie cântată în cursul întregii piese.

continuu (fr. continu, it. continue, lat. continuus)

curent continuu (fiz.) = curent electric care are un singur sens.

funcție continuă (mat.) = funcție care, la o variație mică a variabilelor sale, prezintă o variație foarte mică.

contór (fr. compteur, germ. Kontor)

contor de particule = detector de particule emise de un corp radioactiv.

contrabándă (engl. contraband, it. contrabbando, fr. contrebande)

de contrabandă = trecut sau care urmează a fi trecut peste graniță în mod clandestin; (fig.) rezultat dintr-un fals fără valoare.

prin contrabandă = pe ascuns.

contracronométru (fr. contre la montre)

cursă contracronometru (sport) = cursă care se cronometrează pentru fiecare concurent în parte.

contráct (lat. contractus, cf. fr. contrat)

contract colectiv (de muncă) = convenție scrisă încheiată de o instituție sau de o întreprindere cu muncitorii și funcționarii respectivi, reprezentați prin comitetul sindicatului.

contract de muncă = înțelegere potrivit căreia cineva se obligă să presteze o anumită muncă în schimbul unei retribuiții.

contract social = teorie idealistă potrivit căreia statul ar fi apărut ca urmare a unei convenții prin care oamenii renunțau de bunăvoie la drepturile lor „naturale” în folosul unui organ suprem, care se obliga să le apere viața, securitatea și proprietatea.

contractă (fr. contracter, cf. lat. contrahe-re, contractus)

a **contracta o boală** = a se molipsi.

a **contracta o căsătorie** = a se căsători.

a **contracta o datorie** = a se împrumuta.

contrácție (fr. contraction, lat. contractio)

contracție gravitațională = reducere a volumului unei stele datorită forțelor de atracție gravitațională.

contradícție (lat. contradictio, fr. contradiction)

în **contradicție** (cu...) = în opoziție, în dezacord (cu...).

raport de contradicție (log.) = raport între două noțiuni (sau judecăți), dintre care una neagă cu totul pe cealaltă, conținutul noțiunii (sau judecății) care neagă rămânând însă nedeterminat.

contrást (fr. contraste)

a fi în **contrast** cu... = a fi în opoziție cu...

contrabándă (fr. contrebande)

a **face contrabandă** = a trece o marfă ilegal dintr-o țară în alta, fără plata taxelor vamale.

contradictóriu (fr. contradictoire, lat. contradictorius)

a **discuta în contradictoriu** = a discuta pe față, fiecare susținând un punct de vedere opus celuilalt.

a **judeca în contradictoriu** = a judeca după ce amândouă părțile din proces au fost ascultate.

contrár, -ă (fr. contraire, lat. contrarius)

noțiuni contrare = noțiuni (sau judecăți) în raport de contrarietate.

contrastív, -ă (engl. contrastive, fr. contrastif)

analiză contrastivă (lingv.) = metodă care explică fenomenele lingvistice prin analiza diferențelor dintre limbi sau dintre situațiile apărute în aceeași limbă.

gramatică contrastivă = gramatică urmărind descoperirea și explicarea divergențelor dintre două limbi.

contratímp (fr. contretemps)

în **contratimp** = inoportun.

contribúție (fr. contribution, lat. contributio)

a **pune la contribuție** = a folosi sau a solicita capacitatea cuiva la o acțiune.

contról (fr. contrôle)

cifrá de control = exponent care indică limitele cantitative ale producției.

lucrare de control = lucrare scrisă prin care se verifică periodic cunoștințele elevilor și studenților.

contumacíe (fr. contumace, lat. contumacia)

în **contumacie** = în lipsă.

convéier (engl. conveyer, rus. konveier)

conveier verde = sistem de organizare a bazei furajere prin care se asigură producerea nutrețurilor verzi în mod continuu.

conveniénță (it. convenienza)

de conveniență = făcută numai pentru a respecta anumite norme sociale de formă.

convenționál, -ă (fr. conventionnel, lat. conventionalis)

arme convenționale = arme clasice, cunoscute și folosite de mult (spre deosebire de armele recente, nucleare, biologice și chimice).

semn convențional = semn special care reprezintă, pe o hartă sau un desen, un lucru din natură.

convergént, -ă (fr. convergent, lat. convergens)

lentilă convergentă = lentilă cu proprietatea de a strânge într-un singur focar razele care o străbat.

convergență (fr. convergence)

teoria convergenței = teorie burgheză care preconizează evoluția celor două sisteme social-economice și politice, socialismul și capitalismul, spre un tip comun de societate, fără a fi nevoie de revoluția socială.

convorbire (<convorbi)

convorbire telefonică = discuție realizată prin intermediul telefonului.

convulsiv (fr. convulsif)

tuse convulsivă = boală infecțioasă, care se manifestă mai ales la copii, caracterizată prin tuse puternică cu convulsii; tuse măgărească.

coordinativ, -ă (fr. coordinatif)

legătură coordinativă = legătură ce apare în combinațiile complexe, realizată prin intermediul unei perechi de electroni provenind numai de la unul dintre atomii participanți la legătură.

coordonat, -ă (fr. coordonné, it. coordinato)

coordonate astronomice = sistem de linii care permit determinarea poziției astrilor pe bolta cerească.

propoziție coordonată = propoziție (principală sau secundară) care stă pe același plan cu alta, fără a depinde de ea din punct de vedere gramatical.

coordinativ, -ă (germ. koordinativ)

grup coordinativ = grup de cuvinte cu rol de părți de propoziție nepredicative, în relație de coordonare, nedependente sau dependente de un element regent, comun tuturor, ori regente față de un element subordonat tuturor.

coordonator, -oare (fr. coordonnateur)

conjuncție coordonatoare = conjuncție care leagă două propoziții sau două părți de propoziție aflate în raport de coordonare.

copiativ (it. copiativo)

hârtie copiativă = plumbagină.

cópie (fr. copie, lat. copia)

copie standard = film care conține pe aceeași peliculă imaginea cât și coloana sonoră, pentru protecție.

copiér (germ. Kopier(buch))

creion copiér = creion chimic.

copulativ (lat. copulativus, fr. copulatif)

propoziție copulativă = propoziție coordonată care exprimă asocierea față de coordonata ei.

verb copulativ = verb auxiliar care leagă subiectul de numele predicativ.

cor (lat. chorus, gr. Khoros, it. coro)

a face cor cu alții = a face cauză comună cu alții; a se solidariza cu alții în scopuri rele.

în cor = împreună.

coracoid, -ă (fr. coracoïde)

apofiză coracoidă = apofiză a omoplatului.

cordón (fr. cordon, cf. it. cordone)

cordón litoral = formă de relief din zona țărmurilor joase, rezultând din acumularea aluviunilor aduse de valuri și de curență marină, care separă un golf de mare.

cordón sanitar = totalitatea măsurilor de izolare la care este supusă o localitate sau o țară bătută de o contagiune.

corécție (fr. correction, lat. correctio)

casă de corecție = loc unde își execută pedeapsa infractorii minori.

corecțional, -ă (fr. correctionnel)

închisoare corecțională = sancțiune privativă de libertate aplicată pentru săvârșirea unui delict în anumite sisteme penale.

corelativ, -ă (fr. corrélatif)

conjuncții corelative = conjuncții care introduc două propoziții coordonate sau o propoziție regentă și una subordonată, în raport de relație una față de cealaltă.

noțiuni corelative = noțiuni care conțin note arătând existența unei anumite legături reciproce între două obiecte ale gândirii.

corelație (fr. corrélation)

coeficient de corelație = mărime măsurând relația de similitudine dintre doi factori.

corespondent, -ă (fr. correspondant)

membru corespondent = membru al unei academii sau al altei instituții științifice, care are aceleași obligații și se bucură de aceleași drepturi ca un membru activ, cu excepția dreptului de vot.

unghiuri corespondente (geom.) = fiecare dintre cele patru perechi de unghiuri nealăturate, formate de aceeași parte a unei secante care taie două drepte, unul dintre unghiuri fiind în interiorul dreptelor și altul în afara lor.

corespondență (fr. correspondance, it. corrispondenza)

corespondența timpurilor = concordanța timpurilor.

cornet (fr. cornet, cf. it. cornetto)

cornet acustic = dispozitiv în formă de pânză, care amplifică vibrațiile sonore, folosit de persoanele cu auzul slab.

cornet cu pistoane = instrument muzical de suflat din alamă, asemănător cu trompeta, dar prevăzut cu pistoane în loc de ventile; trompetă de dimensiuni reduse și mai sensibilă folosită în jazzul modern.

cornet nazal (anat.) = fiecare dintre cele șase lame osoase de forma unui cornet, situate câte trei în fiecare nară.

cornós, -ă (<corn+os)

strat cornos = strat protector al pielii, din celule cornoase.

coronar, -ă (fr. coronaire, lat. coronarius)

artere coronare = cele două artere care se desprind din artera aortă, vascularizând inima.

marea venă coronariană = venă care drenează sângele venos al inimii.

corp (lat. corpus, cf. fr. corps, it. corpo)

corp ceresc = corp natural sau artificial din spațiul cosmic.

corp de balet = artiștii care dansează în grupuri într-un balet.

corp de gardă = clădire sau încăpere din incinta unui obiectiv de pază ocupată de o gardă militară.

corp de legi = culegere de legi; corpus.

corp delict = obiect care a servit la săvârșirea unei infracțiuni.

corp diplomatic = totalitatea reprezentanților diplomatici străini acreditați pe lângă un stat.

corp fonetic = totalitatea sunetelor care alcătuiesc un cuvânt sau o formă gramaticală.

corp negru = corp capabil să absoarbă integral radiația termică incidentă, de orice lungime de undă.

corsét (fr. corset)

Slăbește-mă din corset! (fig.; înv.) = Lasă-mă în pace!

córtex (lat. cortex)

cortex cerebral = scoarță cerebrală.

cortex suprarenal = glandă corticosuprarenală.

corticál, -ă (fr. cortical)

substanță corticală = nume dat diverselor substanțe, înveliș exterior al unor organe.

corticosuprarenală (fr. corticosurrénale)

glandă corticosuprarenală = glandă suprarenală, ai cărei hormoni acționează asupra metabolismului substanțelor organice și minerale.

cósmic, -ă (fr. cosmique, lat. cosmicus)

radiație cosmică = radiație corpusculară sau electromagnetică provenită din spațiul cosmic.

raze cosmice = radiații ionizate cu o mare putere penetrantă, care străbat atmosfera în direcție aproape verticală.

spațiu cosmic = spațiu interplanetar.

cost¹ (it. costo, germ. kostos)

a vinde o marfă pe cost sau la prețul de cost = a vinde o marfă fără adaos comercial.

a vinde sub cost = a vinde o marfă cu un preț mai mic decât prețul de cost.

costá (it. costare)

Ce mă costă? = De ce să nu încerc (să fac un lucru)?

Nu mă costă nimic = Nu-mi cere niciun efort.

cotá (fr. cote, lat. quato)

cota bursei = nivelul cursului valutar la bursă.

cotitate (fr. quotité)

cotitate disponibilă = parte din avere de care se poate dispune în viață sau prin testament, liberă de orice obligații legale de moștenire.

country (engl. country)

country rock = utilizarea motivelor și instrumentelor country în rock.

crámpă (fr. crampe, \ 2\ germ. Krampf)

crâmpa scriitorului = grafospasm.

crampón (fr. crampon)

a tăia la crampoane (lpl.; fig.) = a spune minciuni.

creá (fr. créer, lat. creare)

a crea discuții = a provoca discuții.

a crea un rol (d. actori) = a interpreta, în mod original, un personaj.

creatinfosfóric (<creatina+fosforic)

acid creatinfosforic = compus al creatinei cu acidul fosforic, în țesutul muscular.

crédit (fr. crédit, lat. creditum)

a **cumpăra** (sau a **vinde**) **pe credit** = a cumpăra (sau a vinde pe datorie).

a **deschide cuiva un credit** = a autoriza pe cineva să ia împrumut de la o bancă până la o anumită sumă.

carte de credit = cartelă magnetică cu care se pot face plăți electronice.

pe (sau **în**) **credit** = pe datorie.

credita (fr. créditer)

a **credita un cont** = a înscrie contul debitor corespunzător și suma respectivă.

creiôn (fr. crayon)

creion luminos = dispozitiv electronic pentru introducerea datelor și informațiilor în minicalculatoare.

crémă (fr. crème)

cremă de ghetete = preparat pentru ungerea și lustruirea încălțămintei din piele.

crétic,-ă (fr. crétique, lat. creticus)

ritm cretic = ritm ternary, inversul amfibrahului, în care silaba de la mijloc este neaccentuată.

crimă (fr. crime)

crimă contra umanității = atrocități recunoscute pe plan internațional ca violând legile elementare ale umanității.

crimă de război = acțiune săvârșită de membrii unor forțe armate în timp de război, împotriva normelor dreptului internațional care reglementează legile războiului.

criptic (fr. cryptique, engl. cryptic)

limbaj criptic = limbaj secret, obscur, greu de descifrat.

cristál (fr. cristal, gr. Krzstallos)

cristál de stâncă = formă naturală cristalizată, pură a sticlei.

crític (fr. critique, lat criticus, gr. Kritikos)

a fi mai **presus de orice critică** = a fi la un nivel foarte ridicat.

a fi **sub orice critică** = a fi de o calitate foarte scăzută.

aparat critic = totalitatea notelor lămuritoare, făcute de un editor la editarea unui text.

critică de text = comentariu asupra unui manuscris în scopul stabilirii autorului, datei elaborării lui, formei originare.

critică literară = studiu aplicat la opera literară, pe care o analizează, o comentează, valorificând-o în special sub unghi artistic.

ediție critică = ediție a unui text literar însoțit de aparat critic.

stare critică (sau punct critic) = stare a unui fluid în care dispare diferența între starea lichidă și cea gazoasă.

criză (fr. crise)

criză de guvern = interval de timp care se scurge între demisia unui guvern și formarea unui nou guvern.

criză economică = fază a ciclului economic în care se formează un surplus relativ de mărfuri în raport cu capacitatea de cumpărare limitată a populației, ceea ce duce la scăderea producției, la falimente, șomaj etc.

criză energetică = fenomen complex care se manifestă prin insuficiența resurselor energetice clasice.

croaziéră (fr. croisière)

viteză de croaziéră = viteză de drum a unei (aero)nave sau a unui autoturism, în condiții normale, pe un parcurs lung.

crocánt,-ă (fr. croquant)

a se **da crocant** (fam.) = a se lăuda.

crocodíl (fr. crocodile, lat. crocodilus)

lacrimi de crocodil = plâns prefăcut, ipocrit.

cromátic,-ă (fr. chromatique)

gamă cromatică = gamă formată dintr-o serie de semitonuri.

interval cromatic = interval din două sunete cu aceeași denumire (unul dintre ele fiind alterat).

crónică (fr. cronique, lat. chronica)

cronică literară = analiză a fenomenului literar în care se exprimă judecăți de valoare.

crown (engl. crown)

sticlă crown = sticlă cu însușiri speciale, foarte puțin dispersivă, pentru lentilele divergente.

cuántic,-ă (fr. quantique)

electronică cuantică = ramură a fizicii care studiază procesele elementare discontinue din câmpul electromagnetic și interacțiunea dintre acesta și substanțe și corpuri.

mecanică cuantică = ramură a fizicii teoretice care se ocupă cu legile mișcării din lumea atomilor.

număr cuantic = fiecare dintre numerele care caracterizează stările staționare ale unui atom, ale unei molecule.

cub (fr. cube, lat. cubus)

metru (sau **decimetru, centimetru**) **cub** = unitate de măsură pentru volum egală cu volumul unui corp cubil având latura cât dimensiunea liniară respectivă.

cúbic, -ă (fr. cubique)

sistem cubic = sistem de cristalizare care prezintă câte patru axe de simetrie.

cúfic, -ă (fr. coufique)

scriere cufică = formă veche de scriere arabă, pentru caligrafiera Coranului.

culinár, -ă (fr. culinaire, lat. culinarius)

artă culinară = arta de a pregăti mâncăruri.

culisă (fr. coulisse)

în **culise** = în ascuns, în secret.

culminăție (fr. culmination)

punct de culminație = punctul cel mai înalt atins de un astru.

culoăre (fr. couleur, lat. color)

a avea **culoare** (pfm.) = a arăta bine la față.

a-și **pierde culoarea** (sau **culorile**) (pfm.; d. față) = a deveni palid.

culoare caldă = culoare aflată în prima jumătate a domeniului radiațiilor luminoase (spre infraroșu).

culoare fundamentală = fiecare dintre culorile (roșu, galben, albastru) care nu pot fi obținute prin amestecul altor culori.

culoare locală = reproducere exactă a fizionomiei sau a obiceiurilor unui popor, ale unei țări, ale unei epoci etc.

culoare rece = culoare din cea de-a doua jumătate a domeniului radiațiilor luminoase (spre ultraviolet).

de culoare (despre oameni) = care are pigmentația neagră, galbenă etc.

cult (fr. culte, lat. cultus)

cultul personalității = atitudine de admirație sistematică față de un conducător politic.

cultură (fr. culture)

cultură de masă = ansamblu de cunoștințe și de valori cu care masele vin în contact prin participare creatoare sau prin asimilare.

cultură fizică = dezvoltarea corpului prin gimnastică și sport; știință care se ocupă cu această dezvoltare.

om de cultură = persoană care are un nivel intelectual ridicat.

plante de cultură = plante cultivate de om.

cumulatív, -ă (fr. cumulatíf)

complement circumstanțial cumulativ = complement care cumulează un fapt exprimat de altcineva.

propoziție cumulativă = propoziție circumstanțială care exprimă un cumul rezultat prin adăugarea faptului exprimat de regentă.

cultivá (fr. cultiver, lat. cultivare)

a(-și) cultiva spiritul = a (se) forma spiritual prin studiu.

cuplór (engl. coupler)

cuplor optic = dispozitiv dintr-un emițător cu un receptor de lumină izolate electric, servind pentru transmisia unor semnale prin intermediul luminii; optocuplor.

curáj (fr. courage)

a avea **curajul opiniilor sale** = a-și susține punctul de vedere, în ciuda opoziției pe care o suscită.

a avea **curajul să facă ceva** = a fi capabil să facă ceva pentru a impresiona sau a sfida pe cineva.

curánt (it. curante)

medic curant = medic care îngrijește în mod obișnuit un bolnav.

cúrbă (fr. courbe, lat. curvus)

curbă de nivel = linie care unește punctele de egală altitudine ale pământului.

a lua **curba** (despre vehicule) = a vira.

curént (fr. courant)

a fi (sau a se pune) **la curent** = a se informa cu privire la un lucru, la o activitate.

a se lăsa **dus de curent** = a se lăsa influențat de părerile altora.

curent literar = mișcare literară de o anumită amploare, care constituie o rezultantă generală a tendințelor unei anumite epoci.

curent marin = mișcare care antrenează mase mari de apă din masa oceanelor și a mărilor.

curént, -ă (fr. courant)

apă curentă = apă care curge de la robinet.

punct curent (mat.) = punct mobil care parcurge o curbă.

curs (lat. cursus, fr. cours)

a **da curs** unei cereri = a lua în considerare, a rezolva o cerere.

cursă (fr. course, engl. course)

a **întinde** (sau a **pune**) **cuiva o cursă** = a ademeni pe cineva spre a-l pune în dificultate; a pune pe cineva la încercare.

curul, -ă (lat. curulus, fr. curule)

edil curul = magistrat din vechea Romă, care se ocupa cu construcțiile.

magistratură curulă = magistratură care dădea dreptul la un scaun curul.

scaun curul = scaun de onoare, încrustat cu fildeș, pe care stăteau consulul și înalții magistrați romani.

cuvătă (fr. cuvette)

cuveta lacului = teren ocupat de un lac de acumulare până la nivelul crestei barajului.

cvadratură (fr. quadrature, lat. quadratura)

cvadratura cercului = problema (încă neresoluzionată) a reducerii unui cerc la un pătrat echivalent.

cvadrigemeni (lat. quadrigeminus, fr. quadrijumeaux)

tuberculi cvadrigemeni = cele patru părți ridicate ale bulbului rahidian.

D

dans (fr. dance)

Ai **intrat în dans** (sau **horă**), **trebuie să joci** = se spune când cineva se angajează la ceva fără posibilitatea de a mai renunța.

dans macabru = temă alegorică simbolizând egalitatea în fața morții prin reprezentarea unui schelet cu coasa în mână care dansează atrăgând oameni de diferite vârste și condiții sociale pe care îi omoară.

dansul albinelor = mijloc de semnalizare prin care albinele, făcând anumite mișcări, își comunică găsirea unei surse de hrană, direcția și distanța acestei surse.

dămă (fr. dame, it. dama)

de dămă = femeiesc.

dativ (lat. dativus, cf. fr. datif)

dativ etic = dativul unui pronume (mi, ți), care indică persoana interesată în acțiune.

debil, -ă (fr. débile, lat. debilis)

debil mintal = persoană care suferă de debilitate mintală.

débit (fr. débit)

debit cardiac = cantitatea de sânge expulzată de ventriculul stâng în aortă la fiecare contracție a inimii sau în cursul unui minut.

debit de energie = energie debitată de o instalație într-o unitate de timp.

debit de foc = numărul de lovituri care poate fi tras de o gură de foc într-o anumită unitate de timp.

debit de informație = cantitatea de informații transmise în unitatea de timp, dintr-un sistem de comunicație.

debit instalat = valoare maximă a debitului de apă care poate fi utilizat în scopuri energetice de turbinele unei centrale hidroelectrice.

debușeu (fr. débouché)

debușeul unui pod = debit maxim al unei ape curgătoare care la nivelul maxim nu trece peste pod.

decădea (it. decadere)

a **decădea din drepturi** = a pierde un drept prin neîndeplinirea în termenul prevăzut de lege a unor condiții sau formalități.

decíduu, -uă (lat. deciduus)

membrană deciduuă = mucoasă a uterului gravidei care se expulzează după naștere.

declară (fr. déclarer, lat. declarare)

a **declara apel** = a face apel.

a **declara grevă** (spc.) = a anunța în mod oficial începerea unei greve.

a **declara război** (d. state) = 1. a începe în mod oficial starea de război. 2. (fig.) a lua o atitudine ostilă, combativă față de cineva sau ceva.

declaratív, -ă (fr. déclaratif)

ton delcarativ = ton ferm, categoric, sentențios.

declaráție (fr. déclaration, lat. declaratio)

verb de declarație = verb care denumește acțiunea de „a vorbi”.

declinäre (lat. declinare, cf. fr. décliner)

a-și **declina numele**, **calitatea** etc. = a-și spune numele, calitatea etc.; a se prezenta.

a-și declina răspunderea (sau competența) = a refuza să-și asume răspunderea (sau competența).

declinatóriu, -ie (fr. *déclinatoire*)

declinatoriu de competență = hotărâre prin care o instanță constată incompetența ei și înaintează cauza la instanță competentă.

declinație (lat. *declinatio*, fr. *déclinaison*, it. *declinazione*)

declinație magnetică = unghiul dintre direcția nordului magnetic și meridianul geografic al unui loc.

decoratív, -ă (fr. *décoratif*, it. *decorativo*)

arte decorative = arte plastice folosite în decorarea obiectelor de uz curent (mobilă, ceramică).

decrement (fr. *décément*)

decrement logaritm = caracteristică cantitativă a vitezei de amortizare a unui fenomen oscilatoriu.

decrét (fr. *décret*, lat. *decretum*)

decret de lege = decret cu putere de lege.

decumán, -ă (lat. *decumanus* - al zecelea, cf. fr. *décuman*)

poartă decumană = poartă a unui castru, a unei tabere romane în partea opusă inamicului și în dreptul căreia se afla cohorta a zecea.

dedubláre (fr. *dédoubler*)

dedublare a personalității = tulburare psihică manifestată prin disocierea personalității unui individ în una normală și alta morbidă, fiecare dominând alternativ și determinând un anume comportament.

deféct (lat. *defectus*)

defect de masă = diferența dintre suma particulelor constitutive ale unui atom și masa reală a acestuia.

deferént, -ă (fr. *déférent*, cf. lat. *deferens*)

canal deferent = canal care conduce sperma din epididim în uretra posterioară.

deferí (fr. *déferer*, lat. *deffere*)

a deferi un jurământ (jur.) = a cere ca cineva să jure înainte de a face declarații sau depoziții.

deficít (fr. *déficit*)

a fi în deficit = a fi în pierdere, a avea cheltuieli mai mari decât veniturile.

defínít, -ă (fr. *définir*, it., lat. *definire*)

articol definit = articol care, atașat substantivului, arată că obiectul denumit de acesta este cunoscut, individualizat; articol hotărât.

definitív, -ă (fr. *définitif*, it. *definitivo*, lat. *definitivus*)

profesor (sau învățător) definitiv = profesor (sau învățător) care a primit definitivatul.

în definitiv = în sfârșit, la urma urmelor.

definiție (fr. *définition*, it. *definizione*, lat. *definitio*)

prin definiție = prin însăși natura lucrurilor.

deformație (fr. *déformation*, it. *deformazione*, lat. *deformatio*)

deformație plastică = prelucrare a unui material prin producerea unor modificări plastice.

deformație profesională = folosire mecanică, în viața de toate zilele, a deprinderilor căpătate prin exercitarea unei profesii.

dejécție (fr. *déjection*, cf. lat. *deiectio*)

con de dejecție = grămadă de pietriș, de nisip etc. care se depune în regiunea inferioară a unui torrent, având forma unei jumătăți de con turtit; agestru.

dejún (<dejuna)

micul dejun = gustare de dimineață.

deliberát, -ă (fr. *délibérer*, it., lat. *deliberare*)

deliberat moral = decizie într-o chestiune de responsabilitate morală.

democrát, -ă (fr. *démocrate*)

democrat-creștin = membru al unui partid democrat care adoptă principiile creștinismului.

democrați revoluționari = ideologi și militanți ai revoluției burghezo-democratice, care au luptat consecvent pentru desființarea iobăgiei și lichidarea rânduieilor feudale.

partid democrat = partid cu orientare democratică.

democratizáre (<democratiza)

democratizarea a capitalului = teorie potrivit căreia dezvoltarea societăților pe acțiuni și plasarea acțiunilor în rândurile ar schimba natura capitalului, fiecare posesor al unei acțiuni devenind coproprietar al unei întreprinderi și putând participa la conducerea ei.

democrație (fr. démocratie, it. democrazia, cf. gr. demokratia <demos - popor, kratos - putere)

democrația economică = democrație care presupune participarea sistematică directă sau prin reprezentanți (inclusiv manageri), liber și expres aleși ai poporului, la conducerea și realizarea procesului de producție, repartiție și schimb la toate nivelurile economiei.

democrație burgheză = formă specifică orânduirii capitaliste, prin care se încearcă să se asigure libertatea și egalitatea generală a cetățenilor în fața legilor.

democrație internă de partid = principiu organizatoric al partidului marxist-leninist potrivit căruia toți membrii săi ar avea dreptul de a participa efectiv la rezolvarea problemelor legate de politica partidului și de viața internă de partid.

democrație populară = formă de democrație apărută într-o serie de țări din Europa și Asia, după cel de-al doilea război mondial, în care puterea aparține clasei muncitoare în alianță cu țărănimea și alte categorii de oameni ai muncii.

democrație sclavistă = tip de democrație în care puterea era exercitată de stăpânii de sclavi.

denaturat, -ă (fr. dénaturé)

spirt denaturat = alcool impropriu pentru consum.

denominativ, -ă (fr. dénominatif, cf. lat. denominativus)

verb denominativ = verb derivat de la un substantiv sau adjectiv.

denotațională (fr. dénotationel)

semantică denotațională = ramură a informaticii care studiază corectitudinea programelor.

densitate (fr. densité, lat. densitas)

densitate de curent electric = raportul dintre intensitatea curentului electric care trece printr-un conductor și secțiunea transversală a acestuia.

densitate relativă = raportul dintre densitatea unui corp și densitatea altui corp de referință.

densitate (medie) a populației = numărul de locuitori care revin (în medie) pe o unitate de suprafață a unui anumit teritoriu.

densitatea rețelei hidrografice = raportul dintre lungimea rețelei de râuri și canale și suprafața dată.

dentiție (fr. dentition, lat. dentitio)

dentiție de lapte = dentiție formată din 20 de dinți, care apare, la copii, între 6 luni și 3 ani.

dentiție definitivă = dentiție formată din 8 incisivi, 4 canini, 4 premolari și 16 molari, care apare începând de la 6–7 ani. Modul în care sunt așezați dinții în gură.

deontologie (fr. déontologie)

deontologie medicală = totalitatea regulilor și uzanțelor care reglementează relațiile dintre medici sau dintre aceștia și bolnavi.

departament (fr. département)

departament de stat = titulatura oficială a Ministerului Afacerilor Externe al SUA.

dependență (fr. dépendance)

dependență a drumului = ansamblul lucrărilor și al instalațiilor accesorii ale unui drum.

deplasare (<deplasa)

deplasare spre roșu = deplasare a liniilor spectrale ale nebuloaselor extragalactice înspre marginea roșie a spectrului în comparație cu liniile spectrale ale surselor terestre.

depozit (lat. depositum)

depozit legal = fond de cărți constituit prin predarea obligatorie de către tipografii și edituri a unui număr de exemplare din fiecare volum tipărit marilor biblioteci publice din țară.

în depozit = în păstrare.

depresiune (fr. dépression, lat. depressio)

depresiune atmosferică = presiune atmosferică inferioară valorii normale a presiunii dintr-o anumită zonă.

depresor, -oare (fr. dépresseur)

nerv depresor = nerv senzitiv cu terminații sensibile la variațiile presiunii sanguine.

depune (lat. deponere, după fr. déposer)

a depune armele (fig.) = a înceta lupta.

a depune bani (la o instituție bancară) = a lăsa o sumă de bani (în păstrare la o instituție bancară).

a depune bilanțul (la tribunal) (fig.; cmr.) = a da faliment.

a depune coroana (fig.) = a renunța la domnie.

a depune jurământul (d. o parte în litigiu sau despre un martor) = a se angaja să spună tot adevărul în legătură cu faptele unui proces.

a depune mărturie (d. un martor) = a face declarații în fața unui organ de jurisdicție sau

de urmărire penală în legătură cu faptele unui proces.

a depune muncă (sau **efort, osteneală** etc.) = a trudi.

a depune un act (sau **o cerere, un memoriu** etc.) = a înainta, a preda forului competent un act (sau o cerere, un memoriu etc.).

a depune un mandat = a renunța la o demnitate, la o însărcinare specială pe care cineva nu o poate îndeplini.

depurător, -oare (fr. dépurateur)

aparat depurator = totalitatea organelor de excreție prin care se face curățarea sângelui de toxinele rezultate din activitatea organismului.

deranjă (fr. déranger)

a-și deranja stomacul = a avea o indigestie.

derivabilă (fr. dérivable)

funcție derivabilă (mat.) = funcție care admite o derivată.

derivare (<deriva)

derivare progresivă = procedeu de formare a cuvintelor prin adăugarea afixelor.

derivare regresivă = procedeu de formare a unui cuvânt nou prin suprimarea unui sufix de la un cuvânt deja existent în limbă.

derivă (fr. dérive)

a fi la deriva unei puteri (rar) = a fi dependent de...

a merge sau **a fi în derivă** = a pluti în voia vânturilor și a valurilor.

dermatoză (fr. dermatose)

dermatoze profesionale = boli de piele datorate contactului cu substanțe toxice în timpul procesului de muncă.

descriptiv, -ă (fr. descriptif, lat. descriptivus)

geometrie descriptivă = ramură a geometriei care folosește metode de cercetare bazate pe reprezentarea unui punct din spațiu cu ajutorul proiecțiilor pe două planuri.

desén (fr. dessin)

desen tehnic (sau **liniar**) = reprezentare a obiectelor tehnice (piese, organe de mașini etc.) prin desen, în scopul fabricării lor.

desuetúđine (fr. désuétude, lat. desuetudo)

a cădea în desuetudine (d. legi, obiceiuri etc.) = a ieși din uz, a nu se mai folosi, a nu mai fi obișnuit; a se perima.

deșért (lat. desertum, fr. désert)

a lua în deșert (în limbajul bisericesc) = a batjocori, a nesocoti.

detáliu (it. dettaglio, fr. détail)

(a vinde) în detaliu = (a vinde) în cantități mici, cu bucata, cu amănuntul.

în detaliu = amănunțit.

detectór, -oare (fr. détecteur)

detector colorimetric = aparat pentru determinarea concentrației gazelor toxice în aer.

detector de metale = aparat electronic pentru detectarea obiectelor metalice ascunse vederii.

detector de minciuni = aparat în practica organelor de urmărire penală pentru a detecta, prin înregistrarea efectelor fiziologice și a emoțiilor provocate de întrebări, dacă cel interogat spune adevărul sau nu.

detector de proximitate = aparat electronic care detectează apropierea unei persoane sau a unui obiect de o zonă controlată.

deviație (fr. déviation, it. deviazione)

deviație de sept = deformare a septului nazal.

deviație sexuală = practicarea relațiilor erotice între parteneri aparținând aceluiași sex; homosexualitate.

devoluțiúne (fr. dévolution)

devoluțiúne succesorală = transmitere a unei averi la moștenitori.

devonián (fr. dévonien)

perioada devoniană = a treia (sau a patra) perioadă a erei paleozoice, caracterizată prin existența plantelor cu organizare simplă, a tuturor claselor de nevertebrate.

devorá (fr. dévorer, lat. devorare)

a devora o carte = a citi o carte de la un capăt la altul cu mare interes și fără a-și întrerupe o clipă lectura.

dezoxiribonucleíc (fr. désoxyribonuclease)

acid dezoxiribonucleic = substanță complexă care se găsește mai ales în nucleul celulelor

vii, având un rol important în transmiterea ereditară a unor caractere și însușiri.

diacritic (fr. diacritique)

semn diacritic = semn grafic care dă unei litere a alfabetului o valoare specială.

diagonal, -ă (fr. diagonal)

în diagonală = pe direcția unei drepte înclinate față de un punct de referință; de-a curmezișul.

dialóg (fr. dialogue, lat. dialogus)

linie de dialog = semn ortografic de punctuație care indică începutul vorbirii fiecărui participant la o convorbire.

diamantát, -ă (fr. diamante)

piatra diamantată = instrument abraziv, din granule de diamant incorporate într-un liant, pentru șlefuirea dinților și a protezelor dentare.

diamétru (fr. diametre)

diametru aparent = unghi sub care se văd extremitățile unui obiect îndepărtat, ale unui astru, de către un observator.

diametrál, -ă (fr. diamétral)

diametral opus = cu desăvârșire opus, în opoziție directă cu...; de neîmpăcat.

plan diametral = plan care trece prin centrul unei sfere, al unui elipsoid etc.

diapazón (fr. diapason)

a fi (sau a se pune) la același diapazon cu cineva = a se afla în aceeași dispoziție, stare sufletească cu cineva.

diatónic, -ă (fr. diatonique, it. diatonico)

gamă diatonică = gamă dintr-o serie succesivă de tonuri și semitonuri naturale.

interval diatonic = interval perfect, de aceeași calitate ca și intervalele scării muzicale diatonice.

dictéu (fr. dictée)

dicteu automat = procedeu de creație artistică preconizat de către suprarealiști, prin care se ambiționează realizarea unei expresii formale a operei de artă, identică gândirii în stare de veghe, de vis etc.

dicteu muzical = notare a unei linii melodice după auz.

didáctic, -ă (fr. didactique)

corp didactic = totalitatea cadrelor din învățământ.

literatură didactică = gen de literatură care își propune să instruiască, să informeze, să educe moral.

diédru (fr. diedre)

unghi diedru = unghi care se formează prin intersectarea a două planuri.

dieléctric, -ă (fr. diélectrique)

constantă dielectrică = raportul dintre capacitatea unui condensator electric care conține între armături o substanță izolatoare și capacitatea aceluiasi condensator când conține între armături aer sau vid.

diesel (fr. diesel, germ. Diesel)

locomotivă diesel electrică = locomotivă electrică a cărei sursă de energie este furnizată de un generator de curent pus în funcțiune de un motor diesel.

motor diesel = motor cu ardere internă la care combustibilul, pulverizat prin injecție în aerul din cilindru, se aprinde datorită temperaturii înalte a aerului comprimat.

diferénță (fr. différence, lat. differentia)

diferență de nivel = deosebire de altitudine între două puncte terestre.

diferență specifică = trăsătură caracteristică a unei noțiuni, care o deosebește de celelalte noțiuni cuprinse în genul ei proxim.

diferențial, -ă (fr. différentiel)

calcul diferențial = capitol al analizei matematice care are ca obiect studiul derivatelor și al diferențialelor.

ecuație diferențială = ecuație care conține funcțiile căutate, derivatele lor și variabilele independente.

geometrie diferențială = ramură a geometriei care studiază figurile geometrice cu metodele analizei matematice.

tarif diferențial = tarif care face diferențe de preț.

dificultăte (fr. difficulté, lat. difficultas)

a face (sau a crea) dificultăți = a pune (cuiva) piedici; a opune rezistență, a se împotrivi (într-o problemă).

difluență (fr. *diffluence*)

difluență glaciară = despărțirea unui ghețar în două brațe, care înaintează în aval de ambele părți ale unui interfluviu.

digestiv, -ă (fr. *digestif*)

aparat (sau tub) digestiv = totalitatea organelor cu care se face digestia.

suc digestiv = lichid secretat de tubul digestiv și de anexele sale care face digestia.

digital (fr. *digital*)

amprentă digitală = urmă lăsată pe un obiect de liniile de pe suprafața interioară a vârfului degetelor de la mână.

dilatatie (fr. *dilatation*, lat. *dilatatio*)

coeficient de dilatație = creștere a unității de lungime, de suprafață sau de volum a unui corp, raportată la 1.

diminutivál, -ă (<diminutiv + -al)

sufix diminutiv = sufix cu care se formează diminutive.

dimensiune (fr. *dimension*, lat. *dimensio*)

a patra dimensiune = ceva imposibil, ceva ne-conceput încă de mintea omenească.

dinamic, -ă (fr. *dynamique*, it. *dinamico*)

dinamica populației = totalitatea schimbărilor cantitative suferite de o populație.

dinamo-eléctric, -ă (fr. *dynamo-électrique*)

principiu dinamoelectric = principiu de bază în exploatarea magnetismului pentru producerea curentului în motoarele tip dinam.

diodă (fr. *diode*)

diodă (electro)luminescentă = diodă cu proprietatea de a emite lumină atunci când este polarizată direct.

diodă stabilizatoare de tensiune = diodă folosită ca element de referință în stabilizatoarele de tensiune și de curent.

diodă tunel = diodă de construcție specială folosită ca amplificator și generator de oscilații.

diofántic, -ă (germ. *diophantisch*)

ecuații diofantice = ecuații cu mai multe necunoscute și cifre întregi drept coeficienți, al căror rezultat este tot o cifră întreagă.

diploid (fr. *diploïde*)

fază diploidă = perioadă în dezvoltarea unor organisme în care numărul de cromozomi

ai celulelor obișnuite este dublu în raport cu acela al celulelor sexuale.

diplomátic, -ă (fr. *diplomatique*, it. *diplomatico*)

corp diplomatic = totalitatea ambasadorilor, miniștrilor și reprezentanților străini care se află în capitala unui stat.

dipól (germ. *Dipol*, fr. *dipôle*)

dipol electric = sistem de două sarcini electrice apropiate, egale și de semn contrar; antenă de telecomunicații formată din două conductoare dispuse și alimentate simetric.

diréct, -ă (fr. *direct*, lat. *directus*)

a fi sau a (se) face direct răspunzător (de ceva) = a răspunde (sau a face pe cineva să răspundă) personal și integral de anumite fapte.

în linie directă = din tată în fiu.

întrebare directă = întrebare care se realizează printr-o propoziție principală sau independentă.

mărimi direct proporționale = mărimi al căror raport este de asemenea natură încât creșterea sau scăderea uneia de un număr de ori provoacă creșterea sau scăderea celeilalte de același număr de ori.

vorbire directă sau stil = procedeu sintactic sau stilistic de redare fidelă a spuselor cuiva, printr-un verb sau alt cuvânt de declarație.

diréctor (fr. *directeur*, lat. *director*)

plan director = hartă la scară mică care servește la pregătirea operațiilor militare.

disc (fr. *disque*, lat. *discus*)

disc de frecvență = disc cu înregistrări speciale pentru verificarea și măsurarea caracteristicilor de redare ale pick-up-urilor.

disc embrionar (sau germinativ) = formație a embrionului în stadiu de blastulă la rechini, pești osoși, reptile și păsări; bănuț.

disc intervertebral = cartilaj fibros și elastic așezat între două vertebre alăturate și servind la solidarizarea lor.

hernie de disc = hernie a unui disc intervertebral.

discreție (fr. *discrétion*, lat. *discretio*)

a fi (sau a ajunge, a rămâne, a pune, a lăsa) la discreția cuiva = a fi (sau a ajunge etc.) la bunul plac, la dispoziția cuiva, supus puterii abuzive, capriciilor cuiva.

a păstra discreția = a nu răspândi o știre; a nu divulga un secret încredințat.

discreționár, -ă (fr. *discrétionnaire*)

puteri discreționare = puteri date unei autorități de a lua măsurile pe care le socotește necesare în anumite împrejurări și în afara legii.

discuție (fr. *discussion*, lat. *discussio*)

nu (mai) încape discuție = desigur, neîndoios.

disectór (fr. *dissecteur*)

disector de imagini (telev.) = tub electronic al cărui catod, când e luminat, poate emite electroni.

disipatór, -oare (fr. *dissipateur*)

disipator hidraulic de energie = element al unei construcții hidrotehnice destinat a reduce viteza curenților de apă în aval de un baraj, de un deversor etc.

disjunctív, -ă (lat. *disiunctivus*, cf. fr. *disjonctif*)

conjuncție disjunctivă = conjuncție care introduce o propoziție disjunctivă.

propoziție disjunctivă = propoziție coordonată care se găsește într-un raport de excludere față de coordonata ei.

dispariție (fr. *disparition*)

a fi pe cale (sau în curs) de dispariție (d. specii de animale, plante) = a fi pe punctul de a nu mai exista ca specie, rămânând doar câteva exemplare.

dispăreá (fr. *disparaître*)

a dispărea ca prin farmec = a pieri repede și fără urmă.

dispérs (lat. *dispersus*)

sistem dispers (chim.) = amestec eterogen de mai multe substanțe, dintre care cel puțin una se găsește sub formă de particule foarte fine.

disponibilitáte (fr. *disponibilité*)

a pune în disponibilitate = a concedia dintr-o funcție, dintr-un post, (mai ales) a scoate din armată.

disponibilități bugetare = sume de bani nefolosite, de care dispune o instituție.

dispoziție (fr. *disposition*, lat. *dispositio*)

a fi (sau a sta, a se afla etc.) la dispoziția cuiva = a fi gata să satisfacă dorințele, ordinele cuiva.

dispoziție de plată = ordin scris prin care o întreprindere, organizație, instituție etc. dispune băncii să facă anumite plăți din contul său.

la dispoziție = la îndemână; în imediata apropiere, apropiat.

organ de dispoziție = organ care hotărăște.

dispús, -ă (<dispune)

a fi (bine) dispus = 1. a avea bună dispoziție, a fi vesel, mulțumit. 2. a fi ușor amăgit de băutură.

a fi rău (sau prost) dispus = a fi într-o stare sufletească rea.

distánță (fr. *distance*, lat. *distantia*)

a păstra distanța (cuvinită) (față de cineva) = a fi rezervat (față de cineva).

a ține (sau a pune) la distanță = a (se) arăta rezervat; a nu lăsa pe cineva să fie prea familiar.

distributív, -ă (fr. *distributif*, lat. *distributivus*)

atenție distributivă = atenție care se poate îndrepta în mai multe părți deodată; atenție dispersată.

numeral distributiv = numeral care indică repartizarea unor obiecte sau a unor ființe.

operație distributivă (mat.) = operație care, efectuată separat asupra termenilor dintr-o expresie, dă același rezultat ca și în cazul când ar fi aplicată întregii expresii.

distribuționál, -ă (fr. *distributionnel*)

analiză distribuțională = metodă de analiză în lingvistica structurală fondată de principiul descrierii distribuției elementelor lingvistice.

gramatică distribuțională = gramatică făcută după principiile reperării distribuțiilor elementelor lingvistice.

ditiónic (fr. *dithionique*)

acid ditionic = acid oxigenat al sulfului, rezultat prin oxidarea acidului sulfuros.

ditionós (fr. *dithioneux*)

acid diotionos = acid oxigenat al sulfului care există doar în sărurile sale, ditioniții.

diúrn, -ă (fr. *diurne*, it. *diurno*, lat. *diurnus*)

maree diurnă = tip de maree caracterizat prin aceea că în 24 de ore are loc o maree înaltă și una joasă.

mișcare diurnă = mișcare aparentă de la est la vest a astrilor pe sfera cerească, care are loc în 24 de ore.

divergént, -ă (fr. *divergent*)

lentilă divergentă = lentilă care împrăștie razele incidente paralele.

divizionár, -ă (fr. divisionnaire)

monedă divizionară = monedă mărunță, reprezentând o fracțiune a unității monetare legale; bani mărunți.

diviziune (lat. divisio, fr. division)

diviziune celulară = mod de înmulțire a celulelor prin mitoză și amitoză.

divizór (fr. diviseur, lat. divisor)

divizor comun = întreg care împarte exact două sau mai multe numere date.

divizor de frecvență = circuit sau montaj folosit la divizarea frecvenței unei oscilații electrice.

divizor de tensiune = aparat electric utilizat pentru divizarea tensiunii.

doc (fr. dock)

doc plutitor = instalație plutitoare care se folosește pentru repararea navelor.

dóctor (lat. doctor, cf. fr. docteur, germ. Doktor)

doctor docent = titlu științific care se acordă doctorilor care fac dovada unei activități științifice îndelungate și valoroase.

doctor honoris causa = titlu onorific acordat de instituțiile de învățământ superior unei personalități de mare prestigiu, fără susținerea unei disertații.

dóliu (lat. dolium, it. doglia, fr. deuil)

în doliu = în negru.

zi de doliu = zi care amintește de un eveniment dureros.

doménium (fr. domaine, lat. dominium)

a cădea în domeniul public (d. opere, invenții) = a deveni bunul tuturor, putând fi comercializat de oricine.

dóric, -ă (it. dorico, lat. doricus)

ordin doric = ordin arhitectonic grec, caracterizat prin sobrietate și simplitate, friza fiind decorată cu triglife și metope.

mod doric (muz.) = mod melodic a cărui scară muzicală se deosebește de cea a modului minor natural prin faptul că treaptă a patra urcată, în loc să formeze cu tonica o sextă mică, formează o sextă mare.

dorsál, -ă (fr. dorsal)

dorsală barometrică = linie sinuoasă care unește punctele de mare presiune.

marele dorsal = cel mai lat mușchi al spatelui.

dosár (fr. dossier)

a închide dosarul = a pune definitiv capăt unei acțiuni judiciare, unor cercetări, unei anchete, fără a fi ajuns la soluționarea lor în fond; a clasa dosarul.

a pune la dosar = a nu da curs unei cereri, unui act; (fig.) a nu-i păsa de ceva; (fig.) a da uitării.

drámă (fr. drame, lat. drama)

dramă lirică = operă muzicală cu caracter de dramă.

drapel (it. drappello)

a fi (sau a intra) sub drapel = a servi în armată; a-și satisface stagiul militar.

a lupta sub drapelul cuiva = a lupta sau a milita pentru cineva sau pentru ceva.

a ridica drapelul luptei pentru... = a porni lupta sau acțiunea pentru...

a ține sus drapelul = a milita cu tărie pentru o idee, o cauză etc.

dualitate (fr. dualité, lat. dualitas)

dualitatea puterii = situație politică instabilă și temporară, care se manifestă prin existența concomitentă a două puteri politice în stat, exprimând interese de clasă opuse sau interesele a două grupuri politice rivale din cadrul aceleiași clase.

dúblu, -ă (fr. double)

a da o dublă = a cădea același număr de puncte la ambele zaruri.

a vedea dublu = 1. a vedea două imagini ale aceluiași obiect; a vedea tulbure. 2. a fi beat.

dublu băieți (sau fete) = partidă de tenis sau de tenis de masă la care participă câte doi jucători de fiecare parte a plasei.

minge dublă = mișcare nereglementară la volei, handbal, tenis sau tenis de masă, constând în atingerea mingii de către jucător de două ori în momentul primirii sau în lăsarea acesteia să atingă de două ori la rând terenul sau masa de joc.

duél (fr. duel, it. duello, lat. duellum)

duel de artilerie = acțiune în care artileriile părților beligerante trag simultan una asupra celeilalte.

dúplex (fr., lat. duplex)

apartament duplex = apartament construit pe două niveluri.

procedeu duplex = procedeu complex pentru elaborarea oțelurilor superioare constând din combinarea a două procedee siderurgice.

dur, -ă (fr. dur, it. duro, lat. durus)

consoană dură (fon.) = consoană care nu are niciun element palatal în articulația ei.

duzină (fr. douzaine)

de duzină = a) făcut în serie, de calitate inferioară; b) (despre oameni) mediocru.

E

ecárt (fr. écart)

ecart de viteză = diferența dintre viteza minimă și cea maximă în zbor orizontal a unui avion.

echilatér, -ă (fr. équilatère)

con echilater = con circular drept care are generatoarea congruentă cu diametrul bazei.

hiperbolă echilateră = hiperbolă cu asimptotele perpendiculare.

echilibru (fr. équilibre, it. equilibrio, lat. aequilibrium)

echilibru bugetar = stare a unui buget în care veniturile sunt egale cu cheltuielile.

teoria echilibrului (fil.) = concepție potrivit căreia în mecanismul procesului dezvoltării este esențială starea de echilibru între obiectul în dezvoltare și mediul ambiant.

echipamént (fr. équipement)

echipament de campanie = echipament pe care îl poartă soldații în război sau la instrucție.

ecliptic, -ă (fr. éclipse, gr. ekleiptikos)

axa eclipticii = diametru al sferei cerești perpendicular pe planul eclipticii.

coordonate ecliptice = latitudinea și longitudinea astrilor pe sfera cerească.

economie (fr. économie, it. economia, lat. oeconomia, gr. oikonomia)

economie de piață = formă de organizare și funcționare a economiei în care oamenii își desfășoară activitatea în mod liber, autonom și eficient.

economie națională = totalitatea ramurilor de producție și de muncă ale unei țări.

economie politică = știință care studiază dezvoltarea relațiilor sociale de producție în intercondiționarea lor cu forțele de producție, legile producției sociale, repartii și schimbului bunurilor materiale, specifice diferitelor orânduri sociale în succesiunea lor istorică.

ecóu (fr. écho, lat. echo)

ecou semnal = înregistrare optică pe ecranul unui radar.

ecrán (fr. écran)

micul ecran = televizor; (p. ext.) televiziune.

ecuatór (fr. équateur, it. equatore, cf. lat. aequare)

ecuator ceresc = cercul mare al sferei cerești în al cărui plan se află ecuatorul pământesc.

ecuatorial, -ă (fr. équatorial, it. equatoriale)

coordonate ecuatoriale = sistem de coordonate prin care se determină poziția astrilor în raport cu ecuatorul ceresc.

placă ecuatorială (biol.) = plan meridiam al unei celule unde cromozomii fisurați se grupează în jurul mitozei.

zonă ecuatorială = zonă de circa 10 grade care se întinde de o parte și de alta a ecuatorului.

ecuație (fr. équation, lat. aequatio)

ecuație chimică = reprezentare a unei reacții chimice folosind simbolurile elementelor pentru a reprezenta atomii și moleculele care iau parte efectiv la reacție.

ecuația timpului (astr.) = diferența dintre timpul solar mijlociu și cel adevărat.

ecuménic, -ă (fr. œcuménique, lat. oecumenicus, gr. oikoumenikos)

mișcare ecumenică = mișcare religioasă care urmărește reuniunea tuturor bisericilor creștine într-una singură; ecumenism.

ecvín, -ă (fr. équín, cf. lat. equinus <equus - cal)

varus echin (med.) = deformație constând în extensiunea forțată a labei piciorului ca urmare a scurtării mușchilor superiori ai gambei.

editură (<edit(or) + -ură)

editură pirat = editură care tipărește lucrări fără a plăti drepturile cuvenite autorilor altor edituri.

ediție (fr. édition, it. edizione, lat. editio)

ediție definitivă = ediție al cărei text a fost văzut de autor și considerat ca definitiv.

ediție specială = ediție suplimentară a unui ziar, a cărei apariție a fost determinată de un eveniment însemnat.

eféct (lat. effectus, cf. germ. Effekt, fr. effet)

de efect = impresionant.

minge cu efect = minge care, în urma unei anumite lovituri, ia o anumită traiectorie.

eficáce (fr., it. efficace, lat. efficax)

valoare eficace = valoare afectivă.

egeean, -ă (fr. égéen)

civilizație egeeană = nume dat civilizațiilor pre-elinice care s-au dezvoltat între anii 2600 și 1200 î.H. în insulele și pe coasta Mării Egee.

egídă (fr. égide, it. egida, lat. aegis)

sub egida = sub auspiciile, cu îndrumarea și răspunderea unei instituții, unei asociații.

ejectábil, -ă (fr. éjectable)

scaun ejectabil = scaun într-un avion foarte rapid, prevăzut cu un dispozitiv care, în caz de pericol în zbor, proiectează în afară pe pilot cu parașuta lui.

elansá (fr. élaner)

a elansa etrava (mar.) = a construi etrava (la veliere), astfel încât să aibă o înclinare spre înainte, conferind viteză.

elastánță (fr. élastance)

elastanță pulmonară = variația de presiune necesară pentru producerea unei variații a volumului toracopulmonar.

elasticitate (fr. élasticité, it. elasticità)

limită de elasticitate = tensiune maximă la care poate fi supus un corp fără a rămâne cu deformații permanente.

teoria elasticității = capitol al mecanicii care se ocupă cu determinarea stării de tensiune și de deformație a corpurilor elastice supuse acțiunii unor sarcini exterioare.

eleát, -ă (fr. éléate)

școală eleată = școală filozofică greacă de tendință idealistă din sec. VI-V î.e.n., ai cărei reprezentanți principali au fost Zenon și Parmenide, care au formulat concepția metafizică după care diversitatea și mișcarea lumii sunt simple iluzii senzoriale, adevărata „existență”, cognoscibilă numai prin rațiune, fiind unică, imobilă, continuă și neschimbătoare.

eléctric, -ă (fr. électrique)

câmp electric = regiune a spațiului în care se exercită forțe asupra corpurilor încărcate cu

electricitate; stare fizică care există într-o asemenea regiune.

centrală electrică = centrală care produce energie electrică.

energie electrică = energie proprie numai câmpurilor electrice.

sarcină electrică = electricitate.

electrochimic, -ă (fr. électrochimique)

analiză electrochimică = electroanaliză.

electrodinámic, -ă (fr. électrodynamique)

electrodinamică cuantică = teoria interacțiunilor electromagnetice dintre particulele elementare electrizate.

electrogén, -ă (fr. électrogène)

grup electrogen = grup format dintr-un motor și un generator de curent electric.

electromagnétic, -ă (fr. électromagnétique)

câmp electromagnetic = starea fizică particulară a spațiului în care există în același timp un câmp electric și un câmp magnetic.

electromotór, -oare (fr. électromoteur)

tensiune (sau forță) electromotoare = tensiune electrică la bornele unui generator, când circuitul exterior este deschis.

electrónic, -ă (fr. électronique)

muzică electronică = muzică cu ajutorul generatoarelor de sunete electronice.

elemént (lat. elementum, cf. fr. élément, it. elemento)

a fi în elemental său = a fi într-o situație favorabilă.

element de compunere = temă, cuvânt împrumutat, fără existență independentă, numai în compunerea de tip savant.

element de relație = cuvânt sau locuțiune care exprimă raporturi sintactice.

elementár, -ă (fr. élémentaire, lat. elementarius)

funcție elementară (mat.) = funcție rațională, trigonometrică, exponențială, logaritmică etc., precum și funcțiile obținute din acestea, printr-un număr finit de operații algebrice de compunere sau de inversare.

învățământ elementar = prima treaptă a învățământului public, cu caracter obligatoriu, unde se predau elementele de bază ale principalelor discipline.

elisabetán, -ă (fr. élisabéthain)

stil elisabetan = stil dezvoltat în Anglia în arhitectură, mobilier, pictură și muzică în timpul domniei Elisabetei I, caracterizat în arhitectură și mobilier prin construcții masive și bogat ornamentate.

eliminare [<elimina]

a proceda prin eliminare = a căuta să descoperi ceva înlăturând pe rând elementele nerelevante pentru a reține esențialul, lucrul căutat etc.

elită (fr. élite)

de elită = ales, deosebit.

teoria elitelor = teorie adoptată de unele curente sociologice care susține că în orice societate sarcina conducerii vieții sociale îi revine unui grup restrâns de oameni, superior dotați, elitei.

elizéu (fr. elysée, gr. elysion)

câmpiile elizee = elizeu, rai.

emanăție (fr. émanation, it. emanazione)

emanăție vulcanică = emiteri de produse gazoase legate de activitatea vulcanică; produs al acestei activități.

emerit, -ă (fr. émérite, it. emerito, lat. emeritus)

artist (maestru, profesor etc.) emerit = titlu onorific conferit persoanelor care s-au distins în mod deosebit în artă, în știință, în învățământ etc.

emfizém (fr. emphyseme, cf. gr. emphysema)

emfizem pulmonar = dilatarea forțată a alveolelor pulmonare provocată de pierderea elasticității țesutului.

emisferă (fr. hémisphère)

emisferă cerebrală = fiecare dintre cele două jumătăți ale creierului mare.

emoție (fr. émotion, it. emozione)

emoție estetică = moment al vieții psihice exprimând experiența contemplației obiectului estetic.

empire (fr./style/Empire)

stil empire = stil din timpul lui Napoleon I, caracterizat în arhitectură prin monumentalitate și somptuozitate, iar în artele decorative printr-o îmbinare a motivelor mitologice cu acelea ale emblemelor militare.

empirism (fr. empirisme, cf. gr. empeiria)

empirism logic = variantă a neopozitivismului care admite numai enunțurile logice, verificabile în mod nemijlocit prin percepțiile fiecărui subiect în parte.

empirism social = curent sociologic din S.U.A. care, renunțând la orice teorie, procedează la studiul direct al fenomenelor sociale concrete pe baza unor ipoteze restrânse.

encefalografie (fr. encéphalographie)

encefalografie gazoasă = encefalografie după introducerea de aer în canalul rahidian sau în ventriculele cerebrale.

energétic, -ă (fr. énergétique, it. energetico)

sistem energetic = ansamblu de instalații pentru producerea, transmiterea și distribuirea energiei electromagnetice pe un anumit teritoriu.

enólic, -ă (fr. énolique)

acizi enolici = nume dat la o serie de materii colorante care se găsesc în vinurile roșii.

enunțiativ, -ă (it. enunziativo)

propoziție enunțiativă = propoziție care exprimă o constatare, prezentând o acțiune sau o stare ca reală.

eolián, -ă (fr. éolien)

depozit eolian = sediment format dintr-un material transportat de vânt.

formație eoliană = formație geologică provenind din acțiunea de transport, sedimentare sau de eroziune a vântului.

harpă eoliană = instrument muzical ale cărui corzi, întinse, sunt puse în vibrație sub acțiunea vântului.

eólic, -ă (fr. éolique, it. eolico)

mod eolic (muz.) = mod melodic a cărui scară muzicală corespunde cu aceea a modului minor natural.

épíic, -ă (fr. épique, lat. epicus)

gen epic = gen literar care cuprinde totalitatea producțiilor literare cu caracter narativ.

epirogenétic (germ. epirogenetisch)

mișcări epirogenetice = mișcări lente de ridicare sau de scufundare ale scoarței Pământului, care se produc pe suprafețe întinse.

epistémic (fr. épistémique)

logică epistemică = ramură a logicii moderne care grupează încercările de formalizare a relațiilor logice dintre enunțurile care cuprind termeni epistemici.

épocă (fr. époque, it. epoca)

a face epocă = a marca o modă, a lăsa o amintire durabilă.

erátic, -ă (fr. erratique, cf. lat. errare)

bloc eratic = bloc de piatră de dimensiuni mari, adus de ghețari și rămas într-un anumit loc în urma retragerii acestora.

eretism (fr. éréthisme)

eretism cardiac = stare de hiperexcitabilitate cardiacă, la tineri, care se manifestă prin puls rapid și neregulat.

ergométric, -ă (fr. ergométrique)

bicicletă ergometrică = aparat în formă de bicicletă fără roți, servind pentru aprecierea adaptării la efort în diferite sectoare de muncă și discipline sportive.

erístic, -ă (fr. éristique)

școala eristică = nume dat școlii din Megara, datorită înclinării ei spre controverse.

eroáre (fr. erreur, it. errore, lat. error)

a induce (pe cineva) în eroare = a amăgi, a înșela.

eroare juridică = greșită stabilire a faptelor dintr-un proces penal, care duce la pronunțarea unei condamnări nedrepte.

eroicómic, -ă (fr. heroï-comique)

poem eroicomic = poem-epopee care are un subiect comic.

erúpție (fr. éruption)

erupție solară = creștere bruscă a strălucirii unei regiuni a cromosferei.

erupție vulcanică = ansamblul fenomenelor legate de migrarea magmei și de revărsarea ei sub formă de lavă; vulcanism.

etáj (fr. étage)

etaj de vegetație = element structural al unui arboret constând din totalitatea arborilor ale căror coroane se situează la o anumită înălțime, formând un strat distinct.

etanóic (fr. éthanoïque)

acid etanoic = acid acetic.

etéric, -ă (germ. ätherisch)

ulei eteric = substanță uleioasă, volatilă, cu miros puternic, care se extrage din plante și se folosește în industria parfumurilor, în farmacie etc.

etimologie (fr. étymologie, lat., gr. etymologia)

etimologie populară = modificare a unui cuvânt sub influența unui alt cuvânt mai cunoscut, cu care are asemănări și de la care s-ar putea crede că derivă.

etimologie multiplă = explicarea originii unui cuvânt prin toate etimoanele probabile.

étnic, -ă (fr. ethnique, lat. ethnicus)

nume etnic = nume de popor.

eunucoidism (fr. eunuchoidisme)

eunucoidism feminin = insuficiență matură ovariană la pubertate.

ev (lat. aevum)

Evl mediu = perioadă din istoria omenirii cuprinsă între antichitate și epoca modernă.

evacuá (fr. évacuer, it., lat. evacuare)

a evacua un teritoriu = a înceta de a ocupa un loc, o țară.

evantái (fr. éventail)

în evantai = în forma unor raie care se răspândesc dintr-un punct în semicerc.

evaziúne (fr. évasion, lat. evasio, -onis)

evaziune fiscală = sustragere de la obligațiile fiscale.

eventuál, -ă (fr. éventuel, it. eventuale)

drept eventual = drept subiectiv care conferă titularului său un grad redus de putere și siguranță, întrucât îi lipsește fie obiectul, fie subiectul activ, adică unul dintre componentele necesare existenței sale (ex. dreptul la repararea unui prejudiciu ce s-ar putea produce în viitor).

evidént, -ă (lat. evidens, -entis, d. videre, a vedea)

adevăr evident = clar, lămurit, vădit, manifest.

evidénță (fr. évidence, lat. evidentia, it. evidenza)

a scoate (sau a pune) în evidență = a scoate la iveală, a sublinia.

evolúție (fr. évolution, it. evoluzione, lat. evolutio)

teoria evoluției emergente = teorie idealistă și metafizică cu privire la procesul dezvoltării, potrivit căreia apariția noilor calități este absolut spontană și imprevizibilă.

evoluționism (fr. évolutionnisme)

evoluționism plat = concepție mecanică, neștiințifică, care reduce dezvoltarea la o evoluție înțeleasă exclusiv ca acumulare cantitativă.

exáct, -ă (lat. exactus)

științe exacte = științe în care formulările se pot prezenta în formă matematică.

exaltá (fr. exalter)

a exalta imaginația = a entuziasma, a încălzi peste măsură.

exámen (fr. examen, cf. lat. examen)

examen medical = cercetarea stării sănătății unei persoane de către un medic.

exantemátic, -ă (fr. exanthématique)

tifos exantematic = boală molipsitoare manifestată prin febră mare, convulsii și erupții pe piele.

excelénță (fr. excellence, lat. excellentia)

prin excelență = în cel mai înalt grad; mai ales, cu deosebire; eminent.

excépție (fr. exception, lat. exception)

cu excepția = afară de...; fără excepție = fără deosebire.

excés (fr. excès, cf. lat. excessus)

exces de zel = zel exagerat.

excesív, -ă (fr. excessif)

climă excesivă = climă cu variații mari de temperatură de la un anotimp la altul.

exclamáre (<exclama)

semnul exclamării = semn de punctuație, întrebuințat după o interjecție, după un vocativ sau după o propoziție exclamativă sau imperativă.

exclamatív, -ă (fr. exclamatif)

propoziție exclamativă = propoziție în care se exprimă o stare afectivă (admirație, bucurie, surprindere etc.).

exclusivitate (fr. exclusivité)

în exclusivitate = cu excluderea tuturor celorlalți sau celorlalte; exclusiv.

excluziúne (fr. exclusion)

principiul excluziunii (fiz.) = principiu potrivit căruia într-un sistem cuantic nu pot exista doi fermioni care să aibă simultan același ansamblu de numere cuantice.

executáre (fr. exécuter)

executarea bugetului = adunarea veniturilor unui buget și folosirea acestora pentru acoperirea cheltuielilor aprobate în buget.

executarea pedepsei = aducere la îndeplinire a hotărârii prin care cel trimis în judecată penală a suferit o condamnare.

executív, -ă (fr. exécutif)

organ executiv = organ de stat cu funcții de organizare și de asigurare a executării legilor.

putere executivă = sistem de organe compus din guvern și întreg aparatul administrativ, reprezentând una dintre cele trei puteri fundamentale ale statului prevăzute de principiul separației puterilor.

executór (fr. exécuteur, lat. executor)

executor judecătoresc = funcționar care îndeplinește acte de procedură și execută hotărâri judecătorești.

executor testamentar = persoană însărcinată cu aducerea la îndeplinire a unui testament după moartea testatorului.

executóriu, -ie (fr. exécutoire, lat. executorius)

formulă executorie = formalitate necesară pentru executarea unei hotărâri judecătorești.

titlu executoriu = act învestit cu formulă executorie.

exemplár (fr. exemplaire, lat. exemplaris)

conduită exemplară = care poate servi de exemplu, model de urmat.

exercítiu (fr. exercice)

exercițiu bugetar = perioadă de un an pentru care se efectuează toate operațiile relative la bugetul unui stat; an bugetar.

în exercițiul funcțiunii = în timpul serviciului legal.

exérgă (fr. exergue)

a pune în exergă (o idee, o frază etc.) = a pune în evidență.

exersá (fr. exercer)

a exersa pe soldați, pe elevi = a pune în mișcare, în activitate.

existență (fr. existence, lat. existentia)

existență socială = categorie fundamentală a materialismului istoric desemnând latura materială și cea spirituală a vieții sociale; mijloacele de trai.

expectativă (fr. expectatif)

a rămâne în **expectativă** = așteptare întemeiată pe promisiuni sau probabilități.

expediție (fr. expédition, lat. expedition)

condică de expediție = registru în care se înregistrează zilnic lista corespondenței expediate de o instituție sau de o întreprindere.

experiență (fr. expérience, lat. experientia)

a face o **experiență** = a face o încercare.

expért, -ă (fr. expert, lat. expertus)

sistem expert (inform.) = program de exploatare inteligentă a unei baze de date caracteristice unui domeniu particular de aplicație.

expertiză (fr. expertise)

expertiză medicală (med.; în sintagma) = a) stabilire, în urma unui examen medical, a capacității de muncă a unui bolnav sau a unui om sănătos în condițiile solicitărilor fizice și psihice din diferite profesii; b) consultație sau autopsie efectuată de medicul legist în cazuri de rănire, accident, viol, otrăvire, omor etc.

expirator, -oare (fr. expireteur)

accent expirator (fon.) = accent bazat pe intensificarea expirării la pronunțarea silabei accentuate.

explicativ, -ă (fr. explicatif)

dicționar explicativ = dicționar în care sunt explicate sensurile și întrebuințarea cuvintelor.
notă explicativă = explicație, de obicei în josul paginii, în care se dau relații în legătură cu textul sau cu un cuvânt din text.

explicație (fr. explication, lat. explicatio)

a avea o **explicație cu cineva** = a discuta cu cineva cu scopul de a se lămurii asupra unui lucru, pentru a înlătura un conflict etc.

a cere **cuiva explicații** = a cere cuiva socoteală.

exploatare (<exploata)

exploatare la zi = metodă de extragere a substanțelor minerale utile în care procesul tehnologic se efectuează sub cerul liber; carieră.

explózie (fr. explosion, lat. explosio)

explozie demografică = creștere bruscă a unei populații.

explozie vulcanică = ieșire bruscă a lavei, a bombelor vulcanice și gazelor dintr-un vulcan.

exploziv, -ă (fr. explosif)

sunet (sau consoană) explozivă = care poate exploda, care produce explozie.

expórt (germ. Export)

export de capital = investiție de capital făcută de către monopoluri în alte țări pentru a obține cu mai multă ușurință profituri maxime.

expozitiv, -ă (fr. positif)

metodă expozitivă = metodă de predare în forma unei expuneri.

propoziție expozitivă = propoziție enunțiativă.

exprés (fr. express)

bufet expres = bufet în care se servesc, foarte repede și la prețuri populare, micul dejun, cina sau numai aperitive, gustări, minaturi.

scrisoare (recomandată) expresă sau colet expres = scrisoare sau colet care ajunge la destinație mai repede, în schimbul unei suprataxe.

tren expres = tren care merge cu viteză mare, oprindu-se numai în stațiile importante.

expúnere (<expune)

expunere de motive = explicare, prezentare a unui proiect de act normativ, cu sublinierea soluțiilor noi, mai importante, și a motivării acestora.

extensív, -ă (fr. extensif)

agricultură (sau cultură) extensivă = agricultură (sau cultură) care își bazează sporirea producției pe mărirea suprafețelor cultivate.

exteriór, -oară (fr. extérieur)

comerț exterior = relațiile comerciale ale unui stat cu ătatele străine.

extérn (fr. externe, lat. externus)

politică externă = politica unui stat față de celelalte state.

unghi extern (mat.) = unghi format de o latură a unui triunghi cu prelungirea altei laturi; unghi format de două drepte tăiate de o secantă și aflat în afara dreptelor.

extractív (fr. extractif)

industrie extractivă = totalitatea ramurilor industriale în cadrul cărora se extrag din natură minereuri, cărbuni, țiței etc.

extráge (lat. extrahere)

a **extrage rădăcina pătrată** (sau **cubică** etc.) (mat.) = a calcula rădăcina pătrată (sau cubică etc.) a unui număr dat.

extrás (<extrage, cf. lat. extractum, fr. extrait)

extras de cont = document care conține copia operațiilor efectuate, într-o anumită perioadă, într-un cont.

în extras = reprodus fragmentar, parțial.

extrém, -ă (fr. extrême, lat. extremus)

a **trece de la** (sau a **cădea**) **dintr-o extremă la** (sau **într-alta**) = a trece de la o atitudine (exagerată) la alta opusă (dar tot exagerată).

extremă dreaptă (sau **stângă**) = partid sau fracțiune politică dintr-un partid, dintr-o adunare etc., care se situează pe poziții extremiste de dreapta (sau de stânga); parte ultraradicală, exagerată de dreapta (sau de stânga) a spectrului politic.

la extrem = până la ultima limită, peste măsură.

extruziúne (fr. extrusion)

extruziune dentară = ieșirea din alveolă a dințelui.

F

fábrică (fr. fabrique, rus. fabrika, germ.**Fabrik)**

a **intra în fabrica (cuiva)** (fam.) = a fi certat de cineva; a i se cere socoteală; a fi bătut.

a **lua** (sau a **băga**) **(pe cineva) în** (sau **la**) **fabrică** (fam.) = a certa; a cere socoteală; a bate.

factitiv, -ă (fr. factitif)

verb tranzitiv factitiv = verb tranzitiv care arată că subiectul face pe cineva să îndeplinească acțiunea verbului de bază.

fáctor (fr. facteur, cf. lat. factor)

factor comun = număr sau polinom prin care se divide oricare dintre termenii unei sume.

factor de producție = componentă a ansamblului de elemente care iau parte la producerea bunurilor materiale.

factor prim = fiecare dintre numerele prime prin care se împarte exact un număr dat.

falángă (fr. phalange, lat., gr. phalanx, ngr. fálangas)

a **pune** (sau a **bate**) **la falangă** = a bate la tălpi; a bate rău.

falimént (it. fallimento, germ. Falliment)

a **da faliment** = 1. a nu-și mai putea face plățile (în calitate de comerciant, industriaș etc.). 2. a **da greș**, a nu reuși într-o acțiune; a se prăbuși.

fals, -ă (lat. falsus, it. falso)

coastă falsă (anat.) = fiecare dintre cartilajele situate dedesubtul sternului, prin intermediul căruia se articulează coastele pe stern.

a **se înscrie în fals** (jur.) = a ataca un act în fața justiției ca neautentic; a contesta formal valabilitatea unei declarații.

famílie (lat. familia, cf. fr. famille, it. famiglia)

familie de albine = totalitatea albinelor dintr-un stup care duc o viață organizată.

familie lexicală = serie de cuvinte înrudite, prin derivare, compunere sau prin schimbarea valorii gramaticale de la același cuvânt de bază.

familie radioactivă (fiz.) = ansamblul format dintr-un element radioactiv inițial și din toate elementele rezultate din acesta prin dezintegrări succesive.

fascícul (fr. fascicule, cf. lat. fasciculus)

fascicul de dreptre (mat.) = figură formată din mai multe dreptre care trec prin același punct.

fascicul de raze = mănunchi de raze vizuale care străbat prin același punct.

fascicul luminos = totalitatea razelor de lumină care trec printr-o anumită regiune din spațiu.

fast, -ă (lat. fastus, cf. fr. faste)

zi fastă = zi favorabilă.

zile faste = zilele în care erau îngăduite împărțirea dreptății și judecarea proceselor la tribunalele Romei antice.

fațádă (fr. façade)

de fațadă = de ochii lumii, de formă.

fațetă (fr. facette, după faț)

ochi cu fațetă = ochi compus al insectelor.

fațetă de cuțit = teșitură a muchiei tăioase la cuțitele de prelucrare prin așchiere.

favoáre (fr. faveur, lat. favor)

a **fi** (sau a **intra**, a **ajunge** etc.) **în** (sau **la**) **favoare** (ori **favor**) (înv.) = a se bucura de bunăvoința cuiva.

bilet de favoare = bilet pe baza căruia se poate intra, gratuit sau cu reducere, la un spectacol.
în favoarea (cuiva) = în avantajul, în folosul (cuiva).

fázán (rus. fazan)

a pica (sau a rămâne) de fazan (fam.) = a fi păcălit (din naivitate).

fază (fr. phase)

a face o fază (cuiva) (fam.) = a pune pe cineva într-o situație neplăcută.

a fi pe fază (fam.) = (a fi atent și) a acționa prompt.

fébră (it. febbre, cf. lat. febris)

febră musculară = stare de oboseală generală care apare la cineva neantrenat în urma unor eforturi fizice.

fecál, -ă (fr. fécal, cf. lat. faex)

materii fecale = materii evacuate de corpul omenesc prin anus; excremente.

felicitá (fr. féliciter)

a se felicita pentru sau **că...** = a fi mulțumit în urma estimării efectelor unei acțiuni întreprinse, a unei atitudini luate etc.

feminín, -ă (lat. femininus, cf. fr. féminin)

gen feminin = gen gramatical care cuprinde ființe sau lucruri de sex femeiesc.

ferós, -oasă (it. ferroso, fr. ferreux)

oxid feros = compus al fierului bivalent cu oxigenul.

fertil, -ă (fr. fertile, it. fertile, lat. fertilis)

vârstă fertilă = vârstă în limitele căreia femeia sau bărbatul sunt apti pentru procreare.

fésta (it. festa)

a face (sau a juca) o festă sau festa (cuiva) = a păcăli (pe cineva).

feudál, -ă (it. feudale, fr. féodal)

orânduirea feudală = feudalism.

fibră (fr. fibre, it., lat. fibra)

fibră optică = fibră de sticlă, cu compoziție specială, pentru transmiterea informațiilor.

fibrós, -oasă (fr. fibreux)

țesut fibros (anat.) = țesut elastic compus din fibre conjunctive.

fidelitate (fr. fidélité, lat. fidelitas)

înalță fidelitate = calitate a unor aparate electroacustice de a reda cât mai fidel semnalele sonore înregistrate.

fiéf (fr. fief)

fief electoral = zonă în care un partid sau un personaj politic se bucură de o mare popularitate în rândul alegătorilor.

figurát, -ă (fr. figuré, lat. figuratus)

elemente figurate = celulele din sânge.

figuráție (fr. figuration, lat. figuratio)

a face figurație = a avea rol de figurant.

figúrá (fr. figure, lat. figura)

a face (cuiva) figura (fam.) = a face (cuiva) o farsă sau o surpriză neplăcută.

a face figură (ivr.) = a însemna ceva (în societate).

a face figură bună (sau rea) = a face o impresie bună (sau rea) celor din jur.

a face figură de... = a avea aerul de...; a fi considerat drept...; ține să fie considerat drept...

a face figuri (fam.) = a se da în spectacol; a face fițe.

a se rupe în figuri (fam.) = a încerca cu orice preț să impresioneze.

figură de stil (sau poetică) = procedeu stilistic prin care se schimbă sensul propriu al unui cuvânt în vers sau în proză.

figurile silogismului = forme de silogism determinate de poziția termenului mediu în premise.

film (fr. film)

a i se rupe filmul = a-și pierde cunoștința; a nu mai realiza ce se întâmplă.

film-anchetă = film cu caracter de anchetă.

film-antologie = film alcătuit din secvențe antologice.

film-avertisment = film care are rolul de a atrage atenția asupra unor fenomene.

film-balet = balet filma.

film-dezbateri = film cu caracter de dezbateri.

filosofálă/filozofálă (fr. philosophale)

piatră filozofală = substanță despre care alchimistii credeau că poate transforma toate metalele în aur sau argint.

filozofie (fr. philosophie, gr. philosophia)

filozofia culturii = disciplină teoretică care se preocupă de definirea genetică, structurală și funcțională a fenomenului culturii.

filozofie lingvistică = teorie neopozitivistă care reduce obiectul filozofiei la termenii limbajului.

Nu e mare filozofie sau nu e nicio filozofie (fam.) = este un lucru ușor de realizat (sub aparența de dificultate).

final, -ă (lat. finalis, fr. final, it. finale)

conjunție finală = conjuncție care introduce o propoziție finală.

propoziție finală = propoziție circumstanțială care exprimă scopul acțiunii din propoziția regentă.

financiar, -ă (fr. financier, it. finanziario)

capital financiar = capital rezultat din contopirea capitalului bancar cu cel industrial.

finanțe (fr. finance, it. finanza)

marea finanță (rar; la sg.) = totalitatea posesorilor de mari valori financiare.

fine (it. fine, cf. fr. fin, lat. finis)

în fine = în sfârșit;

al fine (muz.) = până la capăt.

finit (fr. fini, lat. finitus)

număr finit (mat.) = fiecare dintre numerele reale.

fisă (fr. fiche)

a-i pica (sau cădea) cuiva fisă = a înțelege repede despre ce este vorba.

fîșă (fr. fiche)

fîșă de evidență (cont.) = imprimat servind pentru urmărirea sistematică a unui mijloc economic, a unui proces, a unui cont.

fîșă de sănătate = foaie în care se trec datele în legătură cu sănătatea cuiva.

fîșă tehnologică = formular special care conține indicațiile privind tehnologia, organizarea și planificarea unui anumit proces de lucru.

fix, -ă (fr. fixe, lat. fixus)

idee fixă = ideea care preocupă permanent pe cineva; obsesie, fixație.

fizic, -ă (fr. physique, lat. physicus, gr. physikos)

geografie fizică = ramură a geografiei care studiază natura suprafeței terestre și a mediului geografic.

fiziologic, -ă (fr. physiologique)

ser fiziologic = lichid preparat steril din apă și sare, cu compoziție asemănătoare serului sanguin, folosit în special pentru injecții.

flanc (fr. flanc)

de flanc = dintr-o parte.

în flanc (câte unul) = unul în spatele altuia.

flăut (it. flauto)

flaut piccolo = piculină.

florentin, -ă (it. fiorentini, cf. Florența - oraș în Italia)

pălărie florentină = pălărie (din împletitură de pai) cu boruri largi și împodobită cu flori.

stil florentin = stil arhitectonic rezultat din combinarea proporțiilor mari și severe ale stilului antic cu eleganța stilurilor bizantin și roman.

fluctuație (fr. fluctuation, lat. fluctuatio <fluctuare)

fluctuația ratei de schimb = schimbare a valorii monedei exprimată în monedă străină.

fluorescent, -ă (fr. fluorescent)

tub fluorescent = izvor de lumină bazat pe principiul descărcării electrice în vapori de mercur aflați într-un tub de sticlă.

fluorhidric (fr. fluorhydrique)

acid fluorhidric = acid rezultat din combinarea fluorului cu hidrogenul.

flux (fr. flux, lat. fluxus)

flux electric = produsul dintre inducția electrică și aria suprafeței perpendiculare pe ea pe care o străbate.

flux luminos = cantitate de energie luminoasă emisă de un izvor de lumină într-o unitate de timp.

flux magnetic = totalitatea liniilor de forță care trec printr-un corp oarecare. **flux tehnologic** = circulație continuă a materiei prime, a produselor semifabricate sau fabricate într-un proces tehnologic.

fond (fr. fond)

a fi în fonduri (fam.) = a avea bani.

alergare de fond (sport) = alergare pe distanță lungă.

fond de acumulare = parte a veniturii naționale pe seama căreia se realizează creșterea și perfecționarea producției, se creează rezerve

și se asigură sporirea fondurilor și rezervelor materiale din sfera neproductivă.

fond de cărți = totalitatea cărților pe care le posedă o bibliotecă.

fond lexical principal = partea esențială și cea mai stabilă a vocabularului unei limbi, cuprinzând cuvintele care exprimă noțiunile fundamentale din viața și activitatea oamenilor și constituind baza pentru formarea de cuvinte noi.

în fond = în realitate, de fapt.

fondú (fr. fondu)

fond de sunet = semn de punctuație cinematografică care marchează pe plan sonor trecerea de la o secvență la alta, de la un loc la altul etc., în dispariția treptată a sunetului.

fonétic, -ă (fr. phonétique)

ortografie fonetică = ortografie în care scrierea cuvintelor se face după felul cum se pronunță.

fonomímic, -ă (it. fonomimico)

metodă fonomimică = metodă de însușire a literelor de către copii, care constă în fixarea sunetului în mod vizual prin gestică și mimică.

for (lat. forum, fr. for)

for interior = conștiință.

forbán (fr. forban)

forban literar = plagiator.

forestiér, -ă (fr. forestier)

perdea forestiér = fâșie de pădure plantată în scopul îmbunătățirii climei.

forfait (fr., engl. forfait)

a declara forfeit = a nu se prezenta la o probă sportivă la care era angajat.

formál, -ă (it. formale, fr. formel, lat. formalis)

gramatică formală (inform.) = vocabularul și regulile necesare descrierii limbajelor.

limbaj formal = limbaj generat de o gramatică formală.

formațiúne (fr. formation, lat. formatio)

formațiune social-economică = categorie a materialismului istoric ce desemnează o treaptă istorică a dezvoltării societății, caracterizată printr-un nivel determinat al forțelor de producție, prin relațiile de producție corespunzătoare acestora și o suprastructură generată de aceste relații.

fórmă (fr. forme, lat. forma)

a băga formele (pop.) = a începe, la primărie, îndeplinirea formalităților pentru o căsătorie.

a fi în formă = a fi, a se găsi în cele mai bune condiții (fizice și intelectuale).

formă de relief = neregularitate a suprafeței Pământului, rezultat al interacțiunii agenților geografici interni și externi.

viciu de formă = nerespectare a unei dispoziții de procedură care atrage anularea unui act sau a unei hotărâri judecătorești.

fórmic, -ă (fr. formique)

acid formic = acid corosiv care se găsește în stare naturală în corpul furnicilor.

aldehidă formică = formaldehidă.

formúlă (it. formula, fr. formule)

formulă de politețe = formă convențională de exprimare folosită pentru a se adresa unei autorități sau unei persoane.

fórze (it. forte, lat. fortis)

a se face forte = a face toate eforturile pentru a reuși într-o acțiune; a se declara capabil, în stare să depășească o încercare anevoioasă.

forță (fr. forcer, it. forzare)

a forța (cuiva) mână = a constrânge (pe cineva) să facă ceva.

a forța nota = a întrece măsura în comportarea față de cineva; a exagera.

a forța ușa cuiva = a intra cu sila în casa cuiva.

forțát, -ă (<forța, cf. it. forzato)

curs forțat (al unei valori) = curs impus, ducând la obligația legală de a primi ca plată hârtie-monedă neconvertibilă în aur.

marș forțat = marș în care trupele execută în 24 de ore o deplasare mai mare decât în mersul normal.

fórză (fr. force)

(caz de) forță majoră = situație în care cineva nu poate acționa după voință, din cauza unor împrejurări care îl domină.

forță de muncă = capacitatea de muncă a omului, totalitatea aptitudinilor lui fizice și intelectuale datorită cărora el este în stare să producă bunuri materiale.

forță de producție = categorie economică, desemnând una din laturile modului de producție, cuprinzând totalitatea mijloacelor de producție și a forțelor de producție, privite în unitatea și în interacțiunea lor dialectică.

forță de tracțiune = forță exercitată de un vehicul motor asupra unei mașini sau a unui vehicul pe care îl remorchează.

forțe armate = armată, unități militare.

prin forța împrejurărilor = constrâns de împrejurări.

tur de forță = acțiune care cere multă putere, îndemânare și energie.

fórza (it./con tutta/forza)

con tutta forza = cât se poate de tare.

fósă (fr. fosse, it. fossa, cf. lat. fossa)

fosă nazală = fiecare dintre cele două jumătăți ale cavității nazale.

fotoconductiv (fr. photoconductif)

efect fotoconductiv (fiz.) = fotoconductibilitate.

fotoeléctric, -ă (fr. photoélectrique)

celulă fotoelectrică = aparat care transformă energia luminoasă în energia unor curenți electrici.

fotografic, -ă (fr. photographique)

aparat fotografic (sau **cameră**) **fotografică** = dispozitiv optic bazat pe principiul unei camere obscure, folosit pentru a fotografia.

hârtie fotografică = hârtie acoperită pe o față cu un strat fotosensibil, pe care se obțin copiile fotografice.

fotografie (fr. photographie)

fotografie de platou = fotografie în timpul realizării filmului pentru asigurarea racordului dintre cadre și secvențe, pentru publicitate etc.

folioliu (fr. fauteuil)

foliolu pat = foliolu extensibil care se poate transforma în pat.

foliolu de orchestră = loc în primele rânduri ale unei săli de concert, (p. ext.) de spectacol.

fotovoltăic, -ă (fr. photovoltaïque)

efect fotovoltaic = apariție a unei tensiuni electromotoare la contactul unui redresor când pe acest contact cade un fascicul de radiații.

pilă (sau **celulă**) **fotovoltăică** = fotoelement.

fracționár, -ă (fr. fractionnaire)

număr fracționar = număr format dintr-un întreg și o fracție.

fracționát, -ă (<fracționa)

cristalizare fracționată = separare a substanțelor dintr-un amestec, folosind diferența lor de solubilitate într-un dizolvant.

distilare fracționată (chim.) = separare dintr-un amestec a lichidelor care au puncte de fierbere diferite, colectându-le separat după temperaturile lor de fierbere.

fracțiune (fr. fraction, lat. fractio)

fracțiune parlamentară = grup parlamentar compus din reprezentanții aceluiași partid.

freatic, -ă (fr. phréatique, it. freatico, cf. gr. phreas)

apă freatică = pânză de apă subterană provenită din apa de infiltrație, din care se alimentează izvoarele și fântânile.

frigorífic, -ă (fr. frigorifique, cf. lat. frigus)

agent frigorífic = agent termic care produce sau transferă frig.

capacitate frigorífic = căldura preluată de un agent frigorífic în timp de o oră.

instalație frigorífică = sistem tehnic care produce răcirea unei încăperi, a unui recipient etc. prin transfer de căldură.

frigorígen, -ă (fr. frigorigène)

agent frigorígen = substanță (freon, amoniac etc.) care, vaporizându-se la temperatură joasă, absoarbe căldură.

agregat frigorígen = parte a unei instalații frigorifice în care agentul frigorígen își modifică continuu starea de agregare, producând frig.

front (fr. front)

a reveni la front = a-și întoarce fața spre o direcție inițială.

a rupe (sau **a sparge**) **frontul** = a pătrunde forțat în linia de apărare a inamicului.

front de undă (fiz.) = ansamblul punctelor până la care ajunge o oscilație la un moment dat.

frontál (fr. frontal)

abataj frontal = abataj al minereului făcut pe un front foarte lung în direcția filonului.

dreaptă frontală = dreaptă paralelă cu planul vertical de proiecție.

frenezíe (fr. frénésie, it. frenesia)

cu **frenezie** = ca în delir.

frígic, -ă (germ. phrygisch)

mod frígic = mod melodic a cărui scară muzicală se deosebește de cea a modului minor

natural prin faptul că treapta a II-a, coborâtă, în loc să formeze cu tonica o secundă mare, formează o secundă mică.

fulminat (fr. fulminate)

fulminat de mercur = sare de mercur a acidului fulminic, pulbere toxică.

fulminic (fr. fulminique)

acid fulminic = acid format din săruri detonante.

fumăric (fr. fumarique)

acid fumaric = acid organic nesaturat, produs intermediar în metabolismul glucidelor și al acizilor grași.

funciár, -ă (fr. foncier)

carte funciáră = registru oficial în care se înregistrează proprietățile de pământ individual.
impozit funciár = impozit plătit pentru un teren propriu.

funcție/funcțiune (fr. fonctionner)

a fi în funcție de... = a depinde de...

funcțional, -ă (fr. fonctionnel)

analiză funcțională = ramură a matematicii care se ocupă cu studiul diferitelor clase de funcții.

cuvânt funcțional = cuvânt care indică o relație gramaticală (prepoziție, conjuncție etc.).

lingvistică funcțională = studiu al elementelor lingvistice din punctul de vedere al funcției lor în structura unei limbi.

maladie funcțională = boală care afectează funcționarea unui organ.

fus (lat. fusus, după fr. fuseau)

fus nuclear = formație din filamente întinse între cei doi poli ai celulei, care apare în profaza diviziunii celulare.

fus orar = fiecare dintre cele 24 de porțiuni în care este împărțită suprafața Pământului prin meridiane.

G

gabarit (fr. gabarit)

gabarit de încărcare = instalație specială care marchează limitele permise pentru încărcătura vagoanelor de marfă deschise.

gaj (fr. gage)

a lua pe gaj (rar) = a lua un împrumut depunând un gaj.

a ține în gaj (rar) = a avea un obiect străin ca o garanție pentru o datorie.

galáctic, -ă (fr. galactique)

coordonate galactice = coordonate raportate la ecuatorul și la axa polilor galactici.

ecuator galactic = cercul mare de-a lungul căruia planul galactic intersectează sfera cerească.

plan galactic = plan fundamental care trece prin centrul Căii Lactee.

galánt, -ă (fr. galant, it. galante)

a se purta galant = a fi darnic, mărinimos.

aventură galantă = aventură amoroasă.

literatură galantă = literatură care cultivă cu precădere intriga amoroasă.

stil galant = stilul liber al muzicii pentru clavicin sau pian, înclinat spre efecte facile.

gălă (fr., it. gala)

de gălă = sărbătoresc, solemn.

gălă de box = competiție sportivă alcătuită din mai multe meciuri de box.

gălă de filme = serie de filme produse de aceeași țară, prezentate într-un cadru festiv.

galerie (fr. galerie, it. galeria, germ. Galerie)

a face galerie = a se manifesta zgomotos și entuziast ca încurajare în timpul unui spectacol, al unei adunări, al unei întreceri sportive etc.

gálic, -ă (fr. gaulique)

acid galic = acid aromatic, astringent, din gogoșile de ristic și din coaja de stejar, folosit, în tăbăcarie, la fabricarea cernelurilor negre, a coloranților și a medicamentelor.

cocoșul galic = una dintre emblemele națiunii franceze.

galvánic, -ă (fr. galvanique)

element galvanic = pilă electrică de curent continuu cu polul pozitiv de cărbune și polul negativ de zinc.

gáma (fr. gamma)

raze (sau radiații) gama = radiație emisă de corpurile radioactive, cu o putere penetrantă foarte mare.

gamascópíc,-ă (fr. gammascopique)

metodă gamascopică = metodă de determinare a umidităților și densității solului cu ajutorul radiațiilor gama trecute printr-o probă de sol.

gamba (it./viola da/gamba)

viola da gamba = violă ținută pe picior, din care s-au dezvoltat ulterior violoncelul și contrabasul.

garaj (fr. garage)

linie de garaj = linie de legătură între un depozit de încărcare-descărcare a vagoanelor și liniile pe care circulă trenurile.

garanție (fr. garantie, it. garanzia)

a da garanție = a da asigurări că un lucru va fi îndeplinit.

a lua pe garanție = a garanta.

a prezenta garanție = a fi de încredere.

pe garanția cuiva = pe răspunderea cuiva.

gără (fr. gare)

gară maritimă = ansamblu clădirilor și instalațiilor portuare amenajate pentru îmbarcare-debarcarea mărfurilor și călătorilor.

gărdă (fr. garde)

a face (sau a fi) de gardă = 1. a păzi. 2. (d. medici, asistente, infirmiere); a rămâne în spital, în policlinică, până ziua următoare supraveghind starea bolnavilor și rezolvând cazurile urgente.

a se pune în gardă = 1. a-și lua poziția de apărare sau de atac, la scrimă. 2. a-și lua toate măsurile de precauție spre a nu fi surprins de un lucru neplăcut; a fi prevăzător.

de gardă = a) care este însărcinat cu paza, cu supravegherea, cu îngrijirea; soldat, medic de gardă; b) care este de serviciu, deschis în afara orelor de funcționare obișnuite; farmacie de gardă.

Gardă civică (sau națională) (în trecut) = unitate compusă din voluntari, care asigura paza și liniștea într-un oraș.

gardă de onoare = a) subunitate militară care prezintă onorurile unei persoane oficiale; b) pază simbolică instituită în semn de respect la ocazii solemne; grup de persoane care fac această pază.

gardă personală = grup de persoane însărcinat cu paza vieții unui demnitar.

garnitură (fr. garniture)

garnitură de cromozomi = totalitatea cromozomilor din celulele somatice ale unui individ.

garnitură de litere = serie de caractere de același fel, dar de corpuri diferite.

garnitură de tren = ansamblu format din locomotivă și vagoanele unui tren.

gaz (fr. gaz)

a arde gazul degeaba (sau de pomană) = a nu face nimic.

(Doar) n-am băut gaz (pfm.) = (Doar) n-am înnebunit.

gaz aerian (sau de iluminat) = gaz combustibil obținut prin distilarea huilei la temperaturi înalte.

gaz perfect (sau ideal) = gaz (ipotetic) extrem de rarefiat, la care produsul dintre presiune și volum rămâne constant la orice temperatură.

gazetă (fr. gazette, it. gazzetta, rus. gazeta)

gazetă de perete = publicație afișată într-o instituție, cuprinzând articole referitoare la problemele specifice locului de muncă.

gemă (fr. gemme, lat. gemma)

sare gemă = sare de bucătărie.

geminat,-ă (lat. geminatus, fr. gemine)

consoană geminată = consoană dublă.

generator, -oare (fr. generateur, lat. generator)

generator cuantic = generator sau amplificator de radiații electromagnetice (laser, maser) bazat pe fenomenul de emisiune stimulată a radiației.

generație (fr. generation, lat. generatio)

generație spontană = ipoteză potrivit căreia organismele vii ar lua naștere în mod spontan din materia anorganică.

génere (it./in/genere)

în genere = în general; obișnuit, de obicei.

genétic, -ă (fr. génétique)

inginerie genetică = ansamblu de operații efectuate „in vitro” cu gene, cromozomi și, uneori, cu celule întregi, în scopul „construirii” genetice de organisme cu proprietăți ereditare premeditate.

genitival,-ă (<genitiv + -al)

articol genitival = articol posesiv.

geocéntric,-ă (fr. geocentrique)

sistem geocentric = geocentrism.

mișcare geocentrică = mișcare aparentă a unui astru în jurul Pământului.

geografie (fr. *géographie*, lat. *geographia*)

geografie lingvistică = metodă de cercetare a fenomenelor de limbă prin stabilirea pe bază de anchete pe teren a ariilor lor de răspândire.

geografie umană = antropogeografie.

geometrie (fr. *géométrie*, lat. *geometricus*)

geometrie descriptivă = ramură a geometriei care se ocupă cu reprezentarea corpurilor din spațiu prin figuri plane.

loc geometric = figură plană sau în spațiu ale cărei puncte se definesc toate prin aceeași proprietate.

stil geometric = stil ornațional bazat pe combinații de figuri geometrice, caracteristic producțiilor artistice ale orânduirii primitive și începutul artei grecești.

geopotențial, -ă (fr. *géopotentiel*)

cotă potențială a unui punct = număr reprezentând forța necesară pentru ridicarea masei de 1 g de la nivelul mării până la acel punct.

geraniu (fr. *géranium*, cf. gr. *geranion*)

ulei de geraniu = ulei eteric cu miros de trandafir, folosit în parfumerie și în cosmetică.

gerânt, -ă (fr. *gérant*)

gerant al unei publicații = responsabil de informațiile publicate într-un periodic.

germănic, -ă (fr. *germanique*, lat. *germanicus*)

limbi germanice = grup de limbi indo-europene vorbite în centrul și nordul Europei.

gérmen/gérmene (fr. *germen*)

în germene = în stadiu inițial, înainte de a se dezvolta.

ghid (fr. *guide*)

ghid de unde = mediu în care are loc propagarea ghidată a undelor electromagnetice.

ghips (germ. *gips*, fr. *gypse*, lat. *gypsum*)

a pune în ghips = a imobiliza un membru sau o parte a corpului (care prezintă o fractură sau o fisură) cu ajutorul unui pansament făcut din ghips.

gimnastic, -ă (fr. *gymnastique*, lat. *gymnasticus*)

gimnastica minții (fig.) = totalitatea exercițiilor care dezvoltă facultăți intelectuale.

giratóriu, -ie (fr. *giratoire*)

sens giratoriu = sens obligatoriu pentru automobile în jurul unui rond la o intersecție, într-o piață etc.

giroscóp, -ă (fr. *gyroscopique*)

compas giroscopic = compas care se bazează pe principiul giroscopului, instalat pe bordul (aero)navelor; girocompas.

glandotróp, -ă (germ. *glandotrop*)

hormon glandotrop = hormon care influențează dezvoltarea și controlează secreția altor glande endocrine.

glicerofosfóric (fr. *glycérophosphorique*)

acid glicerofosforic = combinație a acidului fosforic cu glicerină.

glicólic (fr. *glycolique*)

acid glicolic = acid biliar, din glicol și acid colic.

glisánt, -ă (fr. *glissant*)

vector glisant = vector susținut de o dreaptă care nu are decât libertatea de a aluneca de-a lungul acestuia.

glisiéră (fr. *glissière*)

glisieră de siguranță = parapet metalic din tablă ondulată, amplasat la limita acostamentelor, pe porțiunile de drum în rambleu, pe sectoarele din drum cu curbe strânse etc.

glob (lat. *globus*, cf. fr. *globe*, it. *globo*)

glob geografic = obiect sferoidal care redă aspectul general al formei Pământului.

glob ocular = parte a ochiului care se găsește în orbită.

glob terestru = Pământul.

globúlă (fr. *globule*)

globulă albă = leucocită.

globulă roșie = hematie.

glucónic (fr. *gluconique*)

acid gluconic = acid obținut prin electroliză sau prin fermentație din glucoză.

glucurónic (fr. *glucuronique*)

acid glucuronic = acid organic rezultat din oxidarea glucozei, prezent în sânge și urină.

glutámic (fr. *glutamique*)

acid glutamic = aminoacid care se găsește în melasa din sfeclă, în mușchi, țesuturi organice etc., folosit în medicină ca tonic al sistemului nervos central.

golf (engl., fr. golf)

golf de cuvinte = joc de cuvinte care constă în a ajunge de la un cuvânt la altul trecând printr-o serie de alte cuvinte, fiecare reprezentând metagrama celui dinainte.

pantaloni golf = pantaloni de sport bufanți, care se leagă sub genunchi.

gordian (fr. gordien, it. gordiano)

a tăia nodul gordian = a rezolva energic, brutal, cu repeziciune, o dificultate.

nod gordian = nod din Gordios, pe care nu l-a putut desface nimeni și pe care Alexandru cel Mare l-a tăiat cu sabia; (fig.) conjunctură, situație complicată, greu de rezolvat.

gotic, -ă (fr. gothique, it. gotico, germ. Gotik, gotisch)

roman gotic = roman dezvoltat în Anglia în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, care cultiva interesul pentru istorie, pentru întâmplările misterioase.

scriere gotică = scriere cu caractere colțuroase, apărută în apusul Europei în evul mediu.

stil gotic = stil arhitectonic caracterizat prin arcuri și bolți ogivale, prin predominarea formelor arhitectonice zvelte, înalte și prin numărul mare de sculpturi în piatră.

grad (fr. grade, it. grado, germ. Grad)

grad centesimal = grad care reprezintă a suta parte dintr-un unghi drept.

grad de comparație = formă pe care o ia adjectivul sau adverbul pentru a arăta măsura în care un obiect prezintă o însușire în raport cu alt obiect sau cu el însuși (în alte împrejurări).

gradă (fr. graduer)

a grada o pedeapsă = a fixa o pedeapsă în raport cu gravitatea faptei.

grăție (lat. gratia, it. grazia, fr. grâce)

a face grații (fam.) = 1. a căuta să pară fermecător prin gesturi și atitudini afectate. 2. a-și manifesta în mod nejustificat nemulțumirea, a face nazuri.

a intra în grațiile cuiva = a câștiga încrederea, bunăvoința cuiva.

graf (fr. graphe, cf. engl. graph(ic formula))

teoria grafurilor = disciplină al cărei obiect îl constituie proprietățile topologice ale structurilor grafurilor.

grăfic, -ă (fr. graphique, it. grafico, lat. graphicus)

arte grafice = tehnica reproducerii și a multiplicării sub formă de imprimare sau de cărți a originalelor scrise sau desenate.

gram (fr. gramme, cf. germ. Gramm, gr. gramma)

colorație gram = metodă de laborator care constă în colorarea preparatelor bacteriene și care permite clasificarea microbilor în grampozitivi și gramnegativi.

gram-forță = unitate de măsură pentru forță, egală cu a mia parte dintr-un kilogram-forță.

granulă (fr. granule, cf. lat. granulum)

granulele solare = mici pete luminoase pe fotosfera Soarelui.

grăție (lat. gratia, cf. it. grazia)

a intra în grațiile cuiva = a obține bunăvoința cuiva.

grav (fr., it. grave, cf. lat. gravis)

accent grav = accent purtat în unele limbi de o vocală deschisă.

gravitație (fr. gravitation)

câmp de gravitație = spațiul în care un corp își exercită forța de gravitație asupra altor corpuri.

centru de gravitație = punctul de aplicație al rezultantei forțelor de gravitație exercitate asupra părților care alcătuiesc un corp.

gréco-român (fr. gréco-roman)

lupte greco-romane = varietate de lupte care nu admit prinderea, decât de sub centură, și exclud loviturile de judo sau cath.

gregár, -ă (fr. grégaire, it. gregario, lat. gregarius)

spirit gregar (fig.) = spirit de turmă, atitudine de supunere oarbă.

gregorián, -ă (fr. grégorien)

calendar gregorian = calendar întocmit în 1582 din ordinul papei Grigore al XIII-lea.

grevă (fr. grève)

grevă foamei = refuz de a mânca, folosit ca manifestare de protest politic.

grevă generală = grevă care cuprinde toate unitățile dintr-o ramură industrială, dintr-un oraș, dintr-o țară etc.

grevă japoneză = grevă a salariaților care se face publică prin arborarea unei brasarde la brațul

fiecărui salariat, fără a recurge la încetarea lucrului.

grup (fr. groupe, cf. it. gruppo)

grup social = colectivitate de indivizi între care există relații sociale determinate, se supun acelorași norme de comportament și urmăresc un țel comun.

grúpă (fr. groupe)

grupă sanguină = fiecare dintre cele patru categorii în care se poate clasifica sângele.

gúmă (lat. gummis, cf. germ. Gummi, fr. gomme)

gumă arabică = lichid cleios secretat de unele specii de salcâm exotic sau obținut pe cale sintetică, întrebuințat la lipit, în apretura textilă etc.

gumă de mestecat = bomboană din gumă, cu o glazură dulce, care se mestecă în gură.

gută (fr. goutte)

a lovi pe cineva gută = a se îmbolnăvi de apoplexie; a paraliza.

a se face (cineva) gută de apă (reg.) = a fi ud leocă.

guvernământ (fr. gouvernement)

formă de guvernământ = formă de conducere politică a unui stat.

H

habână (germ. haban)

habană ceramică = ceramică fină smălțuită, cu fond alb, ornamentată cu motive cinegetice.

halúce (lat., fr. hallux)

haluce varus = deviere spre înăuntru a halucelui.

hatórică (fr. hathorique)

coloană hatorică = coloană, în arhitectura veche egipteană, cu capitelul decorat cu patru capete ale zeiței Hathor.

hazárd (fr. hasard)

joc de hazard = joc de noroc.

heliográfíc, -ă (fr. héliographique)

hârtie heliografică = hârtie specială, acoperită pe o față cu un strat sensibil la acțiunea luminii, pe care se copiază la heliograf.

heptatónic, -ă (germ. heptatonisch)

sistem heptatonic = sistem muzical din cele șapte sunete naturale.

hercíníc, -ă (germ. herznisch)

catenă hercinică = lanț de munți formați în carbonifer, întinzându-se din Asia Centrală și traversând Europa.

herzián, -ă (fr. hertzian)

cablu hertzian = sistem de transmisie prin unde hertziene a mesajelor.

unde hertziene = unde electromagnetice care transmit semnale radiofonice.

hexagonál, -ă (fr. hexagonal)

sistem hexagonal = sistem de cristalizare cu un ax de simetrie de gradul șase.

hialoíd, -ă (fr. hyaloïde)

membrană hialoidă = membrană care conține umoare hialoidă.

umoare hialoidă = corp vitros.

hidrát (fr. hydrate)

hidrați de carbon = compuși organici formați din carbon, hidrogen și oxigen, care servesc în corpul animalelor ca sursă de energie.

hidratánt, -ă (fr. hydratant)

loțiune (sau cremă) hidratantă = loțiune folosită în cosmetică pentru a reda epidermei conținutul său în apă.

hidrofór, -ă (fr. hydrophore, cf. gr. hydor)

canal hidrofor = canal prin care circulă apa.

hidrogén (fr. hydrogène, cf. gr. hydor)

hidrogen greu = deuteriu.

hidrogen sulfurat = combinație a sulfului cu hidrogenul, care se prezintă ca un gaz incolor, rău mirositor, toxic.

hierátíc, -ă (fr. hiératique, gr. hieratikos)

scriere hieratică = unul dintre felurile de scriere ale vechilor egipteni (cu hieroglifice cursive și simplificate).

hieroglífă (fr. hiéroglyphe, cf. gr. hieros)

teoria hieroglifelor = teorie agnostică potrivit căreia senzațiile și reprezentările omului nu sunt o copie a obiectelor, ci numai semne convenționale, simboluri, care nu au nimic comun cu obiectele reale și cu însușirile lor.

hiperfocal, -ă (fr. hyperfocal)

distanță hiperfocală = distanța cea mai scurtă la care trebuie plasat un obiect în fața aparatului fotografic pentru a avea o imagine clară.

hipergeometric, -ă (fr. hypergéométrique)

funcție hipergeometrică (mat.) = funcție care se definește ca suma seriei studiate de Gauss, având ca soluție o ecuație diferențială.

hiperpigmentație (engl. hyperpigmentation)

hiperpigmentație cutanată = hiperchromie.

hipoazotós (hipo + azotos)

acid hipoazotos = acid obținut prin reducerea oxidului de azot sau a acidului azotos.

hipocrátic, -ă (fr. hippocratique)

față hipocratică = expresie particulară a feței muzibunilor.

hipoclorós (fr. hypochloreux)

acid hipocloros = acid oxigenat al clorului.

hipocrátism (fr. hippocratism)

hipocratism digital = îngroșare a extremității degetelor, cu deformarea unghiilor.

hipofosforós (fr. hypophosphoreux)

acid hipofosforos = acid mai puțin oxigenat al fosforului.

hipostátic, -ă (fr. hypostatique)

genă hipostatică = genă dominantă, dintr-o pereche de alele, a cărei manifestare este suprimată de o genă nealelă.

hiposulfúric (fr. hyposulfurique)

acid hiposulfuric = acid oxigenat al sulfului.

hiposulfurós (fr. hyposulfureux)

acid hiposulfuros = oxiacid al sulfatului; acid tiosulfuric.

hipotónic, -ă (fr. hypotonique)

ser hipotonic = ser a cărui concentrație moleculară este inferioară celei a sângelui.

hipúric (fr. hippurique, cf. gr. hippos)

acid hipuric = acid organic existent în urina omului și a unor erbivore.

homéric, -ă (lat. homericus, fr. homérique)

râs homeric = râs puternic, greu de oprit.

hurál (rus. hural)

marele hural = parlamentul mongol.

huronián, -ă (fr. huronien)

catenă huroniană = lanț de munți formați în precambrian, întinzându-se din Scandinavia până în Canada.

I**íde (lat. idus, fr. ides)**

idele lui Marte = data morții lui Iulius Caesar; dată fatidică.

iámbic (fr. iambique, lat. iambicus)

metru iambic = sistem de versificație având la bază iambul.

icarián, -ă (fr. icarien)

jocuri icariene = exerciții acrobatice de voltijă.

idealísm (fr. idéalisme)

idealism absolut = idealism care admite identitatea spirituală cu realitatea obiectivă.

idealism obiectiv = idealism care concepe factorul spiritual pus la baza existenței ca o realitate de sine stătătoare, independentă de conștiința individuală.

idealism subiectiv = idealism care identifică spiritul cu conștiința individuală, negând existența independentă de aceasta a realității materiale.

idéé (fr. idee, it. idea, gr., lat. idea <idein)

a avea idee = a avea cunoștințe sumare despre ceva.

a băga (pe cineva) sau a intra la (o) idee (sau la idei) (fam.) = a face să se îngrijoreze, să se teamă sau a se îngrijora, a se teme.

idee fixă = imagine, gând delirant izolat, intens și durabil, lipsit de rațiune.

o idee (de...) = o cantitate mică, redusă etc.

idéntic, -ă (fr. identique, lat. identicus)

funcție identică (mat.) = funcție care asociază oricărui element din domeniul de definiție același element.

ideomotór, -oare (fr. ideo-moteur)

proces ideomotor = proces prin care toate reprezentările noastre se prelungesc în mișcări mai mult sau mai puțin săvârșite.

iéna (cf. Jena)

sticlă de iena = sticlă rezistentă la foc.

ierárhic, -ă (fr. hierarchique)

pe cale ierarhică = în ordinea indicată de ierarhie.

ilariánt, -ă (fr. hilarant)

gaz ilariant = protoxid de azot, folosit ca anestezic general.

iliác, -ă (fr. iliaque)

os iliac = fiecare dintre cele două oase care formează partea anterioară și laterală a bazinului.

iluminát (<ilumina)

iluminat de avertizare = lumină intermitentă care se declanșează pentru a atrage atenția asupra funcționării defectuoase a unor sisteme, instalații, aparate.

iluminat de siguranță = sistem de lămpi electrice, cu generator propriu, care asigură iluminarea în cazul întreruperii alimentării prin rețeaua electrică publică.

ilustráție (fr. illustration, lat. illustratio)

ilustrație de carte = gen al graficii prin care se prezintă tipuri sau momente esențiale ale unui text literar și având, uneori, și rol ornamental.

ilustrație muzicală = a) acompaniament, fond muzical sau efecte sonore care însoțesc un film mut, un spectacol de teatru, o evocare literară etc.; b) fragmente sau bucăți muzicale executate ca exemplificări la o expunere de specialitate.

ilúzie (lat. illusio, fr. illusion)

a(-și) face iluzii = a nădăjdui sau a face să nădăjduiască lucruri irealizabile; a (se) amăgi.

a-și pierde iluziile = a rămâne dezamăgit.

iluzie optică = percepere vizuală denaturată a unor obiecte sau figuri din realitate, datorită particularităților de formare a imaginilor pe retină.

imáagine (fr. image, lat. imago)

imagine de televiziune = imagine optică a scenei transmise prin televiziune, așa cum apare ea pe ecranul televizorului.

imanént, -ă (fr. Immanent, it. Immanente, lat. Immanens)

filozofia (sau școala) imanentă = filozofie care afirmă că existența, realitatea reprezintă conținutul conștiinței.

imitatív, -ă (fr. imitatif, it. imitative)

armonie imitativă = efect stilistic obținut prin alăturarea unor cuvinte ale căror sunete imită sau sugerează un sunet din natură.

imobilizáre (<imobiliza)

imobilizare de fonduri = scoatere din circuitul normal a unei părți din fondurile unităților economice printr-o gospodărire defectuoasă.

impáct (fr. impact, cf. lat. impactus)

punct de impact = locul unde un proiectil atinge ținta.

impaludáre (fr. impaludation)

impaludare terapeutică = malarioterapie.

impás (fr. impasse)

a face un impas (la bridge, belotă) = a juca o carte inferioară când se presupune că adversarul care trebuia să joace înainte deține o carte intermediară.

impedánță (fr. impédance, germ. impedanz)

impedanță acustică = mărime a unui sistem acustic, raportul dintre presiunea sonoră și fluxul acustic corespunzător.

imperatív, -ă (lat. imperativus, cf. fr. imperative)

imperativ categoric = principiu (enunțat de Kant) după care obligația morală are un caracter absolut, necondiționat, spre deosebire de cerințele condiționate ale vieții cotidiene.

mod imperativ = mod verbal personal prin care se exprimă un ordin, o interdicție, un sfat, un îndemn, o rugămintă etc. a subiectului.

propoziție imperativă = propoziție care exprimă un ordin, un îndemn, o rugămintă etc.

imperféct, -ă (lat. impergectus, cf. fr. imparfait, it. imperfetto)

timp imperfect = timp verbal care aparține modului indicativ și care exprimă o acțiune din trecut, neterminată în momentul la care se referă vorbirea.

impériu (lat. imperium)

sub imperiul... = dominat, influențat de..., determinat de...

impórt (germ. Import)

de import = a) care este importat b) (fig.) străin de realitățile locale.

importánță (fr. importance, it. importanza)

a-și da importanță = a se îngâmfa, a se crede om de seamă, superior.

cu importanță = cu convingerea (nejustificată) că spune sau face ceva important; cu înfumurare.

plin de importanță = înfumurat, îngâmfat, încrezut.

imposibil, -ă (fr. impossible, it. impossibile, lat. impossibilis)

a face imposibilul = a face tot ceea ce îi stă în putință pentru a realiza ceva.

impotnță (fr. impotence, lat. impotentia)

impotnță funcțională = pierdere totală sau parțială a funcțiilor unui membru, ca urmare a unei fracturi, paralizii, anchiloze.

imprésie (fr. impression, it. impression, lat. impression)

(a fi) sub impresia... = (a fi) stăpânit de imaginile sau de amintirile unei întâmplări trăite.

a avea impresia că... = a bănuî, a crede, a presupune că...

a da (sau a face, a lăsa) impresia că... = a) a determina pe cineva să-și formeze o părere despre cineva sau ceva; b) a părea că...

a face (sau a produce) impresie (asupra cuiva) = a atrage atenția (cuiva) asupra sa sau asupra actelor sale, a face efect, a impresiona.

impúls (lat. impulsus, cf. it. impulso, fr. impulsion)

impuls primar = impuls inițial atribuit mistic divinității, căruia i s-ar datora mișcarea materiei.

imunitate (fr. immunité, lat. immunitas, -atis)

imunitate diplomatică = totalitatea drepturilor de care se bucură în țara în care au fost acreditați sau prin care trec spre acea țară reprezentanții și misiunile diplomatice, familiile lor, personalul administrativ.

imunitate parlamentară = dreptul membrilor unui organ legislativ de a nu fi urmăriți, învinuiți și trimiși în judecată pe durata mandatului decât cu aprobarea organului legislativ.

incandescență (fr. incandescence)

lampă cu incandescență = lampă electrică în care lumina este produsă cu ajutorul încălzirii electrice a unui fir metalic la temperaturi înalte și într-un spațiu vid.

incidénță (fr. incidence)

punct de incidență = punct în care o rază de lumină întâlnește un corp sau suprafața de separare a două medii.

unghi de incidență = unghi format de raza incidentă cu perpendiculara în punctul de incidență.

incintă (fr. enceinte)

incintă acustică = casetă de lemn de construcție specială în care sunt fixate unul sau mai multe difuzoare în scopul ameliorării caracteristicilor acustice ale acestora; boxă.

indépendént, -ă (fr. indépendant)

independent de... (loc. prep.) = fără a ține seamă de..., indiferent de...

índex (lat., fr. index)

a pune la index = a) a trece o carte în lista cărților interzise; **b)** (fam.) a socoti, a trata, pe cineva ca nedemn, nevrednic sau primejdios.

index bibliografic = lucrare de îndrumare bibliografică, cuprinzând lista principalelor scrieri privitoare la o problemă, însoțită uneori de adnotări asupra conținutului lor.

indíán, -ă (fr. indien)

artă indiană = artă care s-a dezvoltat de la sfârșitul mileniului patru î.H., în cadrul culturilor din valea Iudului, legate de dezvoltarea budismului și brahmanismului.

indicatív, -ă (fr. indicatif, lat. indicativus)

indicativ de apel = apelativ convențional format din litere sau cifre al unei stații de radioemisie care permite ca aceasta să fie identificată de alte stații sau să fie chemată.

mod indicativ (gram.) = mod personal care exprimă, de obicei, o acțiune prezentată de către vorbitor ca reală.

índice (it., fr. indice, lat. index, -diciis)

indice antropometric (biol.) = raport procentual între diferitele dimensiuni ale corpului omenesc.

indice de clasificare zecimală = ac mobil al unui aparat sau instrument care arată pe o scară gradată valoarea mărimii măsurate.

indice de refracție (fiz.) = mărime optică ce caracterizează materialele transparente, definită ca raportul dintre sinusurile unghiurilor de incidență și cele de refracție ale unei raze de lumină care pătrunde din vid în mediul respectiv.

indiréct, -ă (fr. indirect, lat. indirectus)

complement indirect = parte de propoziție asupra căreia se răsfrânge în chip indirect acțiunea verbului.

impozit indirect = impozit inclus în prețul anumitor obiecte de consum.

propoziție completivă indirectă = propoziție care îndeplinește în frază funcția de complement indirect.

stil indirect sau **vorbire indirectă** (lingv.) = procedeu sintactic de redare a spuselor sau gândurilor cuiva prin subordonarea comunicării față de un verb sau de un alt cuvânt de declarație, caracterizat prin prezența în număr mare a elementelor de relație, prin lipsa afectivității etc.

tragere indirectă = tragere asupra unor ținte care nu se văd, dirijată cu ajutorul unor calcule matematice.

indo-arián, -ă (fr. indo-iranien)

limbi indo-ariene (indiene) = grup de limbi indo-europene provenite din limba indiană veche.

indonezián, -ă (fr. indonésien)

limbi indoneziene = familie de limbi vorbite în sud-estul Asiei și în Malaysia.

indúce, -ă (fr. induire)

a induce în eroare = a înșela, a amăgi.

industriál, -ă (fr. industriel)

chimie industrială = ramură a chimiei care se ocupă cu aplicarea procedeelor chimice în tehnica fabricației.

plante industriale = grup de plante agricole cultivate în vederea prelucrării lor.

inertíe (fr. inertie, lat. inertia)

inertie uterină (med.) = lipsă de contracție și retractare a mușchiului uterin după naștere.

infantil, -ă (fr. infantile, lat. infantilis)

paralizie infantilă = poliomielită.

infárcť (fr. infarctus, germ. Infarkt)

infarct miocardic = boală datorată producerii infarctului în miocard, în urma obstrucției unei ramuri a arterei coronare.

infernál, -ă (fr. infernal, lat. infernalis)

mașină infernală = bombă cu mecanism de ceasornic, folosită de teroriști pentru a săvârși atentate.

infidél, -ă (fr. infidèle, lat. infidelis)

traducere infidelă = traducere incorectă, inexactă.

infinitezimál, -ă (fr. infinitésimal)

calcul infinitezimal = calcul care operează cu mărimi infinitezimale.

inflexionál, -ă (fr. inflexionnel)

tangentă inflexională (mat.) = tangentă a unei curbe în punctul de inflexiune.

inflexiúne (fr. inflexion, lat. inflexio, -onis)

punct de inflexiune (mat.) = punct în care curba își schimbă sensul concavității.

inflúx (fr. influx)

influx nervos (fiziol.) = propagare a unei excitații de-a lungul unei fibre nervoase.

informáție (fr. information, lat. informatio)

informație genetică (biol.) = totalitate a materialului genetic dintr-o celulă capabilă să creeze secvențe de aminoacizi care, la rândul lor, formează proteine active.

teoria informației = teoria matematică a proprietăților generale ale surselor de informație, ale canalelor de transmisie și ale instalațiilor de păstrare și de prelucrare a informațiilor.

infraróșu (fr. infrarouge)

radiații infraroșii = radiații electromagnetice invizibile, penetrante, cu efect termic pronunțat, situate în spectru între limita roșie a domeniului luminii vizibile, și microundele radioelectrice.

infrasonór (fr. infra-sonore)

oscilații infrasonore = oscilații supersonice.

inginéř, -ă (it. ingegnere)

a lăsa (pe cineva) **inginer** (arg.) = a fura (cuiva) tot.

inginer financiar (arg.) = autor al unei escrocherii/fraude de mari proporții.

inhalatór (fr. inhalateur)

inhalator de oxigen = aparat care furnizează echipajelor (și pasagerilor) o cantitate de oxigen dozată în timpul zborului la înălțimi mari, unde presiunea scăzută a aerului nu asigură respirația normală.

inhibíție (fr. inhibition, lat. inhibition)

inhibiție enzimatică = stoparea sau reducerea activității enzimatic determinată de diferiți blocați: ioni și molecule mici, agenți toxici, temperatură, raze X, medicamente etc.

inhibiție de contact = încetarea mișcării și, uneori, și a diviziunilor mitotice sau meiotice a celulelor care vin în contact.

inițiativă (fr. initiative)

din proprie (sau propria mea, ta, sa, lui etc.)
inițiativă = fără a fi îndemnat sau silit de altul.

inopinânt, -ă (fr. inopiné, lat. inopinatus)

a sta la pândă pentru a preveni apariția inopinată a unei persoane nedorite = a sta de șase/de șest, a sta la pergheta/de șest, a ține de șase, a ține lacătul/marginea.

input (engl., fr., it. input)

input-output = raportul dintre energia sau forța introdusă într-un sistem tehnic, fizic sau natural și energia sau forța produse de aceea; ansamblu de operații privind elaborarea datelor la un calculator electronic.

insistență (fr. insistance, it. insistenza)

a urmări insisitent = a lua la ochi.

inspirat, -ă (fr. inspiré)

a fi bine (sau rău) inspirat = a avea o idee, o inițiativă, bună sau rea.

instanță (fr. instance, lat. instantia)

în ultimă instanță = în cele din urmă, până la urmă, nemaivând altă cale.

instantaneu, -e (fr. instantané)

calculatorul vitezei verticale instantanee = dispozitiv computerizat pentru controlul traiectoriei longitudinale în vederea aterizării automate.

institut (fr. institut, lat. institutum)

institutele lui Iustinian = carte care conține principiile dreptului roman, redactată la 533 după Hristos.

instrucător (fr. instructeur, rus. instruktor)

instructor (profesionist) = persoană calificată pentru a pregăti la sol și în aer elevi în diverse ramuri aviatice, care este obligată periodic (de regulă anual) să susțină examene pentru obținerea licenței de instructor profesionist.

instrucție (fr. instruction)

judecător de instrucție = (în unele țări) magistrat însărcinat cu cercetarea cauzelor penale.

instrument (fr. instrument, lat. instrumentum)

instrument de ratificare = document prin care părțile contractante confirmă, făcând să intre în vigoare, un acord încheiat mai înainte.

instrument de percuție = aparat cu care se produc sunete muzicale.

instrument grammatical = parte de vorbire nesemnificativă care exprimă raporturi între cuvinte sau propoziții.

instrumental, -ă (fr. instrumental)

complement circumstanțial instrumental = complement circumstanțial care arată mijlocul prin care se realizează o acțiune.

insulă (lat. insula)

insulă plutitoare = formație compactă de rădăcini și ramuri de plante rupte care plutesc pe un curs de apă, având aspectul unei insule; plaur.

integral, -ă (fr. intégral)

calcul integral = capitol al analizei matematice care studiază integralele.

ecuație integrală = ecuație în care se efectuează o integrare asupra funcției necunoscute.

pâine integrală = pâine fabricată din făină integrală.

integrare (<integra)

integrarea producției = reunirea în același loc, în cadrul uneia și aceleiași unități de producție, a activităților de producție succesive, începând cu obținerea materiei prime și până la fabricarea produsului finit.

integrât, -ă (<integra)

circuit integrat = microcircuit în care un număr de elemente de circuit sunt asociate inseparabil și interconectate electric astfel încât, pentru specificare, testare, întreținere și vânzare, formează un tot indivizibil.

intelectual, -ă (fr. intellectuel, lat. Intellectualis)

Organizația mondială pentru protecția proprietății intelectuale = (O.M.P.I.; în engl.: World Intellectual Property Organization – W.I.P.O.), agenție specializată guvernamentală în cadrul sistemului O.N.U., cu sediul la Geneva (Elveția), creată în 1967 (își începe activitatea în 1970), în scopul facilitării cooperării statelor pentru punerea în aplicare a acordurilor internaționale în vigoare privind proprietatea intelectuală. Practic, reunește Uniunea internațională pentru Protecția Proprietății Industriale (creată în 1883 prin Convenția de la Paris) și Uniunea Internațională pentru Protecția Operelor Literare și Artistice (creată în 1886 prin Convenția de la Berna). O.M.P.I. are 177 țări membre (2002), printre care și România (din 1968).

inteligență (fr. *intelligence*, lat. *intelligentia*, germ. *Intelligenz*, rus. *inteligencia*)

inteligență artificială = domeniu al informației care dezvoltă sisteme tehnice capabile să rezolve probleme dificile legate de inteligența umană.

intendendență (fr. *intendance*, it. *intendenza*)

intendență militară = corp însărcinat a purta grijă de trebuințele unei armate (soldă, echipament, previziuni, munițiuni).

intensitate (fr. *intensité*)

intensitatea acțiunilor de luptă ale aviației = numărul misiunilor executate cu o anumită categorie de aviație într-o zi de luptă sau într-o anumită perioadă, putând fi valabilă de la o zi la alta sau de la o perioadă la alta, depinzând de scopurile propuse, de misiunile trupelor de uscat sau ale marinei militare, de disponibilitatea tehnicii de luptă a personalului navigant, de timpul și condițiile meteorologice, de starea de asigurare materială a categoriei de aviație respective.

intensiv, -ă (fr. *intensif*)

agricultură intensivă = agricultură care folosește mijloace tehnice performante, de mare productivitate.

cultură intensivă = cultură care se face după regulile agriculturii intensive.

intenție (fr. *intention*, lat. *intentio*, -onis)

a avea intenții serioase (cu)... = a) a fi decis să realizeze ceea ce și-a propus; b) a fi decis să contracteze o căsătorie.

a face cuiva proces de intenție = a învinui pe cineva de gânduri pe care nu le-a avut.

cu intenție = intenționat, înadins.

cu intenție să... (sau, loc. prep., **cu intenția de a...**) = cu gândul, în dorința de a...

fără intenție = involuntar, fără să vrea.

intenționat, -ă (fr. *intentionné*)

bine (sau **rău**) **intenționat** = (despre oameni) cu intenții, cu planuri bune (sau rele).

intercalăr, -ă (fr. *intercalaire*)

cultură intercalară = cultura unei plante timpurii printre rândurile de plante târzii ale unei alte culturi.

intercardinal (engl. *intercardinal*)

punct intercardinal = fiecare dintre cele patru direcții aflate între punctele cardinale princi-

pale, care servesc la determinarea mai precisă a unui punct de pe glob.

intercotidal, -ă (fr. *intercotidal*)

linie intercotidală = curbă care unește punctele de pe suprafața mărilor și oceanelor, unde marea are loc în același timp.

interés (it. *interesse*, rus. *interes*, germ. *Interesse*)

a-și face interesele = a fi preocupat numai de treburile personale.

daune interese = despăgubire bănească pentru repararea unui prejudiciu.

interiór, -oară (fr. *intérieur*, lat. *interior*, -oris)

în interior = înăuntru, pe dinăuntru.

intermédiu (it. *intermedio*, fr. *intermède*)

prin intermediul (cuiva sau a ceva) = prin mijlocirea, cu ajutorul (cuiva sau a ceva).

intérn, -ă (fr. *interne*, lat. *internus*)

boli interne = bolile organelor din interiorul corpului.

de (sau pentru) **uz intern** = a) (despre medicamente) care se ia oral; b) (despre cărți, documente, acte etc.) care poate fi consultat numai în condiții speciale în interiorul unei instituții.

motor cu ardere internă = motor care folosește energia unui combustibil ars în interiorul cilindrului.

organe interne = organe situate în cavitățile abdominală și toracică.

unghiuri interne = fiecare dintre cele două perechi de unghiuri situate în interiorul a două drepte paralele tăiate de o secantă și aflate de aceeași parte a secantei.

interpoziție (fr. *interposition*, cf. lat. *interpositio*)

interpoziție de persoane (jur.) = act prin care o persoană apare în locul alteia pentru a-i facilita unele avantaje pe care nu le-ar putea obține direct.

intervál (fr. *intervalles*, lat. *intervallum*)

a ieși la interval (cu ceva) = a plăti tratația (cuiva), a face cinste (cuiva).

a invita la un interval = a provoca la duel/la bătaie pentru stabilirea ierarhiei dintr-un grup de infractori pe criteriul forței fizice.

intestín (fr. intestin, lat. intestinum)

intestinul subțire și cel gros = parte a aparatului digestiv în formă de tub, cuprinsă între stomac și anus; măț.

întim, -ă (fr. intime, lat. intimus)

amic intim = familiar, de aproape.

secretar intim = care are toată încrederea șefului lui.

întimitate (fr. intimité)

a trăi (sau a fi) în intimitatea cuiva = a avea legături strânse (de prietenie) cu cineva, a face parte dintre cunoștințele apropiate ale cuiva.

intramontán, -ă (germ. intramontan) de-presiune intramontană = regiune joasă înconjurată de munți.**intranszitiv, -ă (fr. intransitif, lat. intransitivus)**

relație intranszitivă = relație în care nu se transmite un anumit raport de la primul la ultimul termen prin intermediul celorlalți termeni.

intrinsec, -ă (fr. intrinsèque, lat. intrinsecus)

valoare intrinsecă = valoarea pe care o are un lucru în chip absolut, prin el însuși.

intruzív,-ă (fr. intrusif)

rocă intruzivă = rocă eruptivă formată prin întărirea magmelor în interiorul scoarței Pământului.

intuitív, -ă (fr. intuitif, it. intuitivo)

metodă intuitivă = metodă folosită în pedagogie, care îmbină prezentarea teoretică a problemelor cu observarea directă a obiectelor sau fenomenelor.

inventár (fr. inventaire, lat. inventarium)

a face inventarul = a inventaria.

inventar mod = totalitatea uneltelor, a mașinilor, a mijloacelor de transport aparținând unei gospodării sau întreprinderi.

inventar viu = totalitatea vitelor și păsărilor dintr-o gospodărie.

învér, -ă (fr. inverse, lat. Inversus)

cantități (sau mărimi, numere) inverse = cantități (sau mărimi, numere) al căror produs este egal cu unitatea.

mărimi (sau valori etc.) invers proporționale = mărimi (sau valori etc.) care se află în raport invers proporțional.

raport invers (proporțional) = raport între două mărimi, cantități, valori care depind în așa fel una de cealaltă încât, dacă una se mărește de un număr de ori, cealaltă scade de același număr de ori.

inversiúne (fr. inversion, lat. inversio, -onis)

inversiune sexuală = homosexualitate.

inversiune uterină = deplasare spre înapoi și evaginare în zona perimetrică a uterului.

inversiunea zaharozei = proces de transformare a zaharozei în glucoză prin hidroliză.

inversiune de relief = stadiu avansat de evoluție a reliefului când formele inițiale pozitive devin negative și invers.

iod (fr. iode)

tinctură de iod = soluție de iod în alcool, folosită la dezinfectarea rănilor.

iodhidric (fr. iodhydrique)

acid iodhidric = acid rezultat din combinarea iodului cu hidrogenul.

iódic (fr. iodique)

acid iodic = acid obținut prin oxigenarea iodului cu acid azotic concentrat.

ionián, -ă (fr. ionien)

școala ioniană = cea mai veche orientare materialistă în filosofia greacă, apărută în sec. VII-VI a. Cr. în Ionia.

iónic, -ă (lat. ionicus, fr. ionique)

mod ionic (muz.) = mod melodic a cărui scară muzicală coincide cu aceea a **modului major natural** = mod melodic a cărui scară muzicală coincide cu aceea a **modului major natural**.

ordin ionic = ordin arhitectonic cu coloane zvelte, având capitelul împodobit cu volute, iar friza continuată și decorată cu basoreliefuri.

iraționál, -ă (fr. irrationnel, lat. irrationalis)

ecuație (sau expresie etc.) irațională = ecuație (sau expresie etc.) care conține atât puterile întregi, cât și puterile fracționare ale elementelor ei.

număr irațional = număr real care nu se poate reprezenta printr-un raport între două numere întregi.

ironie (fr. ironie, lat. ironia)

ironia sorții = joc neașteptat al întâmplării.

istmic, -ă (fr. isthmique, lat. isthmicus)

jocuri istmice = serbări la vechii greci care se organizau din doi în doi ani în Istmul Corintic, în timpul cărora aveau loc întreceri de lupte, alergări, aruncarea discului și a suliței etc.

istoriografie (fr. historiographie)

istoriografie literară = totalitatea lucrărilor științifice având ca obiect studiul istoriei unei literaturi.

itinetânt, -ă (fr. itinérant)

expoziție itinerantă = expoziție care are loc succesiv în mai multe locuri diferite.

iulian (lat. julianus, fr. julien)

calendar iulian = calendar stabilit din ordinul lui Iuliu Cezar în anul 46 a Cr.

izabelin, -ă (sp. isabelino)

stil izabelin = variantă a stilului gotic în arhitectura spaniolă, caracterizată printr-o mare fantazie și o abundență a soluțiilor în ce privește ornamentația, o tranziție între arta ogivală și Renaștere.

izobáric, -ă (fr. isobarique)

suprafață izobarică = loc geometric al punctelor din atmosferă unde, la un moment dat, presiunea aerului este aceeași.

izolánt, -ă (fr. isolant)

limbă izolantă = limbă care nu are afixe și în care raportul dintre cuvinte este determinat de ordinea cuvintelor, de accent etc.

izoláre (<izola)

izolare geografică = separare a unei populații, a unei flore sau faune, prin bariere naturale în teritorii limitate, în scopul diversificării speciilor.

izométric, -ă (fr. isométrique)

contractie izometrică (med.) = contractie a unui mușchi fără ca acesta să se poată scurta, rămânând la aceeași lungime.

perspectivă izometrică (geom.) = perspectivă ale cărei axe de comparație sunt egale.

izotónic, -ă (fr. isotonique)

contractie izotonică = contractie a unui mușchi cu scurtare maximă, tensiunea rămânând aceeași.

izotóp (fr. isotope)

izotop radioactiv = izotop al unui element chimic care are proprietăți radioactive; radioizotop.

Î**înclinație (fr. inclination, lat. inclinatio)**

înclinație astronomică = unghiul format de planul orbitei unui astru cu planul orbitei Pământului.

înclinație magnetică = unghiul format de direcția câmpului magnetic al Pământului cu planul orizontal.

înscrie (fr. inscrire)

a se înscrie în fals (refl.) = a susține în fața unei instanțe judiciare că dovada (scrisă) adusă de partea adversă este falsă.

întrerupere (fr. interrompre)

fără întrerupere = neîntrerupt, continuu.

investitură (fr. investiture)

vot de investitură = act prin care o adunare (parlament) dă unui om de stat misiunea de a constitui guvernul.

J**jántă (fr. jante)**

a rămâne (sau a fi) pe jantă = 1. a avea cauciucul dezumflat. 2. (fam.) a rămâne fără bani.

japonéz, -ă (fr. japonais)

artă japoneză = artă dezvoltată în Japonia, prezentând influențe chineze și coreene, caracterizată prin construcții arhitecturale religioase (pagode) și civile (palate) din lemn, cu acoperișul curbat, cu sculpturi în lemn, bronz sau piatră și cu picturi de un mare rafinament.

jável (fr. eau de Javel)

apă de javel = soluție apoasă de hipoclorit de sodiu, folosită ca dezinfectant.

jénă (fr. gêne)

jenă financiară = lipsă de bani.

jérbă (fr. gerbe)

ierbă nucleară = fascicul de urme ale particulelor provenite din dezintegrarea unui nucleu atomic în nenumărate fragmente, ca urmare a ciocnirii sale de o particulă cosmică cu energia foarte mare.

jetón (fr. jeton)

jeton de prezentă = fișă cu care se marchează prezența la un consiliu de administrație al unei societăți și pe baza căreia se încasează o sumă ca remunerație.

jubiliár, -ă (fr. jubilaire)

an jubiliar = an în care are loc un jubileu.

judiciár, -ă (fr. judiciaire, lat. judiciarius)

cronică judiciară = dare de seamă asupra proceselor și dezbaterilor care au loc înaintea justiției.

jurisdicție (fr. jurisdiction)

organ de jurisdicție = organ de stat care îndeplinește funcții judecătorești.

jugulár, -ă (fr. jugulaire)

venă jugulară = venă a gâtului care colectează sângele din regiunea capului și a gâtului.

júnglă (fr. jungle)

legea junglei = dominarea violenței, a forței brutale în raporturile dintre oameni.

jur (fr. jury)

curte cu juri = organ de jurisdicție pentru procese criminale, delikte politice sau de presă, în componența căruia intrau jurați.

jurát (fr. juré, lat. juratus)

curte cu jurați = curte cu juri.

juri (fr. juré, engl. Jury)

curte cu juri = comisie de cetățeni, care îndeplineau ocazional și temporar funcții judiciare.

jurídíc, -ă (fr. juridique, lat. juridicus)

persoană juridică = organizație cu patrimoniu propriu și administrație de sine stătătoare, care se bucură de capacitatea de a avea drepturi și obligații.

jurnál (fr. journal)

Jurnalul acțiunilor de luptă = document militar în care sunt descrise zilnic pregătirea și desfășurarea acțiunilor de luptă.

jurnal de călătorie = relatare în scris, zi de zi, a unei călătorii.

jurnal de bord = registru în care se consemnează cronologic faptele survenite în timpul călătoriei unei nave.

justiție (fr. justice, lat. justitia)

a chema (sau a se prezenta) în fața justiției = a cita (sau a se prezenta) la judecată.

L**laburíst, -ă (engl. labourist, it. laborista)**

partid laburist = denumire a unor partide politice de orientare social-democrată din Marea Britanie, Australia.

lac (lat. lacus)

a sări (sau a cădea, a da etc.) din lac în puț = a da de un rău mai mare, încercând să scape de alt rău.

lac de acumulare = lac (artificial) situat în amonte de o hidrocentrală, care constituie rezerva de apă necesară producerii energiei.

lacrimál, -ă (fr. lacrymal)

canal lacrimal = canal prin care lichidul produs de glandele lacrimale se scurge din orbita ochiului în fundul gurii.

glandă lacrimală = glandă din cavitatea orbitală care produce lichidul ce umezește ochiul.

lacrímogen, -ă (fr. lacrymogène)

film lacrimogen = care emoționează, produce plânsul (cu mijloace facile).

lama (fr. Lama)

Marele lama sau Lama cel mare = șeful suprem al religiei budiste; Dalai-lama.

laminór (fr. laminoire)

a trece prin laminor (fig.) = a supune unei încercări serioase, unei discipline severe.

lampánt (fr. lampant)

petrol lampant = produs lichid obținut în procesul de distilare a țițeiului și folosit drept combustibil în lămpi, la unele motoare etc.; gaz.

lámpă (fr. lampe, germ. Lampe, rus. lampá)

a stinge (cuiva) lampa = a lovi peste ochi pe cineva.

a vorbi la lampă = a nu fi ascultat.

a-i lipsi (cuiva) o lampă, a avea o lampă lipsă (ori stinsă) sau a-i fila (cuiva) o lampă = a fi nebun.

lampă cu halogen = lampă cu incandescență în balonul căreia se introduce un amestec de gaze inerte care conține halogeni, în scopul măririi duratei de funcționare și a strălucirii.

lampă de radio = tub electronic.

lampă de sudat (sau de lipit) = aparat care produce o flacără foarte puternică, necesară în operația de lipire a unor piese metalice.

lampă fulger = blitz.

lanceolat, -ă (fr. lancéolé)

goticul lanceolat = prima perioadă a goticului (începutul sec. XIII), caracterizată prin ornamente în formă de lance.

lansă (fr. lancer)

a lansa moda (sau **o modă**) = a face ca vestimentația, comportamentul, creația sa originală să fie adoptată de un număr mare de oameni.

lantărnă (fr. lanterne)

lantărnă magică = aparat care proiectează pe un ecran, cu ajutorul unei surse luminoase și al unui sistem de lentile, imaginea mărită a unei figuri desenate pe o placă de sticlă sau imprimate pe o placă fotografică.

lantărnă roșie (arg.) = (în sport) echipă clasată pe ultimul loc într-o competiție.

lantărnă venețiană = lampion.

larămic, -ă (germ. laramisch)

cutare laramică = fază de mișcări tectonice, între cretacic și paleogen, care prin regresiiuni a definitivat configurația marilor unități ale scoarței terestre.

lărvă (fr. larve, lat. larva)

a pune larva jos (înv.) = a se demasca.

latitudine (it. latitudine, fr. latitude, lat. latitudo)

pe (sau **sub**) **toate latitudinile** = pe întreg globul.

lateral, -ă (fr. lateral, lat. lateralis)

arie (sau **suprafață**) **laterală** = mărimea suprafeței unui corp prismatic, fără suprafețele bazelor lui.

arie laterală = zonă situată la periferia teritoriului unde se vorbește un dialect sau o limbă.

consoană laterală = consoană articulată prin atingerea vârfului limbii de palatul tare sau de alveolele incisivilor superiori, în timp ce suflul de aer iese prin cele două deschizături lăsate de marginile limbii.

gândire laterală = proces specific gândirii creatoare, având ca scop obținerea a cât mai multe variante posibile ale obiectului sau fenomenului cercetat.

latex (fr., lat. latex)

latex artificial = suspensie apoasă, stabilă, din polimeri de tip vinilic, folosit în pictură.

latin, -ă (lat. latinus, fr. latin)

limba latină = limba indo-europeană vorbită de romani.

latitudinal, -ă (engl., germ. latitudinal)

plan latitudinal = plan vertical perpendicular pe planul longitudinal, care traversează partea cea mai largă a unei nave.

laurențian, -ă (germ. laurentisch)

cutare laurențian = cutare precambriană a scoarței terestre care a avut loc în America de Nord.

leasing (engl. leasing)

contract leasing = contract financiar prin care este prevăzut un import temporar, la expirarea căruia beneficiarul poate cumpăra bunurile mobile și imobile ce i-au fost închiriate de producător.

lecție (germ. Lektion, lat. lectio)

a chema, a scoate la lecții = a numi un elev pentru a fi ascultat.

a da cuiva o lecție = a dojeni, a mostra pe cineva.

a da lecții = a pregăti elevi în particular; a medita.

a ieși la lecție = a fi ascultat.

a lua lecții = a studia cu ajutorul unui profesor în afara unei instituții de învățământ.

a spune lecția = a expune în fața învățătorului sau a profesorului cunoștințele însușite.

a-și face lecția (sau **lecțiile**) = a-și pregăti temele.

legalitate (fr. légalité)

a fi în legalitate = a fi în conformitate cu legea.

a intra (sau **a reintra**) **în legalitate** = a se conforma legilor.

legislativ, -ă (fr. législatif)

consiliu legislativ = consiliu care cercetează proiectele de lege și contribuie la îmbunătățirea și definitivarea lor.

legist (fr. légiste)

medic legist = medic specialist în medicina legală.

legitim, -ă (fr. légitime, lat. legitimus)

legitimă apărare = situație a unei persoane care, pentru a înlătura un atac direct, injust și deosebit de grav, îndreptat împotriva sa, săvârșește o faptă prevăzută de legea penală, dar neconsiderată, în acest caz, infracțiune.

legiune (fr. légion, lat. legio, -onis)

legiune străină = formațiune militară franceză ai cărei membri sunt recrutați voluntar, în urma unei selecții dure, în cea mai mare parte, dintre străini.

lentilă (fr. lentille)

lentilă electronică = dispozitiv format din sisteme de electrozi sau din combinații de magneți, care servește la focalizarea fasciculelor de electroni și se utilizează în construcția microscopului electronic.

lentilă de contact = lentilă fină aplicată direct pe globul ocular în dreptul irisului, pentru corectarea vederii.

leonín, -ă (lat. leoninus, fr. leonine)

contract leonin = contract prin care una dintre părți își rezervă beneficiul cel mai mare sau contract prin care una dintre părți este scutită de a participa la pierdere.

leopárd (fr. léopard, lat. leopardos)

leopardul zăpezilor = irbis.

levitație (fr. lévitation)

levitație magnetică = anulare a gravitației prin acțiunea unui câmp magnetic asupra unui corp străbătut de un curent electric.

lezmaiestate (fr. lèse-majesté)

crimă de lezmaiestate = crimă care constă în ofense aduse persoanei monarhului.

líber, -ă (lat. liber, fr. libre)

a avea mână liberă (sau câmp liber) = a dispune în mod absolut de posibilitatea de a face ceva; a avea permisiunea de a face ceva.

a da frâu (sau, rar, drum) liber = a permite să acționeze; a favoriza.

a fi (sau a avea) liber = a se afla în afara obligațiilor profesionale pe o perioadă de timp; a dispune de timpul propriu.

a fi (sau, rar, a rămâne) liber să ori (de) a... = a i se permite să...; a avea posibilitatea de a...

a vorbi liber = 1. a ține un discurs, o prelegere etc., fără a citi un text. 2. a spune deschis ceea ce gândește; a fi sincer. 3. a vorbi obscen.

desen liber = desen (artistic) executat fără ajutorul unui instrument.

liber profesionist = cel care exercită o profesie în afara unui contract de muncă.

termen liber (mat.) = expresie dintr-o ecuație care nu conține necunoscute.

liberál, -ă (fr. libéral, lat. liberalis)

partid liberal = partid având doctrina liberalistă.

libertate (fr. liberté, lat. libertas)

a-și lua libertatea să... (sau **de a**) = a-și permite să...

a pune în libertate = a acorda drepturi cetățenești; a elibera din detenție, captivitate etc.

librărie (fr. librairie)

librărie-pilot = librărie experimentală.

lichíd, -ă (fr. liquide, lat. liquidus)

consoană lichidă = nume dat consoanelor laterale și celor vibrante.

lichídus (lat. liquidus)

curbă lichidus = loc geometric al punctelor de început de solidificare într-o diagramă de echilibru a unui sistem fizico-chimic binar.

limbáj (fr. langage)

a avea (sau a găsi) un limbaj comun = a cădea de acord asupra unui subiect.

limbaj comun = a) fel de a se exprima simplu, nepretențios; limbă obișnuită; b) mijloc, bază de înțelegere.

limfátic, -ă (fr. lymphatique)

ganglioni limfatici = ganglioni mici, care se găsesc mai ales în jurul articulațiilor și care constituie un mijloc de apărare împotriva infiltrării microbilor și a slabei rezistențe la infecții.

limfóid, -ă (fr. lymphoïde)

organ limfoid = organ bogat în țesuturi limfoide.

limfopoiétic, -ă (et. incertă)

organ limfopoietic = organ care produce globule albe.

limită (fr. limite, lat. limes, -itis)

a câștiga înainte de limită (spt.) = a câștiga prin knock-out sau abandonul adversarului, înainte de sfârșitul meciului de box.

a trece peste (sau dincolo) de orice limită (sau limite) = a merge dincolo de ceea ce este permis de lege, de morală etc.

în limita (sau în limitele posibilităților) = punct până la care pot ajunge posibilitățile, facultățile, mijloacele cuiva.

limită silabică = locul unde se termină o silabă și începe alta în fluxul vorbirii.

limită teritorială = linie care delimitează teritoriul unui stat, al unei provincii, al unei regiuni etc.; graniță, hotar.

lingual, -ă (fr. lingual)

consoană linguală = consoană articulată cu ajutorul limbii.

linoléic, -ă (fr. linoléique)

acid linoleic = acid gras, nesaturat, conținut în uleiurile sicative.

liric, -ă (fr. lyrique, lat. lyricus, ngr. lyrikós)

gen liric = gen literar care reflectă realitatea prin prisma sentimentelor și emoțiilor poetului.

pornire lirică (despre poeți) = care scrie în genul liric.

literatură (fr. littérature, lat. litteratura)

a face literatură (prt.) = a ocoli esențialul unei probleme prin artificii de exprimare.

literă (lat. littera)

a fi (a deveni, a rămâne etc.) literă moartă = (d. un tratat, o lege etc.) a nu se mai aplica.

a fi (sau a rămâne) scris cu litere de aur (sau **neșterse**) = a fi demn de a fi păstrat în memoria colectivă.

a fi (sau a rămâne) scris cu litere de foc = a fi consemnat într-o manieră pregnantă, impresionantă etc.

a fi scris cu litere de sânge = a fi marcat printr-o serie de crime.

litera legii (sau **a cărții**) = exact cum scrie într-o lege (sau într-o carte).

om de litere = scriitor.

litoral, -ă (fr. littoral, it. littorale <lat. litus - țârm)

zonă litorală = a) zonă cuprinzând păturile de apă apropiate de țărm care acoperă platforma de prelungire a uscatului sub apele marine (platoul continental); b) (biol.) zonă care cuprinde totalitatea ecosistemelor existente până la 200 m adâncime.

livret (fr. livret)

livret al utilajului = document de evidență care cuprinde date referitoare la un utilaj (denumire, anul fabricației, producătorul, caracteristici tehnice, reparații etc.).

local, -ă (fr. local, lat. localis)

anestezie locală = anestezie limitată la partea care urmează să fie operată, examinată.

culoare locală = șir de imagini care, într-o descriere, într-o pictură, într-o piesă de teatru etc., redau ceea ce este caracteristic pentru obiceiurile unei țări, ale unei societăți sau ale unei epoci.

tratament local = tratament aplicat pe un loc bolnav.

locatör, -oare (lat. locator)

locator radio = radiolocator.

locație (fr. location, lat. locatio)

locație de memorie (inform.) = zonă a memoriei unui calculator electronic al cărei conținut poate fi folosit în timpul rulării unui program.

taxă de locație = sancțiune bănească în caz de depășire a termenului de încărcare sau descărcare a vagoanelor de cale ferată sau a autovehiculelor.

locric (fr. locrien)

mod locric (muz.) = mod melodic a cărui scară muzicală se deosebește de cea a modului minor natural prin faptul că treptele II și V coborâte formează o cvintă micșorată între tonică și treapta V.

logic (fr. logique)

logică simbolică (sau **matematică**) = ramură a logicii care folosește în cercetare procedeul logico-matematic; logică.

schemă logică (inform.) = reprezentare grafică a unui algoritm în vederea programării; logigramă.

lójă (fr. loge)

loja orchestrei = spațiul dintre scenă și primul rând de scaune (într-o sală de spectacol), amenajat sub nivelul scenei și al sălii, în care stă orchestra; fosa orchestrei.

loja masonică = asociație de francmasoni.

lombárd, -ă (fr. lombard)

arhitectură lombardă = arhitectură romană din nordul Italiei (în sec. XI).

benzi lombarde = benzi verticale în relief ușor care decorau zidurile exterioare ale primelor biserici romane.

luctuós, -oasă (lat. luctuosus, fr. luctueux)

respirație luctuoasă (med.) = respirație în care expirația este însoțită de gemete.

lunisolár, -ă (fr. luni-solaire)

perioadă lunisolară = perioadă de 532 de ani, determinată de ciclul lunar și de cel solar.

lunulă (fr. lunule, cf. lat. lunula)

lunile lui Hipocrate = cele două lunule obținute prin construcția unor semicercuri pe ipotenuza și catetele unui triunghi dreptunghic.

lústru (fr. lustre, it. lustro)

sărăcie cu lustru = sărăcie mare, sărăcie lucie.

lux (fr. luxe, lat. luxus)

a face lux = a duce o existență foarte costisitoare; (spc.) a se îmbrăca extrem de costisitor și de elegant.

de lux = foarte elegant, de foarte bună calitate; care nu este absolut necesar.

M

macaroână (it. maccherone)

a-i tăia (cuiva) macaroana = a întrerupe (pe cineva) din vorbit.

macrosociál, -ă (fr. macrosocial)

nivel macrosocial = ansamblul structurilor, instituțiilor, relațiilor și activităților sociale la nivelul întregii societăți, al unor grupuri mari.

macrostructură (fr. macrostructure)

macrostructură socială = totalitatea relațiilor, rețelelor și instituțiilor la nivelul întregii societăți.

mácrú, -ă (lat. macer, -cra)

carne macră = carne slabă, fără grăsime și fără oase.

mágic (fr. magique, lat. magicus)

baghetă magică = baghetă folosită de magician, (p. ext.) de scamator.

ochi magic = indicator luminos de funcționare a aparatelor de radiorecepție.

magie (fr. magie, lat. magia)

magie albă = arta de a produce fenomene naturale care par miraculoase.

magie neagră = magie propriu-zisă care apelează la puterea demonilor.

magmátic, -ă (fr. magmatique)

rocă magmatică = rocă rezultată din procesul de solidificare a magmei; rocă eruptivă.

magnetism (fr. magnétisme, germ. Magnetismus)

magnetism animal = pretins fluid care ar lucra asupra simțurilor și imaginației, producând diferite fenomene.

magnetism terestru = totalitatea fenomenelor magnetice cauzate de Pământ.

magnetohidrodinámic, -ă (fr. magnétodynamique)

generator magnetohidrodinamic = generator electric care transformă direct în energie electrică energia termică a unui fluid fierbinte ionizat, supus acțiunii unui câmp magnetic.

maionéză (fr. mayonnaise)

a i se tăia maioneza (expr. adol., arg.) = a fi indiferent, a nu-i păsa de ceva anume.

maiór (rus. maior, germ. Major)

a avea învoire de la maiorul Gărdescu (expr. mil.) = a fugi din cazarmă sărind peste gard.

majór, -ă (fr. majeur)

gamă majoră sau mod major (muz.) = gamă sau mod care cuprinde cinci tonuri și două semitonuri.

premisă majoră = premisă care conține termenul major al silogismului.

termen major = predicatul concluziei unui silogism.

majoritate (fr. majorité, engl. majority, lat. maioritas, germ. Majorität)

majoritate absolută = majoritate care întrunește un număr de voturi egal cu minimum jumătate plus unul din totalul voturilor.

majoritate civilă = majorat.

majoritate relativă = număr de voturi care întrece orice alt număr de voturi obținute de alt candidat.

maladíe (fr. maladie)

maladie albastră = cianoză.

maladie mitrală = boală de inimă care afectează valvula dintre atriul și ventriculul stâng.

malaio-polinezián (fr. malayo-polynésien)

limbi malaio-polineziene = grup de limbi vorbite din Madagascar până în Insula Paștelui și din sudul Vietnamului până în Noua Zeelandă.

maléic, -ă (fr. maléique)

acid maleic = diacid etilenic, izomer al acidului fumaric, obținut prin oxidarea catalitică

a benzenului, folosit în industria textilă și la fabricarea parfumurilor.

anhidridă maleică = anhidridă prin încălzirea acidului maleic.

mandarín (fr. mandarin)

față mandarin = rață de origine chineză.

mandát (fr. mandat, it. mandato, lat. mandatum, germ. mandat)

mandat de aducere = ordin prin care se dispune aducerea (cu forța) în fața unei instanțe a unui martor (într-o pricină penală).

mandat de arestare = ordin dat de o autoritate judiciară prin care se dispune arestarea cuiva.

mandat poștal = formular-tip pentru expedierea banilor prin poștă.

teritoriu sub mandat = formă de administrare a fostelor colonii încredințate după primul război mondial spre administrare altor state.

mangánic, -ă (fr. manganique)

acid manganic = acid compus din oxigen, hidrogen și mangan.

manivelă (fr. manivelle)

a avea (face) manivelă = a se masturba.

mansárdă (fr. mansarde)

a fi mobilat la mansardă (arg.) = a avea o cultură generală solidă, a fi școlit/învățat.

a-și face mansarda (arg.) = a urma un tratament dentar.

mantá (pol., ucr. manta)

a feșteli mantaua cuiva = a strica reputația cuiva.

a-și găsi mantaua cu cineva = a avea mult de lucru cu cineva până a izbuti să facă ceva.

a-și întoarce manta după vânt = a-și schimba părerea, atitudinea după împrejurări.

manşón (fr. manchon)

damă cu manșoane = femeie frumoasă și elegantă.

manúbriu (fr., lat. manubrium)

manubriu sternal = os lat articulat cu sternul.

manuelín, -ă (fr. manuélín)

stil manuelin = stil dezvoltat în arta și arhitectura portugheză de la sfârșitul sec. XV și începutul sec. XVI, caracterizat prin bogăția sculpturii ornamentale, plasată pe structuri gotice, cu influențe romane, maure și orientale.

marcáj (fr. marquage)

tabelă de marcaj = tabelă pe care se afășează punctele înscrise și rezultatele obținute într-o competiție.

márcă (germ. Marke)

de marcă = (despre oameni) de seamă; marcant, distins.

marée (fr. marée)

maree atmosferică = variație periodică a presiunii atmosferice, provocată de variația temperaturii ori de atracția Lunii sau a Soarelui.

maree neagră = pânză de petrol din accidente ale petrolierelelor, care plutește pe mare, poluându-o.

marinár (marină + suf. -ar, cf. fr. marinier, germ. Mariner)

guler marinar = guler mare, dreptunghiular, lăsat pe spate (ca cel purtat de marinari la uniformă).

marinarii pe covertă! (arg.) = banii pe masă!

marș (fr. marche, germ. Marsch)

marș forțat = marș executat cu o viteză sporită față de cea normală.

marșariér (fr. marche arrière)

a băga marșarier = a bate în retragere pe ruta de la venire.

marțial¹, -ă (fr. martial, it. marziale)

arte marțiale = discipline sportive de atac și apărare, de origine japoneză (karate, aikido, judo, kendo), bazate pe un fond moral provenind de la samurai.

curte marțială = tribunal militar în timp de război sau de stare excepțională, care judecă după legi militare.

lege marțială = lege care autorizează intervenția forței armatei în caz de tulburări interne.

marțial², -ă (fr. martial)

carență marțială = insuficiență alimentară de fier, care cauzează anemie.

terapeutică marțială = tratament al anemiilor cu fier.

măsă (fr. masse, germ. Masse)

masă continentală = continent.

masă critică = masa minimă a unui material radioactiv în care poate apărea o reacție de fisiune nucleară în lanț.

masă de aer = porțiune imensă, omogenă, a troposferei, cu proprietăți distincte.

masă verde = furaj.

masa vocabularului = partea cea mai mare a vocabularului, supusă schimbărilor.

mase populare = totalitatea claselor și categoriilor sociale dintr-o anumită etapă istorică, ale căror interese fundamentale concordă cu cerințele și sensul acțiunii legilor obiective ale dezvoltării societății.

mască (fr. masque, germ. Maske, rus. maska)

mască de gaze = aparat aplicat etanș pe față pentru protecția împotriva gazelor de luptă.

mască mortuară = mulaj în ghips al feței unui mort.

mascul (lat. masculus, it. mascul)

mascul feroce = expr. (peior.) 1. bărbat viril. 2. bărbat cu pretenții de virilitate.

masculin, -ă (fr. masculin, lat. masculinus)

gen masculin = formă pe care o ia un cuvânt (substantiv, pronume etc.) pentru a denumi o ființă sau un lucru considerat de sex bărbătesc sau care este în legătură cu un astfel de nume.

mastoidă (fr. mastoïde, cf. gr. mastos)

apofiză mastoidă = fiecare dintre proeminențele osului temporal situate îndărătul urechii.

masturbăție (fr. masturbation, lat. masturbatio)

masturbație psihică = obținerea satisfacției sexuale prin simpla exacerbare imaginativă.

mat (fr. mat, cf. germ. matt)

a face (pe cineva) **mat** = a câștiga o partidă de șah contra cuiva; (fig.) a pune (pe cineva) în imposibilitate de a mai spune sau de a mai face ceva.

matérie (lat., it. materia, rus. materiia, germ. Materie)

a intra în materie = a începe (după o introducere) discutarea sau tratarea subiectului propriu-zis.

în materie de... = privitor la..., în ceea ce privește...

materie cenușie = parte a sistemului nervos central situată la suprafața creierului și în interiorul măduvei, care dă naștere fluxului nervos.

materie primă = produs natural sau material semifabricat, destinat prelucrării sau transformării în alte obiecte.

tablă de materii = listă atașată la începutul sau la sfârșitul unei lucrări, în care sunt înșirate capitolele cuprinse în lucrare, cu indicarea paginilor corespunzătoare.

materialism (fr. matérialisme, germ. Materialismus)

materialism dialectic = concepție filozofică a marxism-leninismului, care îmbină organic rezolvarea consecvent materialistă a problemei fundamentale a filozofiei cu dialectica.

materialism istoric = parte integrantă a marxism-leninismului, având ca obiect societatea, legile generale și forțele motrice ale dezvoltării istorice.

materialism mecanicist = filozofie materialistă care explică toate fenomenele prin analogie cu cele mecanice.

materialism vulgar = curent din sec. XIX care, în esență, reduce întreaga realitate, inclusiv conștiința, la materie.

matinéu (fr. matinée)

a merge la matineu = (d. hoți) a acționa dimineața.

măur, -ă (germ., fr. maure, lat. Maurus)

stil maur = stil arhitectonic caracteristic populației maure.

máya (fr. maya)

vălul mayeri = aparență care ascunde ultima esență a lucrurilor sau nimicul.

mecanic, -ă (fr. mécanique, it. meccanico, germ. Mechnik/er/, lat. mechanicus, germ. Mechnik/er/)

mecanică cerească = ramură a astronomiei care studiază mișcarea corpurilor cerești.

meci (engl., fr. match)

a trânti un meci = a truca rezultatul unui meci.

médic, -ă (fr. médique)

războaie medice = conflicte armate între anii 500 și 449 î. H. Pentru hegemonie, în bazinul oriental al Mării Mediterane și statele grecești.

medicál, -ă (fr. médical)

concediu medical = concediu de boală.

gimnastică medicală = sistem de exerciții metodice de gimnastică, având ca scop corectarea diferitelor defecte fizice sau reactivarea unor funcții fiziologice.

medicină (lat. medicina, germ. Medizin)

medicină judiciară = ramură a medicinei care se ocupă cu efectuarea expertizelor și examenelor medicale pentru clarificarea unor cazuri de omor, de loviri etc.

medicină veterinară = știință având drept obiect apărarea sănătății animalelor.

médie (lat. media)

medie aritmetică = număr rezultat din împărțirea sumei mai multor mărimi la numărul lor.

medie geometrică = radical al unui produs.

mediteraneeán, -ă (fr. méditerranéen)

climă mediteraneană = climă temperată, cu ierni blânde, caracteristică regiunilor din jurul Mediteranei.

mediu¹ (lat. medium, fr. médium)

mediu de cultură = soluție nutritivă sterilizată, folosită pentru înmulțirea microbilor în laborator în diverse scopuri.

mediu geografic = totalitatea condițiilor naturale exterioare ale vieții sociale, care constituie una dintre condițiile necesare și permanente ale vieții materiale a societății și unul dintre factorii care influențează dezvoltarea ei.

mediu² (lat. medius)

învățământ mediu = treaptă superioară învățământului elementar.

termen mediu (log.) = al doilea termen al unui silogism, care leagă ceilalți doi termeni.

medulár, -ă (fr. médullaire, lat. medulla)

canal medular = canal în interiorul coloanei vertebrale, unde se găsește măduva spinării.

mega (gr. megas, megalos - mare)

a umbla cu mega = a fi necinstit, a se ține de afaceri ilicite.

megáric, -ă (fr. mégarique)

școală megarică = școală filozofică grecească întemeiată de Euclid din Megara, care căuta să unească etica idealistă a lui Socrate cu doctrina eleată asupra existenței imuabile, susținând că singura existență reală ar fi binele.

melanezián (fr. mélanésien)

limbi melaneziene = limbi vorbite de melanezieni.

melodie (ngr. melodía, it. melodia, fr. mélodie)

a băga melodii (arg.) = a denunța.

a compune melodii mari (arg.) = a denunța pe toată lumea.

a face melodii (arg.) = a furniza informații poliției.

a freca la melodie (pe cineva) (arg.) = a bate la cap (pe cineva), a cicăli (pe cineva).

méntă (sl. menta, lat. mentha, fr. menthe)

a freca menta/mangalul/manganul (arg.) = a fi leneș/puturos, a pierde timpul de pomană.

mentă creată = izmă creată.

bomboană (sau pastilă) de mentă = bomboană aromată cu esență extrasă din planta definită mai sus.

mémbu (lat. membrum, cf. fr. membre)

membru viril = penis.

meplát, -ă (fr. méplat)

linii meplat (arhit.) = linii care fac trecerea de la un plan la altul.

meridián, -ă (fr. méridien, cf. it. meridiana, lat. meridies)

cerc meridian = instrument cu ajutorul căruia se determină trecerea unui astru la meridian și care servește la măsurarea înălțimii astrului.

distanță meridiană = diferența de longitudine dintre două puncte situate pe meridiane diferite.

linie meridiană = meridiană a locului.

meridian ceresc = cercul mare rezultat din intersecția sferei cerești cu planul care trece prin axa universului.

plan meridian = plan determinat de verticala locului și paralela axei de rotație a Pământului.

merínos (fr. mérinos)

lână merinos = lână unei astfel de oi.

oaie merinos = oaie cu lână albă, moale, ondulată și deasă.

mesáj (fr. message)

mesaj genetic = cantitatea de informații din moleculele acidului ribonucleic ale unui organism.

mesopotamián, -ă (fr. mésopotamien)

artă mesopotamiană = artă dezvoltată în Mesopotamia, caracterizată, în arhitectură, prin zigurate, prin pereți decorați cu ceramică smălțuită policrom, cu picturi murale și cu basoreliefuri, iar în sculptură prin admirabile statui, portrete, tauri înaripați și reliefuri cu scene de vânătoare.

merită (fr. mériter)

Nu se merită! = expr. (glum.) Nu merită osteneala!

metabolism (fr. métabolisme, cf. gr. metabole)

metabolism bazal = cantitatea de căldură, exprimată în calorii, care se produce pe un metru pătrat la suprafața corpului unui individ într-o oră.

metafosforós (fr. métaphosphoreux)

acid metafosforos = acid al fosforului, obținut prin oxidarea înceată a hidrogenului fosforat.

metacrílic (fr. méthacrylique)

acid metacrilic = acid organic nesaturat, care se prezintă sub formă de lichid incolor cu miros neplăcut.

metalingvístic, -ă (fr. métalinguistique)

funcție metalingvistică = funcție a limbajului prin care vorbitorul acceptă codul pe care îl folosește ca un obiect de descriere a discursului său, cel puțin într-un punct particular.

meteóric, -ă (fr. météorique)

apă meteorică = apă provenită din precipitații atmosferice.

metilén (fr. méthylène, cf. germ. Methylen)

albastru de metilen = materie colorantă albastră, întrebuințată în vopsitorie și ca dezinfectant în medicină.

metílic, -ă (fr. méthylique)

alcool metilic = alcool toxic obținut prin distilarea uscată a lemnului; spirt de lemn; metanol.

métric, -ă (fr. métrique)

sistem metric = ansamblul unităților de măsură care au la bază metrul.

mezomér, -ă (fr. mésomère)

structură mezomeră = structură ipotetică, asemănătoare structurii electronice a unor substanțe.

micrométru (fr. micromètre)

micrometru ocular (sau **obiectiv**) = plăcuță gradată adaptată la ocularul (sau obiectivul) unui microscop, ori alt aparat optic pentru a măsura dimensiunile obiectelor studiate.

microsociál, -ă (micro¹- + social)

nivel microsocial = termen folosit în sociologie pentru a desemna grupurile mici (de muncă,

cercetare, conducere etc.) de desfășurare a activităților și relațiilor sociale.

microstructură (fr. microstructure)

microstructură socială = totalitatea relațiilor (inter)personale și a rețelelor de integrare care definesc existența socială a unui individ.

migrăție/migrațiune (lat. migratio, fr. migration)

migrațiunea capitalului = deplasarea capitalului dintr-o țară în alta sau dintr-o ramură de producție în alta.

migrațiunea țițeiului = trecerea țițeiului (și a gazelor care-l însoțesc) din roca în care s-a format în altă rocă.

milliár, -ă (fr. miliare)

tuberculoză miliară = granulie.

milimétric, -ă (fr. millimétrique)

hârtie milimetrică = hârtie cu linii orizontale și verticale la distanță de un milimetru unele de altele.

militár, -ă (fr. militaire, it. militare, lat. militaris, militarius)

serviciu militar = stagiul făcut în armată de un cetățean.

stagiul militar = stagiul făcut în armată de un cetățean.

minerál, -ă (fr. minéral, lat. mineralis)

apă minerală = apă în a cărei soluție se află săruri, substanțe radioactive, gaze.

mínim, -ă (lat. minimus, fr. minime)

minim de trai = cantitate de bunuri și de servicii strict necesare întreținerii vieții unei persoane sau a unei familii, la un anumit grad de dezvoltare a societății.

minimál, -ă (fr. minimal)

artă minimală = curent artistic care îmbină pictura cu sculptura, reducând totul la elementele esențiale (forme geometrice).

preț minimal = prețul cel mai mic cu care se poate vinde o marfă.

program (sau plan) minimal = program (sau plan) care cuprinde un ansamblu de sarcini minime, ce trebuie îndeplinite în prima urgență.

ministeriál, -ă (fr. ministériel)

bancă ministerială = loc unde sunt grupați membrii guvernului la ședințele parlamentului.

hârtie (sau **coală**) **ministerială** = hârtie (sau coală) de formatul obișnuit pentru cereri.

plic ministerial = plic mare în care se păstrează acte fără a fi îndoite.

minór, -ă (lat. *minor*, cf. fr. *mineur*)

gamă minoră sau **mod minor** (muz.) = gamă sau mod în care semitonurile sunt dispuse între treptele a doua și a treia, a șasea și a șaptea.

premisă minoră = premisa care conține termenul minor.

termen minor (log.) = subiectul concluziei unui silogism.

mintál, -ă (fr. *mental*)

alienație mintală = nebunie.

debil mintal = persoană deficitară din punctul de vedere al intelectului; slab de minte.

minút (fr. *minute*, it. *minuto*, rus. *minuta*, germ. *Minute*)

cafeală la minut = luptă scurtă.

din minut în minut = dintr-un moment în altul.

într-un minut = îndată, imediat.

la minut = (care se execută) pe loc, imediat.

miorític, -ă („*Miorița*” + *-t/ic*)

spațiu mioritic = (în concepția lui Lucian Blaga) spațiu geografic românesc constituit dintr-un plai ondulat, cu alternanțe între deal și vale; univers spiritual specific românesc, solidar cu acest orizont.

misiúne (fr. *mission*, lat. *missio*, -onis)

a pleca în misiune = a se deplasa în vederea comiterii unei infracțiuni.

misiune diplomatică = reprezentanță diplomatică a unui stat, condusă de un ambasador sau de un ministru plenipotențiar.

mixolídic, -ă (germ. *mixolydisch*)

mod mixolidic (muz.) = mod melodic a căruia scară muzicală se deosebește de cea a modului major prin faptul că treapta a VII-a coborâtă, în loc să formeze cu tonica o septimă mare, formează o septimă mică; mixolidian.

mixt (fr. *mixte*, lat. *mixtus*)

cor mixt = cor format din voci bărbătești și femeiești.

număr mixt (mat.) = număr format din numere întregi și din fracții.

școală (sau **clasă**) **mixtă** = școală (clasă) frecventată de elevi de ambele sexe.

mizérie

(lat. *miseria*, fr. *misère*)

a face (cuiva) mizerii = a persecuta (pe cineva).

de mizerie = sărăcăcios; sărac; cu care nu se poate trăi.

mobíl, -ă (fr. *mobile*, lat. *mobilis*)

telefon mobil (comunic.) = telefon portativ, celular.

mod (lat. *modus*, it. *modo*)

de mod = care are sensul, funcția de a arăta modul.

mod de producție (ec.) = modul istoricește determinat în care oamenii produc bunurile materiale necesare existenței și dezvoltării societății.

mod de viață = conținutul și formele specifice de satisfacere a nevoilor materiale și spirituale ale unei societăți.

mod silogistic (log.) = forma concretă pe care o iau figurile silogismului în funcție de calitatea și cantitatea judecăților componente.

módă (fr. *mode*, it. *moda*)

jurnal (sau **revistă**) **de mode** = publicație care cuprinde modele de haine.

magazin de mode = magazin de pălării de damă sau de accesorii pentru îmbrăcămintea femeiască.

modál, -ă (fr. *modal*)

propoziție modală = propoziție circumstanțială care arată modul în care se face acțiunea propoziției regente.

modérn, -ă (fr. *moderne*)

limbă modernă = limbă vie, care se vorbește în prezent.

modúl (fr. *module*)

modul al unui număr complex = rădăcina pătrată a sumei pătratelor părții reale și a coeficientului părții imaginare.

modul al unui număr real = valoare absolută a numărului.

modul de elasticitate = mărime reprezentând raportul dintre efortul unitar normal și lungirea specifică corespunzătoare a unei piese solicitate la întindere sau încovoiere.

modul de irigație = cantitatea de apă necesară în unitatea de timp pentru irigarea unui hectar.

moleculă (fr. molécule, cf. it., lat. molecula)

moleculă-gram = cantitatea unei substanțe măsurată în grame, egală cu greutatea ei moleculară; mol.

mólto (it. molto)

molto adagio = foarte rar.

molto allegro = foarte repede.

momént (lat. momentum, fr. moment, it. momento, germ. Moment)

de moment = de scurtă durată; efemer; vremelnic.

din moment ce... = de vreme ce..., deoarece...; perioadă scurtă în desfășurarea unui proces; fază, etapă.

din moment în moment sau dintr-un moment în altul = imediat, chiar acum; curând, îndată.

din primul moment = chiar de la început.

în momentul de față (loc. adv.) = actualmente, în prezent.

în tot momentul = în permanență, tot timpul.

în ultimul moment = chiar înainte de expirarea ultimului termen, când nu mai este nicio clipă de pierdut.

la moment = imediat, pe loc; (p. ext.) la timp.

la un moment dat = într-un anumit timp (nedeterminat); deodată.

(nici)un moment = deloc, niciodată.

pe moment = în prima clipă, în acea clipă.

pentru moment (loc. adv.) = provizoriu, deocamdată, pentru scurt timp.

ultimele momente (ale unui om) = clipele dinainte de moarte.

un moment = se spune pentru a solicita cuiva o clipă de răgaz, o întrerupere.

monédă (ngr. monédha)

asta e moneda plătită = se spune despre o întâmplare neplăcută survenită în viața cuiva ca o pedeapsă pentru fapta sau faptele rele făcute; faptă și răsplată.

a bate (sau a tăia, a face) monedă = a emite bani de metal.

a bate monedă (din sau cu ceva) = a insista, a face caz (de ceva).

a plăti (cuiva) cu aceeași monedă = a răspunde (cuiva) printr-o comportare similară.

monetár, -ă (fr. monétaire)

sistem monetar = ansamblul reglementărilor legale privind moneda unui stat.

mongólic, -ă (fr. mongolique)

limbi mongolice = familie de limbi aglutinante, vorbite pe un vast teritoriu din Asia și din Europa.

monitór (engl. monitor)

monitor cardiac = aparat automat care supraveghează activitatea inimii.

monogén, -ă (fr. monogène, germ. monogen)

funcție monogenă (mat.) = funcție a unei variabile complexe care admite o derivată determinată pentru o valoare dată a variabilei.

monológ (mono¹- + partid)

monolog interior = modalitate specifică prozei de analiză psihologică, în care un personaj introspectează propriile stări sufletești.

monopartid sistem monolog = sistem politic în care există un singur partid.

monoverb (gr. monos - unic, lat. verbum)

monoverb cu incastu = monoverb în care, prin introducerea unui cuvânt sau a unei litere într-o imagine, se obține un cuvânt nou.

monoverb epentetic = monoverb ilustrat prin două imagini, una numită „bază”, iar cealaltă „plus”, cuvântul „plus” introducându-se neschimbat între literele care formează cuvântul „bază”.

morál (lat. moralis, -e, fr. moral)

a ridica moralul (cuiva) = a îmbărbăta (pe cineva).

a (-i) scădea (cuiva) moralul = a (se) demoraliza, a (se) descuraja.

montáj (fr. montage)

montaj radiofonic = combinarea într-o ordine logică, succesivă a scenelor și episoadelor caracteristice dintr-o piesă, operă literară etc. în vederea unei transmisiuni radiofonice.

monumént (fr. monument, lat. monumentum)

monument al naturii = plantă, animal, obiect sau fenomen din natură care are o importanță deosebită sau o semnificație specială.

moratóriu, -ie (fr. moratoire, lat. moratorius)

daune moratorii = despăgubiri care se acordă în caz de întârziere de plată a unei obligații și care se calculează din momentul trimiterii somației.

morfologie (fr. morphologie)

morfologia artei = studiu analitic al formei, al structurii unei opere de artă.

morfologia solului = ramură a științei solului care studiază constituția profilurilor de sol.

morfologia terestră = geomorfologie.

morganatic, -ă (fr. morganatique)

căsătorie morganatică = căsătorie între un bărbat dintr-o familie monarhică sau princiară și o femeie de altă condiție socială, care nu-i este socotită soție decât din punct de vedere legal, fără a fi ridicată la rangul lui.

mortalitate (fr. mortalité, lat. mortalitas)

mortalitate infantilă = frecvența deceselor în primul an de viață la o mie de născuți vii.

mortalitate generală = frecvență în promile a deceselor dintr-un anumit teritoriu, într-o anumită perioadă.

móstră (ngr., it. mostra)

târg de mostre = târg la care se expun mostre.

motocrós (fr. motocross)

motocros nautic = cursă pe apă cu ambarcații mici cu motor, în circuit sau în linie dreaptă; motonautică.

motiv (fr. motif, it. motivo, germ. Motiv)

a da cuiva motiv să... = a provoca pe cineva să..., a da cuiva pretext să...

fără motiv (loc. adv.) = nejustificat.

pe motiv că... (loc. conj.) = pretextând că..., aducând argumentul că...

pentru motivul că... (loc. conj.) = fiindcă, deoarece; pretext.

moțiune (fr. motion, lat. motio)

moțiune de cenzură = moțiune dintr-o adunare națională, într-un parlament, care pune în cauză guvernul.

mozaráb, -ă (fr. mozarabe, sp. mozarabo)

arta mozarabă = arta creștină dezvoltată în Spania în sec. X-XI sub influența artei islamice, care se caracterizează prin arcul în formă de potcoavă, ornamentarea fațadei edificiilor cu plăci multicolore de ceramică, precum și prin grija pentru împodobirea manuscriselor cu miniaturi pline de vervă cromatică și preferința pentru prelucrarea metalelor prețioase și a fildeşului.

mudejár (fr. mudéjar, sp. mudejar)

artă mudejară = artă dezvoltată în sec. XII-XV în Spania în teritoriul aflat sub stăpânirea feudalității catolice, cu motive, forme și structuri islamice (arcul în formă de potcoavă, decorul în care împletitura și motivele sunt stilizate până la arabesc, policromia exterioară a edificiilor, preferința pentru lemnul sculptat în casetoane sau pentru ceramica cu reflexe metalice etc.).

muliné (fr. moulinet)

a face mulineuri = a da unui baston, unei săbii o mișcare de rotație rapidă.

murál, -ă (fr. mural, lat. muralis)

hartă murală = hartă de atârnat pe perete.

pictură murală = pictură pe zid.

múra (it. mura)

mură la tribord (sau **la babord**) = poziție a unui velier care primește vântul din tribord (babord).

murín, -ă (fr. murin)

tifos murin = tifos transmis de rozătoare din familia muridelor.

mutăție (fr. mutation, lat. mutatio)

mutația valorilor estetice = procesul de percepere diferită, cu trecerea timpului, a elementului estetic din structura operei literare.

mutón (fr. mouton)

muton doré = blană de culoare aurie.

muzéu (lat. museum, germ. Museum, fr. musée)

de muzeu (loc. adj.) = a) rar, prețios; b) (ir.) învechit.

múzikă (lat., it. musica, fr. musique)

muzică militară = fanfară.

a-i face (cuiva) muzică (fam.) = a-i face (cuiva) gălăgie, scandal.

N**naftalină (fr. naphthaline)**

a pune la naftalină = a da uitării.

bun de pus la naftalină = care nu mai este actual.

naftéic, -ă (fr. naphénique)

acid naftenic = acid organic cu miros caracteristic, pătrunzător, care se extrage din petrolul distilat.

naív, -ă (fr. naïf, cf. lat. natus)

artă naivă = artă cu trăsături artizanale și populare, caracterizată prin enumerarea și descrierea minuțioasă, intuitivă a lucrurilor, ființelor etc., așa cum se impun ele atenției imediate a artistului.

natál, -ă (fr. natal)

plai natal = care ține de locul de naștere; legat de locul de naștere; de baștină.

naturál, -ă (lat. naturalis, it. naturale, fr. naturel, germ. Naturell)

bogății naturale = bogății aflate în solul sau subsolul unei regiuni sau țări.

copil natural = copil născut în afara căsătoriei; copil nelegitim.

economie naturală = formă de economie în care bunurile materiale se produc nu pentru schimb, ci pentru satisfacerea necesităților gospodăriei producătoare.

fire naturală = care este moștenit de la natură; înnăscut; congenital.

frontieră naturală = frontieră marcată de elemente ale naturii fizice (râuri, munți etc.).

gaz natural = care este creat de natură (fără intervenția omului).

mărime naturală = mărime care corespunde dimensiunilor reale ale modelului (în artele plastice și în fotografie).

moarte naturală = moarte survenită în chip firesc (din cauza bătrâneții); moarte bună.

necesități naturale = care țin de natura umană; propriu funcțiilor vitale ale omului.

număr natural = fiecare dintre numerele întregi pozitive (1, 2, 3, 4 etc.).

științe naturale = totalitate a științelor care se ocupă cu studiul naturii.

stil natural = care este lipsit de artificii sau rafinament; neafectat.

ten natural = care exclude orice afectare.

vin natural = vin obținut prin fermentarea sucului de struguri, fără amestecuri străine.

natúră (fr. nature, lat., it. natura, germ. Natur)

cărbune de natură organică = cărbune animal.

de așa natură = de așa fel.

din natură = înnăscut.

după natură = după modelul obiectelor din realitate; conform cu realitatea.

în natură = în produse (naturale sau create de om) ori în prestări de servicii.

în sânul naturii = departe de ceea ce este făcut de mâinile omului.

natura lucrurilor = caracter specific; esență.

natura umană = fel de a fi al unui individ; caracter; fire.

obișnuința este a doua natură = se spune despre o stare sau o acțiune cu care s-a obișnuit cineva.

naționál, -ă (lat. nationalis, fr. national)

limbă națională = limbă comună și unică a tuturor membrilor unei națiuni.

șosea națională = șosea care leagă centrele importante ale unei țări și a cărei întreținere se află în seama administrației centrale.

naționalitate (fr. nationalité, germ. Nationalität)

naționalitate conlocuitoare = comunitate de oameni cu aceleași caractere naționale, locuind pe teritoriul unui alt stat.

naufrágiu (lat. naufragium, fr. naufragie)

a suferi un naufragiu = avariere a unei nave în urma unui accident, care poate provoca scufundarea sau imposibilitatea de a-și continua calea; catastrofă maritimă.

navál, -ă (fr. naval, lat. navalis)

construcție navală = care ține de nave; propriu navelor.

návă (fr., it. nave, lat. navis)

navă cosmică (sau **spațială**) = astronavă.

navă de linie = cea mai mare navă de război, prevăzută cu artilerie grea, mijlocie și antiaeriană, precum și cu o cuirasă puternică.

navă-far = navă ancorată în locurile primejdioase unde nu se poate construi un far.

navigánt, -ă (fr. navigant)

personal navigant = personal care face parte din echipajul unei nave sau aeronave.

nazál, -ă (fr. nasal)

sunet nazal = care este propriu vocii sau sunetului emis pe nas.

neagresiúne (fr. non-agression)

pact de neagresiune = pact prin care două sau mai multe state se obligă să nu întreprindă nicio acțiune armată între ele.

nealiniat, -ă (fr. non-aligné)

stat nealiniat = stat care promovează o politică de nealiniere.

nealiniere (fr. non-alignement)

politică de nealiniere = principiu al politicii externe a unui stat potrivit căruia acesta nu aderă la blocuri sau grupări militare.

neavenit, -ă (fr. non avenu)

nul și neavenit = lipsit de valabilitate, considerat ca inexistent.

necesar, -ă (fr. nécessaire, lat. necessities)

strictul necesar = cantitate minimă din ceva, indispensabilă pentru un anumit scop.

necesitate (fr. nécessité, it. necessità, lat. necessitas)

cu necesitate = în mod necesar.

nedefinit, -ă (fr. indéfini)

integrală nedefinită (mat.) = funcție a cărei derivată este funcția dată.

nederminat, -ă (<ne- + determinat)

ecuație nedeterminată (mat.) = ecuație de gradul întâi cu o necunoscută, care admite o mulțime infinită de soluții.

nefast (lat. nefastus, cf. fr. néfaste)

zile nefaste = zile despre care romanii credeau că aduc nenoroc și în care nu tratau afaceri publice.

negociere (<negocia)

negocieri diplomatice = tratative duse în vederea încheierii unor convenții internaționale.

nemeice (gr. nemeaios)

jocuri nemeice (ant.) = sărbătoare la greci, care avea loc din doi în doi ani în cinstea lui Zeus, constând din întreceri atletice, lupte, alergări de care etc.

neoclásic, -ă (fr. néo-classique)

curent neoclasic = curent în știința economică burgheză, care, afirmând capacitatea de autoreglare armonioasă a capitalului, se întoarce spre tezele sale clasice.

stil neoclasic = stil care are ca model arta și arhitectura clasică.

neogótic, -ă (fr. néo-gothique)

stil neogotic = stil modern în arhitectura și arta decorativă europeană, inspirat din stilul gotic.

neogramatic, -ă (germ. Junggrammatiker, fr. néo-gramairien, it. neogrammatico)

școală neogramatică = curent apărut în a doua jumătate a sec. XIX, fundat de lingviști germani Osthoff și Brugmann, care pune accent pe cercetarea limbilor vii și pe legile fonetice, dar care nu s-a putut ridica la conceperea limbii ca un fenomen social.

nescríptic, -ă (ne- + scriptic)

fond nescríptic = fond destinat plăților pentru personalul în acord.

neurál, -ă (fr. neural)

canal neural = șanț care brăzdează ectodermul embrionului, din pereții căruia ia naștere sistemul nervos.

neurovegetatív, -ă (fr. neurovégétatif)

sistem nervos neurovegetativ = totalitatea organelor nervoase ale organismului care reglează funcțiile viscereale.

néutru, -ă (fr. neutre, it. neutron)

gen neutru = formă pe care o iau substantivul, adjectivul etc. pentru a denumi în special obiecte inanimat, unele nume colective și generice, precum și unele animale.

vocală neutrá = vocală medială.

nevrálgic, -ă (fr. névralgique)

punct (sau centru) nevrálgic = a) parte a corpului în care este localizată o nevralgie; punct sensibil dureros; b) partea dificilă a unei situații, a unei probleme în discuție.

nítric, -ă (fr. nitrique)

acid nítric = acid azotic.

nitrós, -oasă (fr. nitreux)

acid nitros = acid azotos.

nóbil, -ă (lat. nobilis, germ. nobil, it. nobile, fr. noble)

gaz nobil = fiecare dintre gazele inerte, incolore și inodore, care se găsesc în cantități mici în atmosferă.

metal nobil = metal prețios.

noctúrn, -ă (fr. nocturne, lat. nocturnes)

în nocturnă = (despre competiții sportive) (care se desfășoară) în timpul serii.

nodós, -ă (nod + -os)

eritem nodos = simptom al anumitor boli, caracterizat prin apariția pe piele a unor noduli tari sau a unor bășicuțe seroase.

nodulár, -ă (fr. nodulaire)

fontă nodulară = fontă modificată în care masa de bază este formată din perlită sau ferită, iar grafitul are formă de noduli.

nomínál, -ă (fr. nominal, lat. nominalis)

flexiune nominală = flexiunea părților de vorbire declinabile.

predicat nominal = predicat format dintr-un nume predicativ și o copulă.

valoare nominală (ec.) = valoare indicată pe o acțiune sau pe un bilet de bancă și care nu corespunde uneori cu valoarea ei reală.

normál, -ă (fr. normal. lat. normalis, it. normale)

concentrație normală (chim.) = cantitatea de substanță conținută într-o soluție, exprimată în echivalenți-gram la litru de soluție.

secțiune normală (mat.) = secțiune realizată cu un plan care conține normala într-un punct dat la suprafața secționată.

școală normală = școală în care se pregătesc învățătorii.

normát, -ă (<norma)

contabilitate normată = sistem de contabilitate în care conturile poartă numere simbolice, aceleași în toate întreprinderile și instituțiile.

nórmă (fr. norme, lat. norma, rus. norma)

normă juridică = regulă de conduită cu caracter general și impersonal, emisă de organele de stat competente, a cărei aplicare poate fi asigurată prin constrângere.

normă morală (sau **etică**) = model sau recomandare privind respectarea principiilor, îndeplinirea datoriilor și regulilor morale.

normă tehnică = normă stabilită prin mijloace științifice, pe baza unor condiții tehnice date, pentru efectuarea unui proces tehnologic.

normă de timp = timpul necesar pentru efectuarea unei lucrări în condiții specifice date.

nótă (fr. note, it., lat. nota)

a fi în notă = a fi în concordanță cu o situație dată.

a forța (sau **a exagera**) **nota** = a trece dincolo de limitele obișnuite, a întrece măsura.

a lua notă (de ceva) = a lua cunoștință (de ceva); a ține seamă (de ceva), a reține (ceva).

cape note = bine, așa cum trebuie.

notă diplomatică = informare oficială a unui stat într-o anumită problemă (de politică ex-

ternă) transmisă altui stat prin intermediul misiunii diplomatice.

notă discordantă (sau **falsă**) = afirmație, atitudine care nu se potrivește într-un caz dat.

nucleár (fr. nucléaire)

arme nucleare = arme care folosesc energia nucleară (arma atomică și termonucleară).

combustibil nuclear = material fisionabil care produce energie nucleară.

energie nucleară = energie care se dezvoltă prin dezintegrarea atomului în urma unor reacții nucleare.

nucléic (fr. nucléique)

acid nucleic = acid organic complex în componența nucleului celulei.

numeral, -ă (fr. numéral, lat. numeralis)

sistem numeral = ansamblu de simboluri care reprezintă numere.

numitór (<numi + -tor)

a aduce la același numitor = a face ca două sau mai multe fracții să aibă același numitor.

O

obiéct (lat. obiectum, germ. Objekt)

obiect de inventar = mijloc de muncă de uz curent, parte din mijloacele circulante ale unei întreprinderi.

obiectul muncii (ec.) = lucru asupra căruia acționează omul pentru a-l modifica potrivit nevoilor sale.

óblic, -ă (lat. obliquus, fr. oblique)

caz oblic = denumire a cazurilor care nu exprimă un raport direct (ca genitivul, dativul, ablativul etc.); dreaptă care nu este perpendiculară pe dreapta sau pe planul dat.

oblicitáte (fr. obliquité)

oblicitatea eclipticii = unghiul de înclinație a eclipticii față de planul ecuatorului ceresc.

observáție (fr. observation, lat. observatio)

foaie de observație = formular în care se notează istoricul și descrierea bolii, rezultatele examenului clinic și al analizelor de laborator, evoluția bolii și fazele tratamentului urmat de bolnav în timpul spitalizării acestuia.

obsolénță (engl., fr. *obsolence*)

obsolență profesională = proces de învechire a componentelor unei profesii ca urmare a asimilării progresului tehnico-științific.

obturător (fr. *obturateur*)

obturator fotografic = dispozitiv mecanic care oprește sau permite căderea luminii pe placa sau pe filmul fotografic.

obturăție (fr. *obturation*, lat. *obturation*)

obturăție dentară = astuparea terapeutică a cavității unui dinte cariat.

obtúz, -ă (<fr. *obtus*, lat. *obtus*)

unghi obtuz = 1. unghi mai mare de 90°. 2. (fig.; despre oameni) prost, redus, îngust (la minte).

obtuzúnghi (fr. *obtusangle*)

triunghi obtuzunghi = triunghi cu un unghi obtuz.

ocăzie (fr. *occasion*, germ. *Okasion*, lat. *occasio*)

de ocazie = a) de circumstanță, (ivit) întâmplător; b) uzat, vândut cu preț redus. **a da ocazie** = a ocaziona.

cu altă ocazie = cu alt prilej, altă dată.

oceán (fr. *océan*, lat. *oceanus*, gr. *okeanos*)

ocean planetar = ansamblul oceanelor și mărilor globului terestru.

océanic, -ă (fr. *océanique*, lat. *oceanicus*)

climă oceanică = climă la marginea continentelor, la latitudine medie, caracterizată prin temperaturi dulci și prin abundența precipitațiilor repartizate pe tot timpul anului.

ocluzív, -ă (fr. *occlusif*)

consoană ocluzivă = consoană pronunțată prin ocluzia canalului bucal.

octánic, -ă (fr. *octanique*)

cifră octanică = număr care indică rezistența la explozie a unui combustibil lichid.

oculár, -ă (fr. *oculaire*, lat. *ocularius*)

distanță oculară = distanță dintre centrele optice ale ochilor.

martor ocular = persoană care poate depune mărturie pentru fapte pe care le-a văzut petrecându-se sub ochii săi.

oficiál, -ă (lat. *officialis*, fr. *officiel*)

buletinul oficial = periodic în care se publică legile, decretul etc. Marii Adunări Naționale, hotărârile guvernului etc.

oficialitate (fr. *officialité*)

principiul oficialității (jur.) = principiu potrivit căruia procurorul și organele de urmărire penală, precum și instanțele penale pot să săvârșească din oficiu orice act care intră în competența lor.

oficiu (lat. *officium*, germ. *Offizium*, fr. *office*)

din oficiu = fără a fi cerut, ca un serviciu obligatoriu; (în mod) oficial.

oficiu diplomatic = misiune diplomatică pe lângă o organizație internațională.

oficinál, -ă (fr. *officinal*)

medicament oficial = medicament cu compoziție stabilă, în general nealterabil, preparat dinainte în farmacie.

olecranián, -ă (fr. *olécranien*)

cavitate (sau fosă) olecraniană = cavitate la extremitatea inferioară a humerusului, în care intră olecranul.

oléic, -ă (fr. *oléique*)

acid oleic = acid gras, lichid, care se găsește în numeroasele grăsimi naturale și uleiuri.

olímpic, -ă (fr. *olimpique*)

jocuri olimpice = competiții sportive cu caracter periodic, practicate în Grecia antică și reluate în timpurile moderne sub formă de concursuri internaționale complexe.

ombilíc (fr. *ombilic*, lat. *umbilicus*)

ombilic glaciar = parte a albiei subsăpate a unui ghețar, limitată în aval de contrapantă.

ombilicál, -ă (fr. *ombilical*)

cordon ombilical = ața, cordonul buricului.

oméga (fr. *oméga*, gr. *omega*)

a fi alfa și omega = a reprezenta totul.

de la alfa la omega = de la început până la sfârșit.

Hai, drumul și omega! = Formulă prin care cineva este alungat în mod brutal.

omográfíc, -ă (fr. *homographique*)

transformare omografică (mat.) = omografie.

onerós, -oasă (fr. onéreux, lat. onerosus)

cu titlu oneros = cu condiția de a suporta anumite cheltuieli sau sarcini.

onoáre (lat. honor, fr. honneur)

a avea onoare (sau onoareă să... sau a..., de a...) = (în formule de politețe) a avea cinstea să...

a da (sau a prezenta) onorul (mil.) = prezentarea a armei în semn de salut la întâmpinarea unei autorități militare sau civile superioare, ori la parade, înmormântări etc.

a face (cuiva) onoare (sau onoare) să... (sau a...) = a face cuiva favoarea de a...

a face onoare (cuiva) = a servi cuiva spre laudă, spre cinste.

a face onorurile casei (sau ale balului) = a-și îndeplini datoriile de gazdă la o recepție sau la un bal.

Am onoare (să vă salut!) (fam.) = formulă de salut.

N-am (sau n-am avut etc.) onoare (fam.) = nu cunosc și nici nu am cunoscut pe cineva.

Pe cuvântul meu (tău etc.) de onoare sau pe onoare (sau pe onoareă mea, a ta etc., pe onorul meu, al tău etc.) = formulă folosită (pentru a întări adevărul unei afirmații sau) pentru a garanta respectarea unei promisiuni, a unui angajament.

Pentru onor! (mil.) = comandă pentru prezențarea armei în semn de salut.

onomáctic, -ă (fr. onomastique, gr. onoma)

zi onomastică = ziua numelui.

onór (fr. honneur)

a da onorul = a prezenta arma în semn de salut la primirea unui șef, la parăzi.

operatór (fr. opérateur, lat. operator)

operator de sunet = tehnician de înaltă calificare care răspunde de realizarea coloanei sonore a filmului.

operațional (fr. opérationnel)

cercetare operațională = tehnica analizei unei probleme administrative, comerciale, industriale sau logice prin metoda matematică.

óperă (lat., it. opera)

a pune în operă = a pune în aplicare ceva.

operă moartă = corpul navei deasupra liniei de plutire.

operă vie (mar.) = corpul unei nave dedesubtul liniei de plutire; carenă.

opínie (fr. opinion, lat. opinio)

a face opinie separată = a se deosebi în păreri de cineva (sau de majoritate).

opinia publică = părerea publicului într-o anumită chestiune.

opozițional, -ă (fr. oppositionnel, engl. oppositional)

propoziție opozițională = propoziție circumstanțială care se opune conținutului regentei.

óptic, -ă (fr. optique, lat. opticus)

centru optic = punct pe axa unei lentile către care tind punctele ei principale și nodale și prin care poate trece o rază de lumină nedeviată.

óptim (fr. optime, it. ottimo, lat. optimus)

optim de populație = densitatea populației unei țări care permite cea mai bună folosire a resurselor naturale.

optim de vegetație = regiune în care o specie forestieră se dezvoltă în cele mai bune condiții de vegetație.

optim ecologic = ansamblul condițiilor de vegetație în care o specie apare cel mai frecvent într-o regiune.

orál, -ă (fr. oral, it. orale, cf. lat. os, oris -gură)

stil oral = manieră de exprimare scrisă care imită exprimarea prin viu grai.

sunet oral = sunet la pronunțarea căruia aerul trece numai prin gură.

orár, -ă (fr. horaire, it. orario, lat. horarius)

cerc orar (inv.) = median ceresc.

diferență orară = diferență de oră care există între două ceasornice aflate în două puncte de pe longitudini diferite ale pământului.

órdin (lat. ordo,-nis, fr. ordre)

de ordin să... = de natură să.

La ordin! = Vă stau la dispoziție.

la ordinele cuiva = la dispoziția cuiva, gata a-i îndeplini cererile sau dorințele.

sub ordinele cuiva = sub comanda cuiva.

ordinál, -ă (fr. ordinal, lat. ordinalis)

numeral ordinal = numeral care arată ordinea, locul într-o serie.

ordinár, -ă (fr. ordinaire, lat. ordinarius)

a trece (sau a înscrie) la ordinar (mil.; inv.; substantivat, în expr.) = a înscrie în registrul de evidență a rațiilor alimentare și a soldei.

de ordinar (franțuzism înv.) = de obicei.
fracție ordinară = raport între două numere întregi.

sesiune ordinară = sesiune convocată conform regulamentului de funcționare.

ordine (lat. *ordo*, -nis, it. *ordine*)

a chema pe cineva la ordine = a soma pe cineva să respecte anumite reguli de conduită pe care le-a încălcat.

ordine de zi = program care cuprinde chestiunile ce urmează să fie discutate într-o ședință.

ordonat, -ă (fr. *ordoné*)

mulțime ordonată (mat.) = mulțime cu ordine bine determinată de dispunere a elementelor componente.

ordonator (fr. *ordonnateur*)

ordonator de credite = cel care are dreptul de a dispune de creditele bugetare acordate prin bugetul de venituri și cheltuieli al unui stat, al unei instituții.

ordonanță (fr. *ordonnance*)

ordonanță de plată = dispoziție, ordin de plată a unei sume.

ordonată (fr. *ordonnée*)

ordonată balistică = înălțimea unui punct de pe traiectoria unui proiectil în raport cu linia de ochire.

órfic, -ă (fr. *orphique*)

poeme orfice = poeme antice grecești cu conținut mitologic, filozofic și mistic, atribuite lui Orfeu.

orgánic, -ă (lat. *organicus*, fr. *organique*)

chimie organică = parte a chimiei care studiază compușii carbonului cu hidrogenul și derivații acestora.

organizare (germ. *Organisation*, fr. *organisation*, rus. *организация*)

organizare internațională (sau **interstatală**) = asociație cu caracter permanent, creată de state pe baza unui statut.

organizare social (-economică) = formațiune socială.

organizare de stat = organizare politică și teritorială a unui stat.

organizație (fr. *organisation*, rus. *организация*)

organizație de bază = unitate organizatorică fundamentală a Partidului Comunist Român

sau a Uniunii Tineretului Comunist alcătuită din cel puțin trei membri.

örgă (fr. *orgue*)

orgă de lumini = a) set de becuri diferit colorate, cu aprindere și intensitate comandate electronic. b) totalitatea dispozitivelor de comandă a aparatelor de iluminat într-o sală de spectacol, într-un platou de filmare sau de televiziune.

orgă geologică = ansamblu de coloane verticale în unele roci, prin fisurare.

orientalizant, -ă (fr. *orientalisant*)

stil orientalizant = stil artistic rezultând în urma influențelor orientale suferite între anii 700 și 575 a. Chr., de civilizațiile din bazinul mediteranean.

originál, -ă (fr. *original*, lat. *originalis*)

în original = 1. în formă primară, neimitat, necopiat; netradus. 2. spus pentru prima dată de cineva, care aparține în întregime cuiva; nou, inedit.

orizónt (fr., lat. *horizon*)

orizont artificial = instrument la executarea observațiilor cu sextantul, care permite măsurarea înălțimii unui astru deasupra planului orizontului.

orizont de timp = lungime a perioadei de timp după care se face previziunea evoluției fenomenelor economice.

ornamént (fr. *ornement*, it. *ornamento*)

de ornament = decorativ, ornamental.

orográfíc, -ă (fr. *orographique*)

nod orografic = ansamblu montan din care pornesc radiar culmi încadrate de o rețea hidrografică complexă.

ortofosfóric (fr. *orthophosphorique*)

acid ortofosforic = acid fosforic.

ortogonál, -ă (fr. *orthogonal*, cf. gr. *orthos*)

proiecție ortogonală = proiecție obținută prin ducerea de perpendiculare de la fiecare punct de proiectat pe planul de proiecție; proiecție ortografică.

oxálic (fr. *oxalique*)

acid oxalic = substanță solidă, albă, cristalizată, solubilă în apă și foarte toxică.

oxid (fr. *oxyde*)

oxid de calciu = var nestins.

oxid de carbon = gaz toxic, incolor și inodor care ia naștere din arderile incomplete ale cărbunilor.

oxigenát, -ă (fr. oxygéné)

apă oxigenată = lichid incolor, format dintr-o soluție de perhidrol cu apă; se folosește ca dezinfectant și decolorant.

P

pacemaker (engl., fr. pacemaker)

pacemaker cerebral = implantare de electrozi pe suprafața creierului, pentru autostimularea electrică.

pachét (fr. paquet, germ. Packet)

a trimite pe cineva pachet (fam.) = a expedia fără voia lui.

pachet de nervi = persoană nervoasă, care se agită continuu.

palát (lat. palatum, it. palato)

palat dur = partea anterioară, osoasă, a cavității bucale.

palat moale = partea posterioară a cavității bucale; vâul palatului.

palatál, -ă (fr. palatal)

consoană palatală = consoană care se pronunță prin apropiere sau atingerea părții de jos a limbii de palat.

paleocreștin, -ă (fr. paléochrétien)

artă paleocreștină = arta primilor creștini, dezvoltată în Occident, ale cărei forme dovedesc legături profunde cu arta de tradiție elenistică (picturi relativ rudimentare, scene și motive pătrunse de un întreg simbolism).

pálmă (fr. palme, lat. palma)

palmele academice = distincție acordată de Academia Franceză oamenilor de știință și artiștilor.

paiáță (rus. paiať, fr. pailasse, germ. Paiaze)

a fi o paiăță = a fi o persoană caraghioasă.

palústru (fr. palustre, lat. palustris)

friguri palustre = malarie.

pánă (fr. panne)

a rămâne în pană = a fi împiedicat într-o activitate, a se găsi într-o situație (materială) jenantă.

panelénic, -ă (fr. panhellénique)

serbări panelenice = serbări organizate în cinstea zeilor, la care participau tineri veniți din toate părțile Greciei antice și la care aveau loc întreceri atletice, muzicale și poetice.

panorámic, -ă (fr. panoramique)

cinematograf panoramic = cinematograf bazat pe un procedeu constând în a face să pivoteze aparatul de filmat pe un ax orizontal sau vertical în timpul luării vederilor.

ecran panoramic = ecran de cinematograf semicircular, cu lățimea mult mai mare față de înălțime.

fotografie panoramică = fotografie care cuprinde un peisaj extins prin rotirea circulară a aparatului.

panóu (fr. panneau)

panou de comandă = placă de marmură, de bachelită etc. pe care sunt centralizate dispozitivele de comandă ale unei mașini, ale unei uzine etc.

panou de exploatare = porțiune dintr-un câmp de exploatare cuprinsă între două galerii.

panou de onoare = panou cu fotografii și informații despre evidențierea unei întreprinderi, instituții etc.

panou de tragere = țință în formă de panou, folosită pentru trageri.

pántă (fr. pente)

panță unei drepte = tangentă trigonometrică a unghiului făcut de o dreaptă cu axa absciselor.

panténe (fr. pantène)

vergi în pantenă = vergi (înclinate) în bernă.

pantoténic (fr. pantothénique)

acid pantotenic = vitamina B₅.

papagál (ngr., it. pappagallo, germ. Papagei)

a avea papagal = a vorbi mult (și convingător).

pápă (lat. papa)

mai catolic decât papa = exces de zel.

papatáci (it. pappataci)

febră papataci (med.) = boală contagioasă benignă, manifestată prin febră, dureri de cap și oboseală și transmisă prin intermediul unei insecte

paraaminosalicilic (fr. paraamino-salicylique)

acid paraaminosalicilic = derivat aminat al acidului salicilic, cu proprietăți bacteriostatice față de bacilul Koch.

parabazedowián (fr. parabasedowien)

sindrom parabazedowian = sindrom, la femeile tinere, caracterizat printr-un ansamblu de semne care amintesc de cele ale gușei exoftalmice, datorându-se unor tulburări ale sistemului neurovegetativ.

parabólic, -ă (fr. parabolique, germ. parabolisch)

antena parabolică = antenă cu un ecran reflectant în formă de paraboloid.

parádă (germ. Parade, fr. parade, magh. parádé)

a (se) face paradă (de sau cu ceva) = a (se) face ceva ostentativ pentru a produce efect, a (se) face caz de ceva sau de cineva.

paradís (lat. paradisus, fr. paradis, gr. paradeisos)

a te simți ca în Paradis = exaltare.

de paradis = splendid, minunat.

pasărea paradisului = pasăre exotică cu pene foarte frumoase.

paradóx (fr. paradoxe, gr. paradoxos)

paradox hidrostatic (fiz.) = faptul că presiunea unui lichid pe fundul unui vas nu depinde de dimensiunile și de forma lui.

parantéză (fr. parenthèse)

a deschide o paranteză = a face o digresiune în cursul unei expuneri.

în paranteză = în treacăt.

paranteză pătrată = 1. paranteză constând din două linii îndoite la capete una spre alta. 2) (fig.) digresiune în cadrul unei comunicări.

paralél (fr. parallèle, lat. paralelus, gr. parallelos, germ. Parallele)

a (se) pune în paralelă (sau în paralel) (cu...) = a (se) compara.

paralelism (fr. parallélisme, cf. gr. parallelismos)

paralelism psihofizic (sau psihofiziologic) = concepție dualistă care consideră că fenomenele fiziologice și cele psihice nu prezintă niciun fel de relații cauzale între ele.

paralizie (fr. paralysie)

paralizie infantilă = poliomielită.

paramétru (fr. paramètre)

parametru economic = unitate de măsură a aspectelor cantitative și calitative ale proceselor și fenomenelor economice.

parasimpátic, -ă (fr. parasymphatique)

sistem parasimpatic = sistem nervos vegetativ care se află alături de sistemul simpatic, centrul său fiind situat la cele două extremități, de sus și de jos, ale simpaticului.

paratifoidă (fr. paratyphoide)

febră paratifoidă (med.) = paratifos.

paratiroidă (fr. parathyroïde)

glandă paratiroidă = fiecare dintre cele două perechi de glande endocrine alături de glanda tiroidă.

parcúrs (fr. parcours)

pe parcurs = în timpul drumului; (p. ext.) între timp, în această perioadă.

parentál, -ă (fr., lat. parental)

complex parental = complex format în copilărie, în cadrul relațiilor copilului cu părinții.

material parental = strat rezidual sau transportat de roci dezagregate, care constituie cea mai mare parte a solului.

parietál, -ă (fr. pariétal(es), cf. lat. paries)

os parietal = fiecare dintre cele două oase care formează părțile laterale ale cutiei craniene, fiind situate între osul frontal și osul occipital.

pictură parietală = pictură rupestră.

paritate (fr. parité, lat. paritas)

parietate monetară = raportul valoric dintre cantitatea de metal prețios de același fel conținută în unitățile monetare a două țări.

parietate valutară = exprimarea valorilor parietate într-o valută.

parlamentár, -ă (fr. parlementaire, it. parlamentario)

regim parlamentar = regim al unui stat în care guvernul răspunde pentru activitatea sa în fața parlamentului.

parotidită (fr. parotidite)

parotidită epidemică = boală contagioasă, provocată de un virus, care se manifestă prin cefalee, febră și inflamarea glandelor salivare; oreion.

**particulár, -ă (fr. particulier, lat. particul-
laris)**

în particular = în mod deosebit, în special, mai ales.

parolă (lat. parola, it. parola, germ. Parole, rusă, fr. parole)

a da parola (sau parolă) = a stabili cuvântul secret de recunoaștere, a comunica celor în drept acest cuvânt, a rosti cuvântul secret, de recunoaștere.

a duce (sau a bate) parola = a cădea la învoială.

a se ține de parolă sau a(-și) ține (ori, înv., a-și păzi) parola = a se ține de cuvânt.

a sta la o parolă = a sta de vorbă, a flecări.

particulă (fr. particule, lat. particula)

particulă elementară (fiz.) = particulă constitutivă a materiei, care prezintă atât caracteristici corpusculare, cât și ondulatorii, comportându-se ca o entitate cu însușiri specifice.

partidă (neogr. partida, it. partita)

a fi de partida cuiva = a aparține unui grup.

a pierde partida = a nu reuși într-o acțiune sau într-o întreprindere, a nu mai avea nicio șansă.

parțial, -ă (fr. partiel, lat. partialis)

produs parțial (mat.) = fiecare dintre produsele unei înmulțiri, din a căror adunare rezultă produsul total.

pas (fr. pas)

pas de dințare = distanța dintre elementele de același fel a doi dinți consecutivi ai unui angrenaj cilindric sau ai unei freze.

pas de filet = distanța dintre două puncte consecutive ale unei spire de filet.

pasiune (lat. passio, -onis, fr. passion, germ. Passion, it. Passione)

a face (o) pasiune (pentru cineva sau pentru ceva) = a se simți atras în mod deosebit de cineva sau de ceva.

pasiv, -ă (lat. passivus <pati - a încerca, cf. fr. passif)

apărare pasivă = ansamblul măsurilor luate pentru a feri un oraș, o clădire etc. de atacuri aeriene inamice.

diateză pasivă = diateză care arată că subiectul suportă o acțiune făcută de altcineva.

drept electoral pasiv = dreptul de a fi ales în diverse organe legislative.

verb pasiv = verb la diateza pasivă.

vocabular pasiv = parte a vocabularului care nu este folosită în mod curent.

păstă (ngr. pásta, germ. Pasta)

paste făinoase = produse alimentare, de diferite forme și dimensiuni, obținute prin uscarea unui aluat nedospit din făină de grâu.

pastoral, -ă (fr. pastoral, lat. pastoralis, it. pastorale)

gen pastoral = gen literar sau muzical de inspirație campestă, care își propune să redea scene simple și vădit naive din natură.

patentă (fr., it. patente)

patentă de sănătate = document care se dă unui vas la plecarea dintr-un port și prin care se confirmă starea sanitară a portului.

patrimoniál, -ă (fr. patrimonial, lat. patrimonialis)

bunuri patrimoniale = bunuri care pot fi evaluate în bani.

raporturi patrimoniale (jur.) = raporturi care au un conținut economic.

pașapórt (it. passaporto, fr. passeport, rusă पो́спорт)

a-i da (cuiva) pașaportul = a alunga pe cineva, a da afară din serviciu pe cineva.

pauliánă (fr. paulienne)

acțiune pauliană = acțiune judiciară prin care un creditor poate cere debitorului său rezilierea unui contract, anularea unui act etc. dacă acestea sunt posterioare creanțelor.

pauşál, -ă (germ. pauschal)

asigurare pauşală = asigurare de bunuri, persoane sau riscuri pe baza plății unei prime de asigurare unice (medii).

tarif (sau preț) pauşal = sistem de plată pentru prestările de servicii comunale, pentru consumul de energie, apă etc., suma calculându-se cu aproximație pe baza capacităților instalate ale aparatelor sau a consumurilor posibile.

pediós, -oasă (fr. pédieux)

arteră pedioasă = parte terminală a arterei tibiale anterioare.

mușchi pedios = mușchi pe fața dorsală a piciorului, extensor al degetului mare.

pelágic, -ă (fr. pélagique)

zonă pelagică = zonă din largul mărilor și oceanelor.

pelargonic (fr. *pélargonique*)

acid pelargonic = acid gras din frunzele de pelargonie.

pelásgic, -ă (fr. *pélasgique*)

ziduri pelasgice = denumire dată zidurilor ciclopice, din epoca miceniană.

pelvián, -ă (fr. *pelvien*)

centură pelviană = totalitatea oaselor care leagă membrele inferioare de coloana vertebrală.

membre pelviene = membrele posterioare la nevertebrate.

prezentăție pelviană = poziție a fătului, la naștere, cu bazinul înainte.

penál, -ă (fr. *pénal*, lat. *poenalis*)

cod penal = ansamblul principalelor norme juridice care definesc infracțiunile și stabilesc sancționarea lor.

drept penal = ramură a științei dreptului care studiază normele juridice cu caracter represiv.

penetrăție (fr. *pénétration*, lat. *penetratio*)

arteră de penetrație = arteră de circulație care face legătura dintre o localitate și zona înconjurătoare.

pénsie (rus. *pensiia*)

pensie alimentară (sau de întreținere) = sumă de bani, lunară, pe care o persoană trebuie să o plătească altei persoane în cuantumul și pe durata de timp stabilită de o instanță judecătorească.

pentatlón (fr. *pentathlon*)

pentatlon modern = concurs sportiv din cinci probe diferite (călărie, scrimă, tir, natație și cros), la care participă aceiași sportivi.

pentatónic, -ă (fr. *pentatonique*)

gamă pentatonică (muz.) = gamă din cinci sunete, tonuri întregi și terțe mici în cuprinsul unei octave, la baza muzicii populare chineze, tătare etc.

sistem pentatonic = sistem muzical care se bazează pe game de acest tip.

pentélic, -ă (fr. *pentélique*)

marmură pentelică = marmură albă, fără striății.

péonic, -ă (it. *peonico*)

rimă peonică = rimă cu accentul pe a patra silabă de la sfârșit.

percúție (fr. *percusion*, lat. *percutere*)

instrument de percúție = instrument la care se cântă prin lovirea unei membrane, a unei lame, a unei coarde etc.

perféct (lat. *perfectus*, germ. *perfekt*)

număr perfect (mat.) = număr natural egal cu suma divizorilor săi.

pergaminată (it. *pergamenato*)

hârtie pergaminată (liv.) = pergament.

perifráză (fr. *périphrase*, cf. lat., gr. *periphrasis*)

perifrază verbală = construcție formată dintr-un verb însoțit de un semiauxiliar de modalitate sau de aspect.

periglaciár, -ă (fr. *périglaciare*)

zonă periglaciară = regiune situată la periferia ghețarilor pleistoceni sau actuali, cu climă, procese și forme de relief specifice.

perioadă (fr. *période*, lat. *periodus*, gr. *periodos*)

perioadă de inducție (chim.) = durată de timp după care o reacție în lanț începe să se desfășoare cu viteza corespunzătoare condițiilor respective.

perioadă de vegetație (bot.) = interval de timp în care plantele își desăvârșesc întreg ciclul biologic.

periódic, -ă (fr. *périodique*, lat. *periodicus*, gr. *periodikos*)

funcție periodică (mat.) = funcție care admite o perioadă.

periodicităte (fr. *périodicité*)

periodicitatea elementelor = repetarea proprietăților chimice ale elementelor cu structură analoagă și cu număr atomic diferit, aranjate în ordinea crescândă a greutateii lor atomice.

perióst (fr. *périoste*, gr. *periosteon*)

periost alveolar = țesutul fibros dintre alveola dentară și rădăcina dintelui.

perlát, -ă (fr. *perlé*)

grevă perlată = grevă în care muncitorii dintr-o întreprindere întrerup lucrul pe secții.

tipar perlat = tipăritură cu aspect neuniform, datorită fenomenului de perlare a cernelii de tipar.

permanént, -ă (fr. permanent, lat. perma-nens)

ondulație permanentă = odulație a părului făcută printr-un procedeu special și care se menține mult timp.

permanénță (fr. permanence)

în permanență = permanent, continuu.

permangánic, -ă (fr. permanganique)

acid permanganic = acidul cel mai oxigenat dintre acizii manganului.

permeabilitățe (fr. perméabilité)

permeabilitate (magnetică) = mărime a materialelor magnetice, egală cu raportul dintre inducția magnetică și intensitatea câmpului magnetic.

perpendicular, -ă (fr. perpendiculaire, lat. perpendicularis)

stil perpendicular = variantă a stilului gotic, în Anglia în sec. XIV, manifestată mai ales în economia bolților, care dispar sub mulțimea arcelor, bogat ornamentate cu muluri decorative.

perpetuáre (fr. perpétuer, lat. perpetuare)

perpetuarea speciei = continuarea existenței unei specii prin reproducere.

persán, -ă (fr. persan)

artă persană = artă care se caracterizează prin palate monumentale, decorate cu stucaturi și mozaicuri, cu cărămizi smălțuite și policrome, cu alto-și basoreliefuri rupestre, prin arte decorative de o mare fantezie și o execuție desăvârșită, constituind o sinteză a tradițiilor locale și a artei arabe.

covor persan = covor de calitate superioară (confecționat la origine în Persia).

pérsic, -ă (fr. persique)

ordin persic = ordin arhitectonic în care antablamentul este purtat de figuri de captivi.

persisténță (fr. persistance, it. persistenza)

persistența imaginilor = menținere a unei senzații vizuale pe retină un anumit timp după ce imaginea obiectului a dispărut din câmpul vizual.

persoáňa (lat. persona, cf. it. persona, fr. personne)

persoană fizică (jur.) = om privit ca subiect cu drepturi și obligații.

persoană juridică = întreprindere, instituție etc. căreia legea îi acordă drepturi și datorii, fiind recunoscută ca subiect de drept.

persona grata (lat. persona non grata)

persona non grata = diplomat devenit indezirabil pentru guvernul țării pe lângă care a fost acreditat.

personál, -ă (lat. personalis, fr. personnel)

mod personal = mod verbal ale cărui forme se schimbă după cele trei persoane.

pronume personal (gram.) = pronume care arată persoana.

tren personal = tren de persoane care oprește în toate stațiile.

personalitate (fr. personnalité, germ. Persönlichkeit)

cultul personalității = tendința de a acorda unei personalități calități de infailibilitate, un rol exagerat și exclusiv în făurirea istoriei.

personalitate istorică (sau politică) = conducător a cărui activitate exercită o influență puternică asupra desfășurării evenimentelor istorice.

personalitate juridică = calitatea de a fi persoană juridică.

perspectív, -ă (fr. perspective)

în perspectivă = pe cale de a se înfăptui în viitor.

perturbáție (fr. perturbation, lat. perturbatio)

perturbații atmosferice = totalitatea fenomenelor atmosferice care produc schimbarea în rău a timpului.

perversiúne (fr. perversion)

perversiune sexuală = act nefiresc legat de viața sexuală.

petról (fr. pétrole)

bleu petrol = nuanță de bleu către gri-verde.

piáno (it. piano)

piano pianissimo = cât se poate de încet, extrem de slab.

pian-piano = mai încet.

piátă (it. piazza, neogr., maghiară, germană)

a face piața = a cumpăra alimente necesare pentru hrana zilnică.

economie de piață = formă modernă de organizare și funcționare a economiei în care prețul

și volumul producției depind în principiu de confruntarea dintre cerere și ofertă.

piața internă = totalitatea relațiilor de vânzare-cumpărare care au loc în interiorul unei țări.

piața mondială = ansamblul relațiilor care se stabilesc între țările participante la circuitul economic mondial.

piață valutară = ansamblul operațiilor de vânzare-cumpărare de valută.

se ceartă ca la piață = se ceartă folosind cuvinte vulgare, grosolane.

pichét (fr. piquet, cf. germ. Pikett)

pichet de incendiu = subunitate de pompieri organizată în cadrul unei instituții sau întreprinderi.

pichet de grevă = detașament de muncitori greviști, care, stând la poarta întreprinderilor, previn pe muncitorii din afară de declararea grevei și împiedică pe spărgătorii de grevă să acționeze.

pilă (fr. pile)

a avea pile = a se bucura de protecția cuiva.

a pune (sau a băga) o pilă (sau pile) (pentru cineva sau cuiva) = a interveni în mod abuziv în favoarea cuiva sau pentru sine, a solicita o protecție ilegală pentru cineva sau pentru sine.

pigment (fr. pigment, cf. lat. pigmentum)

pigmenți biliari = pigmenți care sunt produși în organismul animal și se găsesc localizați în vezica biliară.

pilă (fr. pile, it. pila)

pilă atomică = dispozitiv pentru producerea unei reacții nucleare.

pilot (fr. pilote, it. pilota)

pilot automat = instalație care comandă automat, în zbor, cârmele unei aeronave pentru a o menține într-o direcție și într-o poziție determinată.

pineală (fr. pinéal)

glandă pineală = mică glandă situată în masa encefalului, care determină prin secreția ei dezvoltarea caracterelor sexuale; epifiză.

pilulă (fr. pilule)

a face (pe cineva) să înghită o pilulă (sau pilula) = a pune pe cineva într-o situație neplăcută, jenantă, a păcăli pe cineva.

pilulă albastră = (expr.) medicamentul Viagra, utilizat în terapia actuală pentru creșterea potenței sexuale la bărbat.

piorée (fr. pyorhée)

piorée alveolară = parodontoză.

piramidă (fr. pyramide, lat. pyramis, -idis, gr. pyramis, -idos)

a ajunge (sau a fi, a se afla, etc.) în vârful piramidei = a ajunge sau a fi, a se afla, etc., pe treapta cea mai înaltă a unei ierarhii sociale, politice, științifice etc.

piramidál, -ă (fr. pyramidal)

celulă piramidală = celulă nervoasă a substanței cenușii din creier.

fascicule piramidale = fascicule nervoase ale măduvei spinării.

pirát, -ă (fr. pirate, it., lat. pirata)

navă pirată = navă armată al cărei echipaj săvârșește acte de piraterie.

pirofosforic (fr. pyrophosphorique)

acid pirofosforic = acid din care se obține prin încălzire acidul fosforic normal.

pirogalic (fr. pyrogallique)

acid pirogalic = pirogalol.

pistol (ngr. pistóli, germ. Pistol)

gol (ca un) pistol sau îmbrăcat pistol = gol de tot, în pielea goală.

pistol de dopuri = jucărie în formă de pistol, care, încărcată cu dopuri speciale de plută (cu praf de pușcă), produce o pocnitură puternică.

pistol de metalizare (sau de metalizat) = aparat portativ pentru acoperirea suprafeței unui obiect, prin împrăscare, cu metal topit.

pistol de nituit = aparat folosit la nituire.

pistol de semnalizare sau pistol-rachetă (sau de rachetă) = pistol cu ajutorul căruia se trag rachetele de semnalizare. **pistol de soc** = jucărie rudimentară formată dintr-o țeavă de soc în care un piston, prin comprimarea aerului, împinge un dop (de plută, de călți etc.) producând o pocnitură.

pistol de sudură = aparat de sudură.

pistol de vopsit (sau de zugrăvit) = aparat pulverizator pentru vopsirea (sau zugrăvirea) prin stropire a suprafețelor.

pistol-mitralieră = armă automată ușoară, mai scurtă decât pușca-mitralieră, cu bătaie mai mică și mai ușor de mânuit; automat.

pistol-portbandulă = pistol cu țeavă lungă care aruncă o bandulă purtătoare a unei parâme pentru salvarea naufragiaților sau o parâmă de remorcă.

sărac (sau **golan**) **pistol** = foarte sărac.

pitic (fr. pythique)

jocuri pitice = jocuri care aveau loc din patru în patru ani la Delfi, în Grecia, în cinstea zeului Apolo.

piu (it. più)

piu piano = mai încet.

piu allegro = mai repede.

placă (fr. plaque)

a schimba placa (fam.) = a schimba **placă dentară** = (med.) proteză dentară mobilă.

placă aglomerată = placă obținută prin aglomerarea cu lianți sintetici a așchiilor de lemn din sortimente inferioare sau din deșeuri de la exploatarea și industrializarea lemnului.

placă fotografică = placă de sticlă cu una dintre fețe acoperită cu o emulsie fotosensibilă, utilizată îndeosebi pentru realizarea negativelor fotografice, în spectroscopie, în microscopie etc.

placă funerară = placă de metal, de marmură etc., fixată pe o piatră de mormânt, pe care este scris numele persoanei decedate, anii de viață, un epitaf etc.

placă turnantă (sau **învârtitoare**) = disc de oțel sau de fontă sau pod de tablă metalică, care se poate învârti în plan orizontal în jurul axei sale verticale și care servește la întoarcerea vehiculelor feroviare, la trecerea lor de pe o linie pe alta etc.

plagál, -ă (fr. plagal)

cadență plagală = succesiune de acorduri, la sfârșitul unei fraze sau perioade, bazate pe tonică și pe dominantă.

mod plagal (în muz. bizantină și gregoriană) = mod plasat la o cvartă inferioară sau la o cvintă superioară față de modul autentic.

plan (fr. plan, lat. planus)

a fi (sau **a sta, a pune** etc.) **pe** (sau **în**) **prim(ul)** **plan** = a avea (sau a considera că are) importanță primordială.

a fi (sau **a sta, a pune** etc.) **pe planul al doilea** (sau **al treilea** etc.) = a fi (sau a considera că este) de importanță secundară, minimă.

figură plană = figură care poate fi așezată cu toate punctele pe același plan. **geometrie**

plană = ramură a matematicii care studiază figurile geometrice cu două dimensiuni.

gros plan = reprezentarea pe peliculă a capului unui personaj.

mașină plană (tipogr.) = mașină care imprimă coli separate.

pe plan(ul)... = în domeniul...; în ceea ce privește...

plan american = plan care cuprinde omul încadrat până la genunchi.

plan de aripă = suprafața de susținere a unui avion.

plan de proiecție = plan pe care se obține imaginea unui corp printr-un procedeu de proiecție oarecare.

plan înclinat = dispozitiv de forma unei rampe înclinate, cu ajutorul căruia pot fi ridicate corpuri prin rostogolire sau prin împingere, folosindu-se forțe mai mici decât greutatea corpurilor respective.

plan meridian (astron.) = plan definit de verticala locului și de axa lumii.

plan semigeneral = plan care încadrează personajul în toată înălțimea.

prim-plan = reprezentare pe peliculă a capului și a bustului unui personaj.

primul (sau **întâiul**) **plan** = partea cea mai apropiată de public a unei scene; partea unui tablou care dă impresia a fi cea mai apropiată de privitori.

unghi plan = porțiune dintr-un plan cuprinsă între două semidrepte (cu aceeași origine) ale planului.

planetár, -ă (fr. planétaire, lat. planetarius)

angrenaj planetar = angrenaj în care una sau mai multe roți dințate se învârtesc concomitent în jurul axelor proprii și în jurul axei unei alte roți dințate.

ax planetar = axul care mișcă roata motoare a unui automobil primind mișcarea de la diferențial.

sistem planetar = totalitatea planetelor care se învârtesc în jurul Soarelui.

plástic (fr. plastique, lat. plasticus, gr. plastikos)

arte plastice = arte care au ca scop să reproducă formele prin modelarea unor materiale, prin culori etc.

chirurgie plastică = chirurgie care se ocupă cu îndreptarea unor malformații ale corpului.

masă plastică (sau **produs**) **plastic** = material sintetic de natură organică, anorganică sau

mixtă, care poate fi modelat în procesul fabricării unor produse, păstrându-și forma ce i-a fost dată.

plasticitate (fr. plasticité)

teoria plasticității (tehn.) = disciplină care studiază repartiția tensiunilor și a deformațiilor dintr-un corp supus modificărilor plastice.

plat, -ă (fr. plat, germ. platt)

picior plat = picior cu talpa prea puțin scobită.

platórmă (fr. pate-forme)

platformă continentală = zonă a fundului mării care se înclină ușor de la țărm spre povârnișul continental.

platformă de lansare = loc amenajat pentru lansarea rachetelor mari.

platformă industrială = zonă în care sunt concentrate mai multe unități industriale.

platformă spațială = satelit artificial de mari dimensiuni, bază de lansare de pe orbită a navelor interplanetare.

platóu (fr. plateau)

platou continental = porțiune de teritoriu sub mare, în continuarea solului, până la adâncimea de 200 m.

plenár, -ă (fr. plénier, it. plenario)

plenară largită = plenară la care participă și persoane care nu fac parte din organizația sau din unitatea respectivă.

pneumogástric, -ă (fr. pneumo-gastrique)

nerv pneumogastric = nerv cranian pereche, care inervează cavitatea toracică și abdominală.

póco (it. poco)

poco a poco = încetul cu încetul, treptat.

poém (fr. poème, lat. poema, gr. poiema)

poem în proză = 1. operă literară în proză, care are ritm de poezie. 2. piesă muzicală instrumentală de construcție liberă, cu caracter liric sau narativ.

poem simfonic = lucrare orchestrală amplă în formă liberă sau de sonată, rondo etc., cu un conținut programatic.

pol (fr. pôle, cf. germ. Pol)

pol ceresc = fiecare dintre cele două puncte în care bolta cerească pare să fie atinsă de axa în jurul căreia se efectuează mișcarea diurnă a astrilor.

polár, -ă (lat. polaris, it. polare, fr. polaire)

cerc polar = cerc paralel cu ecuatorul, care delimitează zonele polare.

coordonate polare (mat.) = coordonate al căror sistem de referință este format dintr-un punct (pol) și o semiaxă cu originea în acesta.

noapte polară = noapte de iarnă care se întâlnește în regiunile situate dincolo de cercul polar și care poate dura până la o jumătate de an.

Steaua polară = steaua principală din constelația Carului-Mic, situată pe prelungirea boreală a axei Pământului, care servește ca mijloc de orientare și după care se poate stabili direcția nordului.

urs polar = urs alb.

zonă polară = zonă cuprinsă între latitudinile de 75 și poli.

polarizație (fr. polarisation)

polarizația luminii = stare a unui fascicul luminos în care toate radiațiile electromagnetice componente au aceeași direcție de oscilație.

polarizație cromatică = ansamblul figurilor de interferență, colorate viu, obținute la cercetarea în lumină polarizată a unui cristal birefringent cu ajutorul unui polariscop.

polarizație electrică = stare a unui corp sau a unui sistem fizic care posedă cel puțin doi poli electrici (plus și minus).

polénic (fr. pollinique)

sac polenic = fiecare dintre cavitățile din anterele staminelor în care se formează polenul.

poliacetát (poli- + acetat)

poliacetat de vinil = produs macromolecular obținut prin polimerizarea acetatului de vinil.

policarburánt (fr. polycarburant)

motor policarburant = motor care poate funcționa cu întreaga gamă de combustibili.

polichinélle (fr. polichinelle)

secretul lui polichinelle = secret cunoscut de toată lumea.

poligón (fr. polygone, germ. Polygon)

regula poligonului (fiz.) = regulă potrivit căreia suma mai multor vectori este vectorul care închide conturul poligonal din așezarea cap la cap a acestora.

politic, -ă (fr. politique, lat. politicus, gr. politikos)

a face politică = a lua parte în mod activ la discutarea și la rezolvarea treburilor interne și externe ale statului.

a se lua cu politica pe lângă cineva = a proceda cu tact în relațiile cu cineva, pentru a-i câștiga favoarea, adeziunea, încrederea.

drepturi politice = drepturi referitoare la participarea cetățenilor la viața obștească și la conducerea treburilor societății.

nivel politic = grad de pregătire a cuiva în probleme de politică generală; orientare justă în astfel de probleme.

om politic = cel care își desfășoară activitatea în domeniul politicii.

póliță (it. polizza)

a plăti (cuiva) polița = a se răzbuna (pe cineva).

poliță de asigurare = document emis de către o instituție de asigurare, prin care aceasta certifică încheierea unui contract de asigurare a vieții sau a bunurilor materiale ale cuiva.

poliță în alb = poliță pe care nu figurează numele beneficiarului.

polivinilic (fr. polyvinylque)

alcool polivinilic = compus macromolecular obținut din poliacetatul de vinil, folosit în industria materialelor plastice.

pompáj (fr. pompage)

pompaj optic (fig.) = excitație a atomilor sau a ionilor activi ai unui laser, în scopul ridicării acestora pe un nivel energetic superior.

pompeián, -ă (fr. pompéien)

roșu pompeian = pigment roșu și mijloc de lustruire din oxid de fier; roșu venețian.

pontá (fr. ponter)

a monta pe mâna cuiva = a miza pe cartea altuia fără a participa efectiv la joc.

pontáj (fr. pointage)

fișă de pontare = document în care se înregistrează prezența la lucru.

pool (engl. pool)

pool metabolic = depozit comun de substanțe intermediare în metabolism; cantitatea totală disponibilă a substanțelor de un anumit fel.

populáție (fr. population)

populație activă = totalitatea oamenilor ocupați în procesul muncii sociale.

portánt, -ă (fr. portant)

caroserie portantă = caroserie de autovehicul fără șasiu.

zidărie portantă = zidărie construită după metodele clasice (cărămizi sau alt material legat pe locul zidirii cu liantul respectiv).

portofóliu (ngr. portofoli, it. portofoglia, fr. portefeuille)

ministru fără portofoliu = ministru care face parte dintr-un cabinet ministerial fără să aibă un departament propriu.

portrét (fr. portrait)

portret-robot = portret care întrunește trăsăturile unui criminal căutat, alcătuit după semnalele furnizate de mai mulți informatori, decupându-se părți din diferite fotografii ale altor oameni.

posibilitate (fr. possibilité, lat. possibilitas, -atis)

în măsura (sau în limita) posibilităților = în măsura în care este posibil.

posibilități materiale = bani (necesari traiului).

post (fr. poste)

post de mișcare = loc pentru deservirea circulației trenurilor.

post (sanitar) de (prim) ajutor = ansamblul încăperilor, al mijloacelor tehnico-sanitare și al personalului sanitar, organizat cu scopul de a da primele îngrijiri persoanelor accidentate sau bolnavilor.

poštá (germ. Post, fr. poste)

a fi (sau a ajunge) cal de poștă = (a fi sau) a ajunge să fie extrem de solicitat, de hărțuit cu treburi mărunte, a fi obligat să alerge mereu într-o parte și în alta pentru treburi mărunte.

a se duce cu poșta nemțească = a merge pe jos.

a tăia poșta cuiva = a împiedica pe cineva de la o acțiune începută ori plănuită.

a umbla cu poșta sau a aduce (ori a purta) poșta = a face public un secret, a răspândi zvonuri, știri, păreri de la o persoană la alta, a face intrigi.

poșta merge = joc de copii.

potențial, -ă (fr. potentiel, lat. potentialis)

energie potențială = energie pe care o posedă un corp capabil de a produce o manifestare energetică.

potențial de război = capacitatea militară a unui stat.

propoziție potențială = propoziție care exprimă posibilitatea realizării unei acțiuni fără a preciza dacă acestea se realizează sau nu.

póză (fr. pose)

a-și lua o poză = a adopta o atitudine afectată pentru a produce impresie.

pozitiv, -ă (fr. positif, lat. positivus)

grad pozitiv = formă a adjectivului sau a adverbului cu ajutorul căruia se exprimă însușirea unui obiect sau a unui proces privity izolat, fără referire la alte obiecte sau procese.

număr pozitiv = care este mai mare decât zero sau egal cu zero, care se notează în scris cu semnul plus (+).

pol pozitiv = prin care iese curentul electric sau care se leagă de acest loc.

probă (sau imagine etc.) pozitivă = copia unui negativ fotografic care redă ca în realitate părțile luminoase și cele întunecate ale obiectului fotografiat.

poziție (fr. position, lat. positio, germ. Position)

a lua poziție = a se instala într-un loc considerat potrivit din punct de vedere strategic, a manifesta o atitudine fermă, hotărâtă într-o problemă.

a se situa, a fi pe poziții opuse = a fi de păreri contrare.

a sta (sau a rămâne, a se menține) pe poziție = a-și menține cu fermitate părerile, opinia formulată.

práctică (lat. practicus, gr. prakticos, fr. pratique, germ. Praktisch)

a pune în practică = a aplica.

în practică = în mod concret, în realitate.

practică judiciară = ansamblul soluțiilor date de instanțele judecătorești în rezolvarea unor litigii concrete.

pragmátic, -ă (fr. pragmatique, lat. pragmaticus)

pragmatica sancțiune (ist.) = lege care emană de la parlament sau de la suveran, cu privire la o importantă problemă laică sau religioasă.

prealábil, -ă (fr. préalable)

în prealabil = mai întâi, mai înainte de...

precedént, -ă (fr. précédent)

fără precedent = așa cum nu a mai fost, așa cum nu s-a mai întâmplat până în prezent; nemaipomenit, nemaîntâlnit, excepțional.

precedénță (fr. précédence, it. precedenza, lat. praecedentia)

caz de precedență = caz premergător, invocat pentru justificarea unei dispoziții, a unei hotărâri.

precésie (fr. précession, lat. praecessio)

precesia echinocțiilor (astr.) = deplasare, în sens retrograd, a punctelor echinocțiale ale Pământului, datorită atracției exercitate de Lună și de Soare asupra Pământului.

precipită (fr. précipiter)

a se precipita = a se agita.

predicát (lat. praedicatum, cf. fr. prédicat)

predicat nominal = predicat format dintr-un verb copulativ și un nume predicativ.

predicat verbal = predicat format dintr-un verb predicativ la un mod personal.

predicativ, -ă (fr. précatif)

nume predicativ = nume care, împreună cu un verb copulativ, formează predicatul unei propoziții.

propoziție predicativă = propoziție care îndeplinește rolul de nume predicativ.

verb predicativ = verb care poate constitui singur predicatul unei propoziții.

preemțiune (fr. préemption, lat. prae - înainte, emptio - cumpărare)

drept de preemțiune (jur.) = dreptul de care se bucură cineva prin lege de a fi preferat în calitate de cumpărător al unui bun.

preferá (fr. préférer, cf. lat. praeferre)

de preferat = preferabil.

preferínță (fr. préférence)

de (sau cu) preferință = cu deosebire, mai ales.

prefinál, -ă (<pre- + final)

etaj prefinal (telec.) = etaj de amplificare situat înaintea etajului final.

premiál, -ă (lat. praemialis)

sistem premial = parte a sistemului de retribuție referitor la acordarea premiilor sau primelor.

prestáre (<presta)

prestarea jurământului = depunere a jurământului în condiții prevăzute de lege.

prestări de servicii = activitate care constă în confecționarea, repararea, întreținerea etc. unor bunuri materiale, în efectuarea unor

servicii pentru satisfacerea unor nevoi de consum.

pretéxtă (lat. (toga) praetexta)

togă pretextă = togă albă cu garnitură de purpură, pe care o purtau în vechea Romă tinerii patricieni.

présă (fr. presse)

a avea presă bună (sau **proastă**) = a se bucura de apreciere (bună sau) rea în presă.

pretorián, -ă (fr. prétorien, lat. praetorianus)

gardă pretoriană = corp de soldați care formau garda pretorului în vechea Romă, și, mai târziu, garda personală a împăraților romani.

pretóriu (lat. praetorium)

prefect al pretoriului = comandant al gărzii pretorienilor.

prevedere (<prevedea)

prevederi sociale = ansamblu de măsuri privitoare la acordarea asistenței sociale unor persoane care și-au pierdut capacitatea de muncă sau minorilor rămași fără susținători.

preventív, -ă (fr. préventif)

arest preventiv sau **închisoare (ori detenție) preventivă** (jur.) = măsură privativă de libertate, luată în cursul soluționării unui proces penal, în scopul de a preveni fie dispariția infractorului, fie influențarea martorilor de către acesta.

medicină preventivă = ramură a medicinei care se ocupă cu prevenirea bolilor; profilaxie.

prezént, -ă (lat. praesens, -ntis, fr. présent)

în prezent = azi, acum.

prezent istoric = prezent cu valoare de perfect, care se întrebuințează de obicei în narațiuni pentru a da stilului o mai mare forță de evocare.

prezentá (fr. présenter, lat. praesentare)

a prezenta arma = a mânui arma după anumite reguli militare, fixând-o într-o poziție stabilă, pentru a da onorul unui superior, unei personalități la o ceremonie etc.

prezență (fr. présence, lat. praesentia)

(a avea) prezență de spirit = a acționa repede și la timp în împrejurări dificile și neprevăzute.

prim, -ă (lat. primus)

de prim(ul) rang = de calitate superioară; excelent.

în primul rând (sau **loc**) = înainte de toate.

materie primă = material destinat prelucrării în vederea fabricării unui produs finit.

număr prim = număr divizibil numai cu unitatea sau cu el însuși.

prim ajutor = ajutor medical imediat, care se dă unui bolnav sau unui accidentat la fața locului.

prim amoretz = actor care interpretează rolul de tânăr îndrăgostit; june prim.

prima tinerețe = întâia perioadă a tinereții, care urmează imediat copilăriei. **primă audiție** = executare a unei bucăți pentru prima oară în fața publicului.

prim-ministru = șeful executivului; premier.

primár, -ă (lat. primarius, fr. primaire)

eră primară = paleozoic.

învățământ primar = formă de învățământ, cu caracter obligatoriu, în care se predau noțiunile elementare ale principalelor discipline.

medic primar = medic care, prin concurs, a devenit superior medicului specialist.

sector primar (ec.) = ansamblu de activități economice producător de materii prime (agricultura și industriile extractive).

primă (fr. prime)

primă de export = primă, în bani sau sub forma unor scutiri de taxe și impozite, acordată de stat exportatorilor pentru încurajarea exportului anumitor mărfuri.

primitív, -ă (fr. primitif, lat. primitivus)

culori primitive = cele șapte culori ale spectrului solar.

cuvânt primitiv = cuvânt-bază de la care, cu ajutorul afixelor, sunt derivate alte cuvinte.

primitivă (a unei funcții) (mat.) = funcție a cărei derivată este egală cu funcția inițială.

príncipe (lat., fr. princeps)

ediție princeps = prima ediție a operei unui scriitor (clasic).

principál, -ă (fr. principal, it. principale, lat. principalis)

propoziție principală = propoziție care nu depinde din punct de vedere gramatical de altă propoziție dintr-o frază și care are, la rândul ei, subordonate.

principiu (lat. principium, cf. it. principio)

în principiu = din punct de vedere teoretic, în general.

principiu activ = substanță care constituie esența unui produs vegetal sau animal.

prismă (fr. prismes, lat. gr. prisma)

prismă optică = piesă transparentă (de sticlă) folosită pentru descompunerea sau pentru reflexia luminii într-un spectru. prin prisma = din punct de vedere..., în lumina...

prinț (germ. Prinz, rs., fr. prince)

a trăi ca un prinț = a avea de toate din belșug.

priză (fr. prise)

a avea priză = a trezi interesul cuiva.

a fi (sau a se afla) în priză = (d. o piesă de șah) = a fi în pericol de a fi capturată.

a fi (sau a băga pe cineva) în priză = a fi sau a face ca ceva să fie foarte activ.

probabilitate (lat. probabilitas, fr. probabilité)

calculul probabilităților = ramură a matematicii care se ocupă cu studiul probabilităților producerii unui fenomen sau a unui eveniment dintr-un complex de fenomene sau de evenimente de același fel.

după toate probabilitățile = după cât se pare.

teoria probabilității = teorie despre evenimente întâmplătoare cu caracter de masă.

procés (fr. procès, lat. processus, it. processo)

a face (sau a intenta) cuiva (sau, înv., asupra cuiva) proces = a chema pe cineva în fața instanțelor de judecată.

a face procesul (cuiva sau a ceva) = a ataca în cuvinte pe cineva sau ceva.

a-i face cuiva proces de intenții (sau intenție) = a învinui pe cineva pentru intenții reprobabile pe care nu poți dovedi că le-a avut.

a-și face proces(e) de conștiință = a-și reproșa anumite atitudini sau acțiuni.

procesiv, -ă (fr. processif)

personalitate procesivă (psih.) = personalitate cu tendințe de ceartă, de dispută, de a intenta procese repetate și interminabile.

pro dómo (sua)

a pleda pro domo (sua) = a-și susține propria cauză.

productivitate (fr. productivité)

productivitate a muncii = cantitatea de produse obținute în procesul muncii de un lucrător într-o perioadă de timp determinată și într-un sector determinat al activității sociale.

profesiune (fr. profession, lat. professio)

profesiune de credință = declarație publică făcută de cineva asupra convingerilor pe care le are.

profesor, -oară (fr. professeur, germ. Professor)

profesor universitar = funcție didactică în învățământul superior.

programare (<programa)

programare liniară = cea mai simplă formă a programării matematice, care se ocupă cu studiul problemelor de maximizare sau minimizare a unei funcții liniare cu mai multe variabile.

programat, -ă (fr. programmé)

învățământ programat = metodă de învățământ, adaptarea materiei de studiat la ritmul receptării fiecărui elev, după un program care împarte materia în elemente scurte, ușor asimilabile.

programatic, -ă (germ. programmatisch)

muzică (sau lucrare, compoziție etc.) programatică = muzică, lucrare, compoziție care își propune să ilustreze o temă dată.

progresie (fr. progression, lat. progressio)

progresie aritmetică = progresie în care fiecare termen este rezultatul adunării termenului precedent cu un număr constant, numit rația progresiei.

progresie geometrică = progresie în care fiecare termen este rezultatul înmulțirii termenului precedent cu un număr constant, numit rația progresiei.

progresiv, -ă (fr. progressif)

asimilare (sau asimilație) progresivă (fon.) = asimilație în care sunetul modificat se află situat după cel care exercită influența modificatoare.

profit (fr. profit, germ. Profit)

un ce profit = un oarecare beneficiu.

proiect (germ. Projekt, lat. projectus)

proiect de diplomă = lucrare cu caracter tehnic, aplicativ, pe baza căreia studenții institutelor

politehnice, institutelor de arhitectură etc. obțin diploma la sfârșitul studiilor.

proiect de lege = text provizoriu al unei legi, care urmează să fie supus dezbaterii organului legiuitor (și opiniei publice).

proiectant, -ă (germ. Projektant)

dreaptă proiectantă = dreaptă dusă prin fiecare punct al unui obiect, al unei figuri etc. cărora li se construiește proiecția pe o dreaptă, pe un plan, pe o suprafață.

inginer proiectant = persoană care întocmește proiecte.

proiectiv, -ă (după fr. projectif)

geometrie proiectivă = geometrie care studiază proprietățile proiective ale figurilor.

proiecție (fr. projection, lat. projectio)

proiecție cartografică = reprezentare a (unei regiuni a) scoarței Pământului pe o hartă.

propionic (fr. propionique)

acid propionic = acid, omolog superior al acidului acetic, derivat din propan, în unele sinteze organice.

proporție (fr. proportion, lat. proportio)

în proporție cu... = proporțional cu..., potrivit cu....

proporțional, -ă (fr. proportionnel, it. proporzionale, lat. proportionalis)

medie proporțională = rădăcina pătrată a produsului dintre două cantități; medie geometrică.

propriu (lat. proprius, cf. fr. propre)

amor propriu = sentiment al propriei demnități, conștiința valorii proprii.

propriu-zis = de fapt, la drept vorbind.

protecție (fr. protection, lat. protectio)

protecția muncii = ansamblul măsurilor luate pentru a se asigura desfășurarea muncii în condițiile cele mai sigure și mai bune pentru cei care o execută.

protéză (fr. prothèse, lat., gr. prosthesis)

proteză dentară = proteză pe care se fixează dantura falsă.

protoxid (fr. protoxyde)

protoxid de azot = gaz incolor, folosit ca anestezic.

protocól (fr. protocoles, germ. Protokoll, lat. protocollum, gr. protokollon)

a se pune la protocol = a se înscrie în registrele stării civile și parohiale în vederea căsătoriei și a cununiei.

protuberanță (fr. protubérance, cf. lat. protuberantia)

protuberanță inelară (anat.) = segment al encefalului, situat între bulb, pedunculii cerebrali și cerebel.

prúsic (fr. prussique)

acid prusic = acid cianhidric.

psihológic, -ă (fr. psychologique)

moment psihologic = moment potrivit pentru exercitarea unei influențe, pentru a cere ceva etc.

psihologie (fr. psychologie)

psihologia artei = disciplină care își propune examinarea structurilor psihologice definitorii pentru crearea și receptarea valorilor artistice.

psihologie socială = latură a vieții sociale a societății care, împreună cu ideologia și cu științele naturii, alcătuiește conștiința socială.

psihologism (fr. psychologisme)

psihologism lingvistic = curent inițiat de Steintal în Germania și de Potebnea în Rusia, după care unicul obiect de studiu al lingvisticii ar trebui să fie actul individual al vorbirii, înțeles ca un proces psihic, fără nicio legătură cu viața socială.

psihomotór, -oare (fr. psychomoteur)

centru psihomotor = regiune a scoarței cerebrale care intră în acțiune sub influența unei excitații cerebrale fizice.

puerperál, -ă (fr. puerpéral)

febră puerperală = boală infecțioasă la lăuze, datorată pătrunderii în uter a unui agent patogen.

púlbere (lat. pulvis)

a ridica pe cineva din pulbere = a înălța pe cineva într-o situație foarte bună.

a se ridica (a se scula) din pulbere = a evolua, a parveni.

se face (praf și) pulbere = a se distruge.

puls (fr. pouls, lat. pulsus)

a lua (cuiva) pulsul sau a-și lua pulsul = a număra cuiva pulsațiile inimii.

a pipăi pulsul = a căuta să-și dea seama de intențiile cuiva, de starea de spirit a cuiva.
a simți (sau a prinde) pulsul = a înțelege sau a întui exact o situație, o stare de lucruri.

pulsánt, -ă (<pulsa + suf. -ant)

vas pulsant = organ care pompează sângele în corpul albinei.

pultacéu, -ée (fr. pultacé)

anghină (sau amigdalită) pultacée = anghină în care amigdalele sunt acoperite cu un exsudat alb.

punct (lat. punctum, după fr. point)

a ajunge (sau a se găsi, a se afla) la un (sau într-un) punct mort = a ajunge sau a se găsi, a se afla într-un impas.

a fi (sau a se găsi etc.) pe (sau la) punctul de a... (sau, înv., **în punctul...**, **în punct de...**) = a fi gata să...

a fi pus la punct = a fi bine și îngrijit îmbrăcat.

a pune la punct ceva = a aduce ceva la condițiile cerute; a definitiva ceva.

a pune la punct pe cineva = a-i da cuiva o lecție de bună-cuviință.

a pune punct = a termina.

a pune punctul pe „i” = a se rosti cu precizie într-o problemă, nelăsând posibilități de echivoc.

din punct de vedere = sub aspect.

două puncte = semn de punctuație constând din două puncte așezate unul deasupra altuia, care se pune, mai ales, înaintea vorbirii directe sau a unei enumerări.

până la un (sau la acest) punct = până la o anumită limită.

punct cardinal = fiecare dintre cele patru direcții care indică Nordul, Sudul, Estul și Vestul.

punct cu punct = amănunțit, oprindu-se detaliat asupra fiecărei chestiuni.

punct de ochire = loc din țintă în care trăgătorul își potrivește linia de ochire.

punct de plecare (sau de pornire) = a) loc de unde trebuie să plece cineva undeva; b) început.

punct de reper = a) semn sau obiect de orientare pe teren; b) fapt care servește drept sprijin.

punct de solidificare = temperatură la care o substanță începe să treacă din stare lichidă în stare solidă.

punct de vedere = mod cum înțelege cineva o chestiune.

punct medical = unitate medicală primară.

punct mort = situație fără ieșire.

punct slab = parte slabă, loc sensibil.

punct și virgulă = semn de punctuație constând dintr-un punct așezat deasupra unei virgule, care se pune între părțile componente ale unui enunț desfășurat.

punct tipografic = unitate de măsură a lungimii folosită în poligrafie (egală cu 0,376 mm).

puncte de suspensie = semn de punctuație constând din trei puncte așezate în linie orizontală și folosit pentru a arăta că gândirea este întreruptă sau că o parte de propoziție este omisă.

púníc, -ă (lat. punicus, fr. punique)

război punic = nume dat fiecăruia dintre cele trei războaie purtate de Roma antică împotriva Cartaginei.

punk (engl. punk)

mișcare punk = mișcare muzicală și culturală marginală, cristalizată în anii 1976–1977 în Anglia, dar cu durată mai mare în SUA, caracterizată printr-un spirit iconoclast și rebel.

modă punk = modă tinerească stridentă, extravagantă.

pupítru (fr. pupitre)

pupítru de comandă = instalație (în formă de masă înclinată) cu ajutorul căreia se execută comanda, măsurarea și controlul operațiilor unui proces tehnologic sau de altă natură.

purjá (fr. purger)

a purja balastul = a goli balastul de apă prin introducerea aerului sub presiune, la submarine.

púrpură (lat. purpura, cf. fr. pourpre)

purpură retiniană = substanță fotosensibilă de culoare roșie, care se găsește în celulele cu bastonaș de pe retină.

pústulă (lat. pustulă, fr. pustule)

pustulă malignă = formă de localizare pe piele a antraxului.

putatív, -ă (fr. putatif, lat. putativus)

căsătorie putativă = căsătorie încheiată de bunăvoie, dar în necunoașterea unor cauze ce împiedică validitatea ei.

pur (lat. purus, fr. pur)

pur și simplu = nimic altceva decât...

Q

quotient (din fr. quotient, lat. quotiens)

quotient intelectual = raport între vârsta mentală și cea reală a unui copil.

quotient respiratoriu = raport între volumul de bioxid de carbon eliminat și cel de oxigen absorbit în același timp de un organism animal sau vegetal.

R

racém (fr. racème, cf. lat. racemus)

racem compus = panicul.

rachetă (germ. Rakete, rus. raketa)

motor-rachetă = motor la care propulsia se face prin evacuarea cu mare viteză a unui jet gazos.

rachetă cosmică = rachetă de mari dimensiuni servind la plasarea pe orbite a sateliților artificiali și a navelor cosmice. **rachetă meteorologică** = rachetă recuperabilă, dotată cu aparate speciale de măsură, folosită pentru investigații ale atmosferei până la 150 km altitudine.

racórd (fr. raccord)

racord olandez = holendru.

radiativ, -ă (fr. radiatif)

bilanț radiativ (met.) = raportul dintre cantitatea de căldură primită și cea cedată de pământ într-un timp dat.

radiátor (fr. radiateur, germ. Radiator)

radiator electric = aparat electric de încălzire (în care căldura este transmisă prin radiații).

radicál, -ă (fr. radical, lat. radicalis, germ. Radikal)

axă radicală = locul geometric al punctelor din plan care au aceeași putere față de două cercuri date, reprezentat printr-o dreaptă perpendiculară pe linia care unește centrele cercurilor.

plan radical = locul geometric al punctelor din spațiu având aceeași putere față de două sfere date, reprezentat printr-un plan.

raf (germ. Reif)

a pune raful (pe cineva) = a supune (pe cineva).

ráid (fr. raid)

raid-anchetă = anchetă pe o anumită temă efectuată în diferite întreprinderi, localități etc.

ramolismént (fr. ramollissement)

ramolismént cerebral = necroză a unei porțiuni de țesut cerebral, din cauza întreruperii locale a circulației sangvine în urma unei tromboze sau a unei embolii.

rámpă (fr. rampe, germ. Rampe)

a chema la rampă = a cere, prin aplauze, ca artiștii să reapară pe scenă.

a vedea lumina rampei = a intra în repertoriul unui teatru pentru a fi jucat în fața publicului.

rampă de lansare = suport orientabil echipat cu diferite dispozitive de ghidare, de pe care se lansează avioanele catapultate sau unele rachete de luptă.

rang (fr. rang)

rang de frecvență (lingv.) = loc ocupat de un cuvânt, fonem etc. în ordinea frecvenței, organizată descendent.

ranversábil, -ă (fr. renversible)

contrapunct ranversabil (muz.) = scriitură contrapunctică astfel construită încât permite schimbarea ordinii de suprapunere a vocilor.

rapid, -ă (fr. rapide)

tren rapid = tren de mare viteză, care oprește numai în stațiile foarte importante.

rapórt (fr. rapport)

a avea raport = a avea legătură.

a se prezenta (sau a ieși, a fi scos etc.) la (un) raport = a se prezenta (sau a fi chemat) în fața unui superior pentru a-și susține o doleanță sau pentru a răspunde de o greșeală săvârșită.

a-i face cuiva raportul = a comunica unui șef ierarhic o greșeală săvârșită de un subaltern.

în raport cu = în comparație cu.

sub raportul (sau sub raport) = din acest punct de vedere.

raziál, -ă (fr. racial)

discriminare rasială = supunerea cetățenilor de o anumită rasă la tratamente diferențiate, la persecuții.

rátă (germ. Rate)

rata anuală a inflației = creșterea medie a prețurilor de consum într-un an față de anul precedent.

rata dobânzii (ec. pol.) = raportul procentual dintre dobândă și suma împrumutată.

rată a finanțării interne = raportul dintre sursele de autofinanțare și valoarea investiției.

ratificare (ratifica)

instrument de ratificare = document în care se consensuează însușirea unui tratat internațional de către un stat.

rating (angl.) [pron. réting] (engl., fr. rating)

rating service = agenție care stabilește gradul de popularitate a unui produs sau a unei firme.

ratingul riscului de țară = indice prin care se estimează capacitatea și dorința unei țări de a face disponibilă valuta necesară serviciului datoriei externe.

rațional, -ă (fr. rationnel, lat. rationalis)

expresie rațională = expresie algebrică care nu conține extrageri de radical asupra necunoscutei.

mecanică rațională = mecanică teoretică.

număr rațional (mat.) = nume dat unei clase de numere din care fac parte numerele întregi și fracționare, pozitive și negative, precum și numărul zero, și care pot fi exprimate printr-un raport între două numere întregi.

rațiune (lat. ratio)

rațiune de a fi (a unui lucru) = ceea ce justifică existența (unui lucru).

rațiune de stat = teorie politică și diplomatică potrivit căreia interesele generale primează asupra oricăror considerente de drept sau morală.

ravigót (fr. ravigote)

sos ravigot = sos rece picant cu usturoi, muștar, anșoa etc.

reație (fr. réaction)

reație gravitațională = modificare a direcției și a modulului vectorului de viteză caracteristice unei nave spațiale care trece prin apropierea unui corp ceresc, datorită câmpului gravitațional al acestuia.

reație în lanț = proces care se poate reînnoi prin el însuși pentru că o parte a produsului e întotdeauna în stare a reimpulsiona reacția.

reație nucleară = ansamblu de fenomene prin care un nucleu atomic ciocnit de o particulă grea sau de un foton suferă o schimbare a structurii sale.

real (lat. realis, germ. real, it. reale, fr. réel)

funcție reală = funcție având ca domeniu de valori o mulțime de numere reale.

învățământ real = secție a liceului în care se studiază cu precădere științele exacte.

număr real (mat.) = număr-limită al unui șir convergent de numere raționale.

realitate (fr. réalité, lat. realitas, germ. Realität)

a duce (sau a chema, a readuce pe cineva) la realitate = a face (pe cineva) să înțeleagă o anumită situație, să vadă un lucru sub aspectul real.

realism (fr. réalisme)

realism critic = doctrină care admite realitatea lumii înconjurătoare, dar susține că experiența senzorială depinde de mental.

realism naiv = doctrină după care experiența senzorială reprezintă calea de acces directă a subiectului la lucrurile lumii exterioare.

realism politic = atitudine întemeiată pe analiza și aprecierea atentă, multilaterală a fenomenelor și evenimentelor social-politice interne și internaționale, de luare în considerare a tendințelor de dezvoltare a realității.

realism socialist = doctrină estetică adoptată în URSS, care glorifica omul nou, constructor al socialismului.

realiză (fr. réaliser, engl. realize)

a-și realiza viața = a reuși în viață.

rebút (fr. rebut)

a da (sau a cădea etc.) la rebut = a declara (sau a fi declarat) rebut un produs.

recépție (fr. réception, lat. receptio)

discurs de recepție = discurs de admitere ca membru la Academie.

recepție diplomatică = reuniune organizată, în țara de reședință, de o misiune diplomatică cu ocazia sărbătoririi zilei naționale.

recesiune (fr. récession)

recesiune economică = stadiu al ciclului de afaceri în care activitatea economică se află în declin; stagnare temporară a afacerilor;

recesiune glaciară = retragere a ghețarilor determinată de încălzirea climatei.

recesiv, -ă (fr. récessif)

caracter recesiv = caracter ereditar sau genă care nu se manifestă decât în absența genei contrare, dominante.

reciproc, -ă (fr. *réproque*, lat. *reciprocus*)

ecuație reciprocă (mat.) = ecuație care, pe lângă orice soluție dată, admite ca soluție și valoarea inversă a acesteia. **numere reciproce** = numere care, înmulțite unul cu celălalt, dau un produs egal cu unitatea.

figură reciprocă (mec.) = figură cu ajutorul căreia se determină forțele care acționează în barele unei grinzi cu zăbrele.

propoziții (sau **judecăți**) **reciproce** (log.) = propoziții (sau judecăți) în care subiectul uneia poate deveni predicatul alteia, și invers.

reflexiv reciproc (gram.) = formă verbală care arată că acțiunea este făcută în același timp de două sau de mai multe subiecte, fiecare dintre ele suferind, în general, efectele acțiunii făcute de celelalte.

teoremă reciprocă = teoremă ale cărei premise sunt concluziile altei teoreme, și invers.

reconvențional, -ă (fr. *reconventionnel*)

cerere reconvențională = cerere prin care, într-un litigiu, părâtul formulează pretenții împotriva reclamantului în legătură cu acțiunea; reconvențiune.

record (fr. *record*)

a bate recordul (în ceva) = a atinge treapta cea mai înaltă în ceva.

a ține (sau **a deține**) **recordul** (sau **un record**) = a păstra un record stabilit; a fi neîntrecut în...

rectangular, -ă (fr. *rectangulaire*, cf. lat. *rectus*)

coordonate rectangulare = coordonate perpendiculare una pe alta, formând unghiuri drepte.

réctor (lat. *rector*, germ. *Rektor*, fr. *recteur*)

spirit rector (liv.) = conducător spiritual.

reculegere (reculege)

moment de reculegere = moment de tăcere și de meditație în memoria unui dispărut.

recurent, -ă (fr. *récurrent*, cf. lat. *recurrens*)

febră recurentă = boală infecțioasă cu aceleași simptome cu febra tifoidă.

serie recurentă (mat.) = serie al cărei fiecare termen se calculează cu ajutorul termenilor care îl precedă.

recurență (fr. *réurrence*)

formulă de raționament (mat.) = formulă care exprimă orice termen dintr-un șir, în funcție de termenii precedenți.

raționament prin recurență (log.) = demonstrație prin inducție completă, putând enumera toate cazurile cuprinse în clasa despre care se conchide.

recúrs (lat. *recursus*, germ. *Rekurs*, fr. *recours*)

a avea recurs = a avea dreptul de a cere instanței superioare anularea unei hotărâri judecătorești anterioare.

a avea recurs la... = a avea acces la...

recursiv, -ă (fr. *récurсив*)

funcție recursivă (mat.) = funcție de mai multe variabile, având ca domeniu de definiție și ca domeniu al valorilor numerele naturale.

redúce (lat. *reducere*, fr. *réduire*)

a reduce (pe cineva) **la tăcere** = a face pe cineva să tacă.

a reduce la un singur (sau **la același**) **numitor** = a aduce la același numitor.

a reduce o fracție = 1. a suprima factorii comuni de la numitorul și de la numărătorul unei fracții. 2. a restrânge, a limita, a mărgini.

reducére (<reduce)

reducere la absurd = demonstrare a adevărului unei teze prin arătarea faptului că teza contrară este falsă.

reflexiv, -ă (lat. *reflexivus*, germ. *reflexiv*)

diateză reflexivă = diateză care arată că acțiunea unui verb se răsfrânge asupra subiectului gramatical care o execută.

pronume reflexiv = pronume reprezentând persoana asupra căreia se răsfrânge acțiunea verbului reflexiv.

relație reflexivă (mat.) = relație pe care un element o poate avea cu el însuși.

verb reflexiv = verb la diateza reflexivă.

refracție (fr. *réfraction*, lat. *refractio*, -onis)

indice de refracție = număr care caracterizează fenomenul de refracție a unei radiații luminoase sau a unei unde, egal cu raportul dintre viteza de propagare a acelei radiații sau a celor unde în mediul din care provin și viteza lor de propagare în mediul în care pătrund.

refracție astronomică = deviere a razei de lumină a unui astru de la direcția rectilinie, datorată refracției sale în atmosfera terestră.

regie (fr. *régie*, germ. *Regie*)

cheltuieli de regie = cheltuieli de întreținere la o întreprindere sau instituție; cheltuieli la executarea unei lucrări.

în regie proprie = (despre construcții, reparații capitale) executate de beneficiar cu mijloace proprii.

regim (fr. *régime*)

regim alimentar = folosire a alimentelor și a băuturilor în conformitate cu anumite reguli impuse de condițiile de sănătate sau de boală ale unei persoane.

regim hidric = ansamblul fenomenelor de mișcare și de reținere a apei în sol.

regim hidrologic = ansamblul mărimilor variabile caracteristice unei ape sau unui bazin hidrografic.

regim preferențial = acordare de avantaje în relațiile de comerț exterior de către un stat altui stat, pe bază de reciprocitate.

regim vamal = totalitatea dispozițiilor legale care reglementează modul de stabilire și aplicare a taxelor vamale. **regim de economii** = sistem de măsuri având ca scop folosirea cât mai rațională a resurselor materiale, financiare și de muncă în vederea obținerii unor rezultate cât mai bune.

registru (fr. *réglise*, it. *registro*, germ. *Register*)

registru de casă = condică ce se ține obligatoriu de către fiecare casierie și în care se înscriu zilnic, în ordine cronologică, încasările și plățile făcute de aceasta.

registru de stare civilă = condică în care sunt trecute acte de stare civilă privitoare la naștere, căsătorie, deces etc.

registru de nave = instituție de stat sau particulară organizată în scopul stabilirii normelor tehnice de construcție, de recepție și de exploatare a navelor comerciale.

refúz (fr. *refus*)

a trata cu refuz = a refuza.

până la refuz = atât încât nu este loc pentru mai mult.

regrés (lat. *regressus*, fr. *régrès*)

acțiune de regres (jur.) = acțiune prin care cineva care a plătit o sumă de bani din culpa altuia se întoarce împotriva acestuia pentru recuperarea sumei plătite.

regresív, -ă (fr. *régresif*)

asimilare regresivă = fenomen fonetic în care sunetul modificat se află înaintea sunetului care exercită influența modificatoare.

derivare regresivă (lingv.) = mod de formare a unui cuvânt nou prin suprimarea unui afix de la un cuvânt (mai) vechi.

formație regresivă sau **derivat regresiv** = cuvânt format prin derivare regresivă.

mișcare regresivă = mișcare care se face în direcția inversă celei normale.

regulă (fr. *règle*)

de regulă = de obicei, în mod obișnuit.

în (bună) regulă = în ordine, așa cum se cuvine.

în toată regula = după toate regulile, în lege.

regulă de trei compusă = regulă de trei în care cea de a patra proporțională se referă la numere care sunt și ele deduse printr-o regulă de trei.

regulă de trei simplă = regulă de trei în care numerele sunt direct proporționale.

reionánt, -ă (fr. *rayonnant*)

capelă reionantă = capelă care se deschide spre ambulatoriu.

stil reionant = variantă a arhitecturii gotice creată în sec. XIII, caracterizată prin numeroase motive ornamentale, cu imense rozase polilobate și radiante.

relatív, -ă (fr. *relatif*, it. *relativo*, lat. *relativus*)

mișcare relativă (fiz.) = deplasare a unui corp față de un sistem de referință mobil.

pronume (adverb sau adjectiv) **relativ** = pronume (adverb sau adjectiv) care face legătura dintre propoziții subordonate și cuvinte din propozițiile regente pe care le determină.

propoziție relativă = propoziție subordonată introdusă prin pronume sau adverbe pronominale relative sau nehotărâte.

timp relativ = timp care exprimă o acțiune raportată la alt moment decât cel al vorbirii.

relativitate (fr. *relativité*)

teoria relativității = teorie formulată de Einstein, potrivit căreia legile fenomenelor fizice sunt valabile cu o precizie cu atât mai mică cu cât vitezele corpurilor sunt mai mari comparabile cu viteza de propagare a luminii în vid.

reláție (fr. *relation*, lat. *relatio*, -onis, germ. *Relation*)

a da relații = a informa, a referi, a relata.

relații de producție = raporturi economice care se stabilesc între oameni în procesul de producție a bunurilor materiale.

relații diplomatice = relații politice cu caracter de continuitate între state, stabilite prin agențiile diplomatice ale acestora.

relief (fr. relief)

a ieși (sau a scoate, a pune, a reieși) în relief = a (se) remarca.

remanență (fr. rémanence)

remanență electrică = stare de polarizare a unui corp electric păstrată de acesta după anularea câmpului electric polarizator extern.

remanență magnetică = stare de magnetizare a unui corp feromagnetic păstrată de acesta după anularea câmpului de magnetizare exterior.

reminiscență (fr. réminiscence, lat. reminiscencia)

teoria reminiscenței = teorie platoniciană potrivit căreia omul recunoaște ideile pe care le-ar fi contemplat într-o existență anterioară.

remorcă (fr. remorque)

(a fi sau a sta, a (se) pune etc.) la remorca (cui-va sau a ceva) = (a fi sau a deveni) dominat, dependent de cineva sau de ceva; a fi subordonat cuiva; a depinde de cineva sau de ceva.

remú (fr. remous)

remuu de aer (met.) = zonă instabilă a sistemului baric, unde apar curenți ascendenți și descendenți.

rentabilitate (fr. rentabilité)

rata rentabilității = raport între profitul net și capitalul permanent.

repetiție (fr. répétition)

armă cu repetiție = armă cu care se pot trage mai multe focuri (reîncărcându-se automat).

repetiție generală = ultima repetiție (cu decouri și costume) făcută înainte de spectacol.

réplcă (fr. réplique, lat. replica)

a da (sau a vorbi în) replică = a răspunde (în cursul unor dezbateri) combătând afirmațiile și atacurile părții adverse.

a fi tare în replici = a găsi prompt răspunsul cel mai potrivit într-o discuție.

reportaj (fr. reportage)

car de reportaj = autovehicul special dotat pentru înregistrări sau transmisiuni de radiodifuziune ori televiziune în afara studiourilor.

reprezentanță (germ. Repräsentanz, it. rappresentanza)

reprezentanță diplomatică = organ permanent de stat pentru relațiile externe aflat pe teritoriul unui alt stat.

reprezentanță națională = organ de stat constituit din totalitatea deputaților.

reprezentare (<reprezentă)

cheltuieli de reprezentare = sume prevăzute într-un buget cu scopul de a acoperi cheltuielile rezultate din îndeplinirea funcțiilor oficiale pe care le deține o persoană.

reprezentare topografică = înscriere pe un plan, pe o hartă etc. a detaliilor de pe teren cu ajutorul semnelor topografice.

repúne (fr. reposer)

a repune pe cineva sau ceva în drepturi (sau, rar, în drept) = a-i reda cuiva drepturile.

a repune piciorul (unde-va) = a sosi din nou (unde-va); a pătrunde din nou.

resórt (fr. ressort, germ. Resort)

(a fi) de resortul (cui-va) = (a ține) de competența, de specialitatea cuiva; a intra în atribuțiile cuiva.

autoritate de resort = autoritate sub a cărei jurisdicție intră o problemă și care are competența de a o rezolva.

respéct (fr. respect, lat. respectus)

a pune (pe cineva) la respect = a impune cuiva o atitudine respectuoasă; a pune pe cineva la punct.

a ține (pe cineva) la (sau în) respect = a ține pe cineva la distanță; a nu lăsa pe cineva să devină familiar.

respectele mele = formulă de salut.

resórt (fr. ressort)

autoritate de resort = autoritate în competența căreia intră rezolvarea unei probleme.

respéct (fr. respect, lat. respectus)

a ține (pe cineva) la respect = a ține (pe cineva) la distanță.

respirăție (fr. respiration, lat. respiratio)

respirație artificială = mijloc de reanimare care constă în efectuarea unui ansamblu de

mişcări ce se execută asupra corpului unei persoane, pentru a provoca reluarea mișcărilor respiratorii normale, întrerupte în caz de asfixiere, sincopă etc., în vederea introducerii și scoaterii alternative și ritmice a aerului din plămâni.

operă (sau studiu, lucrare) de largă respirație = operă (sau studiu, lucrare) de mare amploare, complexă.

restricție (fr. restriction, lat. restrictio)

fără restricție = fără rezerve, pe deplin.

reticular, -ă (fr. réticulaire)

substanță reticulară (anat.) = formație de celule nervoase dispuse în rețea în trunchiul cerebral.

reticulat, -ă (fr. réticulé)

formație reticulată = formație anatomică situată între tubul rahidian și mezencefal.

retortă (germ. Retorte)

cărbune de retortă = cărbune dur, bun conductor de electricitate, care se depune pe pereții retortelor în care se distilează cărbunele la fabricarea gazului de iluminat și care se întrebuințează la fabricarea electrozilor.

retrăgere (retrage)

ofițer în retragere = ofițer care, din cauza vârstei sau a invalidității, a ieșit din cadrele active ale armatei.

retragere cu torțe = paradă, manifestație făcută seara cu făclii aprinse.

rétro (fr. rétro)

a face un retro (la biliard) = a executa o lovitură care să imprime bilei o mișcare înapoi.

retrograd, -ă (fr. rétrograde, lat. retrogradus)

amnezie retrogradă = formă de amnezie prin pierderea amintirilor vechi.

retrospectiv, -ă (fr. rétrospectif, lat. retro)

expoziție retrospectivă = expoziție de artă plastică unde se prezintă opere din trecut (ale unui artist, ale unei școli, ale unei epoci).

revedere (<revedea)

La revedere! = formulă de salut la despărțire.

reverberație (fr. réverbération)

cuptor cu reverberație = cuptor de topit cu acoperișul boltit și căptușit cu cărămidă refractară, în care încălzirea materialului se face prin

contactul cu gazele de ardere și prin radierea căldurii din acoperiș.

reverberație artificială = realizare cu mijloace acustice, electromagnetice, electromecanice sau electrice a unor efecte asemănătoare celor produse de reverberația naturală.

revérs (fr. revers, lat. reversus, germ. Revers)

reversul medaliei = partea cealaltă, neplăcută a unei situații, a unui lucru.

revistă (it. rivista, după fr. revue)

a trece în revistă = a trece de la lungul frontului unei formații militare care dă onorul; a inspecta trupele adunate în acest scop într-o anumită formație; a examina pe rând, succesiv.

revistă de front (sau de bord) (mil.) = inspecție a trupelor (sau a echipajului navei) de către comandant pentru verificarea gradului de pregătire, a stării echipamentului, armamentului și tehnicii de luptă.

revoluție (fr. révolution, lat. revolutio, germ. Revolution)

revoluție culturală = proces de transformare radicală în domeniul ideologiei și culturii, care însoțește o revoluție socială.

revoluție industrială = proces complex de transformare calitativă a bazei tehnice a producției.

revoluție socială = acțiune socială de transformare radicală calitativă a societății, prin care se realizează trecerea de la o formațiune inferioară la alta superioară.

revoluție tehnico-științifică = proces contemporan care determină schimbări radicale în domeniul forțelor de producție, prin dezvoltarea accelerată a științei și tehnicii, prin perfecționarea proceselor tehnologice.

revolver (fr. revolver, cf. engl. revolve)

sistem-revolver = tip de dispozitiv care declanșează automat mișcările succesive ale unei piese de mașină.

strung-revolver = strung universal care servește la prelucrarea în serie a pieselor de formă complicată.

rezervă (fr. réservoir, lat. reservare)

a-și rezerva dreptul de a... = a-și păstra pentru sine dreptul de a...

rézervă (fr. réserve)

cu multă rezervă sau cu toată rezerva = cu îndoielă, fără siguranță, fără a-și lua răspunderea

pentru autenticitatea, veridicitatea, exactitatea sau oportunitatea unui fapt.

de rezervă = care poate înlocui, la nevoie, o piesă tehnică, un obiect, o persoană.

fără rezervă = fără reticențe; cu totul, în întregime.

ofițer de rezervă = ofițer care nu face parte din cadrele active ale armatei.

rezervă alcalină (fiziol.) = cantitate de bicarbonat de sodiu din plasmă, exprimată în cm³ de bioxid de carbon care se degajează din 100 ml de plasmă la presiunea parțială a bioxidului de carbon de 40 mm mercur și la temperatura corpului.

rezervă bugetară = parte din veniturile unui buget, constituită ca rezervă în scopul acoperirii unor cheltuieli neprevăzute sau în cazul nerealizării integrale a veniturilor.

rezervă lichidă = a) totalitatea mijloacelor bănești, existente sub orice formă, negrevate de nici o sarcină, disponibile la o bancă, la o întreprindere etc.; b) aurul disponibil în monede sau în lingouri, precum și valutele și devizele liber convertibile în aur, destinate operațiilor internaționale.

rezervă succesorală (sau **legală**) (jur.) = parte dintr-o avere succesorală de care testatorul nu poate dispune liber, fiind rezervată de drept unor anumiți moștenitori.

rezervă-aur (fin.) = cantitatea de aur pe care o păstrează băncile de emisiune ca garanție pentru biletele de bancă puse în circulație și pentru lichidarea datoriilor către alte țări, în cazul când acestea nu pot fi achitate prin livrări de mărfuri obișnuite.

rezerve de stat (ec. pol.) = cantitate de bunuri materiale dintre cele mai importante acumulate și centralizate cu scopul de a asigura continuitatea procesului de producție și necesitățile de consum ale populației, în cazul ivirii unor greutăți neprevăzute.

rezerve interne = posibilități existente într-o întreprindere, a căror descoperire și folosire permit, fără investiții suplimentare mari, să se realizeze cantități sporite de produse.

sub toate rezervele = fără nicio garanție. **sub rezerva...** = cu condiția...

rezervór (fr. **réservoir**)

toc rezervor = stilou.

rezistență (fr. **résistance**, it. **resistenza**)

rezistența materialelor = ramură a mecanicii care se ocupă cu studiul comportării corpu-

rilor deformabile, când se exercită asupra lor forțe din afară, și cu studiul dimensiunilor pe care acestea trebuie să le aibă ca să nu-și modifice forma.

rezoluție (fr. **résolution**, lat. **resolutio**)

a face rezoluțiune = a se hotărî.

rezonanță (lat. **resonantia**, fr. **résonance**, it. **risonanza**)

cutie de rezonanță = cutie care produce rezonanța unui instrument cu coarde.

teoria rezonanței = concepție reprezentând o dezvoltare a teoriei mezomeriei, care stabilește, cu ajutorul unor metode ale mecanicii cuantice, structura particulelor chimice.

rezonator, -oare (fr. **résonateur**)

rezonator acustic = aparat care intră în oscilație numai când este lovit de unde sonore de o anumită frecvență și care este folosit pentru analizarea sunetelor compuse.

rezonator electric = circuit în care apare un curent electric atunci când se găsește într-un câmp electromagnetic alternativ.

ribónic (it. **ribonico**)

acid ribonic = acid care intră în compoziția ribozei.

ribonucleic (fr. **ribonucléique**)

acid ribonucleic = acid care se găsește în toate celulele vegetale și animale, având un rol deosebit de important în procesele biologice.

rival, -ă (fr. **rival**, lat. **rivalis**, germ. **Rival**)

fără rival = cu care nu se poate măsura nimeni; fără pereche, fără asemănare, inegalabil.

rocădă (fr. **rocade**, germ. **Rockade**)

a face o rocădă (sau **rocada**) = a schimba pe cineva (sau ceva) cu altcineva (sau altceva).

arteră de rocădă = arteră rutieră destinată circulației de tranzit, amenajată în exteriorul unei localități.

rococó (fr. **rococo**)

stil rococo = stil de ornamentație în arhitectură și arta decorativă din sec. XVIII, de origine franceză, care urmează barocului, printr-o deosebită bogăție a decorului, prin tendința spre asimetrie și spre complicare a planurilor arhitectonice, printr-o cromatică bogată etc.

rodanhídric (<fr. **rhodanhydrique**)

acid rodanhidric = acid tiocianic.

rogătorie (fr. rogatoire, lat. rogare)

comisie rogatorie = comisie delegată de un tribunal să facă un act de procedură sau de instrucție judiciară la cererea unui alt tribunal.

rol (fr. col/roulé)

guler rol = guler în formă de rulou.

romăică (fr. romaïque, gr. romaikos)

limba romăică = limba neogreacă.

român, -ă (lat. romanus)

cifre romane = cifre reprezentate prin litere sau combinații de litere din alfabetul latin.

biserica romană = Biserica catolică; catolicism.

românic, -ă (lat. romanice (loqui), germ. romanisch)

artă romanică = artă dezvoltată, mai ales în arhitectură, în țările europene supuse influenței catolice, în sec. X-XIII, care preia unele trăsături ale artei bizantine și în special elemente din arta carolingiană (edificii caracterizate prin severitate, masivitate și robustețe, savante jocuri de volume prismatice și cilindrice ale navelor, absidelor și turnurilor etc.).

limbă romanică = limbă care își are originea în limba latină; neolatin.

râmpă (fr. rampe, germ. Rampe)

a chema la rampă = a cere prin aplauze revenirea artiștilor pe scenă.

a vedea lumina rampei = a intra în repertoriul unui teatru, a fi jucat în fața publicului.

rampă de lansare = suport echipat cu diferite dispozitive de orientare și echitare de pe care se lansează avioanele catapultate sau rachetele.

rombic, -ă (fr. rhombique)

sistem rombic (min.) = sistem de cristalizare având ca formă fundamentală o prismă dreaptă cu bazele romburi.

romboédric, -ă (fr. rhomboédrique)

sistem romboedric = sistem de cristalizare, având ca formă fundamentală o prismă dreaptă cu bazele triunghiuri.

rang (fr. rang)

rang de frecvență = loc ocupat de un cuvânt fonem în ordinea frecvenței, organizată descendent.

rond, -ă (fr. rond, germ. Runde)

a fi de rond sau a face rondul = a fi însărcinat cu inspecția (santinelelor) sau a face inspecție.

a-și face rondul = a face inspecția santinelor; a face un control.

ofițer de rond = ofițer însărcinat cu controlul santinelor pe garnizoană.

peniță rondă = peniță specială cu vârful lat, cu care se pot scrie literele rotunde.

scriere (sau literă) rondă = fel de scriere cu litere rotunde, groase și drepte; literă astfel scrisă.

rotativ, -ă (fr. rotatif, engl. rotative, it. rotativo)

presă rotativă = presă de imprimat la care suportul clișeului și organul de presiune sunt cilindrice.

motor rotativ = motor cu cilindrii rotativi, patentat de unele fabrici de automobile.

rotăție (fr. rotation, lat. rotatio, germ. Rotation)

prin rotație = cu schimbul, revenind pe rând.

rotația capitalului = circuitul capitalului industrial, privit ca un proces care se repetă periodic.

rotația mijloacelor circulante = proces de schimbare succesivă, neîntreruptă a formelor funcționale pe care le îmbracă mijloacele circulante în trecerea lor din sfera circulației.

rulânt, -ă (fr. roulant)

pod rulânt = macara construită în formă de pod, care se poate deplasa în toate direcțiile.

material rulânt = totalitatea vehiculelor care circulă pe liniile ferate.

rulétă (fr. roulette)

ruletă rusească = joc de noroc cu puternică implicație psihopatologică, în care partenerii mizează pe însăși viața lor, îndreptând spre tâmplă un pistol automat încărcat cu un singur glonte, care are o poziție necunoscută.

rulmént (fr. roulement)

fond de rulment = materiile prime și celelalte materiale necesare procesului de producție, precum și mijloacele bănești necesare funcționării continue a unei întreprinderi.

rutier, -ă (fr. routier)

tractor rutier = tractor rapid, în general cu roți, folosit în orașe și pe șosele la transportarea remorcilor.

transport rutier = transport făcut pe șosea.

S

sabátic, -ă (fr. sabbatique)

an sabatic = an de studiu acordat periodic universitarilor din anumite state, în care aceștia nu au obligații didactice.

sablát (<sabla)

mașina de sablat = mașina cu care se face operația de sablare.

sácru, -ă (lat. sacer)

foc sacru = vocație, talent.

sáfic (fr. saphique, lat. sapphicus, gr. sapphikos)

strofa safică = strofă compusă din trei versuri safice și unul adonic.

vers safic = vers endecasilabic, cu cinci picioare, cu cezură după al doilea picior, folosit în poezia lirică antică.

sagital, -ă (fr. sagittal, cf. lat. sagittalis)

sutură sagitală = sutura care unește cele două oase parietale.

saharián, -ă (fr. saharien)

limbi sahariene = limbi negro-africane vorbite la nord și vest de lacul Ciad și în sudul deșertului Libiei.

salicilic, -ă (fr. salicylique)

acid salicilic = preparat chimic pe bază de fenol, în formă de cristale albe, întrebuințat în medicină, în industria coloranților și a conservelor alimentare.

salivár (fr. salivaire, lat. salivarius)

glande salivare = glande care secretă saliva.

salmástru, -ă (it. salmastro, cf. lat. salmacedus)

apă salmastră = amestec de apă dulce și apă sărată, întâlnit în special în zonele unde se varsă un fluviu în mare; apă slab sărată.

salón (fr. salon, cf. it. salone)

salon literar = loc de reuniune în scopul unor discuții, de obicei literare și filozofice.

salpétu (fr. salpêtre)

salpetru de Chile = azotat de sodiu.

salpetru de India = azotat de potasiu.

salt (lat. saltus, it. salto)

salt calitativ = moment, stadiu constând în schimbarea în bine a calității unui obiect sau a unui proces

triplu salt = probă athletică de săritură în lungime, constând din trei sărituri consecutive.

salvá (lat. salvare, cf. it. salvare)

a salva aparențele = a face față; a ascunde realitatea, prezentând numai aspectul voit.

sálvă (fr. salve, it. salva)

salvă de salut = salvă trasă, fără proiectile, în diferite ocazii festive.

sangvín, -ă (fr. sanguin, cf. lat. sanguineus)

temperament sangvin = temperament vioi; impulsiv; sanguinic.

sanitár, -ă (fr. sanitaire, cf. lat. sanitas)

agent sanitar = persoană din cadrul personalului medical inferior care se ocupă cu îngrijirea bolnavilor (în special în mediul rural).

punct sanitar = mică unitate de asistență medicală în întreprinderi sau în locuri de muncă izolate.

sanscrit, -ă (fr. sanscrit)

limba sanscrită = limba literară a Indiei vechi, în care sunt scrise numeroase opere din literatura clasică indiană.

sárdă (it. sardo, fr. sarde)

limba sardă = limbă romanică în Sardinia.

sasaníd, -ă (fr. sassanide)

artă sasanidă = artă dezvoltată în Iran în sec. III-VII, care se caracterizează prin monumentalitatea edificiilor și, în general, a multora dintre operele sale (statui, reliefuri rupestre), ca și prin reprezentarea unor scene de invadare și de luptă, de vânătoare și de triumf, care preamărește puterea despotică a suveranilor.

satelít (fr. satellite, cf. lat. satelles)

satelit artificial = corp metalic de forme diverse, prevăzut cu aparataj științific, lansat de satanți în spațiul interplanetar cu ajutorul unei rachete și care se rotește în jurul Pământului.

satíric, -ă (fr. satyrique, lat. satiricus)

dansuri satirice = dansuri licențioase executate în reprezentațiile de drame satirice.

dramă satirică = (la greci) poem dramatic, patetic și comic, în care corpul era compus din satiri.

satisfăcție (fr. satisfaction, lat. satisfactio)

a cere (sau a da) satisfacție = a) a cere (sau a da cuiva) dreptate, câștig de cauză; b) a provoca (sau a accepta o provocare) la duel.

saturât, -ă (fr. saturé)

vapori saturați = vapori având densitate maximă pentru presiunea și temperatura la care se află.

soluție saturată = soluție cu o concentrație maximă pentru presiunea și temperatura la care se află.

saturație (fr. saturation, lat. saturatio, -onis)

până la saturație = a) până la completarea tuturor valențelor libere; b) (fig.) la nivelul de la care cineva nu mai poate suporta.

saturnian, -ă (fr. saturnien)

perioadă saturată = perioadă anterioară revoluției geologice care a dat continentelor forma actuală.

saturnin, -ă¹ (fr. saturnin)

colici saturnine = colici pricinuite de o intoxicație cu plumb.

saturnin, -ă² (fr. saturnien)

vers saturnin = vers iambic de șapte silabe, întâlnit în poezia latină arhaică.

scapular (fr. scapulaire)

centură scapulară = claviculele și omoplații; bucată de stofă purtată de unii călugări pe umăr.

scenă (fr. scene, it. scena)

a părăsi scena = a se retrage din teatru (fig.) dintr-o activitate oarecare.

a pune în scenă = a organiza felul în care se va reprezenta o piesă de teatru.

a-i face cuiva o scenă (sau scene) = a aduce cuiva reproșuri cu vorbe violente, amenințări, plâns.

scenic, -ă (fr. scénique, it. scenico, lat. scaenicus, gr. skenikos)

perspectiva scenică = vedere generală a unui decor.

spațiu scenic = partea scenei expusă vederii publicului.

schépsis (gr. skepsis)

cu schépsis = cu judecată, cu chibzuință.

ski (fr., norv. ski)

ski nautic = sport nautic în care executantul, tras de o barcă cu motor, alunecă pe apă, menținându-se pe una sau pe două scânduri; water-ski.

sciatic, -ă (fr. sciatique, cf. lat. sciaticus, gr. ischion)

nerv sciatic = nerv care pornește din partea inferioară a măduvei spinării și se ramifică în toată partea de jos a corpului.

scleróză (fr. sclérose)

scleroză în plăci = boală prin leziuni cu multiple focare de demielinizare, diseminate în sistemul nervos central, putând antrena tulburări neurologice diverse.

scriptic, -ă (<scripte)

fond scriptic = fond destinat pentru plata personalului angajat în schemă.

personal scriptic = personal angajat în schemă, bugetar.

scor (fr., engl. score)

scor alb = rezultatul unui meci în care niciuna dintre echipe nu a reușit să marcheze vreun gol; meci nul.

scriptural, -ă (fr. scriptural)

monedă scripturală = mijloc de plată, altul decât biletele de bancă sau piesele monede.

scrúpul (fr. scrupule, it. scrupolo, cf. lat. scrupulus)

fără (sau lipsit de) scrupule = fără nici un considerent moral, imoral; incorect.

scrutin (fr. scrutin, cf. lat. scrutinium)

a despuia scrutinul = a deschide urna și a număra voturile.

scúză (it. scusa, cf. fr. excuse)

a cere scuze = a mărturisi părerea de rău pentru o greșeală săvârșită; a cere iertare.

sebacéu (fr. sebace, cf. lat. sebaceus)

chist sebaceu = umflătură apărută sub piele datorită hipertrofiei glandelor sebacee.

glande sebacee = glande situate în piele la rădăcina părului și care secretează sebumul.

secluziune (fr. séclusion)

secluziune pupilară = aderența marginii pupilei la irisului la cristalini.

secesión (fr. secession)

stil secesion = stil în artele decorative în Occident.

secretăr (fr. secretaire)

secretar de redacție = colaborator din redacția unei publicații care centralizează și coordonează materialul pregătit pentru tipar.

secretar de stat = înalt funcționar care conduce un departament ministerial.

secretar general = înalt funcționar însărcinat cu organizarea și conducerea unor adunări, organisme, societăți etc.

secretór (fr. secreteur)

țesut secretor = țesut vegetal care produce secreții.

sectór (fr. secteur, rus. sektor, lat. sector)

sector social-economic = parte a economiei bazată pe o anumită formă de proprietate asupra mijloacelor de producție.

secúnd, -ă (fr. second, lat. secundus)

secund (arbitru) = (volei, baschet, hochei etc.) arbitru care secondează pe arbitrul principal în conducerea unei competiții.

secundár, -ă (fr. secondaire, lat. secundarius)

ac secundar = ac al ceasornicului care indica secunde.

curs secundar = ciclu școlar care urma după ciclul primar.

era secundară = a doua eră geologică, caracterizată prin apariția primelor păsări, mamifere și pești osoși; era mezozoică. **fenomen secundar** = fenomen patologic puțin important, care apare în cursul unei boli, ca efect al fenomenelor ei caracteristice și care nu influențează cursul bolii.

medic secundar = medic care, în urma unui concurs, este admis să lucreze într-o clinică între 3 și 5 ani, în vederea specializării sale.

profesor secundar = profesor care predă în cursul secundar.

propoziție secundară (gram.) = propoziție care nu este de sine stătătoare, depinzând în frază de propoziția principală (din punctul de vedere al înțelesului).

sifilis secundar = sifilis aflat în a doua fază, caracterizat prin apariția unor erupții pe piele.

securitate (fr. securite, lat. securitas)

Consiliu de securitate = principalul organ permanent al O.N.U., care are ca sarcină

fundamentală menținerea păcii și securității internaționale.

securitate colectivă = stare a realităților dintre state, create prin luarea de măsuri de apărare comună împotriva unei agresiuni.

secúsă (fr. secousse)

secusă musculară = contracție musculară provocată de aplicarea unui stimul electric.

sedentár, -ă (fr. sédentaire, lat. sedentarius)

animale sedentare = animale nevertebrate care stau temporar în galerii pe care și le fac singure.

parte sedentară = parte a unităților militare care nu participă la război, având atribuții administrative.

păsări sedentare = păsări care nu migrează în timpul iernii.

sedimentár, -ă (fr. sédimentaire)

proces sedimentar = proces de formare a sedimentelor.

rocă sedimentară = rocă rezultată prin depunerea materialelor provenite în urma alterării sau dezagregării unor roci preexistente.

sedúctie (fr. seduction, lat. seduction)

seducție de minore = infracțiune săvârșită de un bărbat care, prin promisiuni de luare în căsătorie, determină o minoră să aibă raporturi sexuale cu el.

segment (fr. segment, lat. segmentum)

segment cerebral = centru nervos. **segment de cerc** = porțiune dintr-un cerc cuprinsă între o coardă și un arc subîntins.

segment de dreapta = porțiune dintr-o dreaptă mărginită de două puncte.

segregáție (fr. segregation, lat. segregatio)

segregație rasială = politică de discriminare constând în separarea persoanelor de origini sau rase diferite din interiorul aceiași țări; discriminare rasială.

seísmic, -ă (fr. seismique)

stație seismică = complex de aparatură pentru înregistrarea undelor seismice. **regiune seismică** = regiune în care cutremurele de pământ sunt frecvente și puternice.

unde seismice = unde elastice care se răspândesc în scoarța terestră, fiind provocate de cutremure sau de explozii artificiale.

seismál, -ă (fr. seismal)

linie seismală = direcția unde de zguduire într-un seism.

selectív, -ă (fr. sélectif, germ. selektiv)

cercetare selectivă (statist.) = cercetare a unei colectivități pe baza unui eșantion.

selectór, -oare (fr. selecteur)

selector telefonic = mecanism într-o centrală telefonică automată, servind la alegerea liniei care corespunde numărului telefonic cerut.

selécție (fr. selection, lat. selectio)

selectie artificială = sistem de măsuri luate pentru îmbunătățirea speciilor animale și vegetale, constând în selecționarea, în vederea reproducției a indivizilor care întrunesc cele mai multe calități.

selectie naturală = fenomen natural constând în persistența și continua evoluție a speciilor cu o mai mare putere de adaptare la mediu și dispariția celor mai puțin dotate.

selénic, -ă (fr. sélénique)

acid selenic = acid foarte tare, foarte avid de apă, asemănându-se în multe privințe cu acidul sulfuric.

self (engl. self)

bobină de self = bobină folosită în telegrafia fără fir, constituind rezistențe intercalate în circuite pentru a regla lungimea de undă.

semántic, -ă (fr. sémantique, cf. gr. sema)

câmp semantic = ansamblu de cuvinte aflate într-o strânsă corelație de sens.

semantica artei = ramură a semanticii care se ocupă cu înțelesul cuvintelor folosite în limbajul literar.

semantică generală = curent teoretic care cercetează limbile naturale din punct de vedere sociologic și pragmatic.

semidiamétru (it. semidiametro)

semidiametru aparent = unghiul sub care se vede de pe Pământ jumătate din diametrul discului solar sau lunar.

semidiúrn, -ă (engl. semidiurnal, fr. demi-diurne)

maree semidiurnă = tip de maree caracterizat prin producerea alternativă în 24 de ore a două marea înalte și două joase.

seminár (fr. séminaire, lat. seminarium)

seminar internațional = reuniune internațională consacrată dezbaterii de către experți a unei teme de interes specific.

seminar pedagogic = instituție de învățământ pentru pregătirea cadrelor didactice.

semiprețios, -oasă (fr. semi-précieux)

piatră semiprețioasă = mineral cristalizat transparent sau translucid, în culori variate, cu duritate mare, folosit la bijuterii de mai mică valoare.

semiprofil (<semi-+ profil)

în semiprofil (rar) = astfel încât să se vadă o parte din profil.

semicircular, -ă (fr. semi-circulaire)

canale semicirculare = cele trei canale care alcătuiesc partea superioară a urechii interne.

semidiamétru (it. semidiametro)

semidiametru aparent = unghiul sub care se vede de pe Pământ jumătate din diametrul discului solar sau lunar.

semidiúrn, -ă (engl. semidiurnal, fr. demi-diurne)

marée semidiună = tip de marée caracterizat prin producerea alternativă în 24 de ore a două marea înalte și două joase.

semític, -ă (fr. sémitique)

limbi semitice = ramură a familiei de limbi hamito-semitice.

semitón (it. semitono, fr. semi-ton)

semiton cromatic = semiton din două trepte care au aceeași denumire.

semiton diatonic = semiton din două trepte alăturate cu numiri diferite.

semnál (fr. signal)

a da semnalul = a lua inițiativa, a începe o acțiune.

număr semnal = exemplar dintr-o carte sau publicație periodică, pe care se dă bunul de difuzare al redactorului respectiv.

semnal de alarmă = dispozitiv montat în vagoanele de călători, care, în caz de primejdie, poate fi acționat de orice călător, pentru a frâna trenul.

semnal rutier = indicator de circulație.

semnal topografic = baliză; exemplar.

sens (fr. sens, lat. sensus)

fără sens = fără rost, la întâmplare.

într-un anumit sens = privind lucrurile într-un anumit mod, dintr-un anumit punct de vedere, sub un anumit raport.

în sensul cuiva = potrivit vederilor, părerilor cuiva.

sens unic = sistem de circulație a vehiculelor într-o singură direcție pe arterele cu mare afluență, putându-se folosi toată lățimea părții carosabile.

senzație (fr. sensation, lat. sensatio)

a avea senzația că... = a simți, a i se părea că...

a face senzație = a produce o impresie foarte puternică, a face vâlvă.

de senzație = senzațional.

senzitivmotor (fr. sensitivo-moteur)

nerv senzitivmotor = nerv constituit din fibre senzitive și motoare.

separație (fr. séparation, lat. separatio)

separația puterilor = principiul fundamental de organizare a statului burghez, potrivit căruia în stat acționează trei puteri: legislative, executive și judecătorească exercitate de organe diferite, cu drept de control reciproc.

separație de bunuri = regim matrimonial în unele state, caracterizat prin păstrarea de către femeie a liberei dispunerii asupra bunurilor sale aduse în căsătorie.

sept (germ. Septum)

sept nazal = perete cartilaginoso-osos care desparte fosele nazale.

séptic, -ă (fr. séptique, cf. gr. septikos)

maladie septică = boala cauzată de microbi.

sergént (fr. sergent)

sergent major = grad superior sergentului și inferior plutonierului, primul grad de subofițer.

seriál, -ă (it. seriale, fr. seriel. engl. serial story)

muzica serială = serialism.

série (fr. série, lat. series)

în serie = (produs, fabricat) în număr mare, după același tip.

serie statistică = șir paralel a două caracteristici corelate după un anumit criteriu.

seriós, -oasă (fr. sérieux, cf. lat. med. serius)

a lua (pe cineva sau ceva) în serios = a acorda toată atenția unei persoane sau unui lucru.

serós, -oasă (fr. séreux)

membrană seroasă = membrane care căptușesc unele organe, constituită din două foi subțiri între care se găsește o seriozitate; membrane care protejează articulațiile osoase.

servíciu (fr. service, it. servizio, lat. servitium)

a face un rău serviciu cuiva = a face cuiva (fără voie) o neplăcere.

a fi (sau a se pune) în serviciu cuiva (sau a ceva) = a se devota unei persoane sau unei idei, unei cauze.

scară de serviciu = scară secundară într-un imobil.

serviciu comandat = misiune specială încredințată cuiva spre executare.

serviciu divin = slujbă religioasă.

serviciu militar = stagiul militar.

state de serviciu = listă a posturilor, a funcțiilor ocupate de un funcționar, de un militar.

sesiúne (fr. session, lat. sessio)

sesiune de examene = perioadă de timp în care au loc examene.

set (engl., fr. set)

set de cromozomi = totalitatea cromozomilor cu care contribuie unul din genitori la formarea zigotului.

sex (fr. sexe, lat. sexus)

a face sex = a face dragoste.

sexul slab (sau frumos) = femeile.

sexul tare (sau viril) = bărbații.

sextíl (fr. sextile)

an sextil = 1. (în calendarul republican francez) an care avea o zi în plus. 2. (astr.) poziție a unei planete al cărei unghi pe direcția Pământ-Soare (Lună) și Pământ-planetă se ridică la 60.

sezínár, -ă (sezină + suf. -ar)

moștenitor sezinar = moștenitor care se bucură de sezină.

sezón (fr. saison)

de sezon = propriu, potrivit unui anumit sezon.

sezoniér, -ă (fr. saisonnier)

muncitor sezonier = muncitor angajat pentru anumite munci legate de sezon.

sferă (lat. sphaera, gr. sphaira)

sferă de influență = întindere, teritoriu, mediu etc. în cuprinsul căruia se exercită influența cuiva sau a ceva.

sferă neproductivă = totalitatea activităților, a sectoarelor din cadrul economiei naționale care consumă muncă socială, fără a crea bunuri materiale.

siaméz (fr. siamois)

frați siamezi = gemeni care s-au născut cu corpurile lipite.

pisică siameză = pisică cu ochi albaștri, cu părul cafeniu și mătăsos și cu coada scurtă, originară din Extremul Orient.

sibilánt, -ă (fr. sibilant)

consoană sibilantă = consoană șuierătoare sau siflantă.

sicilián, -ă (fr. sicilien, it. siciliano)

apărare siciliană = sistem de apărare la jocul de șah.

casată siciliană = numele unui sortiment de casată.

siderál, -ă (fr. sideral, lat. sideralis)

an sideral = intervalul de timp în care Pământul efectuează o revoluție în jurul Soarelui.

zi siderală = interval de timp între două treceri consecutive ale unei stele la același meridian.

sigmoíð, -ă (fr. sigmoide. cf. gr. sigmoides)

valvule sigmoide = cute membranoase situate la originea arterei aorte și a arterei pulmonare.

signatúrá (fr. signature)

signatură a unei substituții = (pentru o substituție dată) numărul +1 dacă substituția echivalează cu un număr par de traspoziții, numărul -1 dacă aceasta echivalează cu un număr impar de traspoziții.

silícic (fr. [acide] silicique)

acid silicic = acid oxigenat al siliciului.

siluétă (fr. silhouette)

a face siluétă (fam.) = a deveni zvelt, a slăbi.

simból (lat. symbolum, fr. symboles, germ. Symbol)

simbol chimic = mod convențional de notare a atomilor elementelor chimice folosit în scrierea formulelor și a ecuațiilor chimice.

simbolul credinței = rugăciune care reprezintă expunerea succintă a dogmelor fundamentale ale religiei creștine; crezul.

simbol matematic = semn care reprezintă noțiuni, obiecte sau operații matematice.

simbolism (fr. symbolisme)

simbolism fonetic = capacitatea structurii fonetice a unui cuvânt de a sugera sau a întări noțiunea pe care o desemnează.

simétric, -ă (fr. symétrique)

funcție simetrică = funcție a mai multor variabile care nu se schimbă dacă se permută variabilele.

relație simetrică (mat.) = relație între elementele unei mulțimi în care, dacă un anumit element este în relație cu un al doilea, acesta este în relație cu primul.

simfiziótómie (fr. symphyséotomie)

simfiziotomie pubiană = secționare a simfizei pubisului în cazul unei nașteri dificile.

simfónic, -ă (fr. symphonique)

poem simfonic = 1. compoziție instrumentală având un program cu caracter narativ, liric sau dramatic. 2. armonios, plăcut (ca o simfonie).

simpátic, -ă (fr. sympathique, it. simpatico)

cerneală simpatică = cerneală care, după ce s-a scris cu ea, nu devine vizibilă decât în urma tratării cu diferite chimicale sau cu ajutorul căldurii.

sistem nervos simpatic sau marele simpatic (anat.) = parte a sistemului nervos formată din ganglioni și fibre nervoase, care reglează funcțiile vegetative.

símplex (engl., lat. simplex)

metoda simplexului = procedură de calcul a programelor lineare.

símplu (fr. simple, lat. simplex)

floare simplă = floare a cărei corolă este compusă dintr-un singur rând de petale și un rând de stamine.

frunză simplă = frunză alcătuită dintr-un singur limb.

perfect simplu (gram.) = timp verbal simplu al modului indicativ care exprimă o acțiune trecută, terminată de curând.

simplu ca bună ziua (fam.) = foarte simplu.

simplu muritor = om obișnuit.

timp simplu (gram.) = timp al verbului care se conjugă fără auxiliar.

simptomatic, -ă (fr. symptomatique)

tratament simptomatic = tratament care urmărește numai înlăturarea simptomelor unei boli, neglijând adevăratele cauze.

sincopál, -ă (fr. syncopal)

respirație sincopală = respirație întreruptă de pauze lungi.

síndic (fr. syndic)

sindic (de bursă) = conducător al agenților de schimb ori al mijlocitorilor oficiali, care prezidează camera lor sindicală.

sinfázic, -ă (engl. sinfazic)

antena sinfazică = antenă alimentată în fază cu celelalte antene ale unui sistem radiant.

singulár (lat. singularis)

judecăți singulare = judecăți în care predicații se enunță despre un nume individual.

număr singular = categorie gramaticală care indică un singur exemplar dintr-o categorie de finite, de obiecte etc.

singulatív (fr. singulatif)

sufix de singulativ (gram.) = sufix cu ajutorul căruia se formează, în unele limbi, singularul din tema de plural.

sinonímíc (fr. synonymique)

derivație sinonimică = procedeu stilistic potrivit căruia două sau mai multe cuvinte cu sensuri apropiate ajung să desemneze același lucru.

sinóptíc, -ă (fr. synoptique)

hartă sinoptică = hartă cu date culese simultan în diferite localități asupra diferitelor elemente meteorologice, cu ajutorul cărora se stabilește timpul probabil pentru următoarele 48 de ore.

sintagmátíc, -ă (fr. syntagmatique)

clasă sintagmatică = ansamblu de termeni care au, în frază, același comportament gramatical.

raporturi sintagmatice = raporturi care unesc între ele diversele elemente ale unei sintagme.

reguli sintagmatice = (în gram. generativă) reguli de expansiune care dau o nouă versiune unei categorii oarecare sub forma constituenților ei imediați.

sintáxă (fr. syntaxe)

sintaxă decorativă = ansamblul regulilor compoziției decorative.

sintaxă poetică = totalitatea procedeelelor limbii literare care țin de topica propoziției și a frazei.

sintéză (fr. synthèse)

sinteză a sunetelor = a) tehnică de generare pe cale electronică a sunetelor. b) tehnică de procesare prin care se reduce redundanța semnalelor vorbirii umane.

sintétíc, -ă (fr. synthétique, cf. gr. syntetikos)

spirit sintetic = spirit care face ușor sinteza lucrurilor.

limbă sintetică = limba care exprimă raporturile gramaticale cu ajutorul sufixelor și al desinențelor.

sistém (fr. systeme, it. sistema, engl. system, lat., gr. systema)

sistem cristalin = ansamblu de forme de bază.

sistem de ecuații = grup de mai multe ecuații cu aceleași necunoscute.

sistem informational = ansamblul de procedee și mijloace de adunare, prelucrare și transmitere a informației necesare procesului de conducere a întreprinderilor etc.

sistem solar = ansamblu de corpuri cerești în care intră Soarele, planetele cu sateliții lor, planetoizii și cometele periodice.

sistem tehnic = ansamblu de corpuri fizice compus, cel puțin în parte, din corpuri solide și folosite în tehnică.

sít (fr., engl. site)

sít arheologic = loc în care se efectuează săpături.

situáție (fr. situation, it. situazione)

a fi la înălțimea situației = a corespunde pe deplin unei sarcini încredințate.

slálom (germ. Slalom, fr., norv. Slalom)

slalom nautic = sport practicat pe caiace sau pe canoe, de una sau de două persoane, ori între echipe, fiecare formată din trei ambarcații, pe cursurile reperi ale apelor de munte, presărate cu praguri, vârtejuri etc.

slav, -ă (fr. slave)

limba slavă = a) limba slăvonă; b) fiecare dintre limbile popoarelor slave.

slavă veche (bisericească) = limba textelor slave religioase (traduceri slave din cărțile grecești de cult din sec. IX-XI).

slavón (fr. slaven)

alfabet slavon = alfabet chirilic.

limba slavonă = limba slavă bisericească și literară care s-a dezvoltat în Rusia, Serbia, și Bulgaria din vechea slavă bisericească.

socialism (fr. socialisme, germ. Sozialismus)

socialism științific = ansamblul concepțiilor marxist-leniniste privitoare la structura și dinamica proceselor trecerii omenirii de la orânduirea capitalistă la orânduirea comunistă.

socialism utopic = ansamblul concepțiilor socialiste care concep instaurarea orânduirii socialiste ca o cerință a rațiunii, ca o concretizare a unui ideal moral.

sociativ, -ă (fr. sociatif)

complement circumstanțial sociativ = complement care arată ființa sau lucrul care însoțește subiectul ori complementul direct în realizarea unei acțiuni.

propoziție sociativă = propoziție circumstanțială care îndeplinește în frază rol de complement circumstanțial sociativ.

sociologie (fr. sociologie)

sociologia artei = ramură a sociologiei care se ocupă cu studierea fenomenului artistic ca fenomen social.

sociologism (fr. sociologisme)

sociologism vulgar = denumire generică pentru diferite forme de interpretare simplistă a fenomenelor culturii spirituale, constând în ignorarea specificității și relativei independențe a suprastructurii față de baza economico-socială.

sóclu (fr. socle, cf. it. zoccolo)

soclu continental = zona uscatului afundată cu panta lină sub apele mării până la adâncimea de circa 200 de metri.

socratic, -ă (fr. socratique)

școli socratice = denumire generică dată unor școli filozofice grecești întemeiate de discipoli ai lui Socrate.

sodă (germ. Soda)

sodă caustică = hidrat de sodium cristalizat, întrebuințat la fabricarea săpunurilor și ca reactiv.

sol (fr. sol, lat. solum)

exercițiu la sol = probă de gimnastică executată la nivelul podelei.

solár, -ă (fr. solaire, lat. solaris)

sistem solar = ansamblul planetelor și al sateliților care gravitează în jurul Soarelui.

sóldă (fr. solde, cf. it. soldo)

a fi în solda cuiva = a fi plătit de cineva pentru a face un anumit lucru.

solunár, -ă (fr. solunaire)

ore solunare = ore favorabile pescuitului stabilite în funcție de poziția simultană a Soarelui și a Lunii.

solúție (fr. solution, lat. solutio)

soluție de continuitate = întrerupere a continuității; separare a părților care mai înainte erau legate între ele sau continue.

somátic, -ă (fr. somatique)

celule somatice = toate celulele corpului, cu excepția celor sexuale.

somptuár, -ă (fr. somptuaire)

legi somptuare = legi care opreau luxul și cheltuielile exagerate în vechea Romă.

sondáj (fr. sondage)

sondaj de opinie = ancheta care urmărește cunoașterea părerilor oamenilor în diferite probleme.

sondaj meteorologic = determinarea condițiilor meteorologice (temperatură, presiune etc.) la un anumit nivel sau la niveluri successive ale atmosferei.

sóndă (fr. sonde, it. sonda)

balon-sondă = balon prevăzut cu aparate de observație, care se lansează în atmosferă pentru diferite cercetări științifice.

sondă spațială = rachetă spațială.

spațiál, -ă (fr. spatial)

cabină spațială = capsulă cosmică.

spáțiu (lat. spatium, fr. espace)

geometrie în spațiu = ramură a geometriei care studiază figurile ale căror elemente sunt situate în planuri diferite.

spațiu aerian = porțiune din atmosferă corespunzătoare limitelor teritoriale ale unui stat și în care acesta își exercită suveranitatea.

spațiu cosmic = întindere nemărginită situată dincolo de atmosfera pământului.

spațiu verde = suprafață acoperită cu vegetație în perimetrul unei așezări.

speciál, -ă (fr. spécial, lat. specialis)

în special = mai ales, îndeosebi; în mod particular, în speță.

specialitate (fr. spécialité, lat. specialitas, -atis)

de specialitate = care aparține unui domeniu special; (despre persoane) care este competent într-o anumită ramură de activitate.

spécie (lat. species, după fr. espèce)

specie literară = categorie de opere literare, grupate după criterii unitare, tematice sau formale, subordonată genului.

specific, -ă (fr. spécifique, it. specifico)

specific național = sumă a caracteristicilor unei culturi, arte, literaturi care provin din trăsăturile proprii poporului și istoriei sale.

spectácol (lat. spectaculum, cf. fr. spectacle, it. spettacolo)

a se da în spectacol = a atrage atenția printr-o purtare nepotrivită, a se face de râs.

spectrál, -ă (fr. spectral)

analiză spectrală = metodă de identificare a diferitelor elemente dintr-un amestec cu ajutorul analizei spectrelor acelor elemente.

spéctru (fr. spectre, lat. spectrum)

spectru atomic = spectru creat pentru tranzații electronice în atomii elementelor.

spectru molecular = spectru creat pentru tranziții între nivelele energetice ale moleculelor aflate în stare liberă.

spectru solar = spectrul radiației emise de Soare.

speculár, -ă (fr. spéculaire)

halucinație speculară (psihiatr.) = halucinație în care bolnavul se vede el însuși în fața lui.

spermátic, -ă (fr. spermatique)

cordon spermatic = ansamblu de vase format din canalul deferent, arterele și venele testiculului.

spinál, -ă (fr. spinal)

nerv spinal = nerv motor cranian al gâtului, laringelui și faringelui.

spínă (fr., lat. spina-bifida)

spină bifidă = malformație congenitală a coloanei vertebrale, constând din îndepărtarea a două vertebre între ele, de obicei în regiunea lombară.

spinocerebelós, -oasă (engl. spinocerebellous)

cale spinocerebeloasă = traiect al nervilor care străbat măduva spinării și a trunchiului cerebral.

spinotalámic, -ă (fr. spinothalamique, engl. spinothalamic)

cale spinotalamică = traiect al fibrelor nervoase care străbat măduva spinării, bulbul, puntea și pedunculii cerebrali, ajungând la talamus.

spírit (lat. spiritus, cf. it. spirito, fr. esprit)

a face spirite = a glumi.

în spiritul legii = respectând legea.

în spiritul vremii = așa cum dictează actualitatea.

prezență de spirit = însușire de a se orienta imediat într-o situație neașteptată.

(om) cu (sau de) spirit = a) (om) cu mintea ageră; b) (om) spiritual, cu umor.

spirit inventiv = ingeniozitate.

spirit limbii = specific prin care se caracterizează o limbă.

spirit universal (sau enciclopedic) = persoană care posedă cunoștințe multiple în diverse domenii.

spondaíc (fr. spondaïque)

vers spondaic = hexametru în care al cincilea picior este un spondeu.

stágiu (fr. stage, lat. stagium)

stagiu militar = perioadă de timp în care o persoană prestează serviciu activ în cadrele armatei, pentru a se iniția în problemele militare.

stándard (engl., fr. standard)

limbă standard = aspect al unei limbi care reprezintă trăsăturile ei comune și modul general de folosire.

standard de viață = nivel de trai.

start (engl. start, cf. germ. Start)

a da startul = a da semnalul de plecare într-o întrecere sportivă.

a se prezenta la start = a participa la o întrecere sportivă.

stat¹ (it. stato, lat. status)

de stat = a) care emană de la stat; b) care e condus și controlat de stat, care aparține statului; c) care angajează statul, care se referă la stat.

om (sau **bărbat**) **de stat** = persoană care are un rol important în conducerea țării.

Stat-major (mil.) = organ de conducere a trupelor format dintr-un anumit număr de ofițeri sub conducerea unui șef, care funcționează pe lângă comandamentele marilor unități militare sau la nivelul întregii armate; sediul, localul acestui organ de conducere.

stat² (lat. status - cu sensurile fr. état - cf. it. stato)

stat de funcții = document (sub formă de tabel) în care sunt înscrise posturile, funcțiile, salariile etc. dintr-o întreprindere, instituție etc.

stat personal = dosar care cuprinde specificarea tuturor mutațiilor de serviciu ale unui angajat și starea lui civilă, socială etc.

stătíc, -ă (fr. statique)

electricitate stătícă = sarcină electrică invariabilă a unui corp în care nu se dezvoltă căldura, din cauza stării sale electrice.

încercare stătícă = încercare mecanică la care forța exterioară se aplică încet, progresiv, uniform și în același sens. **presiune stătícă** = presiune interioară a unui fluid care curge, indicată de un instrument de măsură care se mișcă cu aceeași viteză ca și fluidul.

simț static (fiziol.) = simț care orientează asupra poziției corpului și a părților lui în repaus, datorită impresiilor care vin de la mușchi, tendoane și articulații.

statica construcțiilor = disciplină care studiază metodele de calcul pentru determinarea eforturilor și a deformațiilor sistemelor de bare.

statica gazelor = aerostatică.

statica grafică = capitol al staticii care se ocupă de rezolvarea pe cale grafică a problemelor.

statica lichidelor = hidrostatică.

stație (fr. station, it. stazione, lat. statio)

stația planetelor (astr.) = poziție pe traiectoria aparentă a planetelor pe cer când acestea par nemișcate pentru un timp.

stație de benzină = punct de aprovizionare cu combustibil, ulei și apă a autovehiculelor.

stație electrică = ansamblu de instalații electrice care servește la colectarea energiei electrice de la surse, la transformarea și distribuția ei.

steáric (fr. stéarique)

acid stearic = acid solid, incolor, puțin solubil în apă, care se găsește combinat cu glicerina în grăsimile animale și vegetale și care se folosește la fabricarea lumânărilor, în cosmetică etc.

stelár, -ă (fr. stellaire, lat. stellaris)

ganglion stelar = ganglion cervical al sistemului simpatic, care prezintă ramificații stelare.

stercorár, -ă (fr. stercoraire)

fistulă stercorară (sau **stercorală**) = fistulă în comunicarea cu intestinul, care permite trecerea materiilor fecale.

stereográfic, -ă (fr. stéréographique)

proiecție stereografică = operație prin care punctele unei sfere se proiectează pe un plan tangent la sferă.

stereoscópic, -ă (fr. stéréoscopique)

cinematograf stereoscopic = cinematograf la care imaginile apar în relief.

stereotíp, -ă (fr. stéréotype)

stereotip dinamic (fiziol.) = complex de mișcări sistematizate în urma unor repetări în condiții identice, a căror succesiune se realizează automat.

sterlínă (engl., fr. sterling)

liră sterlină = monedă constituind principala unitate monetară a Angliei și a altor țări din fostul Imperiu britanic.

stil (fr. style, lat. stilus)

de stil = executat după moda unei anumite epoci din trecut.

greșeală de stil = greșeală de exprimare conștând fie dintr-o abatere de la regulile sintaxei, fie dintr-o întrebuințare improprie a termenilor.

în stil mare = care este realizat cu mijloace deosebit de mari.

stil calendaristic = denumire pentru cele două sisteme de calendar; iulian și gregorian.

stil funcțional = varietate a limbii literare, într-un anumit domeniu de activitate.

stil nou = metodă de socotire a timpului calendaristic după calendarul gregorian.

stil vechi = metodă de socotire a timpului calendaristic după calendarul iulian.

stiloíd, -ă (fr. styloïde)

apofiză stiloídă = apofiză în partea mastoidiană a osului temporal, punct de inserție pentru mușchi și ligamente.

stófă (germ. Stoff, it. stoffa)

a avea stofă = a avea calități deosebite (într-un anumit domeniu).

stoíc, -ă (fr. stoïque, lat. stoicus)

școală stoică = școală filozofică întemeiată de Zenon în sec. IV a. Chr. în Grecia antică, care conținea elemente materialiste în concepția despre natură și în teoria cunoașterii, dar care în domeniul eticii se menținea pe poziții idealiste, propovăduind supunerea față de soartă.

stoiciométric, -ă (fr. stoichiométrique)

calcul stoichiometric = calcul pentru stabilirea echivalentului chimic al unui element dintr-o reacție, cunoscându-se cel al altui element din aceea reacție.

stereoscópíc (fr. stéréoscopique)

cinematograf stereoscopic = cinematograf la care imaginile apar în relief.

stop (fr., engl. stop)

stop cardiac = oprirea temporară a inimii ca urmare a lipsei oxigenului necesar.

stop respirator = oprirea temporară a respirației, datorită intoxicației cu gaze, cu medicamente, electrocutării etc.

stop-cadru = imagine asupra căreia se oprește momentan aparatul de filmat. **stop-camera** = procedeu de filmare combinată constând în oprirea bruscă a aparatului de filmat și a personajelor din cadru, efectuarea unor modificări scenice și reluarea filmării.

strangulat, -ă (lat. strangulatio, fr. strangulation)

hernie stranguată = hernie cauzată de gâtuirea intestinului.

striát, -ă (fr. strié)

mușchi striati sau musculatură striată = mușchii scheletului, constituiți din fibre lungi până la 12 cm care, la microscop, prezintă dungi transversale (unele luminoase și altele întunecoase).

strict, -ă (fr. strict, lat. strictus)

inegalitate strictă = atribut a două elemente ale unei mulțimi, în care s-a definit o relație de ordine, comparabile și neegale.

strófic, -ă (fr. strophique, it. strofico, germ. strophisch)

mișcare strofică (geol.) = mișcare tectonică verticală.

structură (fr. structure, lat. structura <struere - a clădi)

structură gramaticală = mod specific fiecărei limbi de a organiza cuvintele în propoziții și fraze.

subcontrarietate (sub- + contrarietate)

raport de subcontrarietate (log.) = raport între o judecată particular-afirmativă și una particular-negativă, caracterizat prin aceea că nu pot fi ambele judecăți false, dar pot fi ambele adevărate.

subiéct (fr. sujet)

subiect de drepturi = persoană care, în cadrul raporturilor juridice, are drepturi și obligații.

subiect impozabil = persoană fizică sau juridică obligată prin lege să plătească un anumit impozit către stat.

subiectív, -ă (lat. subiectivus, fr. subjectif)

propoziție subiectivă (gram.) = propoziție subordonată care îndeplinește funcția de subiect al propoziției regente.

subinvoluție (fr. subinvolution)

subinvoluție uterină = regresivitate a uterului în lăuzie.

subliminál, -ă (fr. subliminal, cf. lat. sub - dedesubt, limen - prag)

excitație subliminală = excitație foarte slabă, sub nivelul pragului senzorial, care nu poate provoca o senzație.

subordonát, -ă (fr. subordonné)

noțiune subordonată = noțiune mai puțin generală care se cuprinde în alta cu sfera mai mare.

propoziție subordonată = propoziție care determină o altă propoziție, depinzând de ea.

subordonatór, -oare (subordona + -tor, cf. it. subordinatore)

conjunție subordonatoare = conjuncție care leagă de propoziția regentă propozițiile subordonate.

subscripție (lat. subscriptio, fr. souscription)

listă de subscripție = document pe care se adună o asemenea sumă.

subsecretar (sub- + secretar, după fr. sous-secrétaire)

subsecretar de stat (în unele state) = înalt funcționar care conduce un departament sau o parte din administrația centrală (ca delegat al ministrului de care depinde).

subsidiar (fr. subsidiaire, lat. subsidiarius)

în subsidiar = în al doilea rând, pe lângă aceasta.

substantiv (fr. substantif, lat. substantivus)

colorant substantiv (în sintagma) = colorant care vopsește fibrele fără ajutorul mordanților; colorant direct.

substituire (<substitui)

substituire de persoană (jur.) = infracțiune care constă în fapta unei persoane de a se prezenta sub o identitate falsă sau de a atribui o astfel de identitate unei alte persoane, spre a induce în eroare o autoritate publică sau un particular.

substituit (fr. substitut, lat. substitutus)

substituit de comisar regal = magistrat într-un tribunal militar care ținea locul comisarului regal.

substituit de procuror = primul grad în ierarhia judecătorească a parchetului.

subtropicală, -ă (fr. subtropical)

climă subtropicală = climă caldă de tranziție, între cea tropicală și cea temperată, cu două anotimpuri, unul secetos, vara, și altul ploios, iarna.

suburbân, -ă (fr. suburbain, cf. lat. suburbanus)

comună suburbană = comună situată în apropierea unui oraș, de care depinde din punct de vedere administrativ.

succés (fr. success, it. successo, lat. succesus)

cu succes = cu rezultate bune, foarte bune.

succinic (fr. succinique)

acid succinic = acid extras din rășina de chihlimbar și folosit la prepararea unor medicamente, datorită proprietăților antidiuretice, antispasmodice și stimulatoare.

sucupă (fr. soucoupe)

sucupă volantă = farfurie zburătoare.

sudanéz, -ă (fr. soudanais)

limbi sudaneze = familie de limbi negro-africane vorbite în Africa Centrală (Sudan) și de nord-est.

suedéz, -ă (Suedia (n. pr.) + suf. -ez)

gimnastică suedeză = sistem de exerciții fizice care constă din diferite mișcări ale corpului, pentru dezvoltarea musculaturii și a agilității.

suflerie (fr. soufflerie)

suflerie aerodinamică = tunel amenajat pentru studiul forțelor aerodinamice; tunel aerodinamic.

sufragiu (lat. suffragium, cf. fr. suffrage)

sufragiu universal = drept de vot acordat tuturor cetățenilor majori ai unei țări.

sugativă (it. (carta) sugante <sugare)

hârtie sugativă = hârtie poroasă și groasă, care sugerează cerneala.

sulfanilic (fr. sulfanilique)

acid sulfanilic = acid cromatic sulfonat, cristalizat, din anilină, folosit în industria coloranților, ca reactiv etc.

sulfocianhidric (fr. sulfocyanhydrique)

acid sulfocianhidric = acid anorganic, gaz instabil, solubil în apă; acid sulfocianic.

sulfurat, -ă (fr. sulfurer)

hidrogen sulfurat = gaz incolor, toxic, cu miros de ouă stricate, care se găsește în apele minerale sulfuroase sau se obține prin putrezirea substanțelor albuminoide și care se folosește în chimie; acid sulfhidric.

sulfúric, -ă (fr. sulfurique)

acid sulfuric = acid anorganic obținut prin combinarea trioxidului de sulf cu apa, în formă de lichid incolor, uleios, cu gust acrișor, fără miros și foarte coroziv, care se folosește în industria chimică; vitriol.

sulfurós, -oasă (fr. sulfureaux)

acid sulfuros = acid oxigenat al sulfului folosit ca decolorant, conservant pentru fructe etc.

superangulár (super¹- + angular)

obiectiv superangular = obiectiv fotografic care se utilizează pentru peisaje vaste, pentru interioare etc.

supercargóu (engl., fr. supercargo)

supercargou aerian = avion de transport de mare capacitate.

superiór, -oară (lat. superior, fr. supérieur)

învățăământ superior = treaptă a învățăământului care urmează după cel liceal.

matematici superioare = parte a matematicii care folosește metode de cercetare foarte complexe.

studii superioare = studii universitare.

superlatív, -ă (lat. superlativus, fr. superlatif)

grad superlativ = grad de comparație al adjectivelor și al adverbelor, care arată că o însușire este în gradul cel mai înalt sau la un grad foarte înalt în comparație cu altele.

supleánt, -ă (fr. suppléant)

membru supleant = membru ales sau numit într-un comitet, într-o comisie, într-un organ (de partid sau de stat) etc., care putea înlocui pe titular și care avea drept de vot consultativ.

suplețe (fr. souplesse)

cu suplețe = cu dezinvoltură, fără efort.

supliment (fr. supplément, lat. supplementum)

suplimentul unui unghi = unghi care, adăugat unui unghi dat, formează împreună cu acesta 180 de grade.

suplimentár (fr. supplémentaire)

ore suplimentare = ore de muncă efectuate peste norma obișnuită.

unghi suplimentar = unghi care, împreună cu un unghi dat, formează 180°.

supracompús (supra¹ + compus)

formă supracompusă (lingv.) = formă perifrastică.

supraliminár, -ă (fr. supraliminaire)

stimul supraliminar = excitație capabilă de a provoca o senzație.

supraordonát, -ă (supra- + ordonat, după subordonat)

fracție supraordonată = fracție ordinară mai mare decât întregul.

noțiune supraordonată = noțiune care cuprinde alte noțiuni cu sferă mai mică.

propoziție supraordonată = propoziție regentă.

suprapopulație (fr. surpopulation)

suprapopulație relativă (ec.) = excedent al populației muncitorești în raport cu necesitățile de forță de muncă ale capitalului; masă de șomeri.

suprarenál, -ă (supra- + renal, după fr. surrénal)

glande suprarenale = glande endocrine, situate deasupra rinichilor.

supraveghetór, -oare (supraveghea + suf. -tor)

supraveghetor de flacăra = aparat electronic destinat supravegherii prezenței flăcării în timpul funcționării arzătoarelor, în scopul prevenirii unor incendii.

surditate (fr. surdité, lat. surditas)

surditate psihică = imposibilitate de a distinge prin auz obiectele de la care vin sunetele.

surditate verbală = afazie caracterizată prin neînțelegerea semnificației cuvintelor vorbite.

surprindére (<surprinde)

prin surprindere = pe neașteptate.

súrsă (fr. source)

sursa de inspirație = domeniu din care se inspiră un scriitor.

suspénsie (fr. suspension)

în suspensie = amânat, oprit, suspendat (temporar).

susținátór, -oare (fr. souteneur)

susținător plantar = aparat ortopedic, alcătuit dintr-o lamă, pentru susținerea bolții unui picior plat; supinător.

T

tabelár, -ă (fr. tabellaire)

tipărire tabelară = vechi sistem de tipărire cu ajutorul unor tăblițe de lemn pe care se grava textul.

tablétă (fr. tablette)

tabletă de ciocolată = preparat alimentar dulce, solid, în formă de placă dreptunghiulară.

tabletă de prospețime = preparat contra mușcăiului.

tablóu (fr. tableau)

a rămâne tablou (fam.) = a rămâne uluit, încremenit (de surpriză).

tablou de bord = tablou pe care sunt fixate aparatele și instrumentele necesare controlului și manevrării unui vehicul.

tablou simfonic = lucrare simfonică alcătuită dintr-o singură parte, având un program cu conținut plastic sau descriptiv.

tablou viu (sau vivant) = grup de persoane care stau nemișcate într-o anumită poziție, pentru a înfățișa sau a evoca o scenă simbolică.

tablou votiv = imagine pictată, sculptată, gravată, brodată etc., reprezentând figurile citorilor (donatorilor) unei biserici, unei opere de arhitectură sau de artă aplicată, în scopul evidențierii actului de devoțiune al acestora.

tabulăr, -ă (fr. tabulaire)

diferență tabulară = adaosul pe care-l primește logaritmul unui număr de patru cifre când acest număr crește cu o unitate.

tabula rása („masă ștersă“)

a face tabula rasa = a șterge tot; a renunța la anumite păreri, idei, pentru a adopta la altele.

tahométru (germ. Tachometer)

tahometru electric = tahometru alcătuit dintr-un mic generator electric și dintr-un voltmetru electric, a cărui scală e gradată în unități de viteză unghiulară sau de turație; tahogenerator.

talént (fr. talent, lat. talentum)

a-și da talente (fam.) = a fi înfumurat.

a face talente (fam.) = a fi exagerat de pretențios.

de talent = talentat.

talie (rus. Taliia, fr. taille)

a (nu) avea talie = a (nu) avea siluetă.

a avea talie de viespe (d. femei) = a fi subțire în talie.

a fi de talia (cuiva) = a avea aceeași valoare, pricepere, iscusință, talent etc. ca și altcineva.

talión (fr. talion)

a trage la talion (pe cineva) (înv.) = a se răzbuna pe cineva.

legea Talionului = lege penală la unele popoare din vechime, prin care inculpatului i se aplică o pedeapsă identică sau similară cu răul săvârșit de el.

talvég (germ. Talweg, fr., engl. thalweg)

talveg baric = zonă de presiune atmosferică scăzută, încadrată de presiuni mai ridicate.

tambúr (fr. tambour, it. tamburo)

tambur gradat = piesă componentă a anumitor instrumente de măsurat prevăzută cu gradații la unul dintre capete.

tamburínă (fr. tambouriner)

a bate tamburina (pe ceva) = a bate ritmic în ceva.

tam-tám (fr. tam-tam)

a bate tam-tamul (arg.) = a dezvălui lumii în tregi un secret; a bârbi.

a face tam-tam (în jurul cuiva sau a ceva etc.) (fam.) = 1. a lăuda (pe cineva). 2. a exagera importanța sau valoarea (cuiva sau a ceva).

tampón (fr. tampon)

a băga tampon (arg.) = a împinge, a lovi (cu cotul).

fabrică de lustruit tampoane (arg.) = loc inexistent; nicăieri.

tamponát, -ă (<tampona)

vitamină tamponată = vitamină care favorizează toleranța gastrică.

tandém (fr., engl. tandem)

în tandem = poziție de montare a două sisteme tehnice care lucrează împreună, astfel încât axele lor longitudinale să fie în prelungire.

tangént, -ă (fr. tangent)

a scăpa prin tangentă (fam.) = a se eschiva de la un lucru, prinzând momentul potrivit; (fam.) a scăpa cu greu dintr-o situație dificilă.

tangénță (fr. tangence)

a (nu) avea tangență cu ceva sau cu cineva = a (nu) avea de-a face cu ceva sau cu cineva.

tangențial, -ă (fr. tangentiel)

acelație tangențială = proiecție a acelației pe o tangentă la traiectorie.

forță tangențială = forță dirijată pe tangenta la o curbă.

tangóu (fr., sp. tango)

a lua la tangou (arg.) = 1. a critica. 2. (d. polițiști) a interoga.

tapáj (fr. tapage)

a face tapaj = a face scandal; a exagera în mod zgomotos un defect sau o scăpare.

tapét (it. tappeto; germ. Tapete)

a pune (sau a aduce, rar, a veni) o chestiune pe tapet (pfm.) = a aduce un subiect în discuție.

taráj (fr. tarage)

tir de taraj = tragere experimentală de artilerie pentru a determina modificările vitezei inițiale în funcție de starea pulberii întrebuințate.

tarif (fr. tarif)

tarif vamal = tabel în care sunt înscrise taxele vamale la care sunt supuse mărfurile trecute peste granița unui stat.

tártar (fr. tartare)

biftec tartar = mușchi fript foarte puțin. **sos tartar** = sos rece, foarte picant, din maioneză pregătită cu gălbenușuri fierte, la care se adaugă ceapă tocată fin, castraveți în oțet, pătrunjel verde și muștar.

tártru (fr. tartre)

tartru dentar = substanță calcaroasă de culoare gălbuie sau negricioasă, care se depune uneori pe coroana dinților; detritus.

tatoná (fr. tâtonner)

a tatona terenul = a cerceta posibilitățile de reușită înainte de începerea unei acțiuni.

tautocrón, -ă (fr. tautochrone)

curbă tautocronă = curbă (cicloidă) situată în plan vertical, cu convexiunea în jos, pe care un punct material greu ajunge în punctul cel mai de jos în același interval de timp din orice poziție ar porni fără viteză inițială.

mișcare tautocronă = mișcarea mai multor puncte materiale grele care pornesc simultan fără viteze inițiale, din diferite puncte ale unei curbe tautocrone.

táxá (fr. taxe)

taxă pe valoarea adăugată = impozit general care se aplică pe fiecare stadiu al circuitului de producție al produsului final.

taxí (fr. taxi)

taxi-girl (cuv. engl. americ.) = prostituată care își așteaptă clienții într-un taxi.

taxi-furgonet = auto-furgonet pentru transportul de mobilă, mărfuri etc., care se închiriază ca un taxi.

taxi-părți = taximetru particular (după decembrie 1989).

teátru (fr. théâtre, lat. theatrum)

a face (sau a juca) teatru = a se prefăce.

teatru de operații (sau de război) = teritoriu, spațiu maritim sau aerian unde în timp de

război au loc acțiuni militare de o mare importanță strategică.

tebaíc, -ă (fr. thébaïque)

calendar tebaic (astral.) = calendar cu preziceri generale referitor la ziua de naștere.

téhníc (fr. technique)

tehnică de luptă (mil.) = totalitatea mijloacelor de luptă și auxiliare cu care sunt înzestrate forțele armate.

termen tehnic = termen care denumește o anumită noțiune dintr-un domeniu al științei, al tehnicii etc.

tehnicitáte (fr. technicité)

spor de tehnicitate = sumă adăugată la retribuția anumitor angajați care au o pregătire profesională specială sau care execută (temporar) o lucrare cu caracter tehnic.

tehnicolór (fr. technicolor)

film tehnicolor = film în care culorile nu se formează în timpul revelării, ci sunt imprimate în pozitivul final.

telecomunicáție (fr. télécommunication)

sistem de telecomunicații = totalitatea mijloacelor tehnice dintr-un serviciu de telecomunicații, care formează o unitate.

telúric, -ă (fr. tellurique)

acid teluric = acid foarte slab care se obține prin oxidarea telurului cu acid cloric.

curent teluric (fiz.) = curent electric care circulă prin sol.

telurós, -oasă (fr. tellureux)

acid teluros = acid slab, instabil, obținut prin oxidarea telurului cu acid azotic.

temátíc, -ă (fr. thématique)

vocală tematică = vocală care nu poate fi considerată nici sufix, nici desinență, și care, adăugată la rădăcina unui cuvânt, formează împreună cu aceasta o temă.

témă (fr. thème, it. tema)

temă cu variațiuni = compoziție muzicală care constă în enunțarea unei teme și în valorificarea ei prin diferite transformări ulterioare.

temă de zbor = exercițiu care trebuie executat fără abateri de la metodologia de pregătire pentru a nu periclita securitatea zborului. În funcție de gradul de pregătire al pilotului sau al parașutistului, nivelul temei de zbor devine mai complex.

temă tactică (mil.) = plan stabilit pentru a servi ca bază studiului teoretic sau practic, cu sau fără trupe, al unei operații de război.

temperát, -ă (fr. *temperé*, it. *temperato*)

climă temperată = climă caracterizată prin veri potrivit de călduroase și ierni nu prea reci.

sistem temperat (muz.) = sistem melodic bazat pe diviziunea octavei în 12 semitonuri egale, suprimând diferența dintre semitonurile diatonice și cele cromatice.

zonă temperată = fiecare dintre cele două zone de pe suprafața globului, cuprinse între tropice și cercurile polare.

témpo (it. a *tempo*)

a tempo (loc. it.) = (muz.) (revenind) la același tempo (de mai înainte).

temporal, -ă (fr. *temporel*)

conjunție temporală = conjuncție care introduce o propoziție temporală.

propoziție (circumstanțială) temporală = propoziție care arată timpul în care se petrece acțiunea din propoziția regentă, având funcțiunea unui complement circumstanțial de timp.

ten (fr. *teint*)

fond de ten = produs de cosmetică de consistență păstoasă sau lichidă, gras, de culoarea pudrei, folosit ca fard.

ténis (engl., fr. *tennis*)

tenis de câmp = joc sportiv care se practică cu mingi mici, lovite cu rachete de către doi sportivi sau două perechi, pe un teren special amenajat, despărțit în două printr-o plasă joasă; sportul alb.

tenis de masă = joc sportiv practicat cu mingi mici de celuloid și cu paletă, pe o masă specială de formă dreptunghiulară, despărțită în două părți egale de un fileu, care se desfășoară între doi jucători sau între două perechi; ping-pong.

tensiune (fr. *tension*, lat. *tensio*)

tensiune arterială = presiune cu care circulă sângele în artere, echivalentă cu presiunea pe care sângele o exercită asupra pereților arteriali; presiune mai mare decât cea normală, constituind o stare patologică.

tensiune oculară = tensiune a arterelor oculare.

teologie (fr. *théologie*, gr., lat. *theologia*)

teologie dialectică = curent teologic protestant modern care folosește în domeniul cunoaș-

terii religioase metoda dialectică sub forma unui dialog între Dumnezeu și om.

teorie (fr. *théorie*, lat. *theoria*)

teoria informației = teorie matematică a proprietăților generale ale surselor de informație, ale posibilităților de păstrare și de transmitere a informațiilor etc. **teoria literaturii** = ramură a științei literaturii care studiază trăsăturile generale ale creației literare, curentele și metodele artistice etc.

teoria relativității = teorie a relațiilor dintre spațiu, timp și mișcare a materiei, în care legile fundamentale ale fenomenelor fizice sunt enunțate într-o formă valabilă atât pentru viteze relative mici ale corpurilor, cât și pentru viteze relative foarte mari, apropiate de viteza luminii.

terapie (fr. *thérapie*)

terapie intensivă = reanimare.

terén (fr. *terrain*)

a câștiga teren = a înainta în luptă, împingând pe dușman înapoi; a progresa puțin într-o acțiune; a-și consolida poziția.

a face muncă de teren (arg.; irn.) = a merge la furat în altă localitate decât în cea de domiciliu.

a face teren = a efectua o muncă în deplasare.

a părăsi terenul = a părăsi un câmp de activitate; a se da bătut, a ceda.

a pierde teren = a pierde tot mai mult șansele de succes.

a pierde terenul de sub picioare (fam.) = a-și pierde siguranța, încrederea.

a sonda (sau a **pipăi**, a **tatona**) **terenul** = a observa cu atenție situația, împrejurările, înainte de a întreprinde ceva; a se informa.

teritoriál, -ă (fr. *territorial*)

ape teritoriale = porțiuni de mare sau de ocean, de-a lungul coastelor, care face parte din teritoriul unei țări.

armată teritorială (în vechea organizare militară) = armată formată din soldați rezerviști vârstnici, destinată apărării interne a teritoriului.

teritorialitate (fr. *territorialité*)

teritorialitatea legilor = principiu potrivit căruia legile unui stat se aplică, cu unele excepții, tuturor persoanelor aflate pe teritoriul său.

termén (lat. termen, -inis, cu unele sensuri <fr. terme)

a fi în termen = a-și face stagiul militar.

a fi în termeni buni (sau răi) cu cineva (fam.) = a fi în relații bune (sau rele) cu cineva.

a-și măsura termenii (fam.) = a vorbi, alegându-și cuvintele cu prudență pentru a nu su-păra pe cineva.

terminá (fr. terminer, lat. terminare)

a se termina cu cineva (pfm.) = se spune când cineva nu mai are nicio șansă de scăpare.

a se termina în coadă de pește (arg; d. o acțiune, o narațiune etc.) = a avea un sfârșit neconvingător, neclar; a se termina sub așteptările pe care le justifică începutul.

a termina cu cineva (pfm.) = a rupe relațiile cu cineva.

térmic, -ă (fr. thermique, it. termico)

centrală termică = centrală folosită pentru producerea căldurii.

termoelectric, -ă (fr. thermo-électrique)

centrală termoelectrică = termocentrală.

termonucleár, -ă (fr. thermonucléaire)

reacție termonucleară = reacție de fuziune a nucleelor elementelor ușoare, produsă sau amorsată pe cale termică prin realizarea unor temperaturi extraordinare de mari, fapt care face să se obțină cantități uriașe de energie, greu de stăpânit și de dirijat.

térná (fr. terne)

ternă de referință (mat.) = ansamblu de trei axe, cu origine comună, capabile a individualiza matematic punctele spațiale.

ceramică ternă = (despre obiecte, materiale etc.) care este lipsit de strălucire; fără luciu.

terț, -ă (lat. tertius, it. terzo)

terțul exclus = principiu fundamental al gândirii, conform căruia un enunț nu poate fi decât adevărat sau fals în același timp și sub același raport, o a treia posibilitate fiind exclusă.

malarie (sau febră) terță = formă clinică de malarie în care accesele febrile revin din trei în trei zile.

terță (it. terza)

a fi în terță (cu cineva) (arg.) = a flirta (cu cineva).

terțiar, -ă (fr. tertiaire, lat. tertiarus)

eră terțiară = prima parte a mezozoicului (până la începutul erei cuaternare) caracterizată prin mari schimbări ale scoarței terestre, prin apariția mărilor și a lanțurilor de munți.

test (fr. engl. test)

test-grilă = probă scrisă sub formă de grilă.

testamént (lat. testamentum, fr. testament)

Vechiul Testament = prima parte a Bibliei recunoscută și de mozaici și de creștini, cuprinzând textele referitoare la credințele religioase și la viața poporului evreu (până la nașterea lui Hristos).

Noul Testament = a doua parte a Bibliei cuprinzând Evangheliile și alte scrieri religioase (de după nașterea lui Hristos), recunoscute numai de creștini.

tetraclorură (fr. tétrachlorure)

tetraclorură de carbon = lichid greu, incolor, cu miros dulceag, întrebuițat în unele aparate de stins incendiile sau ca solvent neinflamabil.

teutónic, -ă (fr. teutonique)

ordin teutonic = ordin de cavaleri-călugări întemeiat de cruciații germani în Palestina (1128), dispărut în sec. XVI.

text (fr. texte, lat. textus)

a arunca (sau a băga) texte (arg.) = a manifesta o atitudine teribilistă; a face pe interesant; a întrece măsura (prin afirmațiile făcute).

a avea texte cu cineva (arg.) = a fi în relații amicale cu cineva.

a nu avea texte cu cineva (arg.) = a nu avea nimic în comun cu cineva.

tezaur (fr., lat. thesaurus)

dicționar tezaur = dicționar exhaustiv, care înregistrează toate cuvintele folosite într-o limbă; lexic documentar complex și complet.

tic (fr. tic)

tic verbal = cuvânt, expresie care revine inconștient, inutil și supărător în vorbirea cuiva, ca urmare a unei deprinderi.

tifoídă (fr. typhoïde)

febră tifoidă = boală infecțioasă, contagioasă și epidemică, provocată de un bacil specific, manifestată prin febră mare, tulburări intestinale, stare de toropeală și care se transmite

prin apa de băut, prin fructe și prin legume nespălate etc.; tifos, lingoare, boală lungă.

tifoză (fr. typhose)

tifoză aviară = boală a puilor de găină produsă de un virus din grupul bacteriilor paratifice.

timbru (fr. timbre)

timbru comemorativ = timbru tipărit ocazional și folosit în locul timbreelor obișnuite, pentru comemorarea unui eveniment.

timbru fiscal = timbru folosit pentru încasarea unor taxe fiscale.

timbru sec = imagine imprimată în relief pe hârtie, cu ajutorul unui dispozitiv special de metal, care întărește valoarea unui act.

tipic (fr. typique, lat. typicus)

a nimeri la tipic (reg.) = a veni la momentul potrivit.

a vorbi după tipic (pop.) = a avea un discurs bine structurat.

a-i găsi tipicul (reg.) = a-i descoperi cauza.

tiroid, -ă (fr. thyroïde)

glandă tiroidă = glandă endocrină, situată în partea anterioară a gâtului, în fața traheii, ai cărei hormoni influențează creșterea, metabolismul etc.

titlu (ngr. titlos, lat. titulus, fr. titre)

cu titlu de... = cu caracter de, ca...

titlu de glorie = merit, renume, fală.

titlu de proprietate = document care stabilește dreptul de proprietate al cuiva asupra unui bun.

titlu de valoare = document de valoare care face obiectul unor tranzacții financiare.

toaletă (fr. toilette)

a-și face toaleta = aranjare a aspectului exterior al unei persoane (prin spălat, pieptănat, îmbrăcat).

de toaletă = care servește la îngrijirea corpului.

toleră (fr. tolérer)

a tolera un medicament, un tratament = a suporta fără reacție patologică.

toleranță (fr. tolérance)

casă de toleranță = bordel, lupanar.

ton (fr. ton, lat. tonus)

a da tonul = 1. a indica notele de început ale unei compoziții muzicale. 2. (fam.) a fi inițiatorul unei acțiuni, al unui anumit fel de a gândi, al unei mode etc.

a ridica tonul = a vorbi tare și cu asprime.

a schimba tonul (fam.) = a-și schimba atitudinea.

a-și da ton (înv.) = a-și da importanță.

tonul face muzica (fam.) = se spune pentru a sublinia importanța felului în care se spune ceva.

tonál, -ă (fr. tonal)

accent tonal = accent de înălțime.

sistem tonal = sistem al tonurilor.

tonă (fr. tonne)

tonă-kilometru = unitate de măsură pentru volumul transporturilor pe calea ferată, egală cu greutatea de o tonă deplasată pe distanța de 1 km.

tonă-registru = unitate de volum care măsoară capacitatea de încărcare a unei nave și este egală cu 2,832 m³.

tónic, -ă (fr. tonique, it. tonico, cf. gr. tonikos)

accent tonic = accent muzical.

torént (fr. torrent, it. torrente, lat. torrens)

în torent = din belșug.

toríd, -ă (fr. torride, lat. torridus)

zonă toridă = porțiune de pe suprafața Pământului situată între cele două tropice și caracterizată printr-o temperatură permanent foarte ridicată.

toscán, -ă (it. toscana, fr. toscan)

ordin toscan = ordin arhitectural roman imitat după ordinul doric, caracterizat printr-o mare simplitate, cu aspect de robustețe puțin greoaie.

toxiinfecție (fr. toxiinfection)

toxiinfecție alimentară = boală cauzată de dife-
riți agenți microbieni care, fie direct, fie prin
toxinele pe care le secretă, îmbolnăvesc tubul
digestiv.

tractór (fr. tracteur)

tractor de sudare = instalație formată dintr-un
cărucior autopropulsat, care se folosește la
sudura automată pe lungimi mari.

tracțiúne (fr. traction)

forță de tracțiune = forță care pune în mișcare
un vehicul.

traduce (lat. traducere, fr. traduire)

a traduce (pe cineva) în fața justiției = a aduce (pe cineva) înaintea unei instanțe judecătorești.

a traduce în viață = a pune în aplicare (un principiu, un plan); a înfăptui, a realiza.

tráfíc (fr. trafic)

a face trafic de influență = a trage foloase ilicite din influența pe care cineva o are asupra cuiva, din trecerea de care se bucură pe lângă cineva.

trafic de stupefiante = producerea, deținerea sau punerea în circulație a produselor ori a substanțelor stupefiante sau toxice.

tragedie (fr. tragedie, lat. tragoedia)

a face tragedie (sau tragedii) (din ceva) (fam.) = a exagera latura neplăcută a unei întâmplări.

trágic, -ă (fr. tragique, lat. tragicus)

a lua în tragic (fam.) = a acorda unei întâmplări (neplăcute) o gravitate exagerată.

trambulină (germ. trampoline)

a servi cuiva de trambulină (fam.) = a ajuta pe cineva să parvină.

transbordór (fr. transbordeur)

nod (pod) transbordor = platformă suspendată, prin cabluri, servind la trecerea peste un curs de apă.

transductív, -ă (fr. transductif)

raționament transductiv (log.) = raționament în care trecerea de la un adevăr la altul nu se face în virtutea unei necesități logice, ca în cazul raționamentului deductiv, ci în virtutea unor coincidențe întâmplătoare.

transformațional, -ă (engl. transformational, fr. transformationnel)

gramatică transformațională = gramatică ce își propune găsirea unor structuri de adâncime care, prin transformări succesive, să permită obținerea tuturor construcțiilor corecte posibile într-o limbă.

transportór, -oare (fr. transporteur)

transportor aerospațial = primul etaj al unui lansator de satelit sau vehicul spațial capabil de a reveni pe pământ.

transmisiúne (fr. transmission, lat. transmissio, -onis)

trupe (sau unități etc.) de transmisiuni = trupe specializate în executarea și asigurarea legăturilor prin radio, telefon etc.

tránzít (fr. transit, germ. Transit)

bilet de tranzit = autorizație scrisă privind scutirea de vamă a unor mărfuri care sunt în trecere printr-o țară străină.

în tranzit (despre călători, vagoane etc.) = în trecere.

tranzit digestiv = drum parcurs de alimente prin tubul digestiv din momentul introducerii lor în gură până la absorbția elementelor asimilabile și eliminarea resturilor.

tranzítív, -ă (fr. transitif, lat. transitivus)

relație tranzitivă (log.; mat.) = relație între elementele unei mulțimi, care, atunci când se verifică pentru primul și al doilea, în consecință pentru al doilea și un al treilea element, se verifică și pentru primul și al treilea.

tranzíție (fr. transition, lat. transitio)

de tranziție = de trecere; intermediar, tranzitoriu; tranzițional.

transversál, -ă (fr. transversal)

secțiune transversală = suprafață obținută prin secționarea unui obiect cu un plan perpendicular pe lungimea lui.

trasór (fr. traceur)

trasor de rută (sau de drum) = aparat pentru trasarea automată a drumului unei nave pe hartă.

travérs (fr. travers)

la travers = perpendicular față de nava proprie.

traversiér, -ă (fr. traversier)

curent traversier = curent perpendicular pe intrarea unui port sau a unui canal.

travestí (fr. travesti)

în travesti = deghizat sau deghizându-se pentru a juca un rol opus sexului său.

tren (fr. train)

a scăpa (sau a pierde) trenul (fam.) = a pierde o ocazie favorabilă, un prilej, o șansă.

tren anterior (sau posterior) = partea de dinainte (sau de dinapoi) a corpului unui animal.

tren de laminare = dispozitiv al mașinilor din filatura de bumbac, care servește la descrețiri.

rea și paralelizarea fibrelor și la subțierea produselor intermediare de fabricație.

tren de luptă = convoi de vehicule care aprovizionează cu muniții trupele aflate în linia de luptă.

tren de aterizare (sau **de amerizare**) = ansamblul organelor cu ajutorul cărora un avion (sau un hidroavion) alunecă pe pământ (sau pe apă) înainte de a-și lua zborul sau după ce a aterizat (sau a amerizat).

tren de roți = sistem de roți dințate montate pe același arbore.

tren fix = ansamblu de piese din interiorul cutiei schimbătorului de viteze, format din axul intermediar și pinioanele fixe.

trénă (fr. traîne)

a duce trena cuiva (fam.) = a urmări pretutindeni, lingușind pe cineva.

a duce trena = a conduce plutonul concurenților într-o cursă athletică, ciclistă etc.

trenă de condensare = dără de picături pe care o lasă în urma sa un avion prin condensarea vaporilor suprasaturați din mediul gazos străbătut.

trenă falsă = inițiativă aparentă a unui atlet, a unui ciclist, în scopul derutării adversarilor din cursă.

tribázic (fr. tribasique)

acid tribazic = acid care, prin disociere, pune în libertate trei ioni de hidrogen.

tribún (lat. tribunus)

tribun militar = magistrat din Roma antică ce îndeplinea prerogativele de consul sau care avea comanda unor mari unități militare.

tribút (fr. tribut, lat. tributum)

a-și da (sau **a-și aduce**) **tributul** (fam.) = a contribui la ceva.

a plăti tributul morții (sau **naturii**) (îrg.) = a muri.

tributál, -ă (it., fr. tributale)

mod de producție tributál = mod de producție bazat pe exploatare, cunoscut de o serie de popoare din Asia, Africa și chiar America, apărut în condițiile în care descompunerea comunei primitive a fost urmată de forma patriarhală a robiei.

triclínic (fr. triclínique)

sistem triclinic = sistem cristalin caracterizat prin trei axe cristalografice înclinate între ele, asimetrice și de lungimi diferite.

trigémen (it. trigemino)

nerv trigemen = a cincea pereche de nervi cranieni, care asigură sensibilitatea feței și innervarea mușchilor maxilari inferiori.

trigón (fr. trigone)

trigon cerebral = lamă de materie nervoasă care (împreună cu corpul calos) face legătura între emisferele cerebrale.

trigonométric, -ă (fr. trigonométrique)

cerc trigonometric = cerc cu raza egală cu unitatea și cu sensul de măsurare a arcelor invers celui al acelor unui ceasornic.

funcție trigonometrică = fiecare dintre funcțiile sinus, cosinus, tangentă, cotangentă, secantă și cosecantă.

trinitrát (fr. trinitré)

trinitrat de glicerină (chim.) = nitroglicerină.

trío (it., fr. trio)

laminor trio (tehn.) = laminor cu trei cilindri.

trimotór (fr. trimoteur)

avion trimotor = avion cu trei motoare.

tripartít, -ă (fr. tripartite)

formă tripartită (muz.) = formă muzicală din trei secțiuni, a treia fiind reluarea celei dintâi.

tripód (fr. tripode)

catarg tripod = catarg metalic cu trei picioare, pe unele bastimente moderne.

triúmf (lat. triumphus, fr. triomphe)

a duce (sau **a purta**) **pe cineva în triumf** = a ridica pe cineva pe sus (purtându-l pe brațe sau pe un tron) în cadrul unui cortegiu solemn și vesel.

troháic, -ă (fr. trochaïque)

metru trohaic = sistem de versificație având la bază troheul ca unitate ritmică a versului.

trohleár, -ă (fr. trochléaire, lat. trochlearis)

nervi trohleari = nervi pereche motori, cu originea în pedunculii cerebrali, care acționează asupra mușchilor oblici superiori ai fiecărui ochi.

troián (Troia (n. pr.) + suf. -ean)

Calul troian = a) uriaș cal de lemn construit, potrivit legendelor antice, după îndemnul lui Ulise, de locuitorii din Ahaia în timpul războiului troian și în care aceștia s-au ascuns, contribuind la căderea Troiei; b) (fig.) mijloc perfid folosit pentru subminarea cuiva.

trómbă (fr. trombe, it. tromba)

în trombă = vertiginos, rapid.

trómpă (fr. trompe)

trompa lui Eustache = canal interior al urechii, care face legătura între timpan și faringe.

trópic (fr. tropique, cf. gr. tropikos)

an tropic = interval de timp care se scurge între două treceri consecutive ale Soarelui prin același punct al ecuatorului.

tropical, -ă (fr. tropical)

căldură tropicală = căldură toridă, caniculară.

climat tropical = climat cald, din regiunea tropicelor, cu ușoare variații de temperatură și puternice variații ale regimului de ploaie.

trópic (fr. tropique, lat. tropicus)

an tropic = interval de timp între două treceri consecutive ale Soarelui prin același punct al ecuatorului.

de tropice = din regiunea tropicală.

tron (fr. trône)

a (se) urca sau a (se) sui, a (se) ridica, a (se) înălța pe tron = a încorona pe cineva sau a fi încoronat ca monarh.

trotuár (fr. trottoir)

a face trotuarul (fam.; despre prostituate) = a atrage clienți pe stradă.

tub (fr. tube, lat. tubus)

tub electronic = dispozitiv sau aparat constituit dintr-un recipient etanș (de sticlă sau de metal), vidat sau cu gaz rarefiat, și echipat cu doi sau mai mulți electrozi, între care se stabilesc curenți electrici.

tub fonator = organ (în formă de canal) cu care se realizează sunetele în vorbire, mărginit în partea posterioară de laringe și în partea anterioară de buze și de nări.

tubáj (fr. tubage)

tubaj laringian = introducerea unui tub metalic în laringe în caz de asfixie.

tunél (fr. tunnel, germ. Tunnel)

efect de tunel (fig.) = trecerea unei particule printr-o barieră cu potențial cu valoare mai mare decât energia particulei.

tunel aerodinamic = suflerie aerodinamică.

tungúz (fr. tongouse)

limbi tunguze = grup de limbi altaice vorbite de popoarele de forestieri și vânători din Europa și Asia septentrională.

tuf (fr. tuf)

tuf calcaros = rocă sedimentară formată prin depunerea bicarbonatului de calciu din apele calcaroase.

tuf vulcanic = rocă formată prin acumularea și consolidarea cenușii, nisipului etc. provenite din erupțiile vulcanice.

tur (fr. tour)

a trage primul tur de manivelă = a începe turarea unui film.

tur de orizont = observare succesivă, cu un instrument optic sau cu ochiul liber, a unei regiuni, a unei porțiuni de teren etc., de obicei cu scopul de a întocmi un plan, o schiță etc.; (fig.) privire de ansamblu asupra unei probleme.

tur-retur sau tur și retur = dus și întors, plecare și sosire.

turcíc, -ă (turc + suf. -ic)

limbă turcică = (la pl.) familie de limbi înrudite vorbite pe un teritoriu aflat între sud-estul Europei, Siberia și China.

turn (germ. Turn)

turn de apă = castel de apă.

turn de extracție = construcție de suprafață situată deasupra gurii unui puț de mină și prevăzută cu diverse utilaje. turn de fildes = denumește izolarea de viață, de realități înconjurătoare a unui scriitor, artist etc.

turn de răcire = construcție de lemn, de piatră, de beton armat etc. în care apa dintr-o instalație termică complexă cedează o anumită cantitate de căldură, transmitând-o aerului înconjurător.

turn de sondă = turlă.

turnánt, -ă (fr. tournant)

placă turnantă = placă mobilă de oțel sau de fontă, prevăzută cu șine, folosită în depouri și ateliere pentru a permite locomotivelor și vagoanelor trecerea de pe o linie pe alta sau întoarcerea lor.

ușă (sau poartă) turnantă = ușă (sau poartă) formată din mai multe aripi, care se rotesc în jurul unui ax vertical central.

tutelár, -ă (lat. tutelarís, fr. tutelaire, it. tutelare)

autoritate tutelară = organ de protecție a persoanelor lipsite de capacitate de exercițiu ori a intereselor celor ce nu se pot apăra singuri.

organ tutelar = organ al administrației de stat sau al organizațiilor obștești, având în subordine organizații față de care exercită atribuții de organizare, coordonare și control.

tutelă (fr. tutelle, lat. tutela)

tutelă internațională = sistem de administrare a unor teritorii dependente care înlocuiește sistemul teritoriilor sub mandat.

túșă (fr. touché)

a sta (sau a fi, a rămâne ori a fi pus) pe tușă (spt.) = a sta (sau a fi obligat să stea) inactiv.

T

țel (germ. Ziel)

a lua țelul (ori pe țel) sau a ține țelul (ori la țel) sau a se uita (ori a căuta) pe țel = a ochi cu pușca.

țete (fr. tsé-tsé)

musca țete = muscă africană care provoacă boala somnului.

ținută (fr. tenue)

ținută de ceremonie = îmbrăcăminte, uniformă pentru anumite solemnități.

U

uberál, -ă (fr. ubéral)

fântână uberálă = fântână din care apa iese prin sâniile unei statui (reprezentând o nimfă, o silfidă etc.).

últim, -ă (fr. ultime, it. ultimo)

ultima oră = rubrică într-o gazetă unde se publică cele din urmă știri sosite la redacție.

ultima volta = ultima oară.

umán, -ă (lat. humanus, cf. fr. humain, it. umano)

geografie umană (sau antropologică) = 1. antropogeografie. 2. (adesea adv.) omenos, bun, blând.

umanístic, -ă (umanist + -ic)

învățământ umanístic = învățământ având la bază studiul limbilor clasice.

științe umanístice = științe care studiază aspectele culturii umane în general sau ale celei clasice.

umiditate (fr. humidité, lat. humiditas)

umiditatea atmosferei = conținutul în vapori de apă și în cristale de gheață al atmosferei.

umoáre (lat. humor, fr. humeur, it. umore)

umoare apoasă = lichid transparent în care se află camera anterioară a ochiului.

umoare vitrosă = masă gelatinoasă care umple tot fundul ochiului; corp vitros.

umór (fr., engl. humour, lat. humor)

umor negru = umor care își trage forța comică din fapte tragice, macabre.

umoral, -ă (fr. humoral)

sistem umoral = totalitatea glandelor cu secreție internă.

teorie umorală = teorie potrivit căreia funcțiile organismului sunt reglate de umori.

úndă (fr. onde)

lungime de undă = distanța dintre două puncte succesive ale unei unde, în care oscilația are aceeași fază.

undă de șoc = undă seismică de mare intensitate.

undă electromagnetică = câmp electromagnetic variabil care se propagă în urma interacțiunilor dintre variațiile câmpului electric și ale celui magnetic. **undă lungă** = undă electromagnetică cu o lungime de 700–2000 m.

undă mijlocie = undă electromagnetică cu o lungime de 200–600 m.

undă scurtă = undă electromagnetică cu o lungime medie de 0,50 m.

undă seismică = undă pornită din epicentrul unui cutremur de pământ, de-a lungul căreia cutremurul se propagă în interiorul și la suprafața pământului.

undă verde = procedeu folosit pentru asigurarea fluenței maxime a traficului auto pe arterele de circulație din orașe, realizat printr-un sistem de comandă coordonată a semafoarelor.

unghiulár, -ă (<unghi, după fr. angulaire)

piatră unghiulară = piatră de la colțul unei temelii de clădire; (fig.) fundament, bază.

unitár (fr. unitaire)

vector unitar (mat.) = versor.

unitate (fr. unité, lat. unitas)

unitate astronomică = unitate pentru exprimarea distanțelor în sistemul solar, distanța medie de la Soare la Pământ.

unitate de foc = cantitatea de muniție (număr de lovituri) pentru o gură de foc. **unitate furajeră** = unitate de măsură pentru aprecierea valorii nutritive a furajelor.

universitar (fr. universitaire)

oraș (sau centru) universitar = oraș care are universitate.

universitate (fr. université, lat. universitas)

universitate de partid (ieșit din uz) = școală superioară în sistemul învățământului de partid.

universitate populară = instituție pentru educația adulților, având ca principală formă de activitate cicluri de prelegeri în diverse domenii.

univóc, -ă (fr. univoque, lat. univocus)

rimă univocă = rimă care constă din repetarea aceluiași cuvânt.

urálo-altaic (fr. ouralo-altaïque)

limbi uralo-altaice = familie de limbi fino-ugrice, altaice și samoede.

uránic, -ă (fr. uranique)

acid uranic = acid derivat din uraniu.

urgénță (fr. urgence)

de urgență = imediat, fără întârziere.

stare de urgență = situație care impune aplicarea de către stat a unui sistem de măsuri cu caracter politic, militar, economic și social care să-i permită intrarea în război într-un timp foarte scurt.

úric (fr. urique)

acid uric = acid organic care se găsește în urină și în sânge, fiind rezultat din arderea proteinelor.

urónic (fr. uronique)

acid uronic = acid-aldehidă utilizat în organism în reacții de cuplare cu compușii organici toxici.

uropigiánă (fr. uropygienne)

glandă uropigiană = glandă sebacee la baza cozii la păsări, cu a cărei grăsime acestea își ung penele cu ciocul.

uterín, -ă (fr. utérin, lat. uterinus)

frați uterini = frați născuți din aceeași mamă, dar având tați diferiți.

util, -ă (fr. utile, lat. utilis)

în timp util = la timp, la momentul potrivit.

uzánță (din fr. usance, it. usanza)

uzanțe diplomatice (jur.) = totalitatea practicilor în relațiile diplomatice dintre state.

uzínă (fr. usine)

uzina verde = natura, vegetația privite ca sursă de energie și hrană.

uzúrá (fr. usure)

uzură morală = pierdere a valorii mașinilor, instalațiilor, clădirilor etc. ca urmare a creșterii productivității muncii sociale sau a apariției altor mașini, mai perfecționate.

V

vaccinát, -ă (fr. vacciner)

a fi major și vaccinat (fam.) = a fi capabil să-și asume responsabilități.

a fi vaccinat (contra ceva) (fam.; fig.) = a depăși ușor consecințele unei situații neplăcute după ce în prealabil a fost trăită o experiență asemănătoare.

vácuum (fr., lat. vacuum)

vacuum extractor = aparat în obstetrică pentru extragerea fătului pe căile genitale.

vag, -ă (fr. vague, lat. vagus)

a se pierde în vag = a face considerații generale, neprecise.

nerv vag = unul dintre cei doisprezece nervi cranieni, important pentru funcționarea aparatului respirator, circulator și digestiv.

vaginál, -ă (fr. vaginal)

tunică vaginală = membrană seroasă care căptușește testiculul și epididimul.

vagón (fr. wagon)

casă (sistem) vagon = casă ale cărei încăperi se înșiră una după alta, ca vagoanele unei garnituri de tren.

vagon-cisternă = recipient de formă cilindrică montat pe șasiu, folosit pentru transportul lichidelor pe calea ferată.

vagon-restaurant = vagon amenajat pentru a servi ca restaurant.

vagon de dormit = vagon cu cabine în care sunt instalate paturi pentru dormit; wagon-lit.

valență (fr. valence)

liniută de valență (și eliptic) = semn grafic care marchează în formulele chimice legătura dintre atomii moleculelor.

valență auxiliară = valență coordinativă, valență secundară.

valență primară = valență principală.

valență secundară = valență auxiliară.

valeriănic (fr. valerianique)

acid valerianic = lichid incolor, uleios, cu miros neplăcut, solubil în apă, eter și alcool, extras din valeriană și întrebuințat ca medicament antispasmodic și sedativ.

valiză (fr. valise)

a-și face valiza (sau valizele) = a fi obligat de împrejurări să se pregătească de plecare; a pleca pe neașteptate.

a-și da foc la valiză (fam., arg.) = a avea necazuri din propria vină; a-și periclita situația.

valiză diplomatică = geamantan, geantă etc. cu care se transportă acte diplomatice în altă țară (și al căror conținut este scutit de controlul vamal).

valoare (fr. valeur, lat. valor, -oris)

a scoate (sau a pune) în valoare = a arăta, a demonstra importanța, calitățile esențiale ale unei ființe, ale unui lucru, ale unui fenomen etc.; a scoate în relief, a sublinia.

de valoare = a) (despre lucruri) prețios, scump, de preț; valoros; b) (despre oameni) important, merituos; cu autoritate; valoros.

judecată de valoare = judecată normativă care enunță o apreciere.

scară de valori = ierarhie a valorilor.

valoare absolută = valoarea unei expresii matematice când nu se ține seamă de semnul (+ sau -) pe care îl are.

valoare comercială (sau de piață) = prețul fixat pe piață la o anumită dată; curs.

valoare de întrebuințare = capacitatea unui bun economic (materiale, servicii, informații) de a satisface o anumită necesitate a omului sau a societății.

valoare de schimb = raport cantitativ în care se schimbă două bunuri economice.

valoare imobiliară = înscris reprezentând un drept asupra unor bunuri imobiliare (clădiri, pământ etc.).

valoare mobilă = înscris reprezentând un drept asupra unor bunuri mobiliare (marfă, bani etc.).

valpúrgic, -ă (din germ. Walpurgisnacht <Walpurgis (= Sfânta Walburga, decedată în 779 e.n. în Anglia și sărbătorită la întâi mai) + germ. Nacht = noapte)

noaptea valpurgică = noaptea din ajunul zilei de 1 mai, în care se spune că vrăjitoarele își dau întâlnire.

valută (it. valuta)

valută forte = valută care are acoperire în aur și care este acceptată ca mijloc de plată de mai multe țări.

van (it. vano, lat. vanus)

în van = în zadar.

vanádic (fr. vanadique)

acid vanadic = acid derivat din vanadiu.

vanilie (ngr. vanilli) (it. vaniglia, vainiglia, fr. vanille)

vanilie sălbatică = plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunze eliptice, păroase și cu flori albe sau violacee (*Heliotropium europaeum*).

variabil (fr. variable, lat. variabilis)

cantități (sau mărimi) variabile = cantități (sau mărimi) susceptibile de a-și schimba valoarea față de altele, care rămân constante.

variátor (rus. variator [skorosti], fr. variateur [de vitesse])

variator de lumină (cinem.) = dispozitiv pentru varierea intensității luminii la copierea filmelor.

variație (fr. variation, lat. variatio, -onis)

calculul variațiilor = calcul întrebuințat în analiza infinitezimală (prin care se rezolvă anumite probleme a căror soluție nu se poate obține prin calcul diferențial).

variația unei funcții = diferența dintre valorile unei funcții în două puncte ale ei.

vasculár (fr. vasculaire)

plantă vasculară = nume generic pentru plantele superioare caracterizate prin prezența în structura lor a unor vase prin care circulă seva.

sistem vascular = totalitatea venelor, arterelor și vaselor capilare ale unui organism.

țesut vascular = țesutul vaselor sangvine.

văl (lat. velum, cf. fr. voile, it. velo)

a(-și) lua vălul = a se călugări.

vălul palatului = membrana care desparte cavitatea bucală de cea nazală, acoperind cerul gurii și prelungindu-se până spre faringe.

véctor, -oare (fr. vecteur)

rază vectoare = segment de dreaptă care pornește dintr-un sistem de coordonate polare către un punct.

vectorial, -ă (fr. vectoriel)

calculul vectorial = ramură a matematicii care se ocupă cu studiul operațiilor făcute cu vectori.

védic, -ă (fr. védique)

limbă vedică = forma arhaică a sanscritei, în care sunt scrise Vedele. **religie vedică** = religie antică indiană, anterioară brahmanismului, bazată pe Vede.

vegetál, -ă (fr. végétal)

cărbune vegetal = pulbere neagră foarte fină care se obține prin pulverizarea cărbunelui de lemn și care are utilizări în medicină.

vegetativ, -ă (fr. végétatif, it. vegetativo)

înmulțire vegetativă = înmulțire asexuată prin bulbi, rizomi, butași etc. (și nu prin semințe, spori).

sistem nervos vegetativ = sistem nervos care inervează organele interne.

vélic, -ă (fr. vélique)

centru (sau punct) velic = centrul teoretic al suprafețelor totale ale velelor; centrul de presiune al vântului pe suprafața velaturii.

velurát (<velur + suf. -at)

mașină de velurat = mașină cu ajutorul căreia se dă pielii un aspect catifelat, de velur.

venerábil, -ă (fr. vénérabil)

vârstă venerabilă = se spune despre vârsta unui om foarte bătrân.

ventilație (fr. ventilation, lat. ventilatio)

ventilație pulmonară = proces fiziologic de circulație a aerului prin căile respiratorii și plămâni, prin alternarea ritmică a inspirației și expirației.

ventúri (fr. venturi)

tub venturi = instrument pentru determinarea vitezei de curgere și a debitului unui curent de fluid într-o conductă.

verbál, -ă (fr. verbal, lat. verbalis)

flexiune verbală = conjugare.

notă verbală = notă diplomatică nesemnată, echivalentă cu o declarație orală.

vernaculár, -ă (fr. vernaculaire)

limbă vernaculară = limbă indigenă, proprie unei țări, unei regiuni.

vernál, -ă (fr. vernal, lat. vernalis)

punct vernal = punct de intersecție a eclipticii cu ecuatorul ceresc, în care Soarele se află la echinocțiul de primăvară.

vernís (fr. vernis)

vernís moale = tehnică a gravurii prin care se realizează aspectul desenului în creion.

versiúne (fr. version)

în versiune originală = care nu a fost sau fără a fi tradus în altă limbă.

verticál, -ă (fr. vertical)

dreaptă verticală = dreaptă care unește un punct de pe pământ cu zenitul respectiv.

plan vertical = a) (geom.) plan care trece printr-o dreaptă verticală; b) (astron.) plan care trece prin verticala locului.

verticală locului = direcție determinată de poziția firului cu plumb aflat în stare de echilibru într-un punct dat.

vérvă (fr. verve)

a fi (sau, rar, a se afla, a se simți) în (sau, rar, cu) vervă = a fi însuflețit, volubil.

vestă (fr. veste)

a avea (sau a ține pe cineva sau ceva) în buzunarul de la vestă (ori, rar, vestei) = a avea în puterea sa (pe cineva sau ceva).

vezică (lat. vesica)

vezică înotătoare = organ al peștilor în formă de pungă, dezvoltat din intestin și umplut cu gaze, care servește la echilibru, la ridicarea și la coborârea în apă etc.

veziculă (fr. vésicule, lat. vesicula)

veziculă biliară = rezervor temporar al bilei situat în fosa colecistului de pe fața inferioară a ficatului; colecist.

vibránt, -ă (fr. vibrant)

consoană vibrantă = consoană lichidă care se realizează printr-o succesiune rapidă de închideri și deschideri ale canalului fonator, determinată de vibrarea părții superioare a glotei, a uvulei, a vârfului palatin sau a vârfului limbii.

vibratil, -ă (fr. vibratile)

cil vibratil = organit celular filamentos care, prin mișcare alternativă rapidă, asigură deplasarea la unele protozoare, curentul de apă nutritiv la moluștele lamelibranhiate etc.

viciós, -oasă (fr. vicieux, it. vizioso, lat. vitiosus)

cerc vicios (log.) = eroare de logică constând în a demonstra o teză cu ajutorul alteia, care trebuie să fie ea însăși demonstrată.

viciu (fr. vice, lat. vitium)

viciu de conformație = dispoziție anormală a unor părți sau organe ale corpului; diformitate fizică.

vid (fr. vide)

a face vid în jurul său = a îndepărta pe oricine din preajma sa.

a face vid în sinea lui = a nu se mai gândi la nimic.

în vid = a) în gol; b) cu privirea fixă, fără țintă; c) zadarnic, fără rezultat, în van.

videocaptor (fr. vidéocapteur)

tub videocaptor = tub analizor de imagine, esențial în sistemul de televiziune pentru transformarea imaginii în semnale electrice.

viduitate (fr. viduité, lat. viduitas, -atis)

termen de viduitate = timpul cât o femeie văduvă nu poate contracta o nouă căsătorie.

vigoăre (fr. vigueur, lat. vigor, -oris)

a intra în vigoare (d. legi, dispoziții etc.) = a deveni aplicabil.

a pune în vigoare (d. legi, dispoziții etc.) = a pune în aplicare.

vilós, -oasă (fr. villeux, lat. villosus)

embrană vilooasă = membrană acoperită cu vilozități.

vinilic, -ă (fr. vinylique)

alcool vinilic = alcool etilenic, neizolat, care se cunoaște din esteri.

violă (fr. violer, lat. violare)

a viola conștiința = a impune prin forță unele idei.

violént, -ă (fr. violent, lat. violentus, it. violento)

moarte violentă = moarte provocată de un factor extern (traumatic, fizic, chimic, mecanic sau psihic).

violénță (fr. violence, lat. violentia, it. violenza)

a face violénță unei fete (liv.) = a viola.

teoria violénței = teorie sociologică potrivit căreia inegalitatea socială își are geneza în folosirea, pe o anumită treaptă a dezvoltării, a violénței de către unii oameni împotriva altora.

virá (fr. virer)

a vira de bord (nav.) = a schima direcția de mers pentru a primi vântul din bordul opus.

virgulă (fr. virgule)

a nu modifica (sau **a nu schimba**) **o virgulă** sau **fără a modifica** (sau **a schimba**) **o virgulă** = (a reproduce un text) cu cea mai mare exactitate.

virtuál, -ă (fr. virtuel)

imagine virtuală = imagine obținută într-un sistem optic la intersecția prelungirilor razelor de lumină, neputând fi prinsă pe un ecran.

virtúte (fr. vertu)

în virtutea... = pe baza, în puterea, ca urmare a...

vírus (fr., lat. virus)

virus filtrant = agent patogen, ale cărui dimensiuni (sub 0,2 microni) îi permit să treacă prin filtrele de porțelan, provocând boli infecțioase la om, la animale și la plante.

viscerál, -ă (fr. viscéral)

frică viscerală = emoție care, tulburând sistemul neurovegetativ, se resimte în viscere.

viteză (fr. vitesse)

a băga pe cineva în viteză (fam.) = a determina pe cineva să iasă din starea de comoditate și să acționeze mai repede decât era obișnuit.

a-și face (o) viteză (reg.) = a-și lua elan.

în (plină) viteză = cu viteză (foarte) mare.

viteză cosmică = viteză cuprinsă între 7,912 și 16,6 km/secundă imprimată navelor cosmice de la înscrierea pe o orbită circulară a Pământului până la părăsirea sistemului solar.

viteză de sedimentare = interval de timp în care se depun hematiile în sângele rămas necoagulat, servind la diagnosticarea sau urmărirea evoluției unor boli.

viticól (fr. viticole, it. viticolo)

regiuni viticole = care posedă culturi întinse de vii, bogat în vii.

vitros, -oasă (fr. vitreux)

corp vitros sau **umoare vitroasă** = lichid transparent care umple fundul globului ocular.

vitulară (fr. vitulaire)

febră vitulară = febră puerperală la vaci.

vivânt, -ă (fr. vivant)

tablou vivânt = scenă reprezentând un grup de persoane care stau într-o anumită poziție și atitudine pentru a sublinia o semnificație specială.

vizavi (fr. vis-à-vis)

a(-și) face vizavi (fam.) = a sta în poziții opuse; a forma o pereche la dans.

vizită (fr. visite)

a fi în vizită cu cineva = a avea relații de prietenie cu cineva, a-și face vizite reciproc.

carte de vizită = bucată mică de carton, dreptunghiulară, pe care este scris numele unei persoane, profesia și titlurile sale, adresa etc., și pe care titularul o înmânează sau o trimite unor cunoscuți, cu diverse prilejuri.

vizită medicală = control medical (periodic) făcut salariaților, elevilor etc.

vizual, -ă (fr. visuel, lat. visualis)

câmp vizual = spațiul cuprins de vedere când privirea este fixată asupra unui punct.

memorie vizuală = memorie care reține cu precizie imaginile văzute.

rază (sau linie) vizuală = linie dreaptă imaginară care unește ochiul observatorului cu obiectul observat.

tip vizual = persoană cu o deosebită acuitate a percepțiilor obținute prin văz.

voală (fr. voiler)

se voalează înainte de a pleca = a înșela aparențele.

vocabular (fr. vocabulaire, lat. vocabularium)

vocabular activ = totalitatea cuvintelor folosite în mod efectiv de cineva în exprimare și care variază de la o categorie de vorbitori la alta.

vocabular de bază sau fundamental = fondul principal de cuvinte.

vocabular pasiv = totalitatea cuvintelor specifice unei limbi pe care vorbitorii le înțeleg, dar nu le utilizează (decât accidental).

vocabular secundar = masa vocabularului.

vocație (fr. vocation, lat. vocatio, -onis)

vocație succesorală = calitatea de a avea chemare la moștenire, fără a fi înlăturată de la aceasta de o altă persoană cu rang preferabil.

voiajór (fr. voyageur)

voiajor comercial = slujbaș al unei firme, care se deplasează în alte localități pentru a primi comenzi.

volânt, -ă (fr. volant)

bibliotecă volantă = fond de cărți aparținând unei biblioteci și împrumutat unei instituții pentru folosință temporară.

foaie volantă = tipăritură pe o singură foaie care se difuzează în public ca manifest, ca afiș etc.; filă detașată dintr-un caiet, dintr-o carte etc.

echipă volantă = echipă mobilă care se deplasează cu ușurință, dintr-un loc de muncă în altul, după nevoie.

vólta (it. volta)

a da volta = a rostogoli sau a răsturna spre a fi rostogolit un buștean cu ajutorul țăpinelor.

a face volta = a pleca repede (învârtindu-se) dintr-un loc.

voltă (fr. volte)

voltă în vânt = manevră pentru schimbarea direcției împotriva vântului.

voltă sub vânt = manevră pentru schimbarea direcției în sensul vântului.

volumetric, -ă (fr. volumétrique)

analiză volumetrică = analiză pentru determinarea greutății unei substanțe prin măsurarea volumului soluției etalonate folosite pentru titrare.

voltmétru (fr. voltmètre)

voltmetru electronic = aparat electronic pentru măsurarea tensiunii electrice.

volúm (fr. volume, lat. volumen)

a fi tipărit (ori publicat) în volum, ori a tipări (sau a publica) în volum = a aduna într-un volum scrieri de dimensiuni reduse apărute în diverse publicații periodice.

voluntár, -ă (fr. volontaire, lat. voluntarius, rus. volentir)

act voluntar = acțiune săvârșită de cineva în mod conștient, voit.

vómic, -ă (fr. vomique)

nucă vomică = semințele unui arbore (Strychnos nux-vomica) răspândit în zona tropicală,

din care se extrag substanțe utilizate în industria farmaceutică (stricnina) și chimică.

vot (fr. vote)

drept de vot = drept al alegătorilor de a-și exprima voința pentru alegerea reprezentanților în organele reprezentative ale statului; sufragiu.

vot de blam = sancțiune prin care o colectivitate organizată își manifestă prin vot dezaprobarea față de o acțiune, de o atitudine etc. a unui membru al ei.

vot de încredere (sau **de neîncredere**) = vot prin care parlamentul aprobă (sau respinge) politica guvernului ori un act al acestuia.

votiv, -ă (fr. votif, lat. votivus)

tablou votiv = fragment dintr-o pictură murală (bisericească) înfățișând pe ctitori, de obicei cu miniatura bisericii în mâini.

vulcán (it. vulcano, germ. Vulkan)

a sta (sau **a dansa**) **(ca) pe (un) vulcan** = a fi amenințat de un pericol gata oricând să se declanșeze.

vulcan noroios = ridicătură conică formată prin erupția la suprafața solului a unor gaze care antrenează apă și nămol.

vulgár, -ă (fr. vulgaire, lat. vulgaris)

limba latină vulgară = limba latină târzie, vorbită în provinciile Imperiului Roman; latina populară.

logaritm vulgar = logaritm zecimal.

vulnerabil, -ă (lat. vulnerabilis, fr. vulnérable)

punct vulnerabil = parte slabă a cuiva; punct sensibil, punct nevralgic.

W

wolfrámic, -ă (wolfram + suf. -ic)

acid wolframic = acid derivat din wolfram, existent sub formă de pulbere galbenă insolubilă în apă, preparat din soluții de wolframați cu acizi.

X

xantogénic (fr. xanthogénique)

acid xantogenic = acid puțin stabil, prin acțiunea unui hidroxid de metal alcalin asupra sulfurii de carbon în contact cu un alcool.

Z

zaháric (fr. saccharique)

acid zaharic = acid obținut prin oxidarea unor sorturi de zahăr și de amidon.

zaharós, -oasă (fr. sacchareux)

produs zaharos = produs alimentar dulce preparat din (sau cu) zahăr.

zel (fr. zèle, lat. zelus)

exces de zel = exagerare inutilă în îndeplinirea unei acțiuni, sârguință exagerată.

zelatór, -oare (fr. zéléateur)

zelatorii credinței = membru al unei secte jidă-nești din Ierusalim.

zenitál, -ă (fr. zénithal)

distanță zenitală = arcul de cerc vertical cuprins între zenit și un astru.

zeolític, -ă (fr. zéolit(h)ique)

apă zeolitică = mulțimea moleculelor de apă conținute în rețeaua cristalină a zeoliților.

rocă zeolitică = care conține zeoliți sau care este format din zeoliți.

zéro (fr. zéro)

a reduce ceva la zero = a reduce cu totul importanța unui lucru, a face să fie neglijabil.

zero absolut = temperatură de minus 273 de grade Celsius, socotită ca cea mai joasă temperatură posibilă.

zigomátic, -ă (fr. zygomatique)

apofiză zigomatică = apofiză inferioară a osului temporal.

arcadă zigomatică = arcadă osoasă formată prin unirea apofizei zigomatice cu osul molar.

os zigomatic = zigomă.

zigzág (fr. zigzag, germ. Zickzack)

în zigzag = în formă de linie frântă, șerpuit.

zodiác (ngr. [kíklos] zodhiakós)

semnele zodiacului sau zodiacele = figurile simbolice ale zodiacului, reprezentând cele douăsprezece constelații.

zodiacál, -ă (fr. zodiacal)

lumină zodiacală = fâșie de lumină difuză, slabă, orientată după direcția zodiacului, de forma unui triunghi cu baza la orizont, vizibilă înaintea aurorei sau după sfârșitul crepusculului.

zoologic, -ă (fr. zoologique)

muzeu zoologic = muzeu unde sunt expuse animale reconstituite sau împăiate, organe, părți ale corpului animal reproduse în planșe etc.

parc zoologic sau grădină zoologică = parc în care animale rare sau exotice sunt ținute în condiții asemănătoare cu cele ale vieții lor în libertate.

II.

Variația frazeologismelor care conțin neologisme în discursul public

I. FUNDAMENTAREA TEORETICĂ

Analiza de față are ca obiect de investigație evidențierea tendințelor actuale manifestate în cadrul limbajului publicistic, cu preocupare specială pentru enunțurile care conțin neologisme, în formă canonică și, mai ales, modificate, prin destructurare și restructurare. Această abordare a impus o fundamentare a cercetării, ce a presupus revenirea la formulările coșeriene asupra conceptului de „discurs repetat” și schițarea problematicii acestor enunțuri din perspectiva teoriei limbii și a retoricii generale, cu trimitere specială la regulile «figurilor de construcție» formulate de Quintilian și cunoscute sub numele de „quadripartita ratio” (*adiectio, detractio, immutatio și transmutatio*).

Pornind de la observația formulată de Coșeriu, *Arhitectura*, p. 55, că „vorbirea este ca un fel de pictură cu colaj simultan, adică, în parte, este tehnică actuală și în parte sunt bucăți de vorbire deja existente și duse, ca să zicem așa, de tradiție, în toate aceste expresii, locuțiuni fixe, în proverbe, citate ș.a.m.d.”, analiza își propune să evalueze reflectarea în textul jurnalistic și în discursul public a neologismelor și a expresiilor cuprinzând astfel de termeni. Obiectul de interes îl constituie raportarea la una din cele două tipuri de „tradiții” stabilite de marele lingvist citat: „discursul repetat”.

1.1. Conceptul de „discurs repetat” în viziunea lui Eugeniu Coșeriu

Conceptul coșerian de „discurs repetat” („wiederholte Rede”) a făcut parte din preocupările magistrului pentru argumentarea caracterului unitar al limbii, pentru care identifică și notează într-o reprezentare figurativă, cu caracter general pentru limbă, „o serie ordonată de distincții [...] între lucruri și limbaj”, manifestate întâi la nivelul vorbirii¹.

Încadrat, cu prilejul descrierii limbii funcționale, în stadiul limbii sincronice și discutat în opoziție cu *tehnica liberă a discursului*, *discursul repetat* „cuprinde tot ceea ce în vorbirea unei comunități se repetă într-o formă mai mult sau mai puțin identică sub formă de discurs deja făcut sau combinare mai mult sau mai puțin fixă, ca fragment lung sau scurt a ceea ce s-a spus deja”².

Pornind dinspre limbă spre teoria limbii, lingvistul stabilește, pe baza exemplelor, tipologia „discursului repetat”; printre speciile menționate se află: citatele – „repetarea

¹ Coșeriu, *Arhitectura*, p. 53.

² Idem, *Limba funcțională*, p. 259.

unor fragmente de texte – literare sau altele – cunoscute ca atare”, proverbele, locuțiunile fixe, wellerismele, „expresii introduse de (sau însoțite de) unele formule și care au pretenția că se referă la o reacție verbală a cuiva într-o anumită situație”, anumite sintagme, perifrazele lexicale, formule tradiționale de comparație, cu specificarea că ultimele trei forme enunțate ar putea constitui „un compartiment autonom al competenței idiomatice”³.

Din perspectiva funcționalității și răspândirii lor, formele „discursului repetat” cunosc câteva particularități: nu respectă „norma generală, de coerență cu cunoașterea lucrurilor și cu principiile generale ale gândirii” și anumite „reguli de construcție”; cuvintele nu sunt comutabile „în domeniul lor specific”, de aici lipsa unei participări la opoziții funcționale actuale; cunosc corespondent funcțional în unități de „diferite niveluri ale tehnicii libere și sunt comutabile cu acestea”⁴.

1.2. Tipologia EDR propusă de Stelian Dumistrăcel

De la acest punct de plecare, concludente privind extrapolarea în materie de „discurs repetat” se dovedesc a fi referirile exegeților lui Coșeriu, de exemplu cele privind „modificările intenționate, conștiente și ocazionale ale enunțurilor aparținând «discursul repetat»”, realizate de Stelian Dumistrăcel⁵, urmărite în analiza discursului jurnalistic din presa românească actuală, în comparație cu discursul public reflectat de presă”, concretizate într-o tipologie a enunțurilor aparținând „discursului repetat”.

Cu privire la tipologia EDR (adoptăm în continuare sigla propusă de Stelian Dumistrăcel pentru „enunț aparținând discursului repetat”) de care ne vom folosi în problema tratării în mass-media a neologismelor, reținem clasificarea, din perspectiva antropologiei culturale a enunțurilor ce au la bază distorsionări ale enunțului canonic, propusă de Stelian Dumistrăcel.

Inițial, au fost identificate două tipuri principale: [A] enunțuri „anonime” (care sunt, la rândul lor, de două tipuri: [A¹] populare și [A²] culte) și [B] enunțuri cu autori cunoscuți. Pentru prima categorie [A¹] pot fi deosebite două clase: [α] EDR reprezentând „vorbirea” și [β] „citatele” din literatura populară. Contextele din vorbire [α] aparțin, în principal, următoarelor categorii: [a] locuțiuni expresive; [b] expresii idiomatice; [c] parimii (zicători, proverbe); [d] formule uzuale/stereotipe de comparație. Din literatura populară [β] sunt solicitate, cu statut de EDR, următoarele categorii de enunțuri: [a] versuri propriu-zise; [b] formule stereotipe din basme; [c] „ghicitori”. Enunțurile anonime „culte” [A²] sunt reprezentate, în principal, de următoarele categorii de contexte: [a] formule din discursul religios; [b] dictoane; [c] sloganuri; [d] formule tehnice din diferite texte aparținând stilurilor funcționale; [e] nume proprii de notorietate, categorie mai puțin importantă, inclusă aici din cauza înrudirii generale ca statut, în procesul comunicării,

3 Coșeriu, *Limba funcțională*, p. 258–262.

4 Idem, *Deontologia*, p. 167.

5 *Limbaajul publicistic*, p. 130–131; *Cocktailuri*, în „Semn”, anul VI, nr. 3–4/2003; *Un termen de... rușine și ocară: mioritic*, în „Dacia literară”, an XV (serie nouă), nr. 52 (1/2004), Iași, România, *O modalitate paradoxală de manifestare a apartenenței etnoculturale: modificarea «discursului repetat»*, în *Limba și literatura română în spațiul etnocultural dacoromânesc și în diaspora*, Iași, Editura Trinitas, 2003, p. 163–178; *Repeated Discourse as a Means of «Contact» and Manipulation in Journalistic Discourse*, în vol. *La langue et les parlants/Language and its Users/Limba și vorbitorii*, edited by Tatiana Slama-Cazacu, București, Editura Arvin-Press, p. 217–237.

cu cele precedente. Enunțurile cu autori (în principiu) cunoscuți [B] sunt reprezentate de următoarele categorii: [a] titluri de opere de diverse genuri (beletristică, istorie, eseu, opere muzicale, filme, opere de artă plastică); [b] citate propriu-zise din opere (scrise) din categoria precedentă; [c] cuvinte „celebre”, atribuite unor personalități din istorie, din cultură (literatură, filozofie, arte), din diverse domenii ale științelor și din viața publică (cf. *Limbaajul publicistic*, p. 130–131)⁶.

2. EDR CE CONȚIN NEOLOGISME

Redăm, în continuare, câteva exemple, de diferite tipuri, selectate din presa scrisă din ultimii ani, care vin în sprijinul observațiilor notate. Facem precizarea că materialul analizei noastre este constituit din titluri și subtitluri de articole, extrase mai ales din presa de divertisment, din săptămânalul „Academia Cațavencu”, care se auto-recomandă „Săptămânal de moravuri grele”, cu calificativul „tagma cum laude”, „Jupânu’ Săptămânal de largă inspirație județeană” (Suceava), ca sursă proteică în ceea ce privește apelul la EDR ce au în structură și neologisme. Facem observația că tonul contestatar la adresa oricărui tip de EDR a fost dat de „Academia Cațavencu”, iar acesta a fost preluat (și ad-litteram) de alte publicații, unele serioase.

- (Id) – Bătaia e ruptă din raiul *social-democrat* (AC, 44/2004, pag. 2), față de „Bătaia e ruptă din rai”;
- (Dr) – Fie-ți *numărul* de înmatriculare spre veșnica pomenire (AC, 4/2007, pag. 6), față de „Veșnica pomenire”;
- (Th) – *Bistroul Electoral Central* (AC, 35/2000, pag. 9), față de „Biroul Electoral Central”;
- (Tl) – *Lista* lui Diaconescu (AC, 34/2000, pag. 10), față de „Lista lui Schindler”;
- (Cv) – Valentine Stan-Președinte! Un om pentru *paranoia* noastră (AC, 1/2012, pag. 7), față de „Un om pentru timpurile noastre” – citat din Socrate;
- (Ct) – Cu o *comemorare* toți suntem datori (AC, 10/2003, pag. 21), față de „Cu o moarte toți suntem datori”;
- (Fl) – Nouă meșteri mari, calfe și *primari* (AC, nr. 6/2000, pag. 10), față de „Nouă meșteri mari, calfe și zidari”;
- (Sl) – *Umaniști* din toate țările, *telenoveliți-vă!* (AC, 2/2000, pag. 6), față de „Proletari din toate țările, uniți-vă!”.

2.1. Variația frazeologismelor care conțin neologisme după tipologia lui St. Dumitrăcel

Pornind de la tipologia stabilită de Stelian Dumitrăcel, vom urmări în continuare reprezentarea EDR ce conțin neologisme, în titluri de articole.

6 Referitor la problematica deconstructurii enunțurilor aparținând discursului repetat în textul jurnalist, trimitem la analiza întreprinsă de Stelian Dumitrăcel, *Discursul repetat în textul jurnalist. Tentația instituirii comuniunii fatice prin mass-media*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2006. Autorul pornește de la observațiile lui Al. Andriescu, *Limba presei*, p. 124 și ale lui C. Tabarcea, *Poetica*, p. 53, în legătură cu tendința de „proverbializare” a limbajului presei, iar aceste aprecieri au favorizat exprimarea de noi perspective și opțiuni.

2.1.1. Enunțuri „anonime”

2.1.1.1. EDR populare – [a] reprezentând vorbirea

De reproiectări cu intenția vădită de evocare ironică a unor fapte petrecute în spațiul public sau pe scena politică se bucură *enunțurile aparținând vorbirii sau locuțiunile expresive*, categorie bine reprezentată, deoarece preocuparea pentru recunoașterea modelului original este aproape absentă. Derapajele de comunicare politică, relația politicianilor cu electoratul, atitudinea clasei politice vor reprezenta cel mai des pretexte pentru obținerea adeziunii cititorului la evenimentul relatat.

În legătură cu această idee, Iorgu Iordan, *Stilistica*, p. 325, nota: „cuvintele și locuțiunile expresive, atât de curente în limba vorbită a oricăruia dintre noi seamănă bine cu figurile de stil, deși, astfel, ele se deosebesc esențial de acestea, între altele pentru că sunt firești și spontane, pe când figurile de stil propriu-zise sunt adesea produsul unui act de voință”⁷.

Redăm, în continuare, câteva astfel de exemple:

Năstase ne duce cu **presa** (AC, nr. 34/2002/pag. 5), față de „a duce cu preșul”;

Partidul Social Democrat le face pe toate după bunul său **plac** (AC, nr. 36/2003/pag. 11), față de „a face totul după bunul plac”;

Băsescu se ține de **tancuri** (AC, nr. 48/2007/pag. 1), față de „a se ține de bancuri”;

Băsescu a jucat la două **carpete** (AC, nr. 20/2005/pag. 1), față de „a juca la două capete”;

Marian Vanghelie e un om cu **coloană verticală** (AC, nr. 27/2007/pag. 1), față de „a avea coloană vertebrală”;

Vadim, Gușă, Voiculescu și Becali s-au dat cu capul de **pragul electoral** (AC, nr. 47/2007/pag. 32), față de „a da cu capul de prag”;

A **șutat** și i-a adunat în **Parlament** (AC, nr. 6/2008/pag. 23), față de „a tunat și i-a adunat”;

Liberalii vând **panseluța** de la capătul **tunelului** (AC, nr. 12/2008/pag. 27), față de „lumina de la capătul tunelului”;

Dragoste cu **de-a sigla** în PDL (AC, nr. 5/2010/pag. 5), față de „dragoste cu de-a sila nu se poate”;

Radu Sârbu va face casă bună cu **tupeul** (AC, nr. 4/2001/pag. 6), față de „a face casă bună cu cineva”;

PDSR **promite** câte-n **UE** și în **stele** (AC, nr. 13/2001/pag. 12), față de „a promite câte-n lună și în stele”;

Guvernării pun sare pe **hrană** (AC, nr. 2/2001/pag. 16), față de „a pune sare pe rană”;

Mircea, fă-te că **șomezi!** (AC, nr. 47/2011, pag. 10), față de „fă-te că lucrezi”;

Sculptura și la **gară** (AC, nr. 16/2000, pag. 9), față de „Ura și la gară!”, formula de salut;

Gaz de necaz (AC, nr. 49/1997, pag. 6), față de „haz de necaz”;

Mare e grădina **etnobotanică** a Domnului (AC, nr. 21/2011, pag. 8), față de „Mare e grădina lui Dumnezeu.”;

⁷ Cu privire la posibilitatea echivalării contextelor „literare” cu cele ale limbajului curent în analiza deconstructivă a EDR, vezi și Dumistrăcel, *Discursul repetat*, p. 44.

Îmbinarea **utilului** cu *neplăcutul* (AC, nr. 47/2002, pag. 20), față de „a îmbina utilul cu plăcutul”;

Fără foc nu iese **parfum** (AC, nr. 38/2003, pag. 16), față de „nu iese foc fără fum”;

Ești om cu mine, sunt om cu **patine** (AC, nr. 49/2006, pag. 12), față de „ești om cu mine, sunt om cu tine”;

Guvernarea după bere, o plăcere (AC, nr. 34/2000, pag. 7), față de „Vinul, după bere, o plăcere”;

Președintele *nu* și-a mai făcut baia **anuală** de mulțime (AC, nr. 1/2011, pag. 7), față de „a face o baie de mulțime”;

Să *nu* *ne* doară-n **vot** (AC, nr. 16/2000, pag. 9), față de „a durea pe cineva în cot”;

Exces de *vuvuzel* (AC, nr. 24/2010, pag. 18), față de „exces de zel”;

Cu **autoBuzele** umflate (J, nr. 1/2009, pag. 2), față de „a rămâne cu buzele umflate”;

Nea Nelu moare **politic** cu zile, dar nu se predă (AC, nr. 9/2000, pag. 16), față de „a muri cu zile”;

Marea Ieșeală *din* **criză** (AC, nr. 13/2011, pag. 24), față de „ieșire din criză”;

Ministrul Sorin Pantiș a intrat în *Romtelecomă* (AC, nr. 3/1998, pag. 3), față de „a intra în comă”;

Nu **contează**, Jean **votează** (AC, nr. 42/2000, pag. 1), Nu **contează**, *Vanghelie* **con-tează**, **profanează** și **boxează** (AC, nr. 29/2011, pag. 2), față de „Nu contează, Jean boxează”;

Funeriu e dus cu **BACu'** (AC, nr. 45/2011, pag. 9), față de „a fi dus cu capul”;

După ce s-au fript de la o simplă lege, **parlamentarii** suflă și-n **fiolă** (AC, nr. 28/1997, pag. 9), față de „Cine s-a fript cu ciorbă, suflă și în iaurt”;

La anu' și la mulți **spontani!** (AC, nr. 36/2003, pag. 6), față de „La anul și la mulți ani!”;

Guvernul a luat-o pe ulei (AC, nr. 33/1997, pag. 6), față de „a o lua pe ulei”;

Afaceri politice cusute cu ceață albă (J, nr. 96/2007/pag. 1), față de „cusut cu ață albă”;

De la **egal** la **ilegal electoral** (J, nr. 19/2008, pag. 1), față de locuțiunea „de la egal la egal”;

Politica trece prin **fotbal** (AC, 14/2011, pag. 2), față de „dragostea trece prin stomac”;

Clientul nostru, **ministrul** nostru! (AC, 52/2012, pag. 8), față de „clientul nostru, stăpânul nostru”;

La vremuri noi, **ministere** noi (AC, 50/2012, pag. 8), față de „La vremuri noi, oameni noi”;

Ion Iliescu are **palpitații** de stânga (AC, nr. 15/2012, pag. 8), față de „a avea palpitații”;

Mai la **vot** (AC, nr. 48/2012, pag. 16), față de „hai la vot”;

Simirad face casă bună cu **vila** (AC, nr. 1/2001, pag. 8), față de „a face casă bună cu cineva”;

SRI și CNSAS ne duc cu **dosărelul** (AC, nr. 29/2002, pag. 9), față de „a duce (pe cineva) cu zăhărelul”;

Hrebenciuc este *co*-rupt de **realitate** (AC, nr. 7/2003, pag. 9), față de „a fi rupt de realitate”;

Nu iese foc fără fumul **guvernăntilor** (AC, nr. 18/2002, pag. 17), față de „a nu ieși foc fără fum”;

Radu Sârbu va face casă bună cu **tupeul** (AC, nr. 4/2001, pag. 6), față de „a face casă bună cu cineva”;

Un student român s-a pus cu burta pe **cartel** (AC, nr. 20/2002, pag. 21), față de „a se pune cu burta pe carte”;

Domnului Geonană i se cam apropie funia de pariu **politică** (AC, nr. 43/2010, pag. 5), față de „a se apropia cuiva funia de par”;

Fisc la țintă (AC, nr. 4/2009/pag 1), față de „fix la țintă”;

Liniștea de dinaintea **misiunii** (AC, nr. 10/2004/pag 9), **Avansarea** de dinaintea furtunii (AC, nr. 26/2003/pag 3), față de „liniștea dinaintea furtunii”;

Orgoliu ochit, **orgoliu** lovit (J, nr. 40/2011/pag. 3), față de „Punct ochit, punct lovit.”;

Caii verzi din **buletinele** de vot (J, nr. 23/2003, pag. 5), Caii verzi de pe pereții **secțiilor** de votare (AC, nr. 42/2008/pag. 3), **Spații** verzi pe pereți (J, nr. 5/2008/pag 3), față de „cai verzi pe pereți”;

Rupți și **corupți** de realitate (AC, nr. 38/2003/pag. 2), față de „rupți de realitate”;

Alegerile bat la ușa **președintelui** Crețeanu (J, nr. 20/2003/pag. 4), față de „a bate la ușa cuiva”;

Cartea bate **filmul** (J, nr. 7/2008/pag. 2), față de „Viața bate filmul.”;

Petrică a băgat degetul în **criză** (J, nr. 4/2009/pag 9), față de „a pune degetul în priză”;

Intenția se plătește (J, nr. 7/2010/pag. 2), față de „Totul se plătește.”;

Funcția vine, dar mai și pleacă (J, nr. 9/2011/pag. 1), față de „Omul vine, stă, dar mai și pleacă.”;

Universitate, că-i mai bună decât toate! (J, nr. 9/2008/pag. 2), **Publicitate**, că-i mai bună decât toate! (J, nr. 2/2008/pag. 2), **Mobilitatea**, că-i mai bună decât toate! (J, nr. 9/2010/pag. 3), față de „Sănătate, că-i mai bună decât toate”;

Dezbinarea plăcutului cu **utilul** (J, nr. 4/2008/pag. 2), față de „a îmbina plăcutul cu utilul”;

Dragoste cu de-a **sigla** în PDL (AC, nr. 5/2010, pag. 5), față de „dragoste cu de-a sila”.

2.1.1.2. *Parimii (zicători, proverbe)*

De o atracție deosebită pentru prezentarea diferitelor variații de actualizare ce agrementează expunerea temelor abordate în textul jurnalistic se bucură proverbele.

Din perspectiva invocării în titluri a acestor tipuri de enunțuri, reținem o observație a lui Michael Riffaterre, potrivit căreia „transcrierea enunțurilor spontane într-o secvență literară, le face prin definiție «conștiente», fără a duce la pierderea trăsăturilor care permit să le descriem după gramatica vorbirii «spontane»” (*Stilul*, p. 68), iar reactivarea strategică a virtuozităților expresive ale parimiilor sau locuțiunilor probează că, prin contaminarea lor, se ajunge, în urma desemantizării, la pierderea atitudinii reflexive și stingerea funcției stilistice.

Numeroase sunt exemplele ce reflectă atracția *enunțurilor paremiologice, proverbe și zicători*, în care variațiile de actualizare fac referire la domeniul politic, fără a se opri doar la acesta:

Toamna se numără **dinozaurii** (AC, nr. 35/2012, pag. 16), față de „Toamna se numără bobocii.”;

Unde nu-i cap, vai de **pedeserizare** (AC, nr. 5/2001/pag. 18), Unde e cap, vai de picioarele **reclamanților** (J, nr. 38/2008, pag. 2), față de „Unde nu-i cap, vai de picioare.”;

La **partide** înainte, la război înapoi (AC, nr. 4/2002/pag. 4), La **pliante** înainte, la **ajutor** înapoi (AC, nr. 13/2011/pag. 2), La **declarații** înainte, la **candidatură** înapoi (AC, nr. 32/2011/pag. 4), La **andrele** înainte, la **turism** înapoi (AC, nr. 1/2009/pag. 2), față de „La plăcinte înainte, la război înapoi.”;

Minciuna are picioare scurte și **părul dat cu gel** (J, nr. 21/2009, pag. 3), **Reforma Justiției** are picioare scurte și fusta lungă (AC, nr. 3/2004, pag. 2), **Memoria** are picioare scurte (AC, nr. 20/2008/pag. 9), **Promisiunea** n-are picioare scurte (AC, nr. 31/2009/pag. 3), față de „Minciuna are picioare scurte.”;

Codrul, frate cu **guvernul** (AC, nr. 5/2003/pag. 3), față de „Codrul, frate cu românul”;

Dumnezeu nu bate cu parul, ci cu **articolul de presă** (AC, nr. 38/2005/pag. 7), față de „Dumnezeu nu bate cu parul.”;

Aceeași **Presedinție**, cu o altă pălărie (AC, nr. 4/2006/pag. 5), Aceeași **primărie**, cu altă pălărie (AC, nr. 33/2000, pag. 2), Același **Ilie**, cu altă **energie** (AC, nr. 51/2007/pag. 2), față de „Aceeași Mărie, cu altă pălărie”;

Cum e **turcul** și **controlul** (AC, nr. 3/2005/pag. 2), față de „Cum e turcul și pistolul.”;

Presiunea se execută, nu se discută (AC, nr. 71/2007/pag. 3), **Ordinile** se execută, nu se dispută (AC, nr. 12/2008/pag. 2), **Programul** se execută, nu se discută (AC, nr. 19/2011/pag. 3), față de „Ordinele se execută, nu se discută.”;

Activistul potrivit în **postul** potrivit (AC, nr. 96/2007/pag. 3), față de „Omul potrivit la locul potrivit.”;

Omul muncitor de **credit** nu duce dor (AC, nr. 27/2008/pag. 4), față de „Omul muncitor de pâine nu duce dor.”;

Gluma subțire cu **rime** se ține (AC, nr. 5/2009/pag. 3), față de „Obrazul subțire cu cheltuială se ține.”;

Munca de **partid** – brățară de aur sau de argint, după gust (AC, nr. 36/2001/pag. 8), față de „Munca e brățară de aur.”;

Frate, frate, da’ **guvernarea**-i pe bani (AC, nr. 36/2001/pag. 13), față de „Frate, frate, dar brânza-i pe bani.”;

Premierul se îngrașă și-n ajun (AC, nr. 1/2002/pag. 12), față de „Porcul nu se îngrașă în ajun.”;

Hoțul neprins, **compozitor** cinstit (AC, nr. 5/2002, pag. 10), față de „Hoțul neprins, negustor cinstit.”;

Harnicul își cumpăra iarna vilă și vara **decapotabilă** (AC, nr. 22/2003, pag. 4), față de „Omul gospodar își face iarna căruță și vara sanie.”;

Prietenul la **Securitate** se cunoaște (AC, nr. 11/2002/pag. 12), **Sponsorul** la nevoie se cunoaște (AC, nr. 28/2011/pag. 4), **Senatorul** la nevoie se cunoaște (AC, nr. 4/2008, pag. 3), față de „Prietenul la nevoie se cunoaște.”;

Pesedistul de la **handicap** se-mpute (AC, nr. 16/2002/pag. 8), față de „Peștele de la cap se-mpute.”;

Ceea ce naște din **Merce**, prin **Parlament** trece (AC, nr. 22/2002/pag. 17), față de „Ce se naște din pisică șoareci mănâncă.”;

Nu se știe de unde sare **volul** (AC, nr. 40/2011, pag. 2), față de „Nu se știe de unde sare iepurele.”;

Actorul lângă **actor** trage (AC, nr. 28/2011, pag. 1), față de „Ban la ban trage.”;

Un **comision** nu vine niciodată singur (J, nr. 23/2011, pag. 2), Un **șantaj** nu vine niciodată singur (J, nr. 30/2009, pag. 3), O **avarie** nu vine niciodată singură (J, nr.

15/2008, pag. 9), O **taxă** nu vine niciodată singură (J, nr. 5/2010/pag. 2), față de „Un necaz nu vine niciodată singur.”;

Directorului îi șade bine cu drumul (AC, nr. 29/2010/pag. 3), față de „Călătorului îi stă bine cu drumul.”;

Bate **caloriferul** cât e cald (AC, nr. 4/2010, pag. 3), față de „Bate fierul cât e cald.”;

Partidul la nevoie se cunoaște (AC, nr. 32/2009, pag. 2); **Funcția** la nevoie se cunoaște (AC, nr. 1/2008/pag. 4), față de „Prietenul la nevoie se cunoaște.”;

Moleculele care nu se văd se uită (AC, nr. 23/2009, pag. 3), față de „Ochii care nu se văd se uită.”;

Meseria bună trece **criza** rea (AC, nr. 18/2009, pag. 2), față de „Paza bună trece primejdia rea.”;

Câinele, cel mai bun prieten al **bugetului** (AC, nr. 8/2009/pag. 8), față de „Câinele, cel mai bun prieten al omului.”;

Flutur încearcă să vadă doar partea plină a **bugetului** (AC, nr. 4/2009, pag. 1), față de „a vedea doar partea plină a paharului”;

Unde-i lege, nu-i **platformă** (AC, nr. 30/2004, pag. 5), față de „Unde-i lege, nu-i tocmeală.”;

La **consilierul** bogat, nici căsuțele nu trag (AC, nr. 21/2003, pag. 8), față de „La omul bogat, nici boii nu trag.”;

Pe-afară-i vopsită **Garda**, înăuntru se dă cu **barda** (AC, nr. 5/2008, pag. 12), față de „Pe-afară-i vopsit gardul, înăuntru-i leopardul.”;

Ai carte, ai **parteneriat** (AC, nr. 7/2002, pag. 9), Ai carte, ai **partid** (AC, nr. 28/2002, pag. 16), Ai carte, ai parte de **inspirație** (AC, nr. 16/2008, pag. 18), Ai **cartier**, ai parte (AC, nr. 8/20001, pag. 6), Ai **Cartel**, ai partel (AC, nr. 23/2003, pag. 23), Ai **cartele**, ai parte (AC, nr. 41/2003, pag. 13), Ai **card**, n-ai parte (AC, nr. 2/2005, pag. 23), față de „Ai carte, ai parte.”;

Gura **președintelui** adevăr grăiește (AC, nr. 96/2007, pag. 2), Gura **afaceristului** adevăr grăiește (AC, nr. 18/2011/pag. 5), față de „Gura păcătosul adevăr grăiește.”;

Om trăi și-om mai **vota** (AC, nr. 39/1997, pag. 1), față de „Om trăi și om vedea.”;

Urna de bot (AC, nr. 49/2000, pag. 17), față de „urna de vot”;

Grevă, grevă, da' brânza'i pe bani” (AC, nr. 49/1998, pag. 9), „Frate, frate, dar brânza-i pe bani.”;

Integrarea de la cap se împute (AC, nr. 6/2000, pag. 1), față de „Peștele de la cap se împute.”;

Președinte pentru dinte (AC, nr. 11/1998, pag. 11), față de „Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte.”;

Cine are **sindicate** să le cumpere (AC, nr. 14/1998, pag. 6), Cine n-are **profesor** să-și cumpere (AC, nr. 6/2011, pag. 1), Cine are bătrâni să și-i **recalifice** (AC, nr. 13/2008, pag. 2), față de „Cine nu are bătrâni să-și cumpere.”;

Fiscalul Troian (AC, nr. 34/1997, pag. 12), față de „Calul Troian”;

Un **senator** slobozește un **proiect** de lege și zeci de funcționari înțelepți se căznesc să i-l respingă (AC, nr. 9/1998, pag. 12), față de „Un nebun aruncă o piatră în apă și zece înțelepți se chinuie să o scoată.”;

Voiculescule, vezi să nu te-neci ca **varanul** la mal (AC, nr. 12/2011, pag. 24), *Lis a fost despăgubit ca primaru'* la mal (AC, nr. 16/2012, pag. 4), față de „a se îneca ca țiganul la mal”;

La vremuri noi, **ministere** noi (AC, nr. 50/2012, pag. 8), față de „La vremuri noi, oameni noi.”;

Bine faci, **procese** găsești (J, nr. 46/2009/pag 3), Bine faci, **funcție** găsești (AC, nr. 43/2010/pag 3), față de „Bine faci, bine găsești.”;

Votul scuză mijloacele (AC, nr. 23/1998, pag. 7), față de „Scopul scuză mijloacele.”;

A fost **extrasă** bârna din ochiul lui *Dejeu* (AC, nr. 5/1998, pag. 6), față de „a vedea bârna din ochiul tău, nu paiul din ochiul celuiilalt”;

Senatul cât nu-i fudul, *parcă nu-i Senat* destul (AC, nr. 7/1998, pag. 12), față de „Prostul, dacă nu-i fudul, parcă nici nu-i prost destul.”;

Mobilul discordiei (AC, nr. 83/2007/pag. 12), **Primarul** Discordiei (AC, nr. 37/1997, pag. 8), față de „Mărul discordiei”;

Hotărât să-și țină promisiunile, Guvernul aprinde **benzina** de la capătul tunelului (AC, nr. 10/1998, pag. 1), față de „lumina de la capătul tunelului”;

Prim-miniștrii trec, **bugetul** rămâne (AC, nr. 23/1998, pag. 7), **Guvernul** nu trece, Diaconescu rămâne (AC, nr. 23/1998, pag. 9), **Compania** trece, *șpaga* rămâne (AC, nr. 27/2004, pag. 7), **Alegerile** trec, **interesele** rămân (J, nr. 22/2008, pag. 2), **Campania** trece, *oamenii* rămân (J, nr. 19/2004, pag. 2), Apa trece, **pozele** rămân (J, nr. 34/2011, pag. 1), AVAB se trece, **reclamele** rămân (AC, nr. 41/2001, pag. 13), *Iapa* trece, **plutonierii** rămân (AC, nr. 3/2004, pag. 20), Apa trece, **factura** la apă rămâne (AC, nr. 22/2006, pag. 6); **Șefii** se schimbă, *aplauzele* rămân (J, nr. 29/2011, pag. 7), Severin trece, **spionii** rămân (AC, nr. 39/1997, pag. 1); **Șefii** se schimbă, *aplauzele* rămân (AC, nr. 29/2011/pag. 7), **Alegerile** trec, **interesele** rămân (AC, nr. 22/2008/pag. 2), Severin trece, **spionii** rămân (AC, nr. 39/1997, pag. 1), față de „Apa trece, pietrele rămân.”;

Cu o floare nu se face **evaziune fiscală** (AC, nr. 9/2004, pag. 21), față de „Cu o floare nu se face primăvară.”;

Frate, frate, da’ **guvernarea**-i pe bani (AC, nr. 36/2001, pag. 13), față de „Frate, frate, dar brânza-i pe bani.”;

Bine faci, **fonduri** găsești (AC, nr. 40/2010, pag. 3), Bine faci, **funcție** găsești (J, nr. 43/2010, pag. 3), față de „Bine faci, bine găsești.”;

Nu se știe de unde sare **votul** (J, nr. 40/2011, pag. 2), față de „Nu se știe de unde sare iepurele.”;

Lupu-și schimbă **declarația**, dar **dosaru’** ba (AC, nr. 27/1998, pag. 7), Lupul nu-și schimbă **interesele**, dar drujba ba! (AC, nr. 3/2006/pag. 3), Lupul-și schimbă **ha-ina**, dar **tupeul** ba (J, nr. 43/2006/pag. 3), față de „Lupu-și schimbă părul, dar năravul ba.”;

La **PDSR-ul ofuscat** să nu te duci cu **pixul** (AC, nr. 6/2000, pag. 11), La **primarul** lăudat nu te duci cu sacul (J, nr. 1/2008/pag. 2), față de „La pomul lăudat, să nu te duci cu sacul.”;

Guvernare multă, sărăcia **partidului** (AC, nr. 7/2000, pag. 6), „Vorba multă, sărăcia omului.”;

Vot la **vot** nu-și scoate ochii (AC, nr. 21/2000, pag. 6), „Corb la corb nu-și scoate ochii.”;

Cei din **urnă** vor fi cei dintâi (AC, nr. 42/1998, pag. 9), față de „Cei din urmă vor fi cei dintâi.”;

Cum s-a întâlnit *cederistul* cu **electoratul** (AC, nr. 20/2000, pag. 9), față de „Cum s-a întâlnit hoțul cu prostul?”;

După **campanie** mulți viteji se arată (AC, nr. 23/2000, pag. 6), față de „După război, mulți viteji se arată.”;

Vrabia mălai visează, iar Motanul – **suspendare** (AC, nr. 45/2012, pag. 4), față de „Vrabia mălai visează și nebunul balamuc.”;

Cine fură azi cu **votu'**, mâine-o să ne ia cu totu! (AC, nr. 49/2012, pag. 4), Azi la vot un ou depui, mâine el va scoate pui (AC, nr. 24/2008/pag. 1), „Cine fură azi un ou, mâine va fura un bou.”;

Urna scapă turma (cu microscopul de la un candidat la altul) (AC, nr. 43/1998, pag. 4), față de „Urma scapă turma.”;

Guvernarea e rupă din parai (AC, nr. 37/2000, pag. 12), „Bătaia e ruptă din rai.”;

În **Convenția Democrată**, capul plecat se întoarce (AC, nr. 31/1997, pag. 5), Capul plecat, **managerul** nu-l taie (J, nr. 87/2007/pag. 9), Capul plecat în **vacanță** sabia nu-l taie de pe **ștat** (AC, nr. 25/2005, pag. 14), Capul descoperit, **nervii** îl bate (J, nr. 7/2003/pag. 2), față de „Capul plecat, sabia nu-l taie”;

Cine scoate **demisia**, de scandal va pieri (AC, nr. 33/2000, pag. 16), față de „Cine ridică sabia, de sabie va pieri.”;

Din stejar, **parlamentar** răsare! (AC, nr. 44/2012, pag. 9), față de „Din stejar, stejar răsare.”;

Like-ul nu-i ca **votul** (AC, nr. 23/2012, pag. 16), față de „Iarna nu-i ca vara.”;

Munca la **PRO TV** e **verighetă** de aur (AC, nr. 8/2005, pag. 19), față de „Munca e brățară de aur.”;

Așchia pesedistă nu sare departe de trunchiul de **palmier** din Craiova (AC, nr. 27/2007, pag. 17), față de „Așchia nu sare departe de trunchi.”;

Dar din **bar** se face paraiul (AC, nr. 4/2001, pag. 11), față de „Dar din dar se face rai.”

2.1.1.3. „Citatele” din literatura populară

a) Balade populare, urături, formule din basme:

Nouă meșteri mari, calfe și **primari** (AC, nr. 6/2000, pag. 10), față de „Nouă meșteri mari, calfe și zidari” (Monastirea Argeșului);

Ș-am încălecat pe-o **reeșalonare** și v-am spus povestea Iosefinei (AC, nr. 33/2000, pag. 9), față de „Ș-am încălecat pe-o șa și v-am spus povestea așa”;

Aho, aho, copii și frați, stați puțin, **nu vă drogați!** (AC, nr. 51–52/2010, pag. 15), față de: „Aho, aho, copii și frați, stați puțin și nu mânâți.”, cu referire la aventurile unor consumatori de droguri;

Gardianul semne bune are! (AC, nr. 2/2003, pag. 11), Semne bune **pista** are (AC, nr. 1/2009/pag. 9), față de „Semne bune anul are.”;

Pe-un picior de plai, pe-o **cenzură** de rai (AC, nr. 34/2001, pag. 14), față de „Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai”;

Stăpâne, stăpâne, ai **teză poimâne!** (AC, nr. 8/2008, pag. 8), față de „Stăpâne, stăpâne, îți cheamă și-un câne!”.

Alteori, retratarea textelor prin diferite tehnici de contestație și particulare variații stilistice se transformă în adevărate exerciții de amuzament în paginile Academiei Cațavencu: Premierul are **vilele** numărate (AC, nr. 30/2001, pag. 1), (text) „Pe la Cornu-n

gios/Pre-un teren frumos/Negru Vodă trece/Cu **complici** vreo zece/Nouă șmecheri mari/Șulfe și șpăgari/Cu Năstase zece/Care-i și întrece/; Dana Năstase: Nasol e, nasol e/Moșule, nasol e!/Zidul rău mă strânge/Gresioara-mi frânge/**Marmura** îmi plânge/**Spațiul** nu-mi ajunge/Fie-ți Doamne, milă/Pentru înc-o **vilă!**"; Adrian Năstase: „Dă, Doamne, o ploaie/Să-mi curgă **viloaie**/Să-mi vină foloase/După șapte case/De la chiriași/Pentru copilași/Loc de navuțire/Și de-mbogățire/Prilej de-nchinare/Și loc de **parcare**” (Monastirea Argeșului).

b) versuri din poezii pentru copii:

Peremist cu creier creț/*Umflă voturi* din cotet (AC, nr. 20/2001/pag. 21), față de „Cățeluș cu părul creț/Fură rața din cotet”.

2.1.1.4. Formule din discursul religios

O categorie specială este reprezentată de antrenarea spre destructurare a enunțurilor din *discursul religios*. Ca și în cazul exemplelor din literatură, și în situația celor din acest domeniu, se observă preluarea celor mai cunoscute enunțuri: cereri din Rugăciunea Domnească, proverbe de sorginte biblică, versete din Evangheliile, fragmente din rugăciuni, sintagme pseudo-creștine ș.a.:

Ca partid de stânga, *PSD* nu știe ce-i prioritatea de dreapta (AC, nr. 2/2008, pag. 7), posibil după versetul din Evanghelia după Matei: „Tu însă, când faci milostenie, să nu știe stânga ta ce face dreapta ta.”;

Crede și vei **guverna** (AC, nr. 44/2010, pag. 8), Crede și **nu debita** (AC, 38/2001, pag. 4), față de „Crede și nu cerceta.”;

Combate și ți se va deschide (AC, nr. 39/2010, pag. 1), față de „Bate și ți se va deschide.”;

Mic îndreptar pentru **reparat** stricăciunile provocate de Legea 42 (AC, nr. 25/1998, pag. 6), față de „Îndreptar de spovedanie”.

Prestația de atitudine și manifestarea în diferite registre a jurnaliștilor este destul de bine ilustrată prin numeroasele reproiectări ale celor zece porunci, cunoscute sub numele *Decalog*, care au făcut carieră publicistică, iar din perspectivă tehnică, modificările variază de la simple derapaje pe care le suferă forma canonică, până la elaborate variații de expresie puse în circulație în limbajul jurnalistic.

Cele mai multe variante vizează însă articole din Decalog, fapt care ar reflecta, după Maria Cvasnîi Cătănescu⁸, „saturarea tiparelor standardizate”:

- „zece informații utile pentru proaspeții ovidishti: 1. să ai o mașină cât mai de Doamne-ajută!); 2. să nu ascuți numai manele; 3. dacă ești roker ești în câștig; 4. când ești mic nu îi supăra pe cei mari; 5. dacă e nevoie, cântă!; 6. dacă ai un lanț gros de aur, lasă-l la intrare; 7. dacă ești boboc, sau te superi când cei dintr-a 12-a îți spun nepot... e la modă!; 8. la balul bobocilor e posibil să nu prindeți partener(ă)... nici o problemă, așa va fi mereu!; 9. abia după un an vei simți că

⁸ *Retorica textului jurnalistic – cu referire la editorial*, cf. www.unibuc.ro/ebooks/filologie/dindelegan/28pdf; vezi și idem, *Retorică publicistică. De la paratext la text*, Editura Universității din București, 2006.

faci parte din liceu; 10. până în clasa a 12-a îți vei blestema viața de elev... dar nu e chiar așa de rău.” (AC, 1/2007, 4);

– „DECAlogul:

1. Laboratorul SEI este mai mult decât un laborator de informatică
2. Beneficiați de suport tehnic timp de trei ani de la momentul livrării programului SEI
3. Centrul de suport tehnic vă stă la dispoziție zilnic
4. Vizitați Portalul SEI (<http://portal.edu.ro>)
5. Accesați Forumurile SEI (<http://portal.edu.ro>)
6. Descărcați gratuit lecțiile AeL
7. Verificați biblioteca virtuală AeL
8. Urmați cursuri de inițiere IT și utilizare AeL
9. Înscrieți-vă la Concursul Național de Software Educațional Cupa SIVECO!
10. Veniți la Centrul Virtual de Excelență SIVECO! („Idei în dialog”, nr. 3, martie 2006, pag. 17).

2.1.1.5. *Dictoane*

Radu Vasile **bugetă**, deci cugetă, deci există (AC, 34/2000, pag. 6), față de „Cuget, deci există”.

2.1.1.6. *Sloganuri*

Umaniști din toate țările, **telenoveliți-vă!** (AC, nr. 2/2000, pag. 6), **Proletari** din toate stările, **bucurați-vă!** (AC, nr. 51–52/2001, pag. 17), **Procurori** din toate țările, uniți-vă! (AC, nr. 15/2002, pag. 9), față de „Proletari din toate țările, uniți-vă!”; **Posteriorul** sună bine! (AC, nr. 5/2000, pag. 6), față de „Viitorul sună bine.”; **Clientul** nostru, **ministrul** nostru! (AC, nr. 52/2012, pag. 8), față de „Clientul nostru, stăpânul nostru.”.

2.1.1.7. *Formule tehnice din diferite texte aparținând stilurilor funcționale*

Partidul Noua Degenerație (AC, nr. 48/2011, pag. 4), față de „Partidul Noua Generație”;

Serviciul de Protecție și Piață (AC, nr. 49/1997, pag. 11), față de „Serviciul de Protecție și Pază”;

Regimul **Strasburghezo-moșieresc** (AC, nr. 5/1998, pag. 11), față de „Regimul burghezo-moșieresc”;

Armata Salvării (AC, nr. 10/1998, pag. 7), față de „Armata Salvării”;

Ministerul Fripturismului (AC, 31/1998, pag. 10), față de „Ministerul Turismului”; Cântec, joc și **poză** bună (AC, nr. 20/2011, pag. 1), față de „Cântec, joc și voie bună”;

Sărmăluțe-n foi de **fiță** (AC, nr. 96/2007, pag. 5), față de „Sărmăluțe-n foi de viță”; Serbările **electorale** ale zăpezii (AC, nr. 2/2008, pag. 1), față de „Serbările zăpezii”;

Generația PROletar (AC, nr. 33/1998, pag. 9), față de „Generația pro”; **Generalul** Motors (AC, nr. 35/1998, pag. 5), „General Motors”, producător mondial de autovehicule;

Guvernul Vasile și-a introdus **taxa** pe nonvaloarea adăugată (AC, nr. 36/1998, pag. 1), față de „taxa pe valoarea adăugată”;

Șantaj Mahal (AC, nr. 41/1998, pag. 7), față de „Taj Mahal”, numele unui vestit monument în orașul Agra, India;
Statul de drept penal (AC, nr. 33/2000, pag. 9), combinație între „statul de drept” și „drept penal”;
 M-a făcut mama **liberal** (AC, nr. 35/1998, pag. 7), față de „M-a făcut mama oltean.”;
Bistroul Electoral Central (AC, nr. 35/2000, pag. 9), față de „Biroul Electoral Central”;
 Cea de-a șasea **misiune** a lumii (AC, nr. 14/2004, pag. 9), față de „a șasea minune a lumii”;
 Mai mult ca **prefectul** (AC, nr. 4/2008, pag. 1), față de „mai mult ca perfectul”;
 Salată de **cursuri** a la grec (AC, nr. 4/2009, pag. 3), față de „salată a la grec”;
Remarcă înregistrată (AC, nr. 41/2002, pag. 17), față de „marcă înregistrată”;
Dezonorată instanță morală (AC, nr. 17/2002, pag. 32), față de formula de adresare „Onorată Instanță”;
Partidul Mania Mare (AC, nr. 4/1998, pag. 9), față de „Partidul România Mare”;
Camera Derutaților (AC, nr. 39/1997, pag. 6), față de „Camera Deputaților”, una din cele două camere ale Parlamentului bicameral;
Solidă de Cotnari (AC, nr. 16/1998, pag. 14), față de „Grasă de Cotnari”, un soi de viță de vie;
Ministerul de Internări (AC, nr. 22/1998, pag. 6), față de „Ministerul de Interne”;
Codașul Galic (AC, nr. 22/1998, pag. 11), față de „Cocoșul Galic”, simbolul neoficial al Franței;
Poli position (AC, nr. 23/1998, pag. 2), față de „Pole position”, formulă tehnică folosită în sporturile cu motor;
 Muzeul **frizurilor de seară** (AC, nr. 27/1998, pag. 6), „Muzeul figurilor de ceară”;
Biroul Ovar (AC, nr. 32/1998, pag. 11), față de „Biroul oval”, numele biroului oficial al președintelui Statelor Unite;
 Festivalul de romante „**Criza** de aur” (AC, nr. 45/1998, pag. 6), **Festivalul boul** de aur (AC, nr. 8/2011, pag. 8), față de „Crizantema de aur”, un concurs ce urmărește promovarea talentelor din România și de peste hotare;
 PDSR introduce **moțaiala** de **cenzură** (AC, nr. 50/1998, pag. 1), față de „moțiunea de cenzură”;
Șampania electorală (AC, nr. 10/2000, pag. 9), față de „campania electorală”;
Partidul Nașional Român (AC, nr. 11/2000, pag. 4), față de „Partidul Național Român”;
Hipertensiune materială (AC, nr. 26/2000, pag. 10), față de „hipertensiune arterială”;
Imperiul Otonel (AC, nr. 44/2000, pag. 11), față de „Imperiul Otoman”;
 Ministerul fără **portofel** (AC, nr. 50/2000, pag. 9), față de „ministru fără portofoliu”;
 Ministrul **Intestinelor** (AC, nr. 45/2011, pag. 6), față de „ministru Internelor”;
 Ministerul de **Externări** (AC, nr. 16/2000, pag. 4), „Ministerul de Externe”;
Parlamentarii detestă locurile **aglomerate** (AC, nr. 27/1997, pag. 8), față de „Copiii spun lucruri trăsnite”, numele unei emisiuni;
Partidul Ungaria Mare (AC, nr. 29/1997, pag. 10), față de „Partidul România Mare”;
Cod roșu de viituri **politice** (AC, nr. 5/2012, pag. 8), față de „cod roșu de viituri”;
Cabinetul de planificare electorală (AC, nr. 9/2012, pag. 7), față de „cabinet de planificare familială”;

Sloganul, celula de bază a **democrației** (AC, nr. 47/2012, pag. 9), față de „familia, celula de bază a societății”;

Guvernul României introduce programul Primul *Denunț* (AC, nr. 38/2012, pag. 6), față de „Programul Prima Casă”;

Momentul oportunist (AC, nr. 22/2000, pag. 6), față de „momentul oportun”;

Tentativă de *umor calificat* (AC, nr. 35/2004/pag. 9), față de „tentativă de omor calificat”;

Grădiniță cu *suspans* prelungit (AC, nr. 37/2010, pag. 4), față de „grădiniță cu program prelungit”;

Codul Numeric *Pensionar* (J, nr. 44/2011, pag. 1), față de „codul numeric personal”;

PDSR – Partidul *Dolofanilor Săraci* din România (AC, nr. 31/1999, pag. 9), față de „Partidul Democrației Sociale din România”;

Ouă *copy*, *aroganță* *paste* (AC, nr. 26/2012, pag. 16) față de „copy-paste”;

Grupul *infracțional neorganizat* (AC, nr. 33/2012, pag. 3), față de „grup infracțional organizat”.

2.1.1.7. *Nume proprii de notorietate*

Este o categorie mai puțin importantă și este inclusă, după Stelian Dumistrăcel în această încadrare, din cauza înrudirii generale ca statut, în procesul comunicării, cu cele precedente. Dintre actualizările din această categorie, reținem:

Filosofia Vicoveanca (AC, nr. 35/1997, pag. 8), față de „Sofia Vicoveanca”;

Ofsaïdrian Severin (AC, nr. 40/1997, pag. 6), față de „Adrian Severin”, politician român;

Pavel *Coruț* (AC, nr. 30/1998, pag. 9), față de „Pavel Coruț”, numele unui scriitor român;

Statul-Palmă-Barbă-*Cont* (AC, nr. 35/1998, pag. 9), față de „Statul-Palmă-Barbă-Cot”, numele unui personaj din mitologia basmului românesc;

Vladimir *Ilicit* Lenin (AC, nr. 2/2000, pag. 6), față de „Vladimir Ilici Lenin”, revoluționar rus care a condus partidul bolșevic;

Cordina Crețu (AC, nr. 46/2000, pag. 9), față de „Corina Crețu”, politician român;

Ayrton *Sennat* (AC, nr. 49/2000, pag. 17), față de „Ayrton Senna”;

Moca de Freitas (AC, nr. 48/1997, pag. 8), față de „Mona de Freitas”, o celebră infractională din România;

Plebe Ivanovici (AC, nr. 6/1998, pag. 9), față de „Bebe Ivanovici”;

Cetățeanul *fermentat* (AC, nr. 30/2000, pag. 6), față de „Cetățeanul turmentat”, numele unui personaj din piesa „O scrisoare pierdută”;

Gabriel *Liceanu* (AC, nr. 44/2000, pag. 10), față de Gabriel Liiceanu;

Tinctura Arghezi (AC, nr. 46/2000, pag. 4), față de „Tudor Arghezi”.

2.1.2. *Enunțuri cu autori cunoscuți*

Titluri de opere de diverse genuri (beletristică, istorie, eseistică, opere muzicale, filme, opere de artă plastică) și citate din acestea

Prestația de atitudine și manifestarea în diferite registre a jurnaliștilor este destul de bine ilustrată și prin numeroasele re-proiectări ale titlurilor de operă cu autori cunoscuți,

unele dintre ele cu o carieră publicistică. Aceste variante ale hipertextului cunosc, din perspectivă tehnică, modificări ce variază de la simple derapaje pe care le suferă forma canonică, până la elaborate variații de expresie puse în circulație în limbajul jurnalistic. Pe lângă suprimarea sau aglutinarea unei secvențe fonetice dintr-un cuvânt sau a unui cuvânt scurt, obligatoriu însă în enunțul canonic, se mai face apel la elemente care țin de pragmatica discursului, precum și de „semnale” grafice (scrierea cu majuscule, scrierea cu italice).

În privința tehnicii propriu-zise prin care au loc modificările, se observă că înlocuirea termenului se poate realiza, pe lângă situația generală de înlocuire a unor cuvinte în baza unor similitudini, mai ales de ordin fonetic, operate în diferite poziții în cuvânt sau în enunț, și situații cu adăugare de litere sau silabe ce au efect de substituție⁹. Cu privire la termenii substituiți, se observă și antrenarea, mai ales în titluri și mai puțin în extrase din (con)text, a unor autori mai puțin studiați în școală, cum ar fi, de exemplu, din literatura română, Dimitrie Cantemir, Nicolae Steinhart, iar din literatura universală: Tennessee Williams, Ernesto Sábato, Jude Deveraux, Patrick Quentin ș.a.

2.1.2.1. *Literatura română*

Din tabloul general al citatelor preluate spre destructurare se disting, din literatura română, fragmentele studiate în școală, autorii cei mai accesați fiind Mihai Eminescu, Ion Luca Caragiale, Camil Petrescu, Ion Agârbiceanu, Grigore Alexandrescu ș.a. Rescrierea fragmentelor din opera acestora în paginile umoristice ale hebdomadarului „Academia Cațavencu” are ca rezultat de multe ori deformări de natură fonetică, reinterpretări ale unor cuvinte sau chiar formarea de cuvinte noi. Recunoașterea enunțului canonic și, implicit, obținerea adeziunii cititorului, sunt asigurate de păstrarea contextului original și înlocuirea sau introducerea de termeni simbol în registre diferite. Redăm în continuare câteva evocări din sfera *beletristicii*:

Mihai Eminescu:

Fiind *turist*, păduri *pedeseream* (AC, nr. 8/2002, pag. 11), față de cunoscuta poezie „Fiind băiet, păduri cutreieram”;

Somnoroase *PSD*-le pe la *plenuri* se adună (AC, nr. 15/2002, pag. 6), *Somnoroase* păsărele, pe la *conferințe* de *presă* se adună (AC, nr. 37/2001, pag. 8), față de primele versuri ale poeziei „Somnoroase păsărele pe la cuiburi se adună”;

N-avem *proști*? Dară iubirea de moșie e un *vid...*, Nu *știu limbi*, dară iubirea de *excursii* e un zid care n-are legătură cu *doctrina* de partid (AC, nr. 41/1997, pag. 10), față de „N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid” (Scrisoarea III);

Un *motor* atât de simplu, după vorbă, după port VSB (AC, nr. 14/2006, pag. 21); Un *premier* atât de mic, după vorbă, după port (J, nr. 24/2011, pag. 2), „Un *an* atât de simplu, după vorbă, după *aeroport*” (AC, nr. 46/2002, pag. 3), față de „Un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port”, Scrisoarea a III-a;

9 În legătură cu adecvarea jurnalistului la tipul de public, cu privire la instrucția profesională a jurnaliștilor, „tehnicele fundamentale de redactare”, eficiență tehnică, construcția textului jurnalistic, tipologia articolelor și a cititorilor, a se vedea lucrările de profil realizate de Mihai Coman (coordonator), *Introducere în sistemul mass-media*, Iași, Editura Polirom, 1999; id., *Manual de jurnalism. Tehnici de documentare și redactare*, ediția a II-a, revăzută, vol. I–II, Iași, Editura Polirom, 2001, precum și Luminița Roșca, *Formarea identității profesionale a jurnaliștilor*, Iași, Editura Polirom, 2000.

Încă un **guvernator** și mă lăsați să merg (AC, nr. 17/2011, pag. 8), Mai am un singur dor: din **funcție** să zbor (AC, nr. 4/2006, pag. 12); „Mai am un singur **inodor**” (AC, nr. 16/2008, pag. 24), față de „Mai am un singur dor”;

Geniu-n pustiu” (AC, nr. 29/2000, pag. 12), față de „Geniu pustiu”;

Trecut-au **Botoșanii** ca **neuronii** lungi de seșuri... (AC, nr. 13/2002, pag. 11);

Mureșan își cântă **oda** în **metru cuantic** (AC, nr. 29/2000, pag. 8), **Modă** în **metru antic** (J, nr. 10/2009, pag. 2), față de „Odă în metru antic”;

A fost odată-n București,/A fost ca niciodată,/Din rude mari, din Humulești,/O **dansatoare** față... (AC, nr. 19/2001, pag. 15), față de „A fost odată ca-n povești/A fost ca niciodată/Din rude mari, împărătești/O prea frumoasă față” (Luceafărul);

Mi-e sete de-un rap-**haos**, față de „Mi-e sete de repaos” (Luceafărul);

Ce e **Medieval**, ca valul trece... (AC, nr. 21/2007, pag. 16); Ce-i **rival**, ca valul trece (AC, nr. 15/2002, pag. 10); Ce e **palmier**, ca valul trece (AC, nr. 20/2002, pag. 20), față de „Ce e val, ca valul trece” (Glossă);

Tu ești Sergiu?! Da, împărate, **angajat** de mine-n **film!** (AC, nr. 24/2002, pag. 12), față de „– Tu ești, Mircea?/– Da-mpărate! Am venit să mi te-închini.”;

Bate vântu’ frunza-n dungă, **șamponul** mi ți-l alungă (AC, nr. 16/2008, pag. 28), față de „Bate vântu’ frunza-n dungă, cântăreții mi-i alungă”;

Dulce **frontieră**, asta ți-o doresc (J, nr. 37/2004, pag. 7), față de „Dulce Românie, asta ți-o doresc”, față de „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie!”;

Împărat și **proprietar** (AC, nr. 32/2003, pag. 24), față de „Împărat și proletar”;

File de **isterie locală** (AC, nr. 10/2010/pag. 11), față de „Călin, file din poveste”.

Ion Luca Caragiale:

Conu **Nicolaescu** față cu **acțiunea** (AC, nr. 25/2010, pag. 10), față de titlul cunoscutei comedii „Conu Leonida față cu reacțiunea”;

Eu cu cine mă **aliez?** (AC, nr. 22/2000, pag. 9), Eu cu cine **emigrez?** (AC, nr. 22/2004/pag. 2), față de „Eu cu cine votez?”;

O scrisoare pierdută *e mai mult ca sigur găsită în dosarele Securității* (AC, nr. 40/2007, pag. 18); O scrisoare **electorală** pierdută (AC, nr. 38/1999, pag. 9), O **guvernare** pierdută (AC, nr. 2/2010, pag. 8), față de „O scrisoare pierdută”;

Victor Ponta, un **necrofil** de școală nouă (AC, nr. 33/2012, pag. 4), **Pedagogi** de **taxă** nouă (AC, nr. 23/2005, pag. 14), față de „Un pedagog de școală nouă”;

Tratare să fie, dar s-o știm și noi (AC, nr. 9/2010, p. 1), **Libertate, libertate**, dar să știm și noi (J, nr. 18/2011, pag. 4), față de „Trădare, trădare, dar să știm și noi”;

Simt **enorm** de gras și văd **monstruos** (AC, nr. 12/2010, pag. 19), Să simți **monstruos** și să vezi aiuristic doar de dragul unui **antisemitism** care e **sublim**, dar lipsește cu desăvârșire...(AC, nr. 19/2002, pag. 9), față de „Simt enorm și văd monstruos”;

Trădare mare, **remunerație** mică, după **buget** (J, nr. 39/2011/pag. 2), **Realizare** mică, **cheltuială** mare, după **buget** (AC, nr. 29/2011/pag. 3), față de „Familie mare, remunerație mică, după buget”.

Camil Petrescu:

Ultima zi de **ședință la guvern**, prima noapte *pe plajă la Neptun* (AC, nr. 31/2002/pag. 4), față de titlul romanului „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război”.

Costache Negruzzi:

Dacă voi nu mă vreți în *poză*, eu mă vreau (AC, nr. 25/2003, pag. 23), față de „Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau!”, moto-ul primei părți a operei „Alexandru Lăpușneanu”.

George Topârceanu:

Gri, gri, gri, *economie* gri (AC, nr. 41/2010/pag. 4), față de „Gri, gri, gri, toamnă gri”;
Balada unui creier mic (AC, nr. 26/2009/pag. 8), față de „Balada unui greier mic”.

Grigore Alexandrescu:

Umbra guvernului *Năstase*. La cozi (AC, nr. 9/2003/pag. 24); Turma lui Felix. La referend^{um} (AC, nr. 30/2012, pag. 16), față de „Umbra lui Mircea. La Cozia”.

Ioan Nenițescu:

Derutat am fost, *derutat* sunt încă (AC, nr. 33/2006/pag. 7), față de „Eroi au fost, eroi sunt încă”.

Titu Maiorescu:

Forme fără Fond *Literar* (AC, nr. 16/2007, pag. 30), cu referire la teoria formelor fără fond a lui Titu Maiorescu.

Elena Farago:

Gândăcelul. *De Campus* (AC, nr. 37/2007, pag. 19), față de „Gândăcelul”.

Emil Gârleanu:

Din *Parlamentul* celor care nu cuvântă (AC, nr. 2/2000, pag. 10), Din lumea celor care nu mai cuvântă *nici în plen* (AC, nr. 44/2005, pag. 11), față de „Din lumea celor care nu cuvântă”.

Ion Creangă:

Amintiri din *tehnocrație* (AC, nr. 37/2000, pag. 2), Amintiri din *comicărie* (AC, nr. 32/2011, pag. 2), față de „Amintiri din copilărie”.

Cursul păcălit de vulpe (AC, nr. 18/2003, pag. 19), față de „Ursul păcălit de vulpe”.

Marin Preda:

Dacă *taxă* nu e, nimic nu e (C.R., nr. 12/1999, pag. 24), Dacă *sindicat* nu e, nimic nu e (AC, nr. 16/2003, pag. 6), Dacă *experiență* nu e, nici *funcție* nu e (J, nr. 45/2011/pag. 2), Dacă *logistică* nu e, nimic nu e (AC, nr. 27/2003, pag. 9), Dacă *echipă* nu e, nimic nu e (AC, nr. 25/2004/pag. 2), față de „Dacă dragoste nu e, nimic nu e!”, care preia, la rândul-i, la modul general, reflecții din *Epistola I* către Corinteni, a Apostolului Pavel;

Mircea Geoană, cel mai *ambasador* dintre pământeni (AC, nr. 6/2000, pag. 9), Cei mai *faliți* dintre pământeni (AC, nr. 23/2010, pag. 24), față de „Cel mai iubit dintre pământeni”.

Petre Ispirescu:

Funar cel micuț și *firmele* de aur (AC, nr. 6/2000, pag. 8), față de „Prâslea cel voinic și merele de aur”;

Tinerete fără bătrânețe și *medicamente* fără moarte (AC, nr. 5/2009/pag. 3), față de „Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte”, titlul unui basm popular.

Dimitrie Cantemir:

Gâlceava *neuronului* cu *portofelul* (AC, nr. 11/2000, pag. 11), Gâlceava *filozofilor* cu *educația națională* (AC, nr. 13/2000, pag. 8), Gâlceava *ministerului* cu sine (AC, nr. 30/1997, pag. 7), față de „Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea”.

N. Steinhart:

Celălalt jurnal al fericirii (AC, nr. 36/2007, pag. 30), față de „Jurnalul fericirii”;

Ion Barbu:

Cavoul dogmatic (AC, nr. 7/2002, pag. 8), *Boul dogmatic* (AC, nr. 13/1998, pag. 9), față de „Oul dogmatic”, titlul unei poezii.

George Sion:

Mult e dulce și *fibroasă* limba *cea de lemn* (titlu de rubrică în Academia Cațavencu);
Mult e dulce și frumoasă *ordonanța ce v-o dăm* (AC, nr. 4/1998, pag. 6), față de „Mult e dulce și frumoasă limba ce-o vorbim...”.

Camil Petrescu:

Inculpatorul lui Procust (AC, nr. 24/1998, pag. 8), față de „Patul lui Procust”.

Lucian Blaga:

Incompatibilitatea s-a născut la sat (AC, nr. 18/2011, pag. 12), *Nobilimea* s-a născut la sat (J, nr. 17/2004, pag. 3), Veșnicia s-a născut *prematur* la *cârciuma* din sat (AC, nr. 40/2007, pag. 30), față de „Veșnicia s-a născut la sat” (Sufletul satului);
Noi nu *murăm corola* de minuni a lumii (AC, nr. 45/2007, pag. 24), față de „Eu nu strivesc corola de minuni a lumii”.

Liviu Rebreanu:

Pădurea *suspendaților* (AC, nr. 47/2011, pag. 12), față de „Pădurea spânzuraților”.

Mihail Sadoveanu:

Neamurile *președintelui* (AC, nr. 22/2011, pag. 12), față de „Neamul Șoimăreștilor”.

Vasile Alecsandri:

Hai să dăm *deget* cu *deget* pentru un *radio digital* (AC, nr. 9/2004, pag. 15); Unde-i unul, nu-i putere, dar *opозиție* este! (AC, nr. 44/2003, pag. 8), față de „Hai să dăm mână cu mână”, „Unde-i unul, nu-i putere, la nevoi și la durere”, versuri din „Hora Unirii”.

Cine trece-n Valea Seacă, Cu haremu' fără *acte*? (AC, nr. 1/2002, pag. 6); Cine trece-n Valea Seacă cu *luneta* fără teacă (AC, nr. 30/2010, pag. 20), față de „Cine trece-n Valea-Seacă/Cu hamgerul fără teacă”, versuri din poezia „Andrii-Popa”.

George Coșbuc:

A-nceput de ieri să radă un *tiraj*. L-au luat la *stat* (AC, nr. 5/2004, pag. 5); A început de ieri să cadă/Câte un *zerou* din coadă (AC, nr. 8/2005, pag. 32), față de „A-nceput de ieri să cadă/Câte-un fulg, acum a stat.” („Iarna pe uliță”);

Din *fonduri* rupi o rămurea/Ce-i pasă UE-ului de ea? (AC, nr. 21/2005, pag. 16), față de „Din codru rupi o rămurea, ce-i pasă codrului de ea” („Moartea lui Fulger”).

Tudor Arghezi:

Vreau să nu te pipăi și să urlu: este *aerată!* (AC, nr. 14/2005, pag. 27), față de „Vreau să te pipăi, și să urlu: „Este!” („Psalm”);

Din *euro*, *sărăcie* și *gunoi*/Nuți Udrea face *indicatoare* noi (AC, nr. 29/2010, pag. 24), față de „Din bube, mucegaiuri și noroi/Iscat-am frumuseți și prețuri noi” („Testament”);

Cântec de adormit cu *calculatorul* (AC, nr. 41/2007, pag. 20), față de „Cântec de adormit Mitzura”;

Daună frumoasă, cinste cui te-a prins (AC, nr. 25/2007, pag. 24), *Fată* frumoasă, cinste cui te-a pus *șefă* (J, nr. 1/2009, pag. 5), *Vilă* frumoasă, cinste cui te-a scris și te-a vopsit (AC, nr. 19/2001, pag. 8), *Istorie* frumoasă, cinste cui te-a scris (J, nr. 4/2010, pag. 1), față de primul vers al poeziei *Ex libris*: „Carte frumoasă, cinste cui te-a scris”.

Hortensia Papadat Bengescu:

Concert din muzică de *câh* (AC, nr. 1/2003, pag. 6), față de „Concert din muzică de Bach”.

Nichita Stănescu:

Leoaică tânără, *felină* (AC, nr. 23/2003, pag. 16), față de „Leoaică tânără, iubirea”;

În dulcele *pistil* clasic (AC, nr. 12/2003, pag. 22), față de „În dulcele stil clasic”.

Anton Pann:

De la *minoritari* adunate și înapoi în *cifre* date (AC, nr. 11/2005, pag. 7); Din *presă* adunate și-napoi la *presă* date (J, nr. 5/2011, pag. 2), De prin *campanie* adunate (AC, nr. 47/2012, pag. 2), față de „De la lume adunate și iarăși la lume date”.

2.1.2.2. Literatură universală

În privința operelor și autorilor din literatura universală, se observă o mai slabă ilustrare, justificată de neasumarea riscului de a rata întâlnirea cu receptorul, incapabil să decodeze modelul. În privința tehnicii propriu-zise, se apelează, în vederea stabilirii și, mai ales, a menținerii contactului cu cititorii, la intervenții minime, pentru ca decodarea să fie facilă:

Tennessee Williams: Orfeu în *infernet* (AC, nr. 35/2000, pag. 14), titlul celebrei drame „Orfeu în infern”;

F. M. Dostoievski: *Climă* și Pedepsă (AC, nr. 3/2000, pag. 1), Crimă și *premeditare* în Partidul Poporului (AC, nr. 14/2011, pag. 2), față de „Crimă și pedeapsă”;

Jules Verne: (*Prot*)*ocolul* lumii în optzeci de *greve* (Mircea Mihăieș, în RL, nr. 45/1999, pag. 2), față de „Ocolul pământului în 80 de zile”;

Ernest Hemingway: Bătrânul și *Reanimarea* (AC, nr. 49/1997, pag. 6), față de „Bătrânul și marea”;

Frații Grimm: Oglindă, oglinjoară cine are cele mai multe *procente*-n țară; Oglindă, oglinjoară, cine-i cel mai *incomod ministru* din țară? (AC, nr. 21/1998, pag. 12); Oglindă, oglinjoară cine-i cel mai *primar* din țară? pagina 10 (AC, nr. 25/1998, pag. 10), față de „Oglindă, oglinjoară cine este cea mai frumoasă din țară?”, enunț celebru din povestea „Albă ca zăpada și cei șapte pitici”;

Frumoasa și *chestia* (AC, nr. 38/2002, pag. 11), față de „Frumoasa și bestia”;

Andre Gide: *Falsificatorii de talibani* (AC, nr. 30/1998, pag. 12), față de „Falsificatorii de bani”, titlul unei cărți;

Ernesto Sábato: *Abandon exterminatorul* (AC, nr. 38/2012, pag. 8), față de al patrulea și ultimul roman al autorului: *Abbadon, exterminatorul*;

Gabriel Garcia Marquez: *Cronica unei bătaii anunțate* (AC, 29/1997, pag. 9), față de „Cronica unei morți anunțate”.

Jude Deveraux: *Catastrofa* de catifea (AC, nr. 47/2000, pag. 1), față de „Cântecul de catifea”;

J.D. Salinger: De veghe în lanul *cu urne* (AC, nr. 29/2011, pag. 5), față de „De veghe în lanul de secară”;

Patrick Quentin: *Buldogul* cu nouă vieți (AC, nr. 3/2012, pag. 4), față de „Doamna cu nouă vieți”, roman polițist;

Helen Fielding: *Jurnalul lui Bănescu* (AC, nr. 36/2012, pag. 10), față de „Jurnalul lui Bridget Jones”;

Miguel de Cervantes Saavedra: *Dan Chiolote de la Isaccea* nu *absentează* din *excursii* (AC, nr. 44/2012, pag. 4), față de „Don Quijote de la Mancha”;

Charles Baudelaire: Les fleurs du *normal* (J, nr. 47/2009, pag. 2), față de „Les fleurs du mal”, titlul volumului de poezii;

Charles Perrault: *Fundația* din pădurea adormită (AC, nr. 55/2007/pag. 2), *Frumoasa (promisiune)* din pădurea adormită (AC, nr. 83/2007/pag. 4), față de „Frumoasa din pădurea adormită”;

Marcel Proust: În căutarea *trenului* pierdut (AC, 12/2000, pag. 1), față de „În căutarea timpului pierdut”;

Paul Johnson: Valentine Stan-Președinte! Un om pentru *paranoia* noastră (AC, nr. 1/2012, pag. 7), față de „Socrate. Un om pentru timpurile noastre”;

Jane Austen: Mândrie, *prejudecată* și *nițică gramatică* (AC, 8/2011, pag. 20), față de „Mândrie și prejudecată”.

2.1.3. Opere muzicale și citate din opere muzicale

Opere muzicale clasice:

Sonata lunii din **Parlamentul** buhelor (AC, nr. 39/2011, pag. 5), față de „Sonata lunii”, de Ludwig van Beethoven;

Damă de *epică* (AC, nr. 38/2002, pag. 6), față de „Dama de pică”, de Piotr Ilici Ceaikovski.

Cântece pentru copii:

Parlament cu **motor**, ia-ne și pe noi în zbor (AC, nr. 27/1997, pag. 9), față de „Avion cu motor, ia-mă și pe mine-n zbor!”;

Muzică populară:

C-așa-i Românul când se veselește, îi scade **partidul** și **procentu**-i crește! (AC, nr. 7/2000, pag. 1), față de „Așa-i românul când se veselește/Ca și stejarul când înmugurește”;

M-a făcut mama **liberal** (AC, nr. 35/2000, pag. 9), față de „M-a făcut mama oltean”.

Muzică ușoară:

După **blocul** CAER suntem noi, care te facem pe tine (AC, nr. 24/2000, pag. 16), față de „După blocuri suntem noi, care te facem pe tine”, versuri semnate de B.U.G Mafia;

Toți **miniștrii** de la bloc. Taie **pensia** în loc de porc (AC, nr. 35/1998, pag. 5), față de „Ai înnebunit toți băieții de la bloc – „Secret, discret” (Puya și Alex Velea);

Adio, pică *Frunza?* (AC, nr. 42/2011, pag. 4), față de „Adio, pica frunza”, melodie interpretată de Savoy;

Caii verzi de pe pereții **secțiilor** de **votare** (J, nr. 42/2008, pag. 3), față de „Caii verzi de pe pereți”, melodie interpretată de Smiley, Alex Velea feat Don Baxter;

În **celula** lui Miron, **celularul** n-are somn, măi, măi... (AC, nr. 18/2001, pag. 19), față de „În grădina lui Ion, toate păsările dorm”, melodie interpretată de Mirabela Dauer;

Diplomație, dulce *meserie* (AC, nr. 1/2008/pag. 1), **Democrație**, dulce *demagogie* (AC, nr. 2/2008/pag. 1), față de „Melancolie, dulce melodie”, interpretată de Mirabela Dauer;

Blaga bate toba mare prin **Interne** (AC, nr. 14/2011, pag. 13), față de „Bunica bate toba”, numele unei melodii interpretate de Zdob și Zdub;

Banca de valuri (AC, nr. 37/2001, pag. 10), față de „Barca pe valuri”, vers din cântecul „Valurile Dunării”, de Iosif Ivanovici;

Avem o țară, avem **valoare** (AC, nr. 25/2000, pag. 16), față de „Avem echipă, avem valoare”, Imnul echipei Rapid;

Trei **culori** cunosc pe *nume* (AC, nr. 26/2011/pag. 1), față de „Trei culori cunosc pe lume”, de Ciprian Porumbescu;

Un nou șlagăr străbate România: Te cunosc după **locale**, ambițioasă, să te văd la **generale**, Cenușăreaso! (AC, nr. 22/2000, pag. 1), față de „Te cunosc după sandale, Cenușăreasă/Că ești fată de locale, Cenușăreaso”;

Crin, **arogantul** cel mai fin (AC, nr. 43/2011, pag. 24), față de „Alin... ești băiatul cel mai fin”;

Nu contează cât de lung ai părul/**Important** e cât și cum chiulești (AC, nr. 43/2012, pag. 4), față de „Nu contează cât de lung am părul/Important e cât și cum gândesc” (Pasărea Colibri).

2.1.4. Cuvinte „celebre”

Secolul XXI va fi **umanist** sau nu va fi deloc (AC, nr. 12/2012, pag. 6), față de „Secolul XXI va fi religios sau nu va fi deloc.” (André Malraux);

La Camera Deputaților nimic nu se pierde, totul se transformă (AC, nr. 42/2007/pag. 11), Nimic nu se pierde, *nimic nu se transformă, totul se câștigă* (AC, nr. 4/2000, pag. 16), Nimic nu se pierde, totul trece în **subordine** (AC, nr. 42/2002, pag. 24), Nimic nu se pierde, totul se **transferă** (AC, nr. 40/2008/pag. 1), față de cuvintele lui Antoine-Laurent Lavoisier: „În natură *nimic nu se pierde*, nimic nu se câștigă, *totul se transformă*”;

Femeia, temelia de bază a unității (AC, nr. 11/2008/pag. 4), față de „Familia, celula de bază a societății”;

Partidul, Ceaușescu, **Monarhia**, Mihai – hai – hai (AC, nr. 37/1997, pag. 12), față de „Partidul, Ceaușescu, România!”, cântec patriotic din perioada comunistă;

Politicienii care este. Acum, și împreună (AC, nr. 4/2012, pag. 7), cu referire la greșelile de exprimare ale lui Marian Vanghelie, primarul sectorului 5 al municipiului București;

Crinule, nici nu știi *ce profet* începi să fii (AC, nr. 13/2012, pag. 5), „Adriane, nici nu știi cât de mic începi să fii.”, joc de cuvinte formulat de Traian Băsescu.

2.2. Variația frazeologismelor în funcție de prezența, absența sau modificarea neologismelor

În cazul particular al prezenței neologismului, recunoașterea diversității de formule canonice a enunțurilor aparținând mai multor categorii de discurs repetat trebuie pusă în legătură atât cu competența enciclopedică, cu nivelul receptorului și cu cel al emițătorului, cu gradul de formație culturală și, nu în ultimul rând, de instrucție școlară. Din această cuprinzătoare perspectivă, jurnalistul poate fi comparat cu un „emițător” de performanță clasică, retorul, a cărui „elegantă și frumusețe a vorbirii pun în evidență personalitatea oratorului” (Quintilian, *Arta*, vol. II, p. 308); în cazul nostru acesta este supravegheat îndeaproape de „titlierii de redacție”, care urmăresc o anumită politică editorială¹⁰.

Analiza materialului excerptat a condus la următoarea tipologie ce reflectă variația și varietatea unor tipuri diferite de enunțuri, în care:

2.2.1. Neologismul este păstrat ca atare:

Lista lui *Diaconescu* (AC, nr. 34/2000, pag. 10), față de „Lista lui Schindler” (film, 1993);

Crimă și *premeditare* în **Partidul Poporului** (AC, nr. 14/2011, pag. 2), **Deputat** în vremuri de *criză* și pedeapsă (AC, nr. 25/2010, pag. 3), față de „Crimă și pedeapsă”, roman scris de autorul rus Fiodor Dostoevski;

Nivelul de trai neneacă (AC, nr. 33/1998, pag. 11), față de „Trai, neneacă, pe banii statului”, citat din I.L.Caragiale;

Masca de *fler* (AC, nr. 37/1997, pag. 6), față de „Omul cu masca de fier” (film, 1998);

Trenule, mașină mică, *un’ te duce Trăienică?* (AC, nr. 35/1997, pag. 7), față de „Trenule mașină mică, Unde-l duci pe Ionică?” (melodie, Maria Tănase);

Sonata lunii din **Parlamentul** buhelor (AC, nr. 39/2011, pag. 5), față de „Sonata lunii”, de Ludwig van Beethoven;

Gaz pe *vot* (AC, nr. 35/2000, pag. 6), față de „Gaz pe foc”, numele unei formații muzicale;

Careu de Iași (AC, nr. 15/1998, pag. 5), față de „careu de ași”, formulă tehnică întâlnită în jocul de poker;

Falsificatorii de *talibani* (AC, nr. 30/1998, pag. 12), față de „Falsificatorii de bani”, titlul unei cărți de André Gide;

¹⁰ În legătură cu adecvarea jurnalistului la tipul de public, cu privire la instrucția profesională a jurnaliștilor, „tehnicele fundamentale de redactare”, eficiență tehnică, construcția textului jurnalistic, tipologia articolelor și a cititorilor, a se vedea lucrările de profil realizate de Mihai Coman (coordonator), *Introducere în sistemul mass-media*, Iași, Editura Polirom, 1999; id., *Manual de jurnalism. Tehnici de documentare și redactare*, ediția a II-a, revăzută, vol. I–II, Iași, Editura Polirom, 2001, precum și Luminița Roșca, *Formarea identității profesionale a jurnaliștilor*, Iași, Editura Polirom, 2000.

Cavoul dogmatic (AC, nr. 7/2002, pag. 8), Boul **dogmatic** (AC, nr. 13/1998, pag. 9), față de „Oul dogmatic”, titlul unui volum de Ion Barbu;

Forme fără Fond Literar (AC, nr. 16/2007, pag. 30), cu referire la teoria formelor fără fond a lui Titu Maiorescu;

Cod roșu de viituri politice (AC, nr. 5/2012, pag. 8), față de „cod roșu de viituri”;

Ministrul Intestinelor (AC, nr. 45/2011, pag. 6), față de „Ministrul Internelor”;

Șampania electorală (AC, nr. 10/2000, pag. 9), față de „Campania electorală”;

Biroul Ovar (AC, nr. 32/1998, pag. 11), față de „Biroul oval”, numele biroului oficial al Președintelui Statelor Unite;

Camera Derutaților (AC, nr. 39/1997, pag. 6), față de „Camera Deputaților”, una din cele două camere ale Parlamentului bicameral;

Partidul Mania Mare (AC, nr. 4/1998, pag. 9), față de „Partidul România Mare” (partid politic);

Bistroul Electoral Central (AC, nr. 35/2000, pag. 9), față de „Biroul Electoral Central”;

Generația PROletar (AC, nr. 33/1998, pag. 9), față de „Generația pro”;

Armata Salivării (AC, nr. 10/1998, pag. 7), față de „Armata Salvării”, o mișcare internațională de orientare creștină;

Serviciul de Protecție și Piază (AC, nr. 49/1997, pag. 11), față de „Serviciul de protecție și pază”;

Marian Vanghelie e un om cu **coloană verticală** (AC, nr. 27/2007/pag. 1), față de „a avea coloană vertebrală”;

Jurnalul lui Băsescu (AC, nr. 36/2012, pag. 10), „Jurnalul lui Bridget Jones” (film).

2.2.2. Neologismul este modificat:

Bistroul Electoral Central (AC, nr. 35/2000, pag. 9), față de „Biroul Electoral Central”;

Momentul **oportunist** (AC, nr. 22/2000, pag. 6), față de „momentul oportun”;

Climă și **Pedeapsă** (AC, nr. 3/2000, pag. 1), față de „Crimă și pedeapsă”.

2.2.3. Neologismul este înlocuit cu alt neologism:

Eu cu cine **mă aliez?** (AC, nr. 22/2000, pag. 9), față de „Eu cu cine **votez?**”, citat al lui I. L. Caragiale;

Un nou șlagăr străbate România: Te cunosc după **locale**, ambițioasă, să te văd la **generale**, Cenușăreaso! (AC, nr. 22/2000, pag. 1), față de „Te cunosc după sandale, Cenușăreasă/Că ești fată de **locale**, Cenușăreaso”.

2.2.4. În care se inserează un neologism:

Ce-i **experimentat** și lui **Ponta** îi place (AC, nr. 14/2003, pag. 6), față de „Ce-i frumos și lui Dumnezeu îi place”;

Ciclista lui Schindler (AC, nr. 31/1997, pag. 8), față de „Lista lui Schindler”, numele unui film premiat cu Oscar;

(**Prot**)**ocolul** lumii în optzeci de **greve** (Mircea Mihăieș, în R.L., nr. 45/1999, pag. 2), față de „Ocolul pământului în 80 de zile”, de Jules Verne;

Bătrânul și **Reanimarea** (AC, nr. 49/1997, pag. 6), față de „Bătrânul și marea”, numele unui roman de Ernest Hemingway;
Bistroul Electoral Central (AC, nr. 35/2000, pag. 9), față de „Biroul Electoral Central”;
Generația PROletar (AC, nr. 33/1998, pag. 9), față de „Generația pro”;
Armata Salvării (AC, nr. 10/1998, pag. 7), față de „Armata Salvării”;
Cavoul dogmatic (AC, nr. 7/2002, pag. 8), **Boul dogmatic** (AC, 13/1998, pag. 9), față de „Oul dogmatic”, titlul unei poezii de Ion Barbu;
 Zi-le domnu’ **Geolog** (AC, nr. 50/2000, pag. 2), față de „Zi-le domnu’ Geo”, enunț utilizat frecvent într-un concurs televizat;
Filosofia Vicoveanca (AC, nr. 35/1997, pag. 8), față de „Sofia Vicoveanca”;
Cerebel Ami (AC, nr. 13/1998, pag. 8), față de „Bel Ami” (film, 2012);
 Orfeu în **infern**et (AC, nr. 35/2000, pag. 14), titlul celebrei drame al lui Tennessee Williams: „Orfeu în infern”;
Sculptura și la **gară** (AC, nr. 16/2000, pag. 9), față de „Ura și la gară”;
 Vladimir **Ilicit** Lenin (AC, nr. 2/2000, pag. 6), față de „Vladimir Ilici Lenin”, conducătorul revoluției bolșevice din Rusia;
Libarca lui Noe (AC, nr. 35/2000, pag. 10), față de „Arca lui Noe”;
Cordina Crețu (AC, nr. 46/2000, pag. 9), față de „Corina Crețu”;
 Ayrton **Sennaf** (AC, nr. 49/2000, pag. 17), față de „Ayrton Senna”;
 Pavel **Corupț** (AC, nr. 30/1998, pag. 9), față de „Pavel Coruț”.

2.3. Variația frazeologismelor din perspectiva retoricii, după *quadripartita ratio*, a lui Quintilian

Din perspectiva retoricii, titlurile pot fi supuse unei analize cunoscute sub denumirea de *quadripartita ratio*, propusă de retorul latin Quintilian, prin care înțelegem patru figuri de construcție care guvernează modelarea frazeologismelor: *adiectio* (adăugare), *immutatio* (substituire), *detractio* (suprimare), *transmutatio* (permutare).

Analiza materialului impune observația că, frecvent se recurge la două dintre figurile de construcție amintite, „*adiectio*” și „*immutatio*”, precum și la combinarea „cameleo-nică” (Grupul μ) a acestora. Explicația rezidă în capacitatea emițătorului de a folosi „o tehnică care-l solicită pe cititor [ascultător, în cazul audio-vizualului] la un oarecare efort de colaborare, lăsându-i, totodată, posibilitatea unei (eventuale) opțiuni proprii, sau scăpându-l, pur și simplu, de sub control” și care „ilustrează în primul rând funcția fatică a limbajului”¹¹.

Pentru EDR ce cuprind neologisme, am identificat tipurile și subtipurile următoare:

2.3.1. Adiectio

Adiectio, care numără două tipuri: cu 2.3.1.1. introducere de cuvinte poziționate diferit în raport cu enunțul canonic; 2.3.1.2. introducere de termeni cu efect de substituire; 2.3.1.3. cazuri particulare de adăugare;

2.3.2. Immutatio, cu 2.3.2.1. substituirea unui termen sau 2.3.2.2. substituirea mai multor termeni;

2.3.3. Detractio;

¹¹ Stelian Dumistrăcel, *O modalitate paradoxală de exprimare a apartenenței etno-culturale. Modificarea discursului repetat*, în *Limba și literatura română în spațiul etnocultural dacoromânesc și în diaspora*, Iași, Editura Trinitas, 2003, p. 166.

- 2.3.4. Transmutatio;
- 2.3.5. Construcții de virtuoșitate.

2.3.1. Adiectio

Modificarea enunțurilor canonice din diferitele categorii de discurs repetat prin adăugare prezintă avantajul că sunt ușor de recunoscut și de atribuit, prin păstrarea enunțului de bază, ce suferă modificări în direcția nuanțării, a detalierii lui, iar, din perspectiva intenției de comunicare, se remarcă încercarea de stabilire a unei relații de empatie, mai rar de impunere a unei atitudini față de referent.

Pe terenul adăugării, se observă că, în general, se face apel la enunțuri canonice aparținând culturii generale, care sunt transformate, prin antepunerea, postpunerea sau intercalarea adaosului, în enunțuri apropiate, din perspectiva registrului de comunicare, de tonalitatea specifică oralității, a conversației, prin care se urmărește apropierea, în baza unui cod familiar, de cititor¹².

Ca sursă pentru presă reținem, în cadrul strategiei de captare a receptorului, convocarea unor enunțuri aparținând unor tipuri diferite de discurs, a unor locuțiuni expresive, a enunțurilor paremiologice, în care sunt inserați, în cadrul „tehnicii libere a discursului” (Coșeriu, *Limba funcțională*, pag. 258), care probează, printr-un astfel de progres dinamic, corpusul deschis al frazeologismelor, pentru care trimitem la Evseev, *Contribuții*, și Groza, *Dinamica*, opțiuni evaluate de Dumistrăcel, *Discursul repetat*, pp. 34–37.

2.3.1.1. Adăugare de cuvinte poziționate diferit în raport cu enunțul canonic

Prezentăm în continuare câteva mostre aparținând abordării în discuție, care au constituit provocări, motivate, de „hipercharacterizare, de explicitare, prin analogie sau contrast” (Dumistrăcel, *Adiectio*, pag. 183) a unor situații din viața cotidiană:

- cu antepunerea adaosului:
DACIA SLOGAN (AC, nr. 47/2012, pag. 9), față de „Dacia Logan” (model de mașină);
Ciclista lui Schindler (AC, nr. 31/1997, pag. 8), față de „Lista lui Shindler”;
Fiscalul Troian (AC, nr. 34/1997, pag. 12), față de „Calul Troian”;
Filosofia Vicoveanca (AC, nr. 35/1997, pag. 8), față de „Sofia Vicoveanca”;
Guvernul Vasile și-a introdus **taxa** pe **nonvaloarea** adăugată (AC, nr. 36/1998, pag. 1), față de „taxa pe valoarea adăugată”;
Șantaj Mahal (AC, nr. 41/1998, pag. 7), față de Taj Mahal”, numele unui vestit monument din orașul Agra, India;
 Noua **Degenerație** (AC, nr. 15/2000, pag. 7), față de „Noua Generație”, numele unui partid politic.
- cu interpunerea adaosului:
 Aruncarea cu **hard discul**, titlul unei rubrici din *Academia Cațavencu*, față de „aruncarea cu discul”;
VICTOR POANTA (AC, nr. 32/2012, pag. 9), „Victor Ponta”, prim-ministrul României;

¹² Pentru prezența mărcilor oralității în textul jurnalistic, vezi Zafiu, *Mărci ale oralității*, în Pană Din-delegan, *Aspecte*, p. 399–429.

Nu contează, *Vanghelie* contează, **profanează** și boxează (AC, nr. 29/2011, pag. 2), față de „Nu contează, Jean boxează.”;

Bistroul **Electoral Central** (AC, nr. 35/2000, pag. 9), față de „Biroul Electoral Central”; Când e **criză**, **muzele** nu *tac* (AC, nr. 23/2001, pag. 8), față de „În vreme de război, muzele *tac*”, cu referire la prețurile mari solicitate de unii artiști de muzică pe timp de criză.

- cu postpunerea adaosului:

Dezlegare la pește **exotic** (AC, nr. 3/2005, pag. 32), față de „Dezlegare la pește”;

Domnului Geoană i se cam apropie funia de **pariu politică** (AC, nr. 43/2010/pag. 2), față de „a i apropia cuiva funia de par”;

Așchia **pesedistă** nu sare departe de trunchiul de **palmier** din *Craiova* (AC, nr. 27/2007/pag. 17), față de „Așchia nu sare departe de trunchi”;

Furtună într-un pahar **sport** (AC, nr. 7/2012, pag. 5), față de „o furtună într-un pahar cu apă”;

Zi-le domnu’ **Geolog** (AC, nr. 50/2000, pag. 2), față de „Zi-le domnu’ Geo”, enunț utilizat frecvent într-un concurs televizat;

Cod roșu de viituri **politice** (AC, nr. 5/2011, pag. 8), față de „cod roșu de viituri”;

Casă, dulce casă **de stat** (AC, nr. 31/1997, pag. 8), față de „Casă, dulce casă”;

Antena Unuia (AC, nr. 17/2000, pag. 7), față de „Antena 1” (post de televiziune);

Momentul oportunist (AC, nr. 22/2000, pag. 6), față de „momentul oportun”;

Cine se-aseamănă se-adună la **evenimente** (J, nr. 47/2011/pag. 1), față de „Cine se-aseamănă se-adună”;

20.000 de leghe sub **pragul electoral** (AC, nr. 48/2000, pag. 9), față de „20.000 de leghe sub mări”, roman scris de Jules Verne.

- cu adăugare mixtă (antepunere și interferare)

Juniorul care *se ține de Ponta* (*Victor*), dar și de **poante** (ieftine) (J, nr. 49/2003/pag. 9), față de „a se ține de poante”.

2.3.1.2. Adăugare cu efect de substituție

Investigarea interacțiunii comunicative prin care emițătorul propune și întreține o anumită relație cu receptorul poate fi pusă în legătură cu prezența termenilor cu rol de diagnostic în titlurile expresive, distribuiți diferit în enunțuri, cu rolul de delimitare a variantelor, în sensul individualizării acestora prin reinterpretări fonetice, gramaticale și lexicale¹³:

Scrimă cu **premeditare** (AC, nr. 51-52/2010, pag. 18), **Stimă** cu **premeditare** (AC, nr. 11/2010/pag. 2), față de „crimă cu premeditare”;

Petrecerea de **pietoni** (AC, nr. 10/2010, pag. 6), față de „trecerea de pietoni”, cu referire la atitudinea unor șoferi față de pietoni;

Erori au fost, **erori** sunt încă (AC, nr. 8/2010, pag. 10), față de „Eroi au fost, eroi sunt încă”, primul vers din poemul *Pui de lei*, scris de Ioan Nenițescu; articolul face referire la erorile pe care le afișează calculatorul atunci când unele fișiere nu pot fi citite sau scrise;

¹³ Pentru efectele obținute prin constituenți lexicali, gramaticali, elemente de prozodie, vezi Rodica Zafiu, *Retorica titlurilor*, în *Diversitate*, p. 11-23.

Norme fără fond (AC, nr. 35/2010, pag. 22), față de „forme fără fond”, teoria formulată de Titu Maiorescu;

Reportaj de tulce, în post (AC, nr. 15/2011, pag. 6), față de structura tehnică „de dulce”, referitoare la mâncărurile de fruct interzise în post;

(Horo)scopul scuză mijloacele (AC, nr. 51/2011, pag. 6), față de „Scopul scuză mijloacele”;

Opera de trei parale (AC, nr. 15/2010, pag. 1), după titlul „Opera de trei parale”, cu trimitere la trei personalități din lumea politică în ipostaza de tenori care deplâng situația economiei din toamna lui 2010;

Dosarele chiX (AC, nr. 34/2010, pag. 13), față de „Dosarele X”;

Exces de Zelea (AC, nr. 51-52/2010, pag. 18), cu trimitere la numele lui Zelea-Codreanu și la expresia „exces de zel”.

Pentru variația tipologiei formulei de construcție în discuție reținem că aglutinările pe baza unor contorsionări fonetice, unele marcate grafic în text, au ca rezultat rescrierea lor într-un registru ludic, cu precizarea că modificările afectează (în exemplele întâlnite de noi) mai mult începutul, mai rar finalul cuvântului, situațiile de „deconstrucție” și de „reconstrucție” vizând, după C. Dominte (*Substituția*, pag. 98), și „una sau câteva secvențe fonice mediane”:

Bistroul Electoral Central (AC, nr. 35/2000, pag. 9), față de „Biroul Electoral Central”;

Generația PROletar (AC, nr. 33/1998, pag. 9), față de „Generația Pro”;

Filosofia Vicoveanca (AC, nr. 35/1997, pag. 8), față de „Sofia Vicoveanca”;

Careu de Iași (AC, nr. 15/1998, pag. 5), față de „Careu de ași”.

Alteori, în cadrul procesului de comunicare a ideilor intervin și aglutinări care provoacă asocieri șocante, care duc la „reciclarea” unor nume sau denumiri specializate:

DACIA SLOGAN (AC, nr. 47/2012, pag. 9), față de „Dacia Logan” (model de mașină);

Armata Salivării (AC, nr. 10/1998, pag. 7), față de „Armata Salvării”.

2.3.1.3. Cazuri particulare de adăugare

Tehnica deconstrucției prin adăugare poate viza și formule tehnice și diverse sintagme sau construcții ce aparțin vorbirii „libere” sau combinarea a două enunțuri din diferite categorii de discurs repetat:

Nivelul de trai neneacă (AC, nr. 33/1998, pag. 11), față de „Trai, neneacă, pe banii statului”, citat din I.L. Caragiale, format din contopirea a două enunțuri repetate: „nivel de trai” și „trai, neneacă”;

Gimnastica de încălzire globală (AC, nr. 33/1998, pag. 11), față de „gimnastica de încălzire” și „încălzire globală”;

Mâncăruri de post **telefonice suspendat** (AC, nr. 28/2005, pag. 6), față de „mâncăruri de post” și „post telefonic suspendat”;

Bucatele de post-**comunism** în **bucătăria românească** (AC, nr. 6/2002, pag. 6), compus din „Bucate de post” și „post-comunism”;

O analiză asupra *performanței tehnice și discursive* și asupra efectelor maxime obținute „prin constructele de virtuositate prin tipul de adăugare ce combină două EDR” au fost surprinse în contribuțiile originale, semnate de lui Stelian Dumitrăcel: *Discursul repetat*,

și *Limbaajul publicistic*. Autorul identifică (*Limbaajul publicistic*, p. 152) trei tipuri de astfel de „contaminări”, situații reprezentate cu ajutorul figurilor geometrice (p. 156–157): [a] acumularea continuativă simplă; [b] intersectarea cu suprapunere parțială; [c] intersectarea cu dislocare.

2.3.2. Immutatio

Perspectiva *inventarului* de material analizat ne impune să facem observația că substituția este o figură de mare interes și atracție în textul jurnalistic actual, cu cea mai mare frecvență, și depășește adesea nivelul „empatiei” și al „seducției” (Dumistrăcel, *Modificarea*, p. 134), urmărind chiar impunerea punctului de vedere al emițătorului.

Și în cadrul acestor tipuri de enunțuri, care antrenează structuri lingvistice aparținând mai multor domenii ale vieții sociale, politice, culturale, religioase, sportive etc., se observă, la nivel formal, o anumită arie de posibilități de modificare, ce variază de la o singură substituție până la multiple înlocuiri în raport cu enunțul canonic.

Pe terenul *substituirii*, modificarea intenționată a enunțurilor trebuie raportată la funcția esențială a limbajului, explicată de Coșeriu „ca o continuă atribuire a eului”, prin care „atribui celorlalți posibilitatea de a înțelege”, „cred că sunt ca mine, că sunt și eu pentru ei ceea ce sunt ei pentru mine” (*Filozofia*, p. 22). Astfel de intervenții, de diferite facturi, se regăsesc plenar în textul jurnalistic actual și reprezintă manifestări ale universalilor limbajului, creativitatea și alteritatea, „ale universalilor mentalului uman în diferite ipostaze de comunicare” (cf. Dumistrăcel, *Discursul repetat*, p. 54).

Evaluarea modificărilor voluntare din discurs conform acțiunii universalilor limbajului trebuie pusă în legătură cu receptorul, al cărui interes este trezit prin injectarea unor elemente senzaționale, tentante, ce invit la decriptarea mesajului, care îl supun, printr-un astfel de demers, la o evaluare a cunoștințelor și a „culturii generale”, fără de care, explica Eugeniu Coșeriu, „nu poți vedea cele mai multe aspecte ale limbajului” (*Lingvistica*, p. 148).

Cea mai importantă observație care se impune în ceea ce privește lexicul tehnic din EDR care conțin neologisme este aceea că, mai ales în cazul *substituirii*, prin multiple intervenții tehnice, se adoptă o strategie generală de *paronimizare*.

2.3.2.1. Substituirea unui termen

Cu privire la variația EDR cu substituția unui termen, remarcăm, la nivelul tehnicii propriu-zise, că înlocuirea termenului s-a realizat, în general, în baza unor similitudini, mai ales de ordin fonetic, operate în diferite poziții în cuvânt sau în enunț:

Să nu ne doară-n **vot** (AC, nr. 16/2000, pag. 9), față de „Să nu ne doară-n cot”;
Nu contează, Jean **votează** (AC, nr. 42/2000, pag. 1), față de „Nu contează, Jean
boxează.”;

Biroul **Ovar** (AC, nr. 32/1998, pag. 11), față de „Biroul oval”;

Șampania electorală (AC, nr. 10/2000, pag. 9), față de „Campania electorală”;

Camera Derutaților (AC, nr. 38/2000, pag. 8), față de „Camera Deputaților”, una din
cele două camere a Parlamentului bicameral al României;

Codul venal (AC, nr. 41/2012, pag. 7), față de „Codul Penal”;

Cetățeanul **fermentat** (AC, nr. 30/2000, pag. 6), față de „Cetățeanul Turmentat”, numele unui personaj din piesa „O scrisoare pierdută”, de I.L.Caragiale;

Cei trei **mochetari** (AC, nr. 37/1997, pag. 8), față de „Cei trei **mușchetari**”, titlul unui roman de Alexandre Dumas;

Fantoma de la **operație** (AC, nr. 47/1997, pag. 9), față de „Fantoma de la Operă”, numele unui roman al scriitorului francez Gaston Leroux;

Omul **tavernelor** (AC, nr. 7/1998, pag. 8), față de „Omul cavernelor”;

Barman și Robin (AC, nr. 13/1998, pag. 9), față de „Batman și Robin” (film, 1997);

Cine împarte, **partid** își face (AC, nr. 30/2007, pag. 5), față de „Cine împarte parte-și face”;

Inculpatorul lui Procust (AC, nr. 24/1998, pag. 8), față de „Patul lui Procust”, roman scris de Camil Petrescu;

Climă și Pedepsă (AC, nr. 3/2000, pag. 1), față de „Crimă și pedeapsă”, roman scris de autorul rus Fiodor Dostoevski;

În căutarea **trenului** pierdut (AC, nr. 12/2000, pag. 1), față de „În căutarea timpului pierdut”, roman semnat de Marcel Proust;

Eu cu cine **mă aliez?** (AC, nr. 22/2000, pag. 9), față de „Eu cu cine votez?” (I. L. Caragiale);

Șareta Franklin (AC, nr. 5/2011, pag. 5), față de „Aretha Franklin”, cântăreață, compozitoare și pianistă de origine americană;

Șantaj Mahal (AC, nr. 41/1998, pag. 7), față de „Taj Mahal”, numele unui vestit monument din orașul Agra, India;

Dați un **rom** pentru *Petrom!* (AC, nr. 30/2011, pag. 12), față de indemnul „Dați un leu pentru Ateneu!”, lansat la sfârșitul secolului al XIX-lea, o dată începerea construirii Ateneului Român;

Fumatul dăunează **grav** *buzunarului* (J, nr. 45/2011, pag. 2), *Așteptarea* dăunează **grav** sănătății (AC, nr. 28/2011, pag. 8), *Refuzul* dăunează **grav** sănătății (AC, nr. 75/2007, pag. 5), față de „Fumatul dăunează grav sănătății”;

Neamul **coșmăreștilor** (AC, nr. 12/2000, pag. 9), față de „Neamul Șoimăreștilor”.

În legătură cu tehnica substituirii, se observă faptul că, deși respectă exigența de a răspunde la cele cinci întrebări jurnalistice (cine, ce, cum, când, de ce), titlurile ce conțin frazeologisme modificate nu rămân un simplu instrument de orientare și selecție a lecturii, pe care urmează să o facă receptorul, ci și de seducție, prin supralicitarea unor enunțuri deja cunoscute, care se bucură de prestigiu cultural:

Doctor Haos (AC, nr. 18/2012, pag. 1), față de *Doctor Faustus*, de Thomas Mann;

Cei mai **gurmanzi** și mai **gurmeți** dintre traci (AC, nr. 51–52/2010, pag. 16), față de „cei mai viteji și mai dreپți dintre traci”, cuvintele prin care Herodot i-a caracterizat pe daci;

Știri din spațiul mărănitic (AC, nr. 51–52/2010, pag. 16), față de „spațiul mioritic”;

La **bestiar**, birjar, la **bestiar** (AC, nr. 35/2010, pag. 22), față de „La bulivar, birjar, la bulivar!”, enunț din finalul schiței *Goe*, de Ion Luca Caragiale;

Cherchez la **infam** (AC, nr. 15/2013, pag. 8), față de „Cherchez la femme”; articolul face referire la comportamentul nepotrivit al unei vedete;

Limba dulce încă un **mandat** îi aduce (AC, nr. 12/2004, pag. 8), Limba dulce multe **probleme** aduce (AC, nr. 3/2002, p. 13), Limba dulce mult **reduce** (AC, nr. 46/2003,

pag. 9), Limba dulce mult **penibil** aduce (AC, nr. 21/2008/pag. 3), **Campania** dulce mult aduce (AC, nr. 18/2011, pag. 2), față de „Limba dulce mult aduce”;

Vorba dulce **mulți seduce** (AC, nr. 20/2012, pag. 3), față de „Vorba dulce mult aduce”, cu referire la afirmațiile și discursurile actorilor scenei politice românești;

Toamna se numără **suspendarea** președintelui (AC, nr. 40/2007, pag. 20), față de „Toamna se numără bobocii”;

Buturuga mică răstoarnă **școala generală** (AC, nr. 18/2012, pag. 4), față de „Buturuga mică răstoarnă carul mare”;

Un pui de **editorial** (AC, nr. 49/1998, pag. 9), față de „un pui de om”;

A patra **putoare** în **stat** (AC, nr. 15/2013, pag. 8), față de formula tehnică „a patra putere în stat”.

Poliția **burtieră** (AC, nr. 12/2004, pag. 9), față de formula tehnică „poliția rutieră”;

Rozeta sporturilor (AC, nr. 20/2012, pag. 5), față de „Gazeta sporturilor”;

Românul, frate cu **conflictul** (AC, nr. 51–52/2010, pag. 15), față de „românul, frate cu codrul”;

Gaz de necaz, față de „haz de necaz” (AC, nr. 49/1997, p. 6);

Senatul cât nu-i fudul, **parcă nu-i Senat** destul (AC, nr. 7/1998, pag. 12), față de „Prostul, dacă nu-i fudul, parcă nici nu-i prost destul”;

Grevă, grevă, da’ brânza’i pe bani (AC, nr. 49/1998, pag. 9), față de „Frate, frate, dar brânza-i pe bani”;

Vot la **vot** nu-și scoate ochii (AC, nr. 21/2000, pag. 6), față de „Corb la corb nu-și scoate ochii.”;

După **campanie** mulți viteji se-arată (AC, nr. 23/2000, pag. 6), față de „După război mulți viteji se arată”;

Voiculescule, vezi să nu te-neci ca **varanul** la mal (AC, nr. 12/2011, pag. 24), față de expresia „a se îneca ca țiganul la mal”.

Vrabia mălai visează, iar Motanul – **suspendare** (AC, nr. 45/2012, pag. 4), față de „Vrabia mălai visează și calicul praznic.”;

Votul scuză mijloacele (AC, nr. 23/1998, pag. 7), **Stopul** scuză mijloacele (AC, nr. 27/2001, pag. 13), **Contul** scuză mijloacele (AC, nr. 28/2001, pag. 8), **Scuza** scuză mijloacele (AC, nr. 41/2001, pag. 13), **Justiția** scuză mijloacele (AC, nr. 7/2002, pag. 2), **Bugetul** scuză mijloacele (J, nr. 34/2009, pag. 3), **Horoscopul** scuză mijloacele (AC, nr. 37/2010, pag. 18), **Scorul** scuză mijloacele (AC, nr. 32/2002, pag. 17), **Scopul** ordonează mijloacele (AC, nr. 13/2003, pag. 22), **Autostopul** scuză mijloacele (AC, nr. 19/2003, pag. 2), **Job-ul** scuză mijloacele (AC, nr. 33/2003, pag. 14), față de „Scopul scuză mijloacele.”;

Posteriorul sună bine! (AC, nr. 5/2000, pag. 6), față de „Viitorul sună bine.”;

Umaniști din toate țările, **telenoveliști-vă!** (AC, nr. 2/2000, pag. 6), față de: „Proletari din toate țările, uniți-vă!”, manifestul Partidului Comunist;

Clientul nostru, **ministru** nostru! (AC, nr. 52/2012, pag. 8), față de „Clientul nostru, stăpânul nostru”;

Solidă de Cotnari (AC, nr. 2/2000, pag. 6), față de „Grasă de Cotnari”;

Muzeul frizurilor de seară (AC, nr. 27/1998, pag. 6), față de „Muzeul figurilor de ceară”;

CDR – **Convenția Democrată Restanțieră** (AC, nr. 42/1998, p. 2), „Convenția Democrată Română”;

Hipertensiune materială (AC, nr. 26/2000, pag. 10), față de formula tehnică „Hipertensiune arterială”;

Ministrul Intestinelor (AC, nr. 45/2011, pag. 6), față de „Ministrul Internelor”;

Tinctura Arghezi (AC, nr. 46/2000, pag. 4), față de „Mitzura Arghezi”;

Crosa noastră (AC, nr. 35/1997, pag. 8), față de „Căsuța noastră”, melodie interpretată de Gică Petrescu;

Lege și **Ordonanță** (AC, nr. 39/1997, pag. 6), față de „Lege și Ordine” (film 1990);

După noi, **Bugetul!** (AC, nr. 12/1998, pag. 1), față de „După noi, potopul”;

În țara orbilor, chioru-i **arogant** (AC, nr. 38/2005, pag. 31), față de „În țara orbilor, chioru-i împărat.”;

Flutur încearcă să vadă doar partea plină a **bugetului** (AC, nr. 4/2009, pag. 1), față de „a vedea partea plină a paharului”;

Senatorul la nevoie se cunoaște (AC, nr. 4/2008, pag. 3), față de „Prietenul la nevoie se cunoaște.”;

Funar a văzut **moțiuni** verzi pe pereți (AC, nr. 40/2007, pag. 16), față de „a vedea cai verzi pe pereți”;

Parlamentarilor li s-a urât cu **frumosul** (AC, nr. 37/2005, pag. 32), față de „a i se urî cu binele”;

Partidul Social Democrat ne-a **exploatat** toată craca de sub picioare (AC, nr. 18/2004, pag. 1), față de „a tăia craca de sub picioare”.

Codru, frate cu **guvernul** (J, nr. 5/2003, pag. 3), față de „Codrul, frate cu românul”;

N-a dat **PUR**-ul din mână pentru **Partidul Democrat** de pe **gard** (J, nr. 16/2003, pag. 8), față de „Nu da vrabia din mână pentru cioara de pe gard.”;

Președintele nu și-a mai făcut baia **anuală** (AC, 1/2011, pag. 7), față de „a face o baie de mulțime”;

Lista lui **Diaconescu** (AC, nr. 34/2000, pag. 10), față de „Lista lui Schindler”, film premiat cu Oscar;

Catastrofa de catifea (AC, nr. 47/2000, pag. 1), față de „Cântecul de catifea”, carte semnată de Jude Deveraux;

Incompatibilitatea s-a născut la sat (AC, nr. 18/2011, pag. 12), față de „Veșnicia s-a născut la sat.”;

De veghe în lanul cu **urne** (AC, nr. 29/2011, pag. 5), față de „De veghe în lanul de secară”, numele unui roman semnat de J.D. Salinger;

Coana de la **pagina** cinci (AC, nr. 30/2011, pag. 5), „Fata de la pagina cinci”, rubrică de ziar;

Pădurea **suspendaților** (AC, nr. 47/2011, pag. 12), față de „Pădurea spânzuraților”, roman scris de Liviu Rebreanu;

Buldogul cu nouă vieți (AC, nr. 3/2012, pag. 4), față de „Doamna cu nouă vieți”, roman polițist;

Coabitez și-mi pare rău (AC, nr. 35/2012, pag. 5), față de „Îmbătrânesc și-mi pare rău”;

Oglindă, oglinjoară, cine **are cele mai multe procente-n** țară (AC, nr. 12/1998, pag. 6), față de „Oglindă, oglinjoară, cine-i cea mai frumoasă din țară?”, frază celebră din povestea „Alba ca Zăpada și cei șapte pitici”, de Frații Grimm;

Fantoma de la **primărie** (AC, nr. 17/1998, pag. 10), față de „Fantoma de la Operă”, titlul unui roman semnat de scriitorului francez Gaston Leroux.

În legătură cu enunțurile repetate invocate observăm că se „promovează” modelul, păstrându-se, în general, structura originală, iar substituirea vizează simbolististica lui:

Vot la **vot** *nu-și scoate ochii* (AC, nr. 21/2000, pag. 6), față de „Corb la corb *nu-și scoate ochii*”.

Sub semnul impactului cinematografiei asupra culturii de masă, putem pune prezența unor titluri de filme, care sunt supuse, prin substituire, deprecierii sau evocări indirecte a unor evenimente de actualitate¹⁴:

Ciclista lui Schindler (AC, nr. 31/1997, pag. 8), **Lista** lui *Ponta* (AC, nr. 29/2012, pag. 3), **Lista** lui *Diaconescu* (AC, nr. 34/2000, pag. 10), față de „Lista lui Schindler”;

Cerebel Ami (AC, nr. 13/1998, pag. 8), față de „Bel Ami”;

Patru săptămâni și jumătate de **promisiuni** (AC, nr. 49/2000, pag. 3), față de „9 săptămâni și jumătate”;

Cinema acolo *jos* mă iubește (AC, nr. 49/2001, pag. 23), față de „Cineva, acolo sus, mă iubește”;

Doctor Abuse (AC, nr. 31/1997, pag. 7), față de „Doctor House”, serial TV;

Masca de **fler** (AC, nr. 37/1997, pag. 6), față de „Omul cu masca de fier” (film, 1998);

Prea mici pentru un **film** atât de mare (AC, nr. 35/2010, pag. 22), față de „Prea mici pentru un război atât de mare”, titlul filmului de debut al regizorului Radu Gabrea;

Deputata PSD, Lucreția Roșca, e **soacra universal** (AC, nr. 38/2011, pag. 3), față de „Soldat universal”;

Vacanța lui *Victor Ponta* (AC, nr. 32/2012, pag. 6), față de „Vacanța lui Mr. Bean”.

Variante de actualizare a unei valori circumstanțiale, marcate în text prin prezența unor verbe de necesitate, se produc și în structuri în care substituirea este minimă, la nivelul unei litere, respectând „identități parțiale” (Dâncu, *Comunicarea simbolică*, p. 145):

Masca de **fler** (AC, nr. 37/1997, pag. 6), față de „Omul cu masca de fier” (film, 1998);

Șampania electorală (AC, nr. 10/2000, pag. 9), față de „Campania electorală”;

Daniel **Funebru** (AC, nr. 45/2011, pag. 8), față de „Daniel Funeriu”;

Ciclista lui Schindler (AC, nr. 31/1997, pag. 8), **Lista** lui *Ponta* (AC, nr. 29/2012, pag. 3), **Lista** lui *Diaconescu* (AC, nr. 34/2000, pag. 10), față de „Lista lui Schindler”.

Diferitele enunțuri canonice sunt preluate aproape mimetic, iar substituirile, mai mult sau mai puțin expresive, au uneori rolul de a „submina” valoarea formei inițiale. În cazul apelului la citarea din anumite domenii (literatură, religie), în diferite registre (de la cel grav până la cel derizoriu) se observă că tonul nu este direct moralizator, dar are în vedere efectul, cel de acceptare mai facilă pentru receptor, în virtutea unei memorii culturale comune:

Tinctura Arghezi (AC, nr. 46/2000, pag. 4), față de „Mitzura Arghezi”;

Șareta Franklin, față de „Aretha Franklin”, cântăreață, compozitoare și pianistă americană (AC, nr. 5/2011, p. 5);

Armata Salvării (AC, nr. 10/1998, pag. 7), față de „Armata Salvării”;

Pavel **Corupt** (AC, nr. 30/1998, pag. 9), față de „Pavel Coruț”, scriitor român.

¹⁴ Pentru antrenarea în titluri a numelor de filme, melodii, dar și a enunțurilor paremiologice, vezi Ilie Rad, *Titlul jurnalistic*, în Mihai Coman, *Manual*, p. 155–157.

Alteori, substituirile au doar un efect neutru, iar termenii antrenați în reproiectare nu afectează disponibilitățile obișnuite sau solemne ale enunțului canonic, reflectând valoarea „zero” a expresivității (Coșeriu, *Deontologia*, p. 170), sau, într-o altă exprimare a lui Coșeriu, respectă termenii *corectitudinii*, „ai normalității, ai conformității cu normele vorbirii” (*Competența*, p. 44):

Muzeul frizurilor de seară (AC, nr. 27/1998, pag. 6), față de „Muzeul figurilor de ceară”;

Grevă, grevă, da ’ brânza’i pe bani (AC, nr. 49/1998, pag. 9), față de „Frate, frate, dar brânza-i pe bani.”;

Limba dulce încă un **mandat** îi aduce (AC, nr. 12/2004/pag. 8), față de „Limba dulce mult aduce”.

Atracția deosebită pe care o are în textul jurnalistic enunțul din literatura populară sau aparținând oralității populare este probată de varietatea întrebunțărilor și prelucrărilor, de atragerea, pentru abordări pe teme de actualitate, de tip polemic, eseistic, de rememorare, a unor versuri din colinde care, printr-o astfel de întrebunțare, își pierd „aura” și mesajul creștin:

Star-ul sus răsare, *cu o taină mare* (AC, nr. 39/2004, pag. 13), față de „Steaua sus răsare, ca o taină mare”.

Dintre preluările tehnice sau expansiunile unor sintagme tehnice (sau în registru tehnic), ale căror reproiectări în textul jurnalistic reflectă, prin construcții cu rol diagnostic, manifestări din viața cotidiană, nume de foruri culturale, evoluția unor relații, consemnăm:

Bistroul Electoral Central (AC, nr. 35/2000, pag. 9), față de „Biroul Electoral Central”;
Serviciul de Protecție și Pază (AC, nr. 49/1997, pag. 11), față de „Serviciul de Protecție și pază”;

Armata Salvării (AC, nr. 10/1998, pag. 7), față de „Armata Salvării”;

Partidul Mania Mare (AC, nr. 4/1998, pag. 9), față de „Partidul România Mare”, partid politic;

Cod roșu de viituri politice (AC, nr. 5/2011, pag. 8), față de „cod roșu de viituri”;

Gaz pe vot (AC, nr. 35/2000, pag. 6), față de „Gaz pe foc” (formație muzicală);

Antena Unuia (AC, nr. 17/2000, pag. 7), „Antena 1”, post de televiziune;

Fiscalul Troian (AC, nr. 34/1997, pag. 12), față de „Calul Troian”.

Se dovedesc atrăgătoare pentru practica mixajului și unele construcții (devenite sloganuri ori deșezee), enunțuri paremiologice, preluate în original, parțial traduse sau acomodare fonetic după model:

Clientul nostru, **ministrul** nostru! (AC, nr. 52/2012, pag. 8), față de „Clientul nostru, stăpânul nostru”.

Seducția din textul jurnalistic și obținerea empatiei cu cititorul se realizează și prin atragerea acestuia pe terenul unei competenței expresive apropiate ca nivel, respectiv prin imixtiunea familiarului, prin convertirea unor „decupaje” din vorbirea comună, din limbajul cotidian: expresii, locuțiuni expresive:

Năstase ne duce cu **presa** (AC, nr. 34/2002/pag. 5), față de „a duce cu preșul”;

Bănescu se ține de **tancuri** (AC, nr. 48/2007/pag. 1), față de „a se ține de bancuri”;
 Bănescu a jucat la două **carpete** (AC, nr. 20/2005/pag. 1), față de „a juca la două capete”;
 Vadim, Gușă, Voiculescu și Becali s-au dat cu capul de **pragul electoral** (AC, nr. 47/2007/pag. 32), față de „a da cu capul de pragul de sus”;
Guvernanții pun sare pe **hrană** (AC, nr. 2/2001/pag. 16), față de „a pune sare pe rană”;
 Mircea, fă-te că **șomezi!** (AC, nr. 47/2011, pag. 10), față de „fă-te că lucrezi”;
Gaz de necaz (AC, nr. 49/1997, pag. 6), față de „haz de necaz”;
 Marea Ieșeală **din criză** (AC, nr. 13/2011, pag. 24), față de „a ieși din criză”.

2.3.2.2. *Substituirea mai multor termeni, dintre care cel puțin unul este neologism:*

Suite succesive de „deraieri lexicale” (Graur, *Deraieri*, pag. 160) pot fi urmărite prin sondarea virtuților paremiologiei și a enunțurilor din diferite domenii, cu variații în registre diferite:

Parlamentar să fii, **idei** să ai (AC, nr. 24/2005, pag. 4), față de „Prost să fii, noroc să ai.”;
 Cine scoate **demisia**, de scandal va pieri (AC, nr. 33/2000, pag. 16), față de „Cine scoate sabia, de sabie va pieri.”;
Guvernare multă, sărăcia **partidului** (AC, nr. 7/2000, pag. 6), față de „Vorba multă, sărăcia omului.”;
 Ponta împarte **demisii în alb** pentru zile negre (AC, nr. 12/2012, pag. 5), față de „a aduna bani albi pentru zile negre”;
 Lis a fost despăgubit ca **primaru’** la mal (AC, nr. 35/1998, pag. 7), față de „a se îneca ca țiganul la mal”;
 La **romul** lăudat să nu te duci cu **votul** (AC, nr. 36/1998, pag. 6), față de „La pomul lăudat să nu te duci cu sacul.”;
 Când **Partidul Social Democrat** nu-i acasă, **Victoriaș** joacă pe masă (AC, nr. 31/2003, pag. 11); Când primarul nu-i acasă, **oftalmologii** joacă pe masă (J, nr. 3/2006, pag. 2), față de „Când pisica nu-i acasă, joacă șoarecii pe masă.”;
 Mai bine **volan** decât **comunist!** (AC, nr. 28/2008, pag. 28), față de „Mai bine golan, decât activist/Mai bine mort, decât comunist” (*Imnul golanului*, de Cristian Pațurcă);
 La așa **deputat**, așa **pat** (AC, nr. 39/2000, pag. 6), față de „Așa cap, așa căciulă.”.

Alte enunțuri canonice sunt destructurate prin „demolare”, cu aluzie la titluri de opere, obținute prin interferare de noi lexeme în enunț sau prin evidențiere grafică, cu rol explicativ:

Tinerete fără **Securitate** și viață fără **remușcări** (AC, nr. 31/1998, pag. 12), față de „Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte”.

Modificările, cele mai frecvente în direcția *substituirii* mai multor cuvinte au ca efect demonetizarea enunțurilor canonice și obținerea de turnuri prin asocieri fericite sau mai puțin fericite de cuvinte. La nivel minim se observă suprimarea sau aglutinarea unei secvențe fonetice (cu efect de substituție) dintr-un cuvânt sau a unui cuvânt scurt, obligatoriu însă în enunțul canonic:

Momente *de isterie* (AC, nr. 1/1998, pag. 7), față de „momente din istorie”;

Momentul oportunist (AC, nr. 22/2000, pag. 6), față de „momentul oportun”.

Alte schimbări ale enunțului canonic reflectă „competența idiomatică” (Coșeriu, *Limba funcțională*, pag. 262) și pot fi urmărite prin variațiile contextuale obținute prin derivare sinonimică ori sinonimie „diastratică, diafazică și diatopică”:

N-avem *proști*? Dară iubirea de moșie e un *vid...* (AC, nr. 46/2000, pag. 1), Nu *știu limbi*, dară iubirea de *excursii* e un zid *care n-are legătură cu doctrina de partid* (AC, nr. 41/1997, pag. 10), față de „N-avem oști, dară iubirea de țară e un zid.”, versuri din Scrisoarea a III-a, de M. Eminescu;

Prim-miniștrii trec, *bugetul* rămâne (AC, nr. 20/1998, pag. 9), față de „Apa trece, pietrele rămân.”;

Lupu-și schimbă *declarația*, dar *dosaru'* ba (AC, nr. 27/1998, pag. 7), față de „Lupu-și schimbă părul, dar năravul ba.”;

La *PDSR-ul ofuscat* să nu te duci cu *pixul* (AC, nr. 6/2000, pag. 11), față de „La pomul lăudat să nu te duci cu sacul.”;

Gogoșile dăunează *grav seriozității* (AC, nr. 25/2009, pag. 3), *Disciplina* dăunează *grav carierei* (AC, nr. 30/2009, pag. 1), Băutura dăunează *grav libertății* (AC, nr. 4/2009/pag. 4), față de „Fumatul dăunează grav sănătății.”;

PDSR – **Partidul Doloșanilor Săraci** din România (AC, nr. 51/2011, pag. 5), față de „Partidul Democrației Sociale din România”;

Cum s-a întâlnit *cederistul* cu *electoratul* (AC, nr. 20/2000, pag. 9), față de „Cum s-a întâlnit hoțul cu prostul?”;

Cine fură azi *cu votu'*, mâine-o *să ne ia cu totu'!* (AC, nr. 49/2012, pag. 4), față de „Cine fură azi un ou, mâine va fura un bou.”;

Severin trece, *spionii* rămân (AC, nr. 39/1997, pag. 1), față de „Apa trece, pietrele rămân.”;

Umaniști din toate țările, *telenoveliți-vă!* (AC, nr. 2/2000, pag. 6), față de „Proletari din toate țările, uniți-vă!”;

Codul Maniilor Elegante (AC, nr. 4/1998, pag. 11), față de „Codul Bunelor Maniere”.

Ilustrații în textul jurnalistic actual ale efectelor „universalizării frazeologice”, în formă canonică sau prin turnuri de virtuositate, sunt reprezentate de șarjările, mai puțin frecventate, ale unor enunțuri aparținând moștenirii clasice, care captează și întrețin atenția cititorilor, receptivi mai ales la modelele care nu respectă normele de exprimare în termenii corectitudinii și ai coerenței:

Rețetă sănătoasă în *săptămânal* sănătos (J, nr. 19/2010, pag. 11), **Armament** sana in corpore sano (AC, nr. 27/2005, pag. 14), **Rulment** sano in Dacia sano (AC, nr. 37/2010, pag. 6), **Funcție** sănătoasă în corp sănătos (AC, nr. 90/2007, pag. 4), față de „Mens sana in corpore sano” și „Minte sănătoasă în corp sănătos”;

Presa cum îl laude (AC, nr. 22/2002, pag. 19), **Magna** cum *fraude* (AC, nr. 40/2010, pag. 3), față de „Magna cum laude”.

Un caz particular de convocare prin substituție, cu statut de discurs repetat, ni-l oferă Lucian Blaga, ale cărui versuri sunt rar „accesate” în presa actuală. Pentru evaluarea creativității literare obținute prin decalcare enunțurilor lui Blaga, cf. Stelian Dumistrăcel, *Immutatio*, pag. 271–287:

Mârlănia s-a născut la **stat** (AC, nr. 37/2006, pag. 5), față de „Veșnicia s-a născut la sat”.

În situația tipului de destructurare prin mai multe substituții, reținem convocarea frecventă a enunțurilor din domeniul muzicii, mai ales al interpreților cunoscuți:

C-așa-i Românul când se veselește, îi *scade* **partidul** și **procentu-i crește!** (AC, nr. 7/2000, pag. 1), față de „Așa-i românul când se veselește/Ca și stejarul când înmugurește.”;

Un nou șlagăr străbate România: Te cunosc după **locale**, ambițioasă, să te văd la **generale**, Cenușăreaso! (AC, nr. 22/2000, pag. 1), față de „Te cunosc după sandale, Cenușăreasă/Că ești fată de locale, Cenușăreaso”;

Președintele și-a luat **mașinațiune** mică (AC, nr. 6/2000, pag. 5), „Vitezomanul Gică și-a luat mașină mică”.

Atragerea ziariștilor de modalități aparte de exprimare, în care normele ordinii cuvintelor sunt impuse, după Iordan (*Gramatica*, p. 239), „mai puțin de spiritul limbii și mai mult de logică, de legătura firească a noțiunilor și a cugetărilor”, presupune, pe terenul competenței expresive, din partea acestora, și exerciții de stil, concretizate în adevărate deconstructuri ludice, suportul lexical fiind reprezentat de păstrarea modelului:

Crinule, nici nu știi *ce* **profet** începi să fii! (AC, nr. 13/2012, pag. 5), față de „Adriane, nici nu știi cât de mic începi să fii” (Traian Bănescu).

Într-o variantă de „substituție” de virtuoșitate, consemnăm situația când toate elementele enunțului de bază se modifică, iar apartenența la această „figură de construcție” se justifică prin păstrarea unei „formule ritmice” (Dăncu, *Comunicarea simbolică*, pag. 145):

Comunismul a murit în *cărucior* (AC, nr. 51–52/2006, pag. 32), numele unui contradictorial din „Academia Cațavencu”, probabil o variantă de virtuoșitate a enunțului „Veșnicia s-a născut la sat”.

Din perspectivă comunicatională, aceste producții de virtuoșitate traduc performanțele pe care trebuie să le atingă cititorul „ca să-și confirme apartenența la comunitatea culturală, întărindu-și componenta pozitivă a identității” (Dăncu, *op. cit.*, pag. 147); de aceea, rolul funcției fatice a fost preluat de funcțiile „poetică” și „estetică”.

2.3.3. Detractio

În cazul figurii de construcție pe care o abordăm aici, în ceea ce privește folosirea în text, se remarcă o atracție mai redusă față de *adăugare* și *substituire*, cu reflexe de evidențiere semantică simplă a unui termen sau a unui fragment din enunțul mai amplu, „bimembru” (Dumistrăcel), „ecuațional” (Sanda Galopenția-Eretescu, ap. Dumistrăcel, *Detractio*, p. 168) sau complex:

Partidul Mania Mare (AC, nr. 4/1998, pag. 9), față de „Partidul România Mare”;
Nimic nu se pierde, totul se **transferă** (J, nr. 40/2008, pag. 1), Nimic nu se pierde, **potul** se **transformă** (AC, nr. 3/2008, pag. 19), față de „Nimic nu se pierde, nimic nu se câștigă, totul se transformă.” (Antoine Lavoisier);

Masca lui Zoo (AC, nr. 41/2002, pag. 24), față de „Masca lui Zoro”;

Cine are bătrâni să-i *trimită* în *excursie* (AC, nr. 27/2008, pag. 24); Cine are bătrâni să și-i *recalifice* (J, nr. 13/2008, pag. 2), față de „Cine n-are bătrâni să-și cumpere”.

Demne de interes sunt structurile eliptice ale *Decalogului*, simțite ca „forme canonice”, cu reținerea primei părți a enunțului cu valoare imperativă și dispensarea de restul fragmentului și proiecțiile de virtuositate ale acestuia în textul jurnalistic.

Deglutinări simple, cu efect de substituție, care urmăresc, după Quintilian, *Arta*, IX, 3, 58, „farmecul conciziunii și al noului”, pot constitui comentarii ca titlu pe teme de actualitate:

UE-ți-s posmagii? (AC, nr. 24/2004, pag. 27), față de cuvintele rostite de un personaj al lui Creangă: „Dar muieți-s posmagii?” (*Povestea unui om leneș*) etc.

2.3.4. Transmutatio

Ca efect maxim al confruntării cu întrebuițarea clișeului se remarcă, în textul jurnalistic actual, tentația alcătuirii unui mesaj expresiv și persuasiv prin inversarea ordinii cuvintelor, solicitând, mai mult decât celelalte forme ale variației de actualizare a EDR, efortul receptorului în decriptarea mesajului.

Având o întrebuițare redusă din cauza dificultății de receptare, a nerespectării normei ordinii cuvintelor, permutarea este, după Quintilian (*Arta*, VIII, 6, 62), „ade-seori reclamată de armonie și frumusețe”, iar ambiguitatea face ca ea „să aibă farmec tocmai datorită asemănării cu greșeala, așa cum în mâncare acreala însăși este plăcută” (*Ibidem*, IX, 3, 27).

Astfel de reflexe ale acestei strategii comunicăionale sunt prezente în interpretarea lui Dragoș Moldovanu, *Tipologia*, p. 151, care, urmărind „liniile de forță ale stilului cantemirian plecând de la analiza [...] dislocării sintactice”, relua observațiile Mariei-Louise Müller-Hauser în legătură cu permutarea: „frapează și din alt motiv: ea exercită o anumită tensiune asupra spiritului ascultătorului, oferindu-i o enigmă: fragmentul ascultat intrigă, incită la ascuțirea auzului, la urmărirea mai atentă a elementului care trebuie în mod necesar să completeze ideea”.

Semnălăm producerea ineditului pe care fluctuațiile de expresie după această figură le realizează, „numai pe treapta permisă de regulile limbii” (Coteanu, *Stilistica*, pag. 57) în exemple identificate de noi, care conțin neologisme:

Partidului Social Democrat nu-i aduce ceasul de *platină* ce-i aduce *hora* (AC, nr. 19/2003, pag. 7), față de „Nu aduce anul ce aduce ceasul.”;

Sus Patria, jos Mafia lăbuțelor *tricolore* (AC, nr. 2/2011, pag. 24), „Jos Mafia, sus patria!”;

Nimic nu se pierde, *nimic nu se transformă, totul se câștigă* (AC, nr. 4/2000, pag. 16), față de „Nimic nu se pierde, nimic nu se câștigă, totul se transformă.” (Antoine Lavoisier);

Unde îți bagi picioarele în *autostradă*, e vai de cap (AC, nr. 39/2008, pag. 18), față de „Unde nu-i cap, vai de picioare”.

2.3.5. Construcții de virtuozitate sau cameleonice (Grupul μ)

Din punctul de vedere al mecanismului deformării, asistăm la derapaje care, deși contrazic într-o măsură variabilă enunțul canonic și contravin gândirii logice, nu se opun intenției de comunicare, ci sunt, după Dragoș Moldovanu, *loc. cit.*, „modalități de manifestare a caracteristicilor de intensitate și de orientare în cadrul celor două tipuri de dependență funcțională, morfosintactic și sintactic propriu-zis”, care transformă enunțurile într-o „retorică privită ca artă și ca tehnică propriu-zisă” (Dumistrăcel, *Performanță*, p. 151).

- Detractio + Immutatio

Omu' gospodar își face *iarna sezon estival* (AC, nr. 51-52/2011, pag. 15), față de „Omul gospodar își face iarna car și vara sanie.”;

Președinte pentru dinte (AC, nr. 11/1998, pag. 11), „Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte.”;

Președintele moare de grija altuia (AC, nr. 39/1998, pag. 7), față de „Căinele moare de drum lung și prostul de grija altuia.”.

- Immutatio + Detractio + Adiectio

Boureaunul *temperat*. O **partitură penală** (AC, nr. 10/1997, pag. 14), cu referire la compoziția „Clavecinul bine temperat”, de Johann Sebastian Bach.

- Adiectio + Immutatio

Urna scapă turma (cu *microscopul de la un candidat la altul*) (AC, nr. 43/1998, pag. 4), față de „Urma scapă turma.”;

Guvernarea e rupă din parai (AC, nr. 37/2000, pag. 12), față de „Bătaia e ruptă din rai”. Patru săptămâni și jumătate de **promisiuni** (AC, nr. 49/2000, pag. 3), față de „9 săptămâni și jumătate”;

Crimă și *premeditare în Partidul Poporului* (AC, nr. 14/2011, pag. 2), față de „Crimă și pedeapsă”, roman scris de autorul rus Fiodor Dostoevski;

Blaga bate toba mare prin **Interne** (AC, nr. 14/2011, pag. 13), față de „Bunica bate toba”, titlul unei melodii interpretate de Zdob și Zdub;

Om trăi și-om mai **vota** (AC, nr. 49/2000, pag. 17), față de „Om trăi și om vedea.”;

Intelectualii listei Iliescu (AC, nr. 35/2000, pag. 4), față de „Lista lui Schindler” (film 1993).

- Immutatio + Adiectio

Igiena nu s-a născut la sat (AC, nr. 15/2008, pag. 24), după versul blagian „Veșnicia s-a născut la sat.”;

Alte combinații reflectă atracția exercitată de enunțurile paremiologice:

Gura *pesedistului* adevăr grăiește despre **serviciul șefului** (AC, nr. 8/2000, pag. 6), față de „Gura păcătosului adevăr grăiește.”;

Guvernul nu trece, Diaconescu rămâne (AC, nr. 34/2000, pag. 10), față de „Apa trece, pietrele rămân.”;

Prestanța mică nu răstoarnă **vicarul** mare (AC, nr. 40/2001, pag. 17), față de „Buturuga mică răstoarnă carul mare”

În Parlament, n-ai carte, ai parte (AC, nr. 40/2000, pag. 11), față de „Ai carte, ai parte”.

- Immutatio + Detractio

În afara formulelor „pure” ce reflectă funcționalitatea suprimării, structurile combinate cu alte modalități de transformare probează, pe de o parte, efectul de economie obținut în urma elipsei și, pe de altă parte, faptul că aceste procedee au „rădăcini adânci în vorbire” (cf. Dumistrăcel, *Detractio*, p. 167), ceea ce permite apariția de noi formule în inventarul limbii.

Alteori, suprimarea este doar ocazională, de „efect”, aproape inobservabilă, și privește doar un singur termen din enunțul de bază:

Anti-radar, din dar se face (AC, nr. 4/2003, pag. 8), față de „Dar din dar se face rai.”; *Președintele* moare de grija altuia (AC, nr. 39/1998, pag. 7), față de „Câinele moare de drum lung și prostul de grija altuia”.

- Immutatio + Transmutatio

Drumul spre iad e *pictat* cu *bune intenții* (AC, nr. 1/2006, pag. 9), față de „Drumul spre iad e pavat cu intenții bune”.

- Transmutatio + Immutatio

Aurul, *promisiunile* și *ardelenii* (veste bună) (AC, nr. 45/2000, pag. 16), față de „Profetul, aurul și ardelenii”.

Bibliografie

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

- Coman, *Manual* = Mihai Coman (coordonator), *Manual de jurnalism. Tehnici de documentare și redactare*, ediția a II-a, revăzută, vol. I-II, Iași, Editura Polirom, 2001
- Coșeriu, *Arhitectura* = Eugeniu Coșeriu, *Arhitectura și structura limbii*, în *Prelegeri*, p. 49–64
- Idem, *Competența* = id., *Competența lingvistică*, în *Prelegeri*, p. 27–47
- Idem, *Deontologia* = id., *Deontologia și etica limbajului*, în *Prelegeri*, p. 163–171
- Idem, *Filozofia* = id., *Filozofia limbajului*, în *Prelegeri*, p. 7–26
- Idem, *Limba funcțională* = id., în *Leccióni*, p. 249–274
- Idem, *Lingvistica* = id., *Lingvistica integrală*, interviu cu Eugeniu Coșeriu realizat de Nicolae Sarmandru, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996
- Idem, *Principii* = id., *Principiile lingvisticii ca știință a culturii*, în vol. *Omul și limbajul său. Studia in honorem Eugenio Coșeriu*, „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» Iași, t. XXXVII/XXXVIII, secția III e, Lingvistică, 1991–1992, număr special, p. 11–18
- Coteanu, *Stilistica* = Ion Coteanu, *Stilistica funcțională a limbii române*, II, București, Editura Academiei, 1985
- Dâncu, *Comunicarea simbolică* = Vasile Sebastian Dâncu, *Comunicarea simbolică. Arhitectura discursului publicitar*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001
- Dominte, *Substituția* = Constantin Dominte, *Substituția lexicală voluntară în vorbirea neformală. Considerații teoretice generale și de ordin etimologic pentru o lingvistică a vorbirii*, în „Fonetică și dialectologie”, XIX, 2000, p. 91–115
- Dumistrăcel, *Adiectio* = Stelian Dumistrăcel, *Adiectio – „adăugarea”*, în *Discursul repetat*, p. 181–204
- Idem, *Detractio* = id., *Detractio – „suprimarea”*, în *Discursul repetat*, p. 167–179
- Idem, *Discursul repetat* = id., *Discursul repetat în textul jurnalistic. Tentația instituirii comuniunii fatice prin mass-media*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2006
- Idem, *Limbajul publicistic* = id., *Limbajul publicistic românesc din perspectiva stilurilor funcționale*, Editura Institutul European, 2006
- Idem, *Modificarea* = id., *Modificarea enunțului aparținând «discursului repetat»*, în *Limbajul publicistic*, p. 127–150
- Idem, *Performanță* = id., *Performanță tehnică și discursivă prin utilizarea «enunțului aparținând discursului repetat»*, în *Limbajul publicistic*, p. 151–165
- Evseev, *Contribuții* = Ametista Evseev, *Contribuții la studiul variantelor unităților frazeologice*, în „Analele Universității din Timișoara”, Seria științe filologice, VII, 1969, p. 246–252
- Graur, *Deraieri* = Alexandru Graur, *Deraieri lexicale*, în vol. *Scrieri de ieri și de azi*, București, Editura Științifică, 1970, p. 160–167
- Groza, *Dinamica* = Liviu Groza, *Dinamica unităților frazeologice în limba română contemporană*, București, Editura Universității București, 2005
- Grupul μ, *Retorica* = Grupul μ, *Retorică generală*, introducere de Silviu Iosifescu, traducere și note Antonia Constantinescu și Ileana Littera, București, Editura Univers, 1974
- Iordan, *Gramatica* = Iorgu Iordan, *Gramatica limbii române*, București, 1937

- Idem, *Stilistica* = Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*. Ediție definitivă, Cap. „Izolări”, București, Editura Științifică, 1975
- Moldovanu, *Tipologia* = Dragoș Moldovanu, *Dimitrie Cantemir între umanism și baroc. Tipologia stilului cantemerian din perspectiva figurii dominante*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2002
- Quintilianus, *Arta* = M. Fabius Quintilianus, *Arta oratorică*, vol. I-III, traducere, studiu introductiv, tabel cronologic, note, indici de Maria Hetco, București, Editura Minerva („Biblioteca pentru toți”), 1974
- Pană Dindelegan, *Aspecte* = Gabriela Pană Dindelegan (coordonator), *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, București, Editura Universității București, 2006
- Riffaterre, *Stilul* = Michael Riffaterre, *Încercări de definire lingvistică a stilului*, în *Probleme de stilistică. Culegere de articole*, București, Editura Științifică, 1964
- Tabarcea, *Poetica* = Cezar Tabarcea, *Poetica proverbului*, București, Editura Minerva, 1982
- Zafiu, *Diversitate* = Rodica Zafiu, *Diversitate stilistică în româna actuală*, București, Editura Universității, 2001

EXEGEZE ȘI STUDII

- Avram, Mioara, „Considerații asupra dinamicii limbii române actuale”, în *Analele Colocviului Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, București, Editura Universității din București, 2003
- Idem, *Anglicismele în limba română actuală*, București, Editura Academiei Române, 1997
- Bahner, W., *Observații asupra metodelor actuale de cercetare a vocabularului*, în „Limba română”, X (1961), p. 193–203, 304–313
- Brâncuș, Grigore, *Istoria cuvintelor*, București, Editura Coresi, 1991
- Coșeriu, Eugeniu, *Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică*, «Știința», Chișinău, 1994
- Idem, *Pour une sémantique diachronique structurale*, în „Travaux de linguistique et de littérature”, II (1964), p. 139–186\
- Idem, *Principiile lingvisticii ca știință a culturii*, în vol. *Omul și limbajul său. Studia linguistica in honorem Eugenio Coșeriu*, Iași, 1992
- Evseev, Ivan, *Semantica verbului*, Timișoara, Editura Facla, 1974
- Hristea, Theodor (coordonator), *Sinteze de limba română*, ediția a III-a, revăzută și nou îmbogățită (Mioara Avram, Grigore Brâncuș, Gheorghe Bulgăr, Georgea Ciompec, Ion Diaconescu, Theodor Hristea, Rodica Bogză Irimie, Flora Șuteu), Editura Albatros, București, 1984
- Idem, „Împrumuturi și creații lexicale neologice în limba română contemporană”, în „Limba română”, anul XXI; nr. 3, București, Editura Academiei Române, 1972, pp. 185–199
- Idem, „Ortografia și ortoepia neologismelor românești” (cu specială referire la împrumuturile recente)”, în „Limbă și literatură”, anul XL, vol. II, București, 1995, pp. 36–53
- Idem, „Tipuri de calc în limba română”, în „Limbă și literatură”, anul XLII, vol. III-IV, București, 1997, pp. 10–29
- Idem, *Conceptul de neologism (cu specială referire la limba română)*, în volumul *Tradiție și inovație în studiul limbii române. Actele celui de-al treilea Colocviu al Catedrei de Limba Română (27–28 noiembrie 2003)*. Coordonator: Gabriela Pană Dindelegan, Secretari de redacție: Oana Uță Bărbulescu, Cristian Moroianu, București, editura Universității din București, 2004, pp. 23–36
- Iordan, Iorgu, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978
- Oprea, Ioan, „Observații asupra tratării împrumuturilor neologice în Dicționarul limbii române (literele M, N, O, P, R)”, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, tomul XXXI, 1986–1987, A. *Lingvistică*, Iași, Editura Academiei Române, pp. 227–236
- Randall, David *Jurnalul universal. Ghid practic pentru presa scrisă*, prefață de Mihai Coman, traducere de Alexandru Brăduț Ulmanu, Iași, Editura Polirom, 1998

- Sălăvăstru, Constantin, *Raționalitate și discurs. Perspective logico-semiotice asupra retoricii*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1996
- Silvestru, Elena, *Tendințe actuale în limba română*, București, Editura Fundației România de Măine, 2008
- Slave, Elena, *Metafora în limba română. Comentarii și aplicații*, Editura Științifică, București, 1991
- Stoichițoiu-Ichim, Adriana, *Creativitate lexicală în româna actuală*, București, Editura Universității din București, 2006

DICȚIONARE

- Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, 1996
- Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, 1998
- Academia Română, *Dicționarul explicativ al limbii române* (ediția a III-a, revăzută și adăugită), Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009
- Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Micul Dicționar Academic*, vol. I (A–C), 2001; vol. II (D–H), 2002; vol. III (I–Pr), 2003; vol. IV (Pr–Z), București, Editura „Univers Enciclopedic”
- Academia Română (coordonator: Ioana Vintilă-Rădulescu), *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005
- Bidu-Vrânceanu, Angela, Cristina Călărășu, Liliana Ionescu-Ruxândoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicționar de științe ale limbii*, Editura Nemira, București, 2001
- Dimitrescu, Florica, Alexandru Ciolan, Coman Lupu, *Dicționar de cuvinte recente*, ediția a III-a, București, Editura Logos, 2013
- Duda, Gabriela, *Dicționar de expresii și locuțiuni ale limbii române*, București, Editura Albatros, 1985
- Marcu, Florin, Maneca, Constant, *Dicționar de neologisme*, Editura Academiei, București, 1986
- Marcu, Florian, *Marele dicționar de neologisme*, Editura Saeculum, București, 2000
- Marcu, Florin, *Marele dicționar de neologisme*, ediția a IX-a revăzută, augmentată și actualizată, București, Editura Saeculum Vizual, 2007
- Noul dicționar explicativ al limbii române*, Editura Litera Internațional, 2002
- Volceanov, George, *Dicționar de argou al limbii române*, Editura Niculescu, 2006

Abrevieri tehnice

adv. = adverb(ial)	jur. = termen juridic
anat. = anatomie	liv. = livresc
astr. = astronomie	lingv. = lingvistică
arg. = argotic	log. = logică
biol. = biologie	lpl. = la plural
cinem. = cinematografie	mat. = matematică
chim. = chimie	mec. = mecanică
cmr. = comerț	med. = medicină
ec. pol. = economie politică	met. = meteorologie
fam. = familiar	Mol. = Moldova
fil. = filosofie	pex. = prin extensiune
fin. = finanțe	poligr. = poligrafie
fiziol. = fiziologie	pop. = popular
fon. = fonetică	prt. = peiorativ
frm. = franțuzism	psihiatr. = psihiatrie
geol. = geologie	refl. = reflexiv
gmț. = glumeț	reg. = regional
gram. = gramatică	spc. = specializat
ir. = ironic	spt. = sport
inform. = informatică	tehn. = tehnică
ist. = istorie	telec. = telecomunicații
iuz. = ieșit din uz	telev. = televiziune
înv. = învechit	tipogr. = tipografic
îrg. = învechit și regional	Trs. = Transilvania
îvr. = învechit și rar	

Surse

- a. Sigle pentru diferite canale mass-media și alte surse documentare (pentru cotidiene se indică data, urmată de pagină, pentru hebdomadare, numărul, anul și pagina)

AC = „Academia Cațavencu”

J = „Jupânul. Săptămânal de largă inspirație județeană”

RL = „România literară”

- b. Lista abrevierilor pentru tipuri de EDR

(Ct) = citat din opere

(Cv) = cuvinte „celebre”, nume de notorietate

(Dr) = discurs religios

(Fl) = text folcloric (în sens larg, de exemplu, texte din colinde)

(Id) = idiotism (locuțiune expresivă, expresie idiomatică, parimie)

(Sl) = slogan

(Th) = formulă tehnică

(Tl) = titlu de operă

Indice de expresii modificate

Toamna se numără bobocii.

Unde nu-i cap, vai de picioare.

La plăcinte înainte, la război înapoi.

Minciuna are picioare scurte.

Codrul, frate cu românul.

Dumnezeu nu bate cu parul.

Aceeași Mărie, cu altă pălărie

Cum e turcul și pistolul

Ordinele se execută, nu se discută.

Omul muncitor de pâine nu duce dor.

Obrazul subțire cu cheltuială se ține.

Încurcate sunt căile Domnului.

Frate, frate, dar brânza-i pe bani.

Munca e brățară de aur.

Porcul nu se îngrașă în ajun.

Hoțul neprins, negustor cinstit.

Toamna se numără **dinozaurii**.

Unde e cap, vai de picioarele **reclamantilor**.

La **partide** înainte, la război înapoi

La **pliante** înainte, la **ajutor** înapoi.

La **declarații** înainte, la **candidatură** înapoi.

La **andrele** înainte, la **turism** înapoi.

Minciuna are picioare scurte și **părul dat cu gel**.

Reforma Justiției are picioare scurte și fusta lungă.

Memoria are picioare scurte. **Promisiunea** n-are picioare scurte.

Codrul, frate cu **guvernul**.

Dumnezeu nu bate cu parul, ci cu **articolul de presă**.

Aceeași **Președinție** cu o altă pălărie.

Aceeași **primărie**, cu altă pălărie.

Același **Ilie** cu altă **energie**.

Cum e **turcul** și **controlul**.

Programul se execută, nu se discută.

Presiunea se execută, nu se discută.

Ordinele se execută, nu se dispută.

Omul muncitor de **credit** nu duce dor.

Gluma subțire cu **rime** se ține.

Încurcate sunt căile traseiștilor **politici**.

Frate, frate, da' **guvernarea**-i pe bani.

Munca **de partid** – brățară de aur sau de argint, după gust.

Premierul se îngrașă și-n ajun.

Hoțul neprins, **compozitor** cinstit.

Omul gospodar își face iarna căruță și vara sanie.

Prietenul la nevoie se cunoaște.

Peștele de la cap se-impute.

Ai carte, ai parte.

Nu se știe de unde sare iepurele.

Ban la ban trage.

Un necaz nu vine niciodată singur.

Călătorului îi stă bine cu drumul.

Bate fierul cât e cald.

Ochii care nu se văd se uită.

Paza bună trece primejdia rea.

Câinele, cel mai bun prieten al omului.

A vedea doar partea plină a paharului.

Unde-i lege, nu-i tocmeală.

La omul bogat, nici boii nu trag.

Pe-afară-i vopsit gardul, înăuntru-i leopardul.

Ai carte, ai parte.

Harnicul își cumpăra iarna vilă și vara **de-capotabilă**.

Funcția la nevoie se cunoaște.

Prietenul la **Securitate** se cunoaște.

Sponsorul la nevoie se cunoaște.

Partidul la nevoie se cunoaște.

PSD-ul la nevoie se cunoaște.

Senatorul la nevoie se cunoaște.

Pesedistul de la **handicap** se-impute.

Integrarea de la cap se împute.

Ai carte, ai **partid**.

Nu se știe de unde sare **votul**.

Actorul lângă **actor** trage.

Un **comision** nu vine niciodată singur.

Un **șantaj** nu vine niciodată singur.

O **avarie** nu vine niciodată singură.

O **taxă** nu vine niciodată singură.

Directorului îi șade bine cu drumul.

Bate **caloriferul** cât e cald.

Moleculele care nu se văd se uită.

Meseria bună trece **criza** rea.

Câinele, cel mai bun prieten al **bugetului**.

Flutur încearcă să vadă doar partea plină a **bugetului**.

Unde-i lege, nu-i **platformă**.

La **consilierul** bogat, nici căsuțele nu trag.

Pe-afară-i vopsită **Garda**, înăuntru se dă cu **barda**.

Ai carte, ai **parteneriat**.

Ai carte, ai **partid**.

Ai carte, ai parte de **inspirație**.

Ai **cartier**, ai parte.

Ai **Cartel**, ai partel.

Ai **cartele**, ai parte.

Ai **card**, n-ai parte.

Gura păcătosul adevăr grăiește.

Om trăi și om vedea.

Frate, frate, dar brânza-i pe bani.

Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte.

Cine nu are bătrâni să-și cumpere

Calul Troian.

Un nebun aruncă o piatră în apă și zece înțelepți se chinuie să o scoată

A se îneca ca ȋiganul la mal.

La vremuri noi, oameni noi.

Scopul scuză mijloacele.

Cum s-a întâlnit hoțul cu prostul?

După război mulți viteji se arată.

Vrabia mălai visează și nebunul balamuc

Cine fură azi un ou, mâine va fura un bou.

Urma scapă turma.

A vedea bârna din ochiul tău, nu paiul din ochiul celuiilalt.

Prostul, dacă nu-i fudul, parcă nici nu-i prost destul”;

Mărul discordiei.

Lumina de la capătul tunelului.

Gura *președintelui* adevăr grăiește.

Gura *afaceristului* adevăr grăiește.

Om trăi și-om mai *vota*.

Grevă, grevă, da 'brânza'i pe bani.

Frate, frate, da' *guvernarea*-i pe bani.

Președinte pentru dinte.

Cine are *sindicate* să le cumpere.

Cine n-are *profesor* să-și cumpere.

Cine are bătrâni să și-i *recalifice*.

Fiscalul Troian.

Un *senator* slobozește un *proiect* de lege și zeci de funcționari înțelepți se căznesc să i-l respingă.

Voiculescule, vezi să nu te-neci ca *varanul* la mal.

Lis a fost despăgubit ca primaru' la mal.

La vremuri noi, *ministere* noi.

Votul scuză mijloacele.

Cum s-a întâlnit *cederistul* cu *electoratul*.

După *campanie* mulți viteji se arată.

Vrabia mălai visează, iar *Motanul* – *suspendare*.

Cine fură azi cu *votu'*, mâine-o să ne ia cu *totu'*!

Azi la *vot* un ou depui, mâine el va scoate pui.

Urna scapă turma (cu *microscopul* de la un *candidat* la altul).

A fost *extrasă* bârna din ochiul lui Dejeu.

Senatul cât nu-i fudul, *parcă nu-i Senat* destul.

Mobilul discordiei.

Liberalii vând *panseluța* de la capătul *tunelului*.

Hotărât să-și țină promisiunile, Guvernul aprinde *benzina* de la capătul tunelului.

Apa trece, pietrele rămân.

Cu o floare nu se face primăvară.

Bine faci, bine găsești.

Nu se știe de unde sare iepurele.

Lupu-și schimbă părul, dar năravul ba

La pomul lăudat, să nu te duci cu sacul.

Vorba multă, sărăcia omului.

Corb la corb nu-și scoate ochii.

Cei din urmă vor fi cei dintâi.

Bătaia e ruptă din rai.

Capul plecat, sabia nu-l taie.

Din stejar, stejar răsare.

AVAB se trece, **reclamele** rămân.

Iapa trece, **plutonierii** rămân.

Apa trece, **factura** la apă rămâne.

Șefii se schimbă, aplauzele rămân.

Alegerile trec, **interesele** rămân.

Severin trece, **spionii** rămân.

Prim-miniștrii trec, **bugetul** rămâne.

Guvernul nu trece, Diaconescu rămâne.

Compania trece, **șpaga** rămâne.

Severin trece, **spionii** rămân.

Alegerile trec, **interesele** rămân. **Campania** trece, **oamenii** rămân. Apa trece, **pozele** rămân.

Cu o floare nu se face **evaziune fiscală**.

Bine faci, **fonduri** găsești.

Bine faci, **funcție** găsești.

Bine faci, **proces** găsești.

Bine faci, **funcție** găsești.

Nu se știe de unde sare **votul**.

Lupu-și schimbă **declarația**, dar **dosaru'** ba.

Lupul nu-și schimbă **interesele**, dar drujba ba!

Lupul-și schimbă **haina**, dar **tupeul** ba.

La **PDSR-ul ofuscat** să nu te duci cu **pixul**.

La **primarul** lăudat nu te duci cu sacul.

Gu Guvernarea multă, sărăcia **partidului**.

Vot la **vot** nu-și scoate ochii.

Cei din **urnă** vor fi cei dintâi.

Guvernarea e rupă din **parai**.

În **Convenția Democrată**, capul plecat se întoarce.

Capul plecat **managerul** nu-l taie.

Capul plecat în **vacanță** sabia nu-l taie de pe **ștat**.

Capul descoperit **nervii** îl bate.

Din stejar, **parlamentar** răsare!

Iarna nu-i ca vara.
Munca e brăţară de aur.
Aşchia nu sare departe de trunchi.

Dar din dar se face rai.
Cine ridică sabia, de sabie va pieri.
E o furtună într-un pahar cu apă.
Cuget, deci exist.

A se ţine de bancuri.
A durea (pe cineva) în cot.
A intra în comă.

A sufla şi în iaurt.

A o lua pe ulei.
A ieşi din criză.
A coase cu aţă albă.
De la egal la egal.
Dragostea trece prin stomac.
A avea palpitaţii.
A pune sare pe rană.
A face casă bună cu cineva.
A duce pe cineva cu zăhărelul.
A fi rupt de realitate.
A rămâne cu buzele umflate.
A nu ieşi foc fără fum.
A face casă bună cu cineva.
A se pune cu burta pe carte.

A se apropia cuiva funia de par.

A fi rupt de realitate.
A bate la uşa cuiva.
A pune degetul pe rană.

Like-ul nu-i ca **votul**.
Munca *la* **PRO TV** e **verighetă** de aur.
Aşchia pesedistă nu sare departe de trunchiul de **palmier** din Craiova.

Dar din **bar** se face *paraiul*.
Cine *scoate* **demisia**, de scandal va pieri.
Furtună într-un pahar **sport**.
Radu Vasile **bugetă**, deci cugetă, deci există.

Băsescu se ţine de **tancuri**.
Să nu ne doară-n **vot**.

Ministrul Sorin Pantiş a intrat în *Romtelecomă*.

După ce s-au fript de la o simplă lege, **parlamentarii** sulfa şi-n **fiolă**.

Guvernul a luat-o pe ulei.

Marea Ieşală din **criză**.

Afaceri politice cusute cu ceaţă albă.

De la egal la **illegal electoral**.

Politica trece prin **fotbal**.

Ion Iliescu are **palpitaţii** de stânga.

Guvernanţii pun sare pe hrană.

Simirad face casă bună cu **vila**.

SRI şi CNSAS ne duc cu **dosărelul**.

Hrebenciuc este *co*-rupt de **realitate**.

Mazăre a rămas cu **autobuzele** umflate.

Nu iese foc fără fumurile **guvernanţilor**.

Radu Sârbu va face casă bună cu **tupeul**.

Un student român s-a pus cu burta pe **cartel**.

Domnului Geoană i se cam apropie funia de pariu **politică**.

Rupţi şi **corupţi** de realitate.

Alegerile bat la uşa **preşedintelui** Creţeanu.

Petrică a băgat degetul în **criză**.

A îmbina plăcutul cu utilul.
A promite câte-n lună și în stele.
A duce cu preșul.
A face totul după bunul plac.

A juca la două capete.
A avea coloană vertebrală.

A da cu capul de prag.

A tunat și i-a adunat.
A se face că lucrează.
A face haz de necaz.
A muri cu zile.

A avea exces de zel.
A îmbina utilul cu plăcutul.
Punct ochit, punct lovit.
Dragoste cu de-a sila.
Sănătate, că-i mai bună decât toate!

Prostia se plătește.
Omul vine, stă, dar mai și pleacă.
Nu iese foc fără fum.

Dezbinarea plăcutului cu **utilul**.
PDSR **promite** câte-n *UE* și în stele.
Năstase ne duce cu **presa**.
Partidul Social Democrat le face pe toate după bunul său *plic*.
Băsescu a jucat la două **carpete**.
Marian Vanghelie e un om cu **coloană verticală**.
Vadim, Gușă, Voiculescu și Becali s-au dat cu capul de *pragul electoral*.
A *șutat* și i-a adunat în **Parlament**.
Mircea, fă-te că **șomezi!**
Gaz de necaz.
Nea Nelu moare **politic** cu zile, dar nu se predă.
Exces de *vuvuzel*.
Îmbinarea **utilului** cu *neplăcutul*.
Orgoliu ochit, **orgoliu** lovit.
Dragoste cu de-a **sigla** în PDL.
Universitate, că-i mai bună decât toate!
Publicitate, că-i mai bună decât toate!
Mobilitatea, că-i mai bună decât toate!
Intenția se plătește.
Funcția vine, dar mai și pleacă.
Fără foc nu iese **parfum**.

ISBN: 978-973-595-866-4